

8.10.2004

Työeläkelaitoksille

TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEET

Tässä yleiskirjeessä selostetaan työkyvyttömyyseläkkeitä koskevia säännöksiä ja soveltamiskäytäntöä 1.1.2004 alkaen. Yleiskirjeen ohjeissa on otettu huomioon yksityisen alan eläkeuudistuksesta työkyvyttömyyseläkkeisiin sekä vuoden 2004 alusta lukien tulleet muutokset että vuoden 2005 alusta voimaan tulevat muutokset. Uudet säännökset perustuvat työmarkkinoiden keskusjärjestöjen 12.11.2001 ja 5.9.2002 tekemiin yksityisten alojen työeläkkeiden kehittämistä koskeviin sopimuksiin.

Tämä yleiskirje korvaa yleiskirjeen A 23/91.

Yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamista ja 60-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkeoikeutta koskevasta hallituksen esityksestä (HE 45/2002 vp.) on kerrottu yleiskirjeessä A 13/2002. Vahvistetut lait (630/2002 – 633/2002) on toimitettu yleiskirjeen A 25/2002 liitteenä.

Muita yksityisen alan eläkeuudistukseen liittyviä säännöksiä koskevasta hallituksen esityksestä (HE 242/2002 vp) on kerrottu yleiskirjeessä A 38/2002. Eduskuntakäsittelyssä lakiehdotukseen tehtiin joitakin muutoksia, joista on erikseen kerrottu yleiskirjeessä A 9/2003. Vahvistetut lait (634/2003 – 644/2003) on toimitettu yleiskirjeen A 23/2003 liitteenä.

Lakien vahvistamisen jälkeen niihin sisältyneitä yksityiskohtia on joiltakin osin täsmennetty ja muutettu. Niitä koskevasta hallituksen esityksestä (HE 39/2004 vp.) on kerrottu yleiskirjeessä A 15/2004. Vahvistetuista laeista (884/2004 - 898/2004) on tiedotettu Työeläkelakipalvelun tiedotteet-osiossa (<http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi>).

ELÄKETURVAKESKUS

Riitta Korpiluoma

Pirjo Posti

8.10.2004

Soveltamisohjetyöryhmä:

Marja Kallentautio
Anniina Alaluusua

Eläketurvakeskus (pj.)
Eläketurvakeskus

8.10.2004

SISÄLLYSLUETTELO

1	TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEITÄ KOSKEVAT MÄÄRITELMÄT JA SÄÄNNÖKSET.....	11
1.1	Työkyvyttömyyden määritelmät.....	12
1.1.1	Yksityisen alan eläkelakien työkyvyttömyysmääritelmä.....	12
1.1.2	Julkisen alan eläkelakien työkyvyttömyysmääritelmät.....	13
1.1.3	Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyysmääritelmä.....	13
1.1.4	Tapaturmavakuutuslain mukainen työkyvyttömyysmääritelmä.....	14
1.2	Yksilöllisen varhaiseläkkeen määritelmät.....	14
1.2.1	Yksityisen alan eläkelakien YVE-määritelmä	14
1.2.2	Julkisen alan eläkelakien YVE-määritelmät.....	15
	Yksityisen sektorin ja julkisen sektorin YVEN ikäraajat vuosina 1943-1947 syntyneillä	16
1.3	Ammatillinen kuntoutus.....	16
1.4	Vuoden 2005 alusta voimaan tulevat työkyvyttömyyseläkkeitä koskevat muutokset	19
1.4.1	Työkyvyttömyyseläkkeen sijaan vanhuuseläke 63 vuotta täyttäneelle.....	19
1.4.2	Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä (TEL 4 § 6 mom.).....	21
1.4.3	Osa-aikaeläkkeen jälkeen myönnettävät työkyvyttömyyseläkkeet (L 886/2004 voimaantulosäännös 9 mom.).....	21
1.4.4	Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä karttuu uutta eläkettä (TEL 5 §).....	21
1.4.5	Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä karttuneen eläkkeen lisääminen vanhuuseläkkeeseen (TEL 4 §)	22
	Työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen	22
	Työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen	22
	Alennettu eläkeikä.....	22
	LEL 4 §, TaEL 3 §, YEL 5 §, MYEL 6 §.....	23
1.4.6	Eläkkeen karttuminen työkyvyttömyyseläkkeestä (TEL 5 § 3 mom.).....	23
1.4.7	Tuleva aika.....	23
1.4.8	Rajoitussäännös tarpeettomaksi	24
1.4.9	Kertakorotus (TEL 7 g §).....	24
1.4.10	Elinaikakerroin (TEL 7 h §).....	25
1.4.11	Työeläkkeiden yhteensovituksesta luovutaan (TEL 8 § 1 mom.)	25
1.4.12	Entisin perustein myöntö (TEL 7 e § 2 mom.)	25
1.4.13	Ansiovertailuperuste työkyvyn muuttumista tai palautumista arvioitaessa taikka työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämistä harkittaessa (TEL 5 b § 6 mom.).....	26
1.4.14	Työkyvyttömyyseläkkeensaajan velvollisuus ilmoittaa ansiotuloistaan (TEL 17 b § 2 mom.).....	26

8.10.2004

1.4.15	Eläke voidaan tarkistaa, keskeyttää ja lakkauttaa vuoden ajalta takautuvasti (TEL 5 b § 7 mom.)	27
1.4.16	Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisten ansioiden vaikutus (TEL 5 b § 5 mom.)	27
1.4.17	Osakuntoutustuki työhönpaluun tukemiseksi (TEL 5 b § 8 mom.)	28
1.4.18	Kansaneläkelaitoksen regressioikeus (TEL 19 c § 3 mom.)	28
1.4.19	Yrittäjän työtulo voidaan tarkistaa takautuvasti työkyvyn alentumisesta lukien (YEL 7 § 3 mom.)	29
1.4.20	Eläke lasketaan kahdella tavalla (L 886/2004 voimaantulosäännös 5 mom.)	29
1.4.21	Tulevan ajan sisältävä työkyvyttömyyseläke kertasuorituksena (TEL 19 b 5 mom.)	29
1.4.22	Vastuunjako (TEL 12 §)	29
1.4.23	Asiantuntijalääkäarin asema (TEL 10 c § 2 mom.)	30
2	TYÖKYVYTTÖMYYSMÄÄRITELMÄN MUKAISET ELÄKKEEN SAAMISEN EDELLYTYKSET JA TYÖKYVYN ARVIOINTI	31
2.1	Yleistä	31
	Julkisen sektorin työeläkelakien YVE-muutokset	32
2.2	Työkyvyttömyysmääritelmän mukaiset edellytykset	33
2.3	Lääketieteellinen selvitys	33
	Hoito- tai kuntoutussuunnitelma	34
2.4	Ansiotason alenemisen arviointi	35
	Ei työssä	35
	Yrittäjät	35
2.5	Sosiaaliset tekijät	36
2.5.1	Saatavissa oleva työ	36
2.5.2	Koulutus ja aikaisempi toiminta	37
2.5.3	Asumisolosuhteet	37
2.5.4	Ikä	37
2.6	60 vuotta täyttäneiden työkyvyn arviointi	38
2.6.1	Ansio työuran pitkäaikaisuus	39
2.6.2	Ikäänntyneisyys	40
2.6.3	Työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus	40
2.6.4	Työnkuvaukset	41
	Hakijan oma kuvaus	41
	Työnantajan kuvaus	41
	Muut selvitykset	42
2.6.5	Kokonaisarvio 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkehakemusta käsiteltäessä	42
2.7	Täysi työkyvyttömyyseläke vai osatyökyvyttömyyseläke	43
2.7.1	Ansiovertailuperuste, kun eläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen	45
2.7.2	Ansiovertailuperuste, kun eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen	46
3	ELÄKKEEN HAKEMINEN JA SAIRAUSPÄIVÄRAHAN ENSISIJAISUUS	48

8.10.2004

3.1	Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha.....	48
3.1.1	Päivärahan maksaminen.....	49
3.1.2	Ensisijaisuusajan vahvistaminen.....	49
3.2	Hakemuslomake.....	51
3.2.1	Lomakkeen täyttäminen.....	51
3.2.2	Liitteet.....	52
3.3	Osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätöksen hakeminen.....	53
3.4	Hakemuksen vireilletulo.....	54
3.5	Jatkohakemus.....	55
3.6	Uusi eläkehakemus valitusaikana.....	55
3.7	Lääkärinlausunto valitusajan jälkeen.....	56
3.8	Eläkepäätöksen peruuttaminen.....	56
4	HAKEMUKSEN KÄSITTELY.....	57
4.1	Ratkaiseva eläkelaitos.....	57
4.2	Yleistä eläkelaitosten työkyvyttömyyseläkeratkaisutoiminnasta.....	57
	Hylkäyspäätökset ja rajatapaukset.....	59
4.3	Työkyvyttömyysasiain neuvottelukunta.....	59
4.4	Valmisteleva käsittely eläkelaitoksessa.....	60
4.4.1	Sairauspäivärahatiedustelu ja lääkärinlausuntojen pyytäminen.....	60
4.4.2	Työsuhtetietojen tarkistaminen.....	60
4.4.3	Tiedot muista tutkimuksista ja lausunnoista.....	62
4.4.4	Tiedot muista korvauksista.....	62
4.5	Kuntoutusmahdollisuuksien selvittäminen.....	63
4.6	Lisäselvitykset ja niistä aiheutuvien kustannusten korvaaminen.....	63
4.6.1	Lääketieteellinen lisäselvitys.....	64
	Hoito- tai kuntoutussuunnitelman täydentäminen tai hankkiminen.....	64
	Lääketieteellisten lisäselvitysten välittäminen eläkelaitosten kesken.....	65
4.6.2	Sosiaaliset seikat.....	65
4.6.3	Selvitys työskentelyolosuhteista.....	66
4.6.4	Selvitys saatavilla olevasta työstä.....	67
4.6.5	Asianosaisen kuuleminen lisäselvityksen johdosta.....	67
4.7	Asuminen ja työnteko ulkomailla.....	68
5	HAKEMUKSEN RATKAISEMINEN.....	69
	Ammatillinen kuntoutus.....	69
5.1	Eläkkeen kesto.....	69
5.1.1	Työkyvyttömyyseläke toistaiseksi.....	69
5.1.2	Työkyvyttömyyseläke kuntoutustukena määräajaksi.....	70
5.2	Eläkkeen määrään vaikuttavat tekijät.....	71
5.2.1	Eläketapahtuma työkyvyttömyyseläkkeessä.....	71
5.2.2	Rajoitussäännöksen soveltaminen.....	72
	Sairauden käsite rajoitussäännöstä sovellettaessa.....	73
5.2.3	Työkokeilu.....	74
5.2.4	Tuleva aika, kun eläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen.....	74
	Tulevan ajan edellytykset.....	74

8.10.2004

	Tulevan ajan pohjaksi valittava työsuhde tai yrittäjätoiminta	76
	LEL:n tulevan ajan palkka	77
	Rinnakkaiset työsuhteet	77
5.2.5	Tuleva aika, kun eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen	78
5.3	Työkyvyttömyyden jakamattomuus	80
5.4	Laukaisuperiaate.....	81
5.4.1	Laukaisuperiaate ennen VILMAN soveltamista	81
5.4.2	Laukaisusäännökset ja laukaisuperiaate VILMAN voimaantultua	82
5.4.3	Vuosina 1944 – 1947 syntyneiden julkisen alan YVEen oikeutettujen eläkehakemusten käsittely	83
5.5	Työeläke ulkomailta	84
5.6	Tahallisuus epäys- tai vähennysperusteena	84
5.7	Ennakkoilmoitus- ja neuvottelumenettely Kansaneläkelaitoksen kanssa.....	85
6	ELÄKKEEN MAKSAMINEN	88
6.1	Ensisijaisuusajan kuluttua.....	88
6.2	Työkyvyttömäksi tulosta.....	89
6.2.1	Työkyvyttömyyseläkkeen sijaan vanhuuseläke 63-vuotiaalle.....	91
6.2.2	Vanhuuseläkkeen alkamisesta.....	91
6.2.3	Kuntoutusrahan jälkeen.....	92
6.3	Hakemuksesta vuosi taaksepäin.....	92
6.4	Pätevästä syystä yli vuosi taaksepäin.....	92
6.5	Takautuvan eläkkeen maksaminen muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen.....	93
7	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEPÄÄTÖKSEN MUOTO JA PERUSTELUT.....	94
7.1	Myönteinen työkyvyttömyyseläkepäätös (päätösyhdistelmä).....	94
7.2	Päätös työkyvyttömyyseläkkeestä ja YVEstä.....	95
7.3	Osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätös	95
	Ennakkopäätöksen sitovuus.....	96
7.4	Ennakkopäätöksen jälkeen annettava lopullinen osatyökyvyttömyyseläkepäätös	96
7.5	Työkyvyttömyyseläkepäätöksen perustelut.....	97
7.5.1	Myönteinen päätös.....	97
7.5.2	Kielteinen ja osittain kielteinen päätös.....	97
7.6	Väliaikainen päätös.....	98
	Itseoikaisu valituksen yhteydessä	99
7.7	Eläkkeen jatkaminen tai muuttaminen	99
7.8	Eläkkeen keskeyttäminen ja lakkauttaminen	100
7.9	Viivästyskorotus	100
8	KUNTOUTUSTUEN JATKAMINEN JA TAKAUTUVA TARKISTAMINEN	102
8.1	Kuntoutustuen jatkaminen kuntoutustukena	102
8.2	Täyden kuntoutustuen jatkoksi osatyökyvyttömyyseläke tai osakuntoutustuki	102
8.3	Osakuntoutustuen jatkona täysi työkyvyttömyyseläke	103
8.4	Täyden kuntoutustuen jälkeen YVE	103
8.5	Osakuntoutustuen jälkeen YVE	103

8.10.2004

8.6	Kuntoutustuen takautuva tarkistaminen.....	103
9	PÄÄTTYNEEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN TAI KUNTOUTUSRAHAN JÄLKEEN UUSI TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKE	104
9.1	Eläke entisin perustein.....	104
9.1.1	Eläketapahtuma kahden vuoden kuluessa.....	104
9.1.2	Eläketapahtuma kahden vuoden kuluttua saman sairauden perusteella.....	105
	Saman sairauden uusiutuminen.....	106
9.1.3	Entisin perustein myönnettävän työkyvyttömyyseläkkeen määrä.....	106
	Indeksikorotus.....	107
	Kertakorotus.....	107
9.2	Eläke uusin perustein.....	107
10	MUUTOKSET TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEESSÄ JA MUUN ELÄKKEEN MUUTTUMINEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEKSI.....	109
10.1	Osatyökyvyttömyyseläke täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi	109
	Hakemus vireille 31.12.2004 tai sitä ennen.....	110
	Hakemus vireille 1.1.2005 tai sen jälkeen	110
	Eläke kuntoutuksen ajalta	110
10.2	Työskentely työkyvyttömyyseläkkeen aikana.....	110
10.2.1	Täysi työkyvyttömyyseläke osatyökyvyttömyyseläkkeeksi	110
	Tarkistus vireille 31.12.2004 tai sitä ennen	111
	Tarkistus vireille 1.1.2005 tai sen jälkeen.....	111
10.2.2	Eläkkeen keskeyttäminen.....	111
10.2.3	Eläkkeen lakkauttaminen	113
10.2.4	Työkyvyttömyyseläkkeen periminen takaisin yli vuoden ajalta	114
10.2.5	Takaisinperintä.....	115
10.3	Kertakorotus	116
	Kertakorotustaulukko.....	116
10.4	Kuntoutustuen saajan ammatillinen kuntoutus.....	117
10.5	Työkyvyttömyyseläkkeen muuttuminen muuksi eläkkeeksi	117
10.5.1	Täysi työkyvyttömyyseläke tai osatyökyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi.....	117
	Työkyvyttömyyseläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen	118
	Työkyvyttömyyseläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen.....	119
	Kertasuoritus	119
	Elinaikakerroin.....	119
10.5.2	Osatyökyvyttömyyseläke työttömyyseläkkeeksi	120
	Vuonna 1996 suojatut	121
10.6	Muun eläkkeen muuttuminen työkyvyttömyyseläkkeeksi.....	121
10.6.1	Työttömyyseläke työkyvyttömyyseläkkeeksi	121
10.6.2	Osa-aikaeläke työkyvyttömyyseläkkeeksi	122
10.6.3	Varhennettu vanhuuseläke työkyvyttömyyseläkkeeksi.....	123
10.6.4	Luopumistuki ja työkyvyttömyyseläkkeet.....	124
10.6.5	Sukupolvenvaihdos- ja työkyvyttömyyseläke	124
10.6.6	Luopumiskorvaus ja työkyvyttömyyseläke.....	125

8.10.2004

10.6.7	Luopumiseläke ja työkyvyttömyyseläkkeet.....	125
11	MUUTOKSENHAKU.....	126
11.1	Yleistä.....	126
11.2	Valitus.....	127
11.2.1	Lisäselvitykset.....	128
11.3	Uusi eläkehakemus valitusaikana.....	128
11.4	Valituksen käsittely eläkelaitoksessa.....	129
11.4.1	Itseoikaisu.....	129
11.4.2	Eläkelaitoksen lausunto ja asian siirtäminen muutoksenhakuelimelle.....	129
11.5	Ylimääräiset muutoksenhakukeinot.....	130
11.5.1	Lainvoimaisen päätöksen oikaisu.....	130
11.5.2	Lainvoimaisen päätöksen poistaminen.....	130
11.6	Muutoksenhakuelimen päätös ja eläkelaitoksen toimet.....	131
11.6.1	Palautuspäätös.....	131
11.6.2	Hylkäys tai myöntö.....	131
11.6.3	Muutoksenhakuelimen osatyökyvyttömyyseläkettä koskeva päätös.....	132
11.7	Muutoksenhakuelinten päätöksistä johtuvat ristikkäiset ratkaisut.....	132
	Eri selvitykset.....	133
	Samat selvitykset.....	133
11.8	Eläketurvakeskuksen lausunto vakuutusosikeudelle.....	134
12	ELÄKKEENSAAJIEN VALVONTA.....	135
12.1	Yleistä.....	135
12.2	Eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuus.....	135
12.3	Eläkelaitosten valvontatoimenpiteet.....	136
12.3.1	Valvonnan tietolähteet.....	136
	KJ- ja VA-lomakkeet eläkkeensaajalle.....	136
	Tiedot työnantajalta.....	136
	ETK:n valvontatiedot.....	136
	Lääkärinlausunnot.....	136
	Tiedot muiden eläkelaitosten ratkaisuihin.....	137
	Muut tiedot.....	137
12.3.2	Eläkkeensaajan kuuleminen.....	137
12.4	Toistaiseksi myönnetyn työkyvyttömyyseläkkeen saajien valvonta.....	137
12.5	Kuntoutustuen saajien valvonta.....	139
13	ULKOMAILLA TYÖSKENNELLEEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKE.....	140
13.1	EU/ETA-maat.....	140
13.1.1	Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja vireilletulo.....	140
13.1.2	Työkyvyttömyyden määrittely.....	141
13.1.3	Eläkkeen määrä ja tulevan ajan huomioon ottaminen.....	142
13.1.4	Päätöksen antaminen ja muutoksenhaku.....	143
13.2	Maat, joiden kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus.....	144
13.2.1	Eläkkeen määrä ja tulevan ajan huomioon ottaminen.....	145

8.10.2004

13.2.2	Hakeminen.....	145
13.2.3	Työkyvyttömyyden määrittely ja eläkkeen määräytyminen.....	145
13.2.4	Muutoksenhaku.....	146
13.3	Muut maat.....	146
13.4	Ulkomaan sairauspäivärahan vaikutus eläkkeen alkamiseen.....	146
14	TYÖELÄKELAITOSTEN TOIMINNAN VALVONTA ELÄKEASIOISSA.....	147
14.1	Vakuutusvalvontavirasto.....	147
14.2	Eläketurvakeskus.....	147
14.3	Oikeuskansleri ja oikeusasiamies.....	147
15	YKSILÖLLINEN VARHAISELÄKE.....	149
15.1	Yleistä.....	149
15.2	YVEN saamisen yleiset edellytykset.....	150
15.2.1	Ikä.....	150
15.2.2	Tuleva aika.....	150
	Rajoitussäännöksen soveltaminen.....	151
15.2.3	Työskentelyn lopettaminen.....	151
	Työntekijät.....	152
	Yrittäjät ja maatalousyrittäjät.....	152
15.3	Yksilölliset edellytykset ja niiden arviointi.....	153
15.3.1	Sairaus, vika tai vamma.....	154
15.3.2	Ikääntymiseen liittyvät tekijät.....	155
15.3.3	Työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus.....	155
15.3.4	Ammatissaolon pitkäaikaisuus.....	156
15.3.5	Hakijan työ ja työolosuhteet.....	157
15.4	YVEN hakeminen.....	158
15.4.1	Ennakkopäätöstä koskeva hakemus.....	158
15.4.2	Lopullista päätöstä koskeva hakemus.....	158
15.5	Hakemuksen käsittely.....	158
15.5.1	Käsittelevä laitos.....	158
	Menettely tilanteissa, joissa julkisen alan eläkejärjestelmän mukainen YVE-ikäraja on alempi kuin yksityisen alan.....	159
15.5.2	Lopullinen vai ennakkopäätös.....	159
15.5.3	Työkyvyttömyyseläke vai YVE.....	159
15.5.4	Työnantajan kuvaus.....	160
15.6	Päätöksen antaminen.....	161
15.6.1	Ennakkopäätös.....	161
	Ennakkopäätöksen sitovuus.....	162
15.6.2	Lopullinen päätös.....	163
15.6.3	Hylkäävä YVE-päätös.....	163
15.6.4	EU/ETA-päätös.....	163
15.7	Eläketapahtumahetki YVEssä ja YVEN maksamisen alkaminen.....	164
15.8	YVEN maksamisessa tehtävät muutokset ja YVEN lakkauttaminen.....	165
15.8.1	YVE osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruusena.....	165
	Tieto työhön menosta jälkikäteen 31.12.2004 tai sitä ennen.....	166
	Tieto työhön menosta jälkikäteen 1.1.2005 tai sen jälkeen.....	166

8.10.2004

15.8.2	YVEN lepäämään jättäminen.....	166
	Lepäämään jättämisen ajankohta	167
15.8.3	Lepäävä YVE maksuun.....	168
15.8.4	YVEN lakkauttaminen	168
15.8.5	Takaisinperintä.....	169
15.8.6	YVEN periminen takaisin yli vuoden ajalta.....	169
15.9	YVEN muuttaminen muuksi eläkkeeksi.....	170
15.9.1	YVE täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi	170
15.9.2	YVE vanhuuseläkkeeksi.....	170

8.10.2004

1

TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEITÄ KOSKEVAT MÄÄRITELMÄT JA SÄÄNNÖKSET

Pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansiotulojen menetystä korvataan työkyvyttömyyseläkkeillä. Niitä ovat täysi työkyvyttömyyseläke ja osatyökyvyttömyyseläke sekä yksilöllinen varhaiseläke (YVE). Täysi työkyvyttömyyseläke ja osatyökyvyttömyyseläke myönnetään joko määrääjäksi tai toistaiseksi, kun taas yksilöllinen varhaiseläke myönnetään aina toistaiseksi. Määrääjäksi myönnetty työkyvyttömyyseläke on nimeltään kuntoutustuki.

Tässä yleiskirjeessä selostetaan työkyvyttömyyseläkkeitä koskevia säännöksiä ja soveltamiskäytäntöä 1.1.2004 alkaen.

Työkyvyttömyyseläkkeitä koskeviin säännöksiin on tehty vuosien 2004 ja 2005 alusta useita muutoksia, joilla pyritään selkeyttämään työeläkejärjestelmää ja tekemään siitä eläketurvan määräytymisen kannalta entistä oikeudenmukaisempi. Muutokset tukevat osaltaan pyrkimystä keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän myöhentämiseen.

Vuoden 2004 alusta lukien YVE erillisenä eläkemuotona lakkasi sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmästä. Kuitenkin vuonna 1943 ja sitä ennen syntyneet säilyttivät edelleen oikeuden YVEen. Lisäksi tietyillä julkisen sektorin eläkelakien piiriin kuuluvilla myöhemminkin syntyneillä henkilöryhmillä säilyi oikeus YVEen vuoden 2003 jälkeen. Tarkemmin YVEä ja sen soveltamiskäytäntöä selostetaan luvussa 15.

Vuoden 2004 alusta alkaen sekä työeläkejärjestelmässä että kansaneläkejärjestelmässä 60 vuotta täyttäneen työntekijän työkyvyttömyyseläkeoikeutta arvioitaessa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta silloin, kun ansiotyöura on pitkä ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekevät työn jatkamisen kohtuuttomaksi.

Yksityisten alojen, valtion, kunnan ja evankelisuterilaisen kirkon eläkelakeihin sekä Kelan eläkesäätöön on tehty lainmuutokset viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltamisesta näissä eläkejärjestelmissä 1.1.2004 alkaen. Pääsääntöisesti VILMA-laitos on työkyvyttömyyseläkkeissä se eläkelaitos, jossa tulevaa aikaa koskeva tai sitä vastaava eläketurva on järjestetty. Ohjeet VILMAN soveltamisesta selostetaan yleiskirjeessä A 47/2003.

Työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämistä koskeva lainmuutos tuli voimaan yksityisen alan työeläkelaeissa 1.1.2004 (TEL 4 § 6 mom.). Uuden säännöksen mukaan työkyvyttömyyseläke keskeytetään, jos eläkkeensaajalla on tilapäisesti työansioita yli 60 prosenttia aikaisemmasta

8.10.2004

ansiotasosta. Keskeytyssäännöstä selostetaan tarkemmin kohdassa 10.2.2.

Vuoden 2004 alusta lukien tuli muutoksia työeläkelakien mukaista ammatillista kuntoutusta koskeviin säännöksiin. Merkittävin muutos on se, että työeläkekuntoutuksesta tuli lakisääteinen etuus. Henkilö saa valituskelpoisen päätöksen oikeudesta ammatilliseen kuntoutukseen. Muutosten tavoitteena on painottaa ammatillisen kuntoutuksen ensisijaisuutta työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ammatillisen kuntoutuksen määritelmä on tämän luvun kohdassa 1.3. Työeläkekuntoutusta selostetaan tarkemmin yleiskirjeessä A 7/2004 Työeläkekuntoutus.

Työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan vuoden 2004 alusta voimaan tulleen säännöksen mukaan myöntää pätevistä syistä takautuvasti pidemmältä ajalta kuin eläkkeen hakemista seuraavaa kuukautta edeltäneen vuoden ajalta. Kansaneläkejärjestelmässä vastaava säännös on ollut jo aikaisemmin.

Vuoden 2004 alusta tuli muutoksia myös eläkesaatavien vanhentumista koskeviin säännöksiin. Näitä selostetaan tarkemmin Eläkeasioiden käsittelyä ja muutoksenhakua koskevassa yleiskirjeessä.

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen työkyvyttömyyseläkkeitä koskevia muutoksia ja uusien säännösten voimaantuloa selvitetään kohdassa 1.4.

Eduskunnassa on lisäksi käsiteltävänä hallituksen esitys toimeentuloturvan muutoksenhakua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 155/2003 vp). Esityksen mukaan eläkelautakunnan nimi muuttuu eläkevalituslautakunnaksi.

1.1

Työkyvyttömyyden määritelmät

1.1.1

Yksityisen alan eläkelakien työkyvyttömyysmääritelmä

Yksityisen alan työkyvyttömyyseläkkeen määritelmä on TEL:n 4 §:n 3 momentissa (voimassa 1.1.1973 alkaen) ja 8 momentissa (voimassa 1.1.2004 alkaen):

TEL 4 § 3 mom.

Oikeus saada työkyvyttömyyseläkettä on työntekijällä, jonka työkyvyn voidaan sairauden, vian tai vamman johdosta arvioida, kun otetaan huomioon myös jo kulunut aika, olevan yhdenjaksoisesti ainakin vuoden ajan alentunut vähintään kahdella viidenneksellä. Työkyvyn alentumista arvioitaessa otetaan huomioon työntekijän jäljellä oleva kyky hankkia it-

8.10.2004

selleen ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka suorittamista voidaan häneltä kohtuudella edellyttää silmällä pitäen hänen koulutustaan, aikaisempaa toimintaansa, ikäänsä ja asumisolosuhteitaan sekä näihin verrattavia muita seikkoja. Työkyvyn vaihdellessa otetaan huomioon vuotuinen ansio.

TEL 4 § 8 mom.

Sen lisäksi mitä 3 momentissa säädetään työkyvyn alentumisen arvioinnissa huomioon otettavista tekijöistä, 60 vuotta täyttäneen työntekijän työkyvyttömyyseläkeoikeutta arviotaessa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta. Eläketurvakeskus antaa tarkemmat ohjeet tämän momentin soveltamisesta.

LEL:n 4 §:n 2 ja 7 momentin työkyvyttömyysmääritelmä on saman sisältöinen kuin TEL:n määritelmä. TaEL:n 3 §:n 1 momentissa, MYEL:n 6 §:n 1 momentissa ja YEL:n 5 §:n 1 momentissa on viittaukset TEL:n työkyvyttömyysmääritelmään.

Merimieseläkelain työkyvyttömyysmääritelmä, joka on MEL:n 15 §:ssä, eroaa jonkin verran TEL:n työkyvyttömyysmääritelmästä.

1.1.2

Julkisen alan eläkelakien työkyvyttömyysmääritelmät

Julkisen alan eläkelaeissa on yleinen työkyvyttömyysmääritelmä, joka on saman sisältöinen kuin TEL:n määritelmä, sekä ns. ammatillinen työkyvyttömyysmääritelmä, jota sovelletaan silloin, kun henkilön työkyvyttömyys alkaa työsuhteen jatkuessa. Määritelmät ovat VEL:n 9 §:ssä ja KuEL:n 24 §:ssä.

1.1.3

Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyysmääritelmä

Kansaneläkelain (KEL) 22 §:n mukaan työkyvyttömänä pidetään henkilöä, joka sairauden, vian tai vamman takia on kykenemätön tekemään tavallista työtään tai muuta siihen verrattavaa työtä, mitä on pidettävä ikä, ammattitaito ja muut seikat huomioon ottaen hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana. KEL:n mukaan työkyvyttömänä pidetään aina pysyvästi sokeaa ja liikuntakyvyttöä samoin kuin muutaakin henkilöä, joka sairautensa, vikansa tai vammansa vuoksi on pysyvästi niin avuttomassa tilassa, ettei hän voi tulla toimeen ilman toisen henkilön apua. KEL:n 22 §:ssä on TEL:n 4 §:n 8 momenttia vastaava säännös, jonka mukaan 60 vuotta täyttäneiden työkyvyn arvioinnissa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta.

8.10.2004

1.1.4

Tapaturmavakuutuslain mukainen työkyvyttömyysmääritelmä

Tapaturmavakuutuslain (TVL) 18 §:n mukaan tapaturmaeläkkeen saamisen edellytyksenä on, että työntekijän työkyvyn voidaan tapaturman aiheuttaman vamman tai sairauden johdosta arvioida alentuneen vähintään 10 prosenttia. Lisäksi edellytetään, että työansion alentuma on vähintään TVL:n 28 §:n 6 momentissa tarkoitetun vuosityöansion vähimmäismäärän kahdeskymmenesosa. Työkyvyn alentumista arvioitaessa työntekijän mahdollisuudet hankkia itselleen ansiotuloja otetaan huomioon samoin edellytyksin kuin TEL:ssä. Määritelmää sovelletaan myös ammattitautitapauksissa.

1.2

Yksilöllisen varhaiseläkkeen määritelmät

1.2.1

Yksityisen alan eläkelakien YVE-määritelmä

Yksilöllinen varhaiseläke (YVE) on joustavan eläkeikäjärjestelyn yhteydessä säädetty työkyvyttömyyseläkkeen muoto. Se on ollut voimassa yksityisen alan työeläkelaeissa 1.1.1986 lukien. Merimieseläkelakiin (MEL) se on sisällytetty 1.1.1987 alkaen. YVE lakkaa 1.1.2004, mutta vuonna 1943 ja sitä ennen syntyneellä 58 vuotta täyttäneellä henkilöllä on oikeus saada YVE myös 1.1.2004 jälkeen.

YVEN myöntämisen edellytykset sisältyvät 31.12.2004 saakka voimassa olevaan TEL:n 4 e §:n 1 ja 2 momenttiin sekä TEL:n muuttamisesta vuoden 2005 alusta lukien annetun lain (634/2003) voimaantulosäännöksen 7 momenttiin:

TEL 4 e § 1 mom.

Sen estämättä, mitä 4 §:n 3 momentissa ja 5 b §:n 1 momentissa säädetään täyden työkyvyttömyyseläkkeen saamisesta, ennen vuotta 1944 syntyneellä työntekijällä on 58 vuotta täytettyään oikeus saada työkyvyttömyyseläke yksilöllisenä varhaiseläkkeenä, jos hänen työkykynsä, huomioon ottaen sairaus, vika tai vamma, ikääntymiseen liittyvät tekijät, ammatissaolon pitkäaikaisuus, hänelle työstä aiheutunut rasittuneisuus ja kuluneisuus sekä työolosuhteet, on pysyvästi siinä määrin alentunut, ettei hänen kohtuudella voida edellyttää enää jatkavan ansiotyötään.

TEL 4 e § 2 mom.

Yksilöllisen varhaiseläkkeen edellytyksenä on, että työntekijä on lopettanut 8 §:n 4 momentissa mainituissa laeissa, eläkeohjesäännössä tai eläkesäännöissä tarkoitetun ansiotyön tai että hänen ansiotulonsa näistä töistä voidaan arvi-

8.10.2004

oida kuukaudessa pienemmiksi kuin 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu markkamäärä. Lisäksi edellytetään, että yksilöllistä varhaiseläkettä määrättäessä voidaan eläkkeeseen oikeuttavana ottaa huomioon myös eläkeiän saavuttamiseen jäljellä oleva aika tai sitä vastaava ansio, ei kuitenkaan silloin, kun työntekijällä on oikeus yksilölliseen varhaiseläkkeeseen tai vanhuuseläkkeeseen 65 vuotta alemmassa eläkeiässä 8 §:n 4 momentissa mainitun muun lain, eläkeohjesäännön tai eläkesäännön mukaan.

Voimaantulosäännöksen 7 mom.

Sen estämättä mitä tässä laissa säädetään, ennen vuotta 1944 syntyneellä työntekijällä on oikeus saada yksilöllistä varhaiseläkettä ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleen työntekijäin eläkelain 4 e §:n ja 19 e §:n mukaan, kuitenkin siten, että hänelle myönnetään 63 vuotta täytettyään vanhuuseläke. Yksilöllisen varhaiseläkkeen edellytyksenä oleva tulevan ajan oikeus määritellään ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olevan työntekijäin eläkelain 6 a – 6 b §:n mukaan. Eläkettä laskettaessa noudatetaan kuitenkin 7 c ja 7 d §:n työkyvyttömyyseläkettä koskevia säännöksiä. Yksilöllinen varhaiseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä. Tällöin vanhuuseläkkeeseen ei kuitenkaan sovelleta 7 h §:ää.

LEL:n 4 a §:n 1 ja 2 momenteissa ja MEL:n 15 §:n 2 ja 3 momenteissa on samansisältöinen YVE-määritelmä. TaEL:n 3 §:n 1 momentissa, MYEL:n 6 §:n 1 momentissa ja YEL:n 5 §:n 1 momentissa on viittaus TEL:n yksilöllisen varhaiseläkkeen saamisen edellytyksiin.

1.2.2

Julkisen alan eläkelakien YVE-määritelmät

Julkisen alan eläkelaeissa YVE on ollut voimassa 1.7.1989 lukien. Julkisen alan YVEä koskevat eläkkeen saamisen edellytykset ovat jonkin verran TEL:n mukaisia edellytyksiä lievemmat. Ne ovat VEL:n 9 c §:ssä ja KuEL:n 33 §:ssä.

VEL:n 1.1.2004 voimaantulleiden säännösten mukaan pääsääntöisesti vuonna 1944 tai sen jälkeen syntyneille henkilöille ei enää myönnetä YVEä. Vuonna 1943 tai sitä ennen syntyneillä säilyy oikeus YVEen 58 vuotta täytettyään. Lisäksi tietyillä vuosina 1944-1947 syntyneillä henkilöillä säilyy VEL:n mukainen YVE-oikeus. Sellaisilla vuonna 1944-1946 syntyneillä henkilöillä, joilla oli oikeus valita VEL:n mukainen ns. erityinen eläkeikä, mutta jotka eivät tätä valintaa tehneet, säilyy oikeus YVEen 58 vuotta täytettyään. Vuonna 1947 syntyneillä, jotka eivät käyttäneet erityisen eläkeiän valintaoikeutta, VEL:n mukaisen YVEN ikäraja

8.10.2004

on 59 vuotta. Edellytyksenä on myös, että VEL-palvelussuhde jatkuu eläketapahtumaan saakka.

YVE-oikeus poistui myös kunnallisen eläkejärjestelmän piiriin kuuluville vuonna 1944 tai sen jälkeen syntyneiltä henkilöiltä. Kuitenkin sellaiset vuonna 1947 tai sitä ennen syntyneet, joilla oli oikeus valita ammatillinen eläkeikä, mutta jotka eivät tätä valintaa tehneet, säilyttivät oikeutensa YVEen. Vuonna 1946 ja sitä ennen syntyneillä YVE:n ikäraja on 58 vuotta ja vuonna 1947 syntyneillä 59 vuotta. Edellytyksenä on myös, että KuEL-palvelussuhde jatkuu yhdenjaksoisesti eläketapahtumaan saakka. Muutokset ovat siis samansisältöisiä kuin valtion eläkejärjestelmässä.

Yksityisen sektorin ja julkisen sektorin YVE:n ikärajat vuosina 1943-1947 syntyneillä

syntymävuosi	yksityinen sektori	julkinen sektori
1943	YVE 58-vuotiaana	YVE 58-vuotiaana
1944-1946	TKE ammatillisin painotuksin 60-vuotiaana (ei YVEä)	YVE 58-vuotiaana, jos henkilö ei ole valinnut erityistä eläkeikää, vaikka hänellä on ollut tähän oikeus
1947	TKE ammatillisin painotuksin 60-vuotiaana (ei YVEä)	YVE 59-vuotiaana, jos henkilö ei ole valinnut erityistä eläkeikää, vaikka hänellä on ollut tähän oikeus

Eläkehakemuksen käsittelyä niissä tilanteissa, joissa edellä mainittuihin ikäluokkiin kuuluvilla henkilöillä on ollut yksityisen alan työskentelyä eikä heillä ole oikeutta YVEen yksityiseltä puolelta, selostetaan kohdassa 5.4.3.

1.3

Ammatillinen kuntoutus

Työntekijällä ja yrittäjällä on 1.1.2004 alkaen työeläkekuntoutuksen edellytysten täytyessä oikeus ammatilliseen kuntoutukseen. Oikeudesta ammatilliseen kuntoutukseen annetaan valituskelpoinen päätös. Kuntoutuksen sisältö on kuitenkin eläkelaitoksen harkinnassa.

Työeläkekuntoutuksen määritelmä on 1.1.2004 voimaan tullessa TEL:n 4 h §:ssä:

1 mom.

Työntekijällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos

8.10.2004

1) asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan, että hän tulee työkyvyttömäksi 4 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla, tai häntä on pidettävä mainitussa lainkohdassa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömänä; ja

2) työntekijän eläkettä määrättäessä otettaisiin huomioon eläkkeeseen oikeuttavana 6 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tuleva aika, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi ajankohtana (kuntoutustapahtumapäivä), jona hakemus tehtiin tai jona hakijan kuntoutustarve on viimeistään selvitettävä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 6 §:n mukaan; jos työntekijä jo saa työkyvyttömyyseläkettä, edellytetään, että eläke on edellä tarkoitetulla tavalla täysitehoinen. Kuntoutustapahtumapäivä on kuitenkin kuntoutustoimenpidettä edeltävä päivä, jos kuntoutusta haetaan kuntoutustoimenpiteen jo alettua, tai sairausloman ensimmäinen päivä, jos hakija on jäänyt sairauslomalle työsuhteessa ollessaan ja kuntoutustarve oli olemassa jo sairausloman alkaessa.

Lainkohdan 1 momentin 2 kohta on 1.1.2005 alkaen:

2) työntekijän eläkkeeseen sisältyvän 7 c §:ssä tarkoitetun tulevan ajan ansiot ovat vähintään 25133,40 euroa, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi ajankohtana (kuntoutustapahtumapäivä), jona hakemus tehtiin tai jona hakijan kuntoutustarve on viimeistään selvitettävä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 6 §:n mukaan; jos työntekijä jo saa työkyvyttömyyseläkettä, edellytetään, että tulevan ajan ansiot ovat vähintään edellä mainitun rajamäärän suuruiset tai että eläkkeessä on otettu huomioon 31 päivänä joulukuuta 2004 voimassa olevan työntekijäin eläkelain mukainen tuleva aika. Kuntoutustapahtumapäivä on kuitenkin kuntoutustoimenpidettä edeltävä päivä, jos kuntoutusta haetaan kuntoutustoimenpiteen jo alettua, tai sairausloman ensimmäinen päivä, jos hakija on jäänyt sairauslomalle työsuhteessa ollessaan ja kuntoutustarve oli olemassa jo sairausloman alkaessa.

2 mom.

Edellä 1 momentissa todetulla työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähivuosina, vaikka hoidon ja lääkinällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman ammatillisia kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työ-

8.10.2004

kyvyttömyyseläke täytenä tai osaeläkkeenä. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, yhteys työelämään sekä se, johtaako haettu ammatillinen kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen tai työhön palaamiseen. Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, lykkääkö ammatillinen kuntoutus hakijan eläkkeelle jäämistä.

3 mom.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena voidaan työntekijälle tehdä kuntoutustutkimuksia, antaa työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta, työhön valmistusta, elinkeinotukea ja sellaista lääkinnällistä kuntoutusta, joka tukee tätä ammatillista kuntoutusta, sekä korvata mainitun kuntoutuksen aiheuttamat välttämättömät ja tarpeelliset kustannukset.

4 mom.

Oikeutta tämän lain mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen ei kuitenkaan ole, jos työntekijällä on oikeus kuntoutukseen tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella.

LEL:n 4 b §:ssä ja 13 a §:ssä, MYEL:n 6 §:ssä ja 19 §:n 1 momentissa, YEL:n 5 §:ssä ja 17 §:n 1 momentissa ja TaEL:n 3 §:ssä on viittaus-säännökset TEL:iin. MEL:n 25 §:ssä ja 25 a - 25 e §:ssä, VEL:n 18 b - 18 f §:ssä ja KuEL:n 17 §:n säännökset kuntoutuksesta ovat yhtenevät TEL:n pykälien kanssa.

TEL:n 4 n §:n mukaan työkyvyttömyyseläke voi alkaa vasta sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijan oikeus ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan on päätynyt. Painavasta syystä eläke voidaan myöntää aiemmin. Painavana syynä voidaan hallituksen esityksen (HE 116/2002 vp.) mukaan pitää sitä, että selvitysten perusteella ei ole mahdollisuuksia kuntoutuksen jatkamiseen tai kuntoutus on pitkäaikaisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päätynyt.

Kuntoutuksen aikana ei ole ilman pätevää syytä oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen myöskään Kelasta.

Yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus

8.10.2004

1.4

Vuoden 2005 alusta voimaan tulevat työkyvyttömyyseläkkeitä koskevat muutokset

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen uusia säännöksiä sovelletaan voimaantulosäännöksen mukaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen.

Vuoden 2005 säännöksiä sovelletaan kuitenkin vanhuuseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2005 tai sen jälkeen.

1.4.1

Työkyvyttömyyseläkkeen sijaan vanhuuseläke 63 vuotta täyttäneelle

Työkyvyttömyyseläkettä ei pääsääntöisesti enää myönnetä henkilölle, joka on täyttänyt 63 vuotta ennen työkyvyttömyyden alkamista ja työkyvyttömyys alkaa vuonna 2005 tai sen jälkeen. Hänelle myönnetään työkyvyttömyyseläkkeen sijaan vanhuuseläke vähentämättömänä (L 886/2004 voimaantulosäännös 2 mom.).

Myös silloin, kun työkyvyttömyyseläkettä hakenut työntekijä täyttää 63 vuotta työkyvyttömyyden alkamisen jälkeen mutta ennen sairausvakuutuslain 27 §:ssä säädetyn ensisijaisuusajan täyttymistä, työkyvyttömyyseläkkeen sijaan eläke lasketaan ja myönnetään vanhuuseläkkeenä 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta. (TEL 4 § 6 mom.). Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksiä ei selvitetä näissä tapauksissa. Lain voimaantulovaiheessa tätä säännöstä sovelletaan, jos hakija täyttää 63 vuotta 1.1.2005 tai sen jälkeen ja työkyvyttömyys alkaa 1.1.2005 tai sen jälkeen.

Julkisen alan eläkejärjestelmissä edellä esitetyn kaltaisessa tilanteessa, jossa työkyvyttömyys alkaa ennen 63 vuoden iän täyttämistä, tutkitaan henkilön työkyvyttömyyseläkeoikeus ja eläke lasketaan työkyvyttömyyseläkkeenä (eläketapahtuma-ajankohdasta riippuen vuoden 2004 tai vuoden 2005 säännösin), mutta myönnetään vanhuuseläkkeenä. Julkisen alan eläkelakien (voimaantulosäännösten) mukaan, jos henkilö on täyttänyt 63 vuotta ennen vuonna 2005 alkavaa työkyvyttömyyttä, henkilön työkyvyttömyyseläkeoikeus tutkitaan aina (sekä perus- että lisäeläketurvassa) ja eläke lasketaan työkyvyttömyyseläkkeenä vuoden 2004 säännösten mukaan mutta myönnetään vanhuuseläkkeenä.

Jos henkilöllä on oikeus lisäeläketurvaan julkisen alan eläkelakien mukaan ja jos työkyvyttömyys alkaa 63 vuoden iän täyttämisen jälkeen 1.1.2006 tai sen jälkeen, työkyvyttömyyseläkeoikeus tutkitaan, mutta eläke lasketaan ja myönnetään vanhuuseläkkeenä pääsääntöisesti eläkkeen hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien. Jos eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen eikä henkilöllä ole lisäeläketurva-

8.10.2004

oikeutta, työkyvyttömyyttä ei tutkita ja henkilölle myönnetään vanhuuseläke (normeerattuna).

Sairausvakuutuslain 27 §:n 4 momentissa tarkoitettua ensisijaisuusajaa ei 1.1.2005 alkaen voimaan tulevan 7 momentin mukaan vahvisteta, jos henkilö on täyttänyt 63 vuotta enimmäissuoritusajan 150 suorituspäivän täytyessä. Näin ollen silloin, kun työkyvyttömyys alkaa ennen 63 vuoden ikää ja eläkkeenhakija täyttää 63 vuotta ennen edellä mainittua 150 suorituspäivää, hänelle myönnetään sekä yksityisen että julkisen alan eläkelakien mukaan työkyvyttömyyseläke edellytysten täytyessä työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta lukien. Tällöin tuleva aika luetaan eläkkeeseen oikeuttavaksi 65 vuoden ikään asti, jos työkyvyttömyyseläke myönnetään vuoden 2004 säännöksiin, ja 63 vuoden täyttämiskuukauden loppuun, jos työkyvyttömyyseläke myönnetään vuoden 2005 säännöksiin. (Julkisella sektorilla tuleva aika saatetaan lukea 65 vuoden sijasta henkilökohtaiseen eläkeikään tai 63 vuoden sijasta sitä alempaan ammatilliseen eläkeikään.)

Esimerkkejä työkyvyttömyyseläkkeen/vanhuuseläkkeen myöntämisestä eri tilanteissa on nähtävissä Ohje- ja tiedotepalvelussa 1.11.2004 alkaen (lain soveltaminen/esimerkit). Esimerkit siirtyvät Työeläkelakipalveluun vuoden 2005 alussa. Ks. myös soveltamisohje Vanhuuseläke 1.1.2005 alkaen.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään myös sellaisille 63 vuotta täyttäneille tai ennen sairauspäivärahan ensisijaisuusajan täyttymistä 63 vuotta täyttävälle henkilölle, jotka tulevat työkyvyttömiksi vuonna 2005 ja joille tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke entisin perustein vuoden 2004 säännösten perusteella. Lisäksi täysi työkyvyttömyyseläke voidaan tällaisille henkilöille myöntää silloin, kun eläketapahtuma sattuu vuonna 2005 tai myöhemmin ja he jo saavat sellaista eläkettä (osatyökyvyttömyyseläke, työttömyyseläke tai YVE), jota määrättäessä tuleva aika on otettu huomioon 65 vuoden ikään.

Myös niiden henkilöiden, joiden eläke suojattiin 1.1.1996 lainmuutoksessa, tulevan ajan eläke samoin kuin karttunut eläke lasketaan vuoden 2004 säännöin riippumatta eläketapahtuma-ajankohdasta. Näille suojaetuille lasketaan ja myönnetään työkyvyttömyyseläkkeitä vuoden 2004 säännöin mahdollisesti vielä vuonna 2007.

Koska työntekijä voi saada sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa vielä 63 vuotta täytettyään, on sairauspäivärahan ja vanhuuseläkkeen säännöksiä täsmennetty, jotta vältetään etuuksien päällekkäisyydet. Jos sairauspäivärahaa on maksettu samalta ajalta, jolle myönnetään vanhuuseläkettä, vanhuuseläke maksetaan sairausvakuutusrahastolle siltä osin kuin se vastaa samalta ajalta maksettua sairauspäivärahaa. (TEL 19 c § 7 mom.)

8.10.2004

1.4.2

Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä (TEL 4 § 6 mom.)

Työkyvyttömyyseläke ja YVE muuttuvat vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien, jos työkyvyttömyyseläke tai YVE on myönnetty vuoden 2005 säännöksiin (L 886/2004 voimaantulosäännös 2 mom.).

Ks. tarkemmin kohta 10.5.1, Työkyvyttömyyseläke tai osatyökyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi ja kohta 15.9.2, YVE vanhuuseläkkeeksi.

Alennetun eläkeiän vakuuttaminen perusturvassa lopetetaan 1.1.2005 alkaen, mutta lisäturvassa alennettu eläkeikä säilyy. Työkyvyttömyyseläkkeen muuttumisesta vanhuuseläkkeeksi silloin, kun eläkkeensaajalla on alennettu eläkeikä, ks. soveltamisohje Muutokset rekisteröityihin lisätuihin 1.1.2005.

1.4.3

Osa-aikaeläkkeen jälkeen myönnettävät työkyvyttömyyseläkkeet (L 886/2004 voimaantulosäännös 9 mom.)

Voimaantulosäännöksen mukaan vuonna 1946 ja sitä ennen syntyneiden osa-aikaeläke ja sen jälkeen myönnettävä vanhuuseläke määräytyvät vuoden 2004 säännösten mukaan. Poikkeuksena on, että heilläkin on oikeus vähentämättömään vanhuuseläkkeeseen 63 vuoden iässä. Näin ollen 63 vuoden iän täyttämisen jälkeen vuonna 1946 ja sitä ennen syntyneille osa-aikaeläkkeellä oleville henkilöille ei myönnetä työkyvyttömyyseläkettä tai yksilöllistä varhaiseläkettä, vaan sen sijaan vanhuuseläke. Vanhuuseläkettä ei myöskään yhteensoviteta muiden työeläkkeiden kanssa.

Kun vuonna 1946 ja sitä ennen syntyneelle osa-aikaeläkkeellä olevalle henkilölle tulee myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke, se myönnetään vuoden 2004 säännöksiin, jos työkyvyttömyys alkaa 31.12.2005 tai sitä ennen, ja vuoden 2005 säännöksiin, kun työkyvyttömyys alkaa 1.1.2006 tai sen jälkeen.

1.4.4

Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä karttuu uutta eläkettä (TEL 5 §)

Myös tulevan ajan sisältävällä työkyvyttömyyseläkkeellä olevan työntekijän työskentely on vakuutettava ja hänelle karttuu uutta eläketurvaa eläkeaikana tehdystä työstä 1.1.2005 alkaen. Säännös koskee myös niitä työkyvyttömyyseläkkeensaajia, joiden eläketapahtuma on ennen

8.10.2004

1.1.2005 ja joiden työkyvyttömyyseläkkeeseen sisältyy tulevan ajan eläkkeenosa (L 886/2004 voimaantulosäännös 10 mom.).

Sekä täyden työkyvyttömyyseläkkeen että osatyökyvyttömyyseläkkeen aikana tehdystä työstä karttuu uutta eläkettä 1,5 % vuodessa.

Myös työkyvyttömyyseläkkeen aikana harjoitettu yrittäjätoiminta ja maatalousyrittäjätoiminta kuuluvat vakuuttamisvelvollisuuden piiriin 1.1.2005 alkaen ja niistä karttuu eläkettä 1,5 % vuodessa.

Kun työkyvyttömyyseläke on määrätty vuoden 2005 säännöksiin ja eläkkeeseen sisältyy tuleva aika, eläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttuu uutta eläkettä eläketapahtumavuotta seuraavan vuoden alusta lukien. Jos vuoden 2005 säännöksiin määrättyssä työkyvyttömyyseläkkeessä ei ole tulevan ajan osuutta, eläkkeen rinnalla tehdystä työstä alkaa karttua eläkettä jo eläketapahtumaa seuraavan kuukauden alusta lukien.

1.4.5

Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä karttuneen eläkkeen lisääminen vanhuuseläkkeeseen (TEL 4 §)

Työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen

Sekä täyden työkyvyttömyyseläkkeen että osatyökyvyttömyyseläkkeen aikana ansaittuun eläkekarttumaan on oikeus hakemuksesta aikaisintaan 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien edellyttäen, että työsuhde on päättynyt, tai siitä ajankohdasta, jona työkyvyttömyyseläkkeen päätyttyä myönnetään sellainen uusi eläke, esimerkiksi työkyvyttömyyseläke, jota ei myönnetä entisiin perustein.

Jos työkyvyttömyyseläkkeen saaja jatkaa työskentelyä eläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi, on hänen haettava tästä työskentelystä karttunutta eläkettä erikseen työskentelyn päätyttyä.

Työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen

Tulevan ajan sisältävän työkyvyttömyyseläkkeen aikana 1.1.2005 alkaen karttunut eläke lisätään eläkkeeseen hakemuksesta työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi 65 vuoden iässä, jos työsuhde on tuolloin päättynyt.

Alennettu eläkeikä

Jos työntekijä on kuulunut TEL:n 11 §:n mukaisen lisäeläkejärjestelyn piiriin ja työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma on sattunut 31.12.2004 tai sitä ennen, työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä 1.1.2005 alkaen karttunut eläke lisätään vanhuuseläkkeeseen lisäeläkejärjestelyn alemmassa eläkeikässä. Kun lisäeläkejärjestelyn pii-

8.10.2004

riin kuulunut henkilö tulee työkyvyttömäksi vuonna 2005, työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehdystä työstä karttunut eläke lisätään vanhuuseläkkeeseen aikaisintaan 65 vuoden iässä, johon asti tuleva aika on otettu huomioon TEL:n perusturvan mukaisessa eläkkeessä. Jos tällainen henkilö tulee työkyvyttömäksi vuonna 2006 tai myöhemmin, työkyvyttömyyseläkkeen aikana lisää karttunut eläke lisätään vanhuuseläkkeeseen 63 vuoden iässä. Näissäkin edellytyksenä on, että lisää karttunutta eläkettä on haettu ja että työskentely on päättynyt.

LEL 4 §, TaEL 3 §, YEL 5 §, MYEL 6 §

LEL:n mukaan työntekijällä on oikeus saada vanhuuseläkettä siitä riippumatta, jatkaako hän LEL:n piiriin kuuluvaa työskentelyä. Myös työkyvyttömyyseläkkeen aikana LEL-toissa ansaittu eläkekarttuma lisätään vanhuuseläkkeeseen hakemuksesta heti vanhuuseläkkeen alkaessa, vaikka LEL-työsuhde jatkuisi. Samoin työkyvyttömyyseläkkeen aikana LEL:n piiriin kuuluneissa töissä karttuneeseen eläkkeeseen on oikeus työskentelyn jatkumisesta huolimatta, kun päättyneen työkyvyttömyyseläkkeen jälkeen myönnetään sellainen uusi eläke, esim. työkyvyttömyyseläke, joka myönnetään uusin perustein. Vastaavanlaiset säännökset ovat myös TaEL:ssa, YEL:ssä ja MYEL:ssä.

1.4.6

Eläkkeen karttuminen työkyvyttömyyseläkkeestä (TEL 5 § 3 mom.)

Kun aikaisemmin työkyvyttömyyseläkettä saaneelle työntekijälle myönnetään työkyvyttömyyseläke uusin perustein, eläkesuhteesta (eläketa-
pahtumavuoden alusta eläkkeen päätymiseen) karttuu eläkettä tulevan ajan ansiosta 1,5 prosenttia vuodessa 50 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun asti ja tämän jälkeen 1,3 prosenttia. Nämä karttumat koskevat työkyvyttömyyseläkkeitä, joiden eläketa-
pahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen ja joissa tulevan ajan ansio on enemmän kuin 0 euroa.

Sekä täyden työkyvyttömyyseläkkeen että osatyökyvyttömyyseläkkeen eläkesuhteesta karttuu eläkettä koko tulevan ajan ansion perusteella.

1.4.7

Tuleva aika

Tuleva aika sisältyy lähtökohtaisesti kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeisiin, jotka määrätään vuoden 2005 säännösin (TEL 7 c §).

Pääsäännön mukaan tulevan ajan eläkkeen perusteena ovat eläketa-
pahtumaa edeltäneiden viiden kalenterivuoden (tarkasteluaika) palkka-
kertoimella tarkistettut ansiot. Näihin ansioihin otetaan mukaan myös sosiaalietuuksien palkkakertoimella tarkistettut ansioperusteet. Jos eläk-

8.10.2004

keenhakijalla ei ole ollut lainkaan työansioita tarkasteluajana, hänen tulevan ajan eläkkeensä määrä on nolla.

Uuteen tulevan ajan eläkkeen määräytymiseen siirytään asteittain. Vuonna 2006 tulevan ajan ansioihin otetaan mukaan vuosien 2004 ja 2005 ansiot. Vuoden 2004 ansioina käytetään vuosiansioiksi muunnettuna sitä eläkepalkkaa, jonka mukaan tuleva aika olisi laskettu, jos henkilö olisi tullut työkyvyttömäksi 31.12.2004. (L 886/2004 voimaantulosäännös 13 mom.)

Tuleva aika luetaan eläkkeeseen oikeuttavaksi ajaksi työkyvyttömyyden alkamisvuoden alusta 63 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun. Sitten työkyvyttömyyden alkamisvuoden ansioista karttumatta jäävän eläkkeen korvaa eläkekarttuma tulevan ajan ansion perusteella. (TEL 7 c § 1 mom.) Tällä säännöksellä pyritään varmistamaan se, että työkyvyttömyyseläkkeet pystyttäisiin vastedeskin myöntämään heti ensisijaisuusajan päätyttyä. Päätökset voidaan antaa nopeammin, kun työkyvyttömyyseläkettä myönnettäessä ei tarvitse selvittää eläketapahtumavuoden ansioita. Erityisesti palkattomien etuuskien perusteena olevien ansioiden selvittely saattaisi hidastaa huomattavasti päätöksenantoa.

Ks. kohta 5.2.5.

Ohjeet tulevan ajan eläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen laskennasta sekä eläkkeen kartumisesta sosiaalietuuksista annetaan erikseen.

1.4.8

Rajoitussäännös tarpeettomaksi

Rajoitussäännös kumotaan tulevan ajan eläkkeen määräytymistä koskevan muutoksen vuoksi. Rajoitussäännöstä ei näin ollen sovelleta enää työkyvyttömyyseläkkeissä, jotka määrätään vuoden 2005 säännöksiin.

1.4.9

Kertakorotus (TEL 7 g §)

Nuorena työkyvyttömäksi tulleiden henkilöiden eläkkeen tason säilymistä turvataan lisäämällä työkyvyttömyyseläkkeeseen iästä riippuva kertakorotus sen jälkeen, kun työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta on kulu-
nut viisi täyttä kalenterivuotta. Korotusta ei myönnetä, jos työkyvyttömyyseläke alkaa 50 vuoden iän täyttämivuoden jälkeen.

Työkyvyttömyyseläkkeiden kertakorotus myönnetään ensimmäisen ker-
ran vuoden 2010 alusta. Se myönnetään myös ennen 1.1.2005 alkaneisiin työkyvyttömyyseläkkeisiin sen korotusprosentin mukaisena, joka vastaa eläkkeensaajan ikää korotushetkellä eli vuoden 2010 alussa.

8.10.2004

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein, otetaan korotusta määrättäessä aikaisemmalla eläkkeellä oloaika huomioon. Vastaavasti uusin perustein eläkettä myönnettäessä aikaisempi korotus ei enää sisälly eläkkeeseen, vaan mahdollinen korotus määräytyy sen mukaan, minkä ikäinen työntekijä on uuden työkyvyttömyyseläkkeen korotushetkellä.

Ks. tarkemmin kohta 10.3, Kertakorotus.

1.4.10

Elinaikakerroin (TEL 7 h §)

Eläketurva sopeutetaan eliniän odotteen muutokseen vuoden 2009 jälkeen siten, että vanhuuseläkkeen alkaessa eläke muunnetaan työntekijän 62 vuoden iän täyttämivuodelle vahvistetulla elinaikakertoimella. Jos vanhuuseläke alkaa ennen 62 vuoden iän täyttämivuotta, vanhuuseläke muunnetaan eläkkeen alkamisvuodelle vahvistetulla elinaikakertoimella.

Ensimmäisen kerran elinaikakerroin vaikuttaa vuonna 2010 alkaviin vanhuuseläkkeisiin. Eläke tarkistetaan elinaikakertoimella myös silloin, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Elinaikakerrointa ei sovelleta silloin, kun työkyvyttömyyseläke, jonka eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen, muuttuu vanhuuseläkkeeksi. YVEN muuttuessa vanhuuseläkkeeksi eläkettä ei tarkisteta elinaikakertoimella.

Ks. tarkemmin kohta 10.5.1 Työkyvyttömyyseläke tai osatyökyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi.

1.4.11

Työeläkkeiden yhteensovituksesta luovutaan (TEL 8 § 1 mom.)

Työeläkelakien mukaiset työkyvyttömyyseläkkeet, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen, yhteensovitetaan ainoastaan liikenne- ja tapaturmavakuutuslain mukaisten korvausten kanssa. Tällainen etuus vähennetään suoraan työeläkkeestä.

Ohjeet yhteensovituksesta annetaan erikseen.

1.4.12

Entisin perustein myöntö (TEL 7 e § 2 mom.)

Vuoden 2005 uudistuksessa entisin perustein myönnettävää työkyvyttömyyseläkettä koskeva säännös siirtyy TEL:n 7 e §:n 2 momenttiin. Säännöksen sisältö säilyy muutoin entisellään, mutta siinä ei enää edellytetä, että entisin perustein myönnettävän eläkkeen tulee olla tulevan

8.10.2004

ajan eläke, sillä tuleva aika sisältyy lähtökohtaisesti kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen.

TEL:n 7 e §:n 2 momentin mukaan myös vanhuuseläke, mukaan lukien varhennettu vanhuuseläke, määrätään samojen perusteiden mukaan kuin aikaisempi työkyvyttömyyseläke, jos vanhuuseläke alkaa ennen kuin aikaisemman työkyvyttömyyseläkkeen päättymisestä on kulunut kaksi vuotta. Tätä säännöstä sovelletaan vanhuuseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen. Aikaisemman työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma on voinut olla ennen vuotta 2006.

Eläkekarttuma työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehdystä työstä on 1,5 prosenttia. Samoin eläkejaksojen välisenä aikana tehdystä työstä karttuu eläkettä pääsääntöisesti 1,5 prosenttia, jos eläke myönnetään entisin perustein.

1.4.13

Ansiovertailuperuste työkyvyn muuttumista tai palautumista arvioitaessa taikka työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämistä harkittaessa (TEL 5 b § 6 mom.)

Kun työkyvyttömyyseläkettä myönnettäessä harkitaan, ovatko eläkehenkijän ansiot alentuneet täyteen tai osatyökyvyttömyyseläkkeeseen edellytetyssä määrin, tai kun harkitaan työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämistä tai lakkauttamista tai täyden työkyvyttömyyseläkkeen muuttamista osatyökyvyttömyyseläkkeeksi tai päinvastoin, eläkehenkijän tai -saajan ansioita verrataan uuden säännöksen mukaan vakiintuneeseen keskiansioon. Tämä koskee työkyvyttömyyseläkkeitä, jotka määrätään vuoden 2005 säännöksiin.

Vakiintuneena keskiansiona voidaan yleensä pitää tulevan ajan ansiota. Jos tulevan ajan ansio ei vastaa henkilön vakiintunutta ansiotasoa, ansiovertailuperusteena voidaan käyttää karttuneen eläkkeen perusteena olevaa keskiansiota tai se voidaan laskea muutoin henkilön ansioiden perusteella.

Ks. tarkemmin kohta 2.7.

1.4.14

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan velvollisuus ilmoittaa ansiotuloistaan (TEL 17 b § 2 mom.)

Lähtökohtaisesti työnantaja ilmoittaa työntekijän ansioista eläkelaitokselle. Usein tämä tapahtuu vasta vuosi-ilmoitusten yhteydessä. TEL:n 17 b §:n 2 momentilla täsmennetään 1.1.2005 alkaen työkyvyttömyyseläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuutta. Työkyvyttömyyseläkkeensaajan

8.10.2004

ansioiden valvomiseksi ja jotta eläke voidaan tarvittaessa keskeyttää ajoissa, edellytetään eläkkeensaajan itse ilmoittavan ansioistaan.

Ilmoitusvelvollisuus ansiotyöhön ryhtymisestä koskee myös sellaisia työkyvyttömyyseläkkeen ja YVEN saajia, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen (L 885/2004 voimaantulosäännös 8 mom.).

1.4.15

Eläke voidaan tarkistaa, keskeyttää ja lakkauttaa vuoden ajalta takautuvasti (TEL 5 b § 7 mom.)

Työkyvyttömyyseläke voidaan tarkistaa, keskeyttää tai lakkauttaa eläkkeensaajan hakemuksesta tai eläkelaitoksen aloitteesta. Niissä tapauksissa, joissa eläkkeensaajan tarkistushakemus tulee vireille tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteet aloitetaan 1.1.2005 tai sen jälkeen, täysi työkyvyttömyyseläke voidaan muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeeksi tai osatyökyvyttömyyseläke täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi tarkistushakemusta tai tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta.

Samoin eläke voidaan keskeyttää ja lakkauttaa eläkkeensaajan tarkistushakemuksen vireilletuloa tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta.

Tarkistamista, keskeyttämistä ja lakkauttamista koskevia säännöksiä sovelletaan myös työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen (L 885/2004 voimaantulosäännös 2 mom.). Tarkistus, keskeytys tai lakkautus voidaan tehdä takautuvasti aikaisintaan säännöksen voimaantulosta eli vuoden 2005 alusta.

Ks. tarkemmin kohta 10.2.

Työkyvyttömyyseläke voidaan periä takaisin tietyin edellytyksin myös yli vuoden ajalta (ks. kohta 1.4.16).

1.4.16

Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisten ansioiden vaikutus (TEL 5 b § 5 mom.)

Uuden säännöksen mukaan osatyökyvyttömyyseläkkeeseen ei ole oikeutta aikana, jolloin työansiot ovat enemmän kuin 60 prosenttia eläketapahtumaa edeltävästä vakiintuneesta keskiansiosta, eikä täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen aikana, jolloin työansiot ovat enemmän kuin 40 prosenttia mainitusta keskiansiosta. Työkyvyttömyyseläkettä ei kuitenkaan keskeytetä tai lakkauteta, jos työansiot tilapäisesti ylittävät ansiorajan.

8.10.2004

Säännöstä sovelletaan, kun tarkistustoimenpiteisiin ryhdytään 1.1.2005 tai sen jälkeen. Säännöstä sovelletaan myös työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen.

Aiheettomasti maksettu työkyvyttömyyseläke voidaan periä takaisin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa etuuden maksupäivästä lukien (TEL 18 § 5 mom., voimaan 1.1.2004). Niitä eläke-eriä, jotka on maksettu ennen uuden TEL:n 5 b §:n 5 momentin voimaantuloa 1.1.2005, ei voida tämän säännöksen perusteella periä takaisin.

Ajalta, jolta työntekijällä ei katsota olevan oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen, ei kartu eläkettä eläkesuhteen vaan työansioden perusteella.

Ks. tarkemmin kohta 10.2.

1.4.17

Osakuntoutustuki työhönpaluun tukemiseksi (TEL 5 b § 8 mom.)

Uuden säännöksen mukaan työkyvyttömyyseläkettä lakkautettaessa tai kuntoutustuen päättyessä eläkkeen maksamista voidaan työhönpaluun tukemiseksi jatkaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena kuntoutustukena vuotta lyhyemmältäkin ajalta. Säännöstä sovelletaan 1.1.2005 alkaen, joten se koskee myös työkyvyttömyyseläkkeitä, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen.

Vuoden 2004 säännösten mukaan (TEL 5 b § 5 mom.) työkyvyttömyyseläke voidaan maksaa osaeläkkeenä vuotta lyhyemmältäkin ajalta ai-noastaan silloin, kun työkyvyttömyyseläke lakkautetaan.

1.4.18

Kansaneläkelaitoksen regressioikeus (TEL 19 c § 3 mom.)

Kelan regressioikeus laajenee tilanteisiin, joissa eläkelaitos myöntää muutoksenhakuelimen päätöksen jälkeen jatkopäätöksellä työeläkettä muutoksenhakuelimen päättämää määräaika pidemmälle ajalle ja joissa Kela on maksanut eläkkeensaajalle liikaa kansaneläkettä tältä samalta ajalta. Kun muutoksenhakuelin on päätynyt määräaikaiseen ratkaisuun, eläkkeensaaja toimittaa usein terveydentilastaan uutta lääketieteellistä selvitystä, ennen kuin eläkelaitos ehtii panna muutoksenhakuelimen päätöksen täytäntöön.

Takautuvan työeläkkeen maksaminen Kelalle kansaneläkkeen liika-maksun korvaamiseksi on mahdollista myös silloin, kun eläkelaitos määräaikaisen oikaisupäätöksen antamisen jälkeen myöntää eläkkeelle takautuvasti jatkoa uudella päätöksellä.

Uudet säännökset ovat harkinnanvaraisia ja niitä sovelletaan silloin, kun eläkelaitos antaa myönteisen eläkepätöksen 1.1.2005 tai sen jälkeen.

8.10.2004

1.4.19

Yrittäjän työtulo voidaan tarkistaa takautuvasti työkyvyn alentumisesta lukien (YEL 7 § 3 mom.)

Pääsäännöstä poiketen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeutetulle yrittäjälle vahvistetaan hänen tosiasiallisen työskentelynsä perusteella arvioitu työtulo työkyvyn alentumisesta lähtien. Päätös työtulon muuttamisesta takautuvasti voidaan tehdä siten työkyvyttömyyseläkehakemuksen käsittelyn yhteydessä. Tämä säännös on voimassa 1.1.2005 alkaen.

1.4.20

Eläke lasketaan kahdella tavalla (L 886/2004 voimaantulosäännös 5 mom.)

Työkyvyttömyyseläke, jonka eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen, lasketaan sekä vuoden 2005 säännösten että vuoden 2004 säännösten mukaan sellaisesta työsuhteesta, joka on voimassa 1.1.2005 ja joka jatkuu yhdenjaksoisesti eläketapahtumaan saakka (suojattu työsuhte). Edellytyksenä kahden laskutavan soveltamiselle on lisäksi, että eläketapahtuma sattuu viimeistään vuonna 2011. Säännös koskee ainoastaan TEL-työsuhteita.

Jos työsuhteesta vuoden 2004 säännösten mukaan laskettu eläke on suurempi kuin vuoden 2005 säännösten mukaan laskettu eläke, lisätään erotus vuoden 2005 säännösten mukaan laskettuun eläkkeeseen.

Ohjeet työkyvyttömyyseläkkeen laskemisesta annetaan erikseen.

1.4.21

Tulevan ajan sisältävä työkyvyttömyyseläke kertasuorituksena (TEL 19 b 5 mom.)

Jos vanhuuseläke tai täysi työkyvyttömyyseläke, joka ennen TEL:n 8 §:n tai 8 a §:n mukaista yhteensovitusta on pienempi kuin 12,72 euroa (vuoden 2004 ind.) kuukaudessa, eläkelaitos voi maksaa eläkkeen kertasuorituksena. Jos eläkelaitos maksaa työkyvyttömyyseläkkeen kertasuorituksena, se maksaa samalla kertasuorituksena myös työkyvyttömyyseläkkeen jälkeen myönnettävän vanhuuseläkkeen.

Tätä säännöstä sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2005 tai sen jälkeen.

1.4.22

Vastuunjako (TEL 12 §)

Vastuu työkyvyttömyyseläkkeestä jaetaan yksityisten alojen eri eläkelaitosten kesken kahden eläketapahtumaa edeltävän kalenterivuoden työansioden suhteessa. Jos työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma on

8.10.2004

vuonna 2006, tarkasteluaikana kahden viimeisen kalenterivuoden asemesta on vuosi 2005.

Palkattomilta ajoilta maksettujen etuuskien perusteella määräytyvä eläkkeenosa on eläkelaitosten yhteisellä vastuulla. Työkyvyttömyyseläke on eläkelaitosten yhteisellä vastuulla, jos työansioden yhteismäärä on pienempi kuin 12 566,70 euroa (vuoden 2004 ind.). Työkyvyttömyyseläkkeestä rahastoidaan pääsääntöisesti koko eläkkeen alkumäärä. Vastuunjakoa koskevia uusia säännöksiä sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen.

1.4.23

Asiantuntijalääkärin asema (TEL 10 c § 2 mom.)

Uuden säännöksen mukaan eläkelaitoksen lääkäri voi merkitä kannanottonsa asiakirjoihin noudattamatta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 23 §:ssä säädettyjä lääkintölaillisia todistuksia ja lausuntoja koskevia muotovaatimuksia.

Uusi säännös selkeyttää eläkelaitoksen asiantuntijalääkärin asemaa, sillä oikeuskäytännössä on tulkittu yksityisen puolen työeläkeyhtiön olevan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 23 §:ssä tarkoitettu viranomainen, vaikka mainitussa laissa tai sen perusteluissa ei todeta siinä tarkoitettavan viranomaisella myös yksityisen työeläkejärjestelmän eläkelaitoksia.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 23 §:n mukaan asioiden ratkaisemisessa käytettävien ulkopuolisten lääkäreiden asiantuntijalausunnot on laadittava tiettyjen muotomääräysten mukaan ja allekirjoitettava kunnian ja omantunnon kautta. Lisäksi asianosaista on kuuluttava tällaisen lausunnon johdosta. Eläkelaitoksen asiantuntijalääkärin lausunnon johdosta asianosaista ei tarvitse kuulla.

8.10.2004

2

TYÖKYVYTTÖMYYSMÄÄRITELMÄN MUKAISET ELÄKKEEN SAAMISEN EDELLYTYKSET JA TYÖKYVYN ARVIOINTI

2.1

Yleistä

Työeläkelakien mukainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen sekä kuntoutusmahdollisuuksien arviointi vaatii yleensä monipuolista kokonaisharkintaa, jossa otetaan huomioon eläkkeenhakijan koko elämäns historia, työkokemus ja sosiaaliset seikat sekä vian, vamman tai sairauden aiheuttamat rajoitteet ja niistä huolimatta mahdollisesti jäljellä oleva toimintakyky.

Jäljellä olevaa työkykyä ja kuntoutusta korostava työkyvyn arviointitapa edellyttää, että ensin tarkastellaan eläkkeenhakijan toimintakykyä ja sen hyödyntämistä työelämässä. Jos hakijan toimintakyky ei riitä hänen ammatinsa vaatimuksiin, selvitetään hänen mahdollisuutensa muihin tehtäviin, tarvittaessa ammatillisen kuntoutuksen keinoin. Tavoitteena on työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien säilyttäminen ja parantaminen, joten kuntoutus on aina ensisijainen vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden.

Uudessa kuntoutuslainsäädännössä painotetaan kuntoutuksen ensisijaisuutta siten, että työntekijällä on vuoden 2004 alusta lukien laissa säädetty oikeus kuntoutukseen tietyin edellytyksin. Tämän lisäksi on säädetty, että työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole oikeutta ilman painavaa syytä ennen kuin oikeus työeläkelakien tai kuntoutusrahalain mukaiseen kuntoutusrahaan on päättynyt.

Ennen kuin eläkelaitos tekee päätöksen työkyvyttömyyseläkkeestä, sen on varmistettava, että työntekijän mahdollisuudet kuntoutukseen on selvitetty. Jos eläkehakemus hylätään, eläkelaitoksen tehtävänä on huolehtia siitä, että hakijalle annetaan tietoja kuntoutusmahdollisuuksista ja että hänet ohjataan kuntoutustarvettaan vastaavaan kuntoutukseen tai muiden palveluiden piiriin yhteistyössä niitä järjestävien tahojen kanssa. Lisäksi eläkelaitoksen on noudatettava, mitä kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä annettussa laissa (497/2003) säädetään.

Kun kuntoutumisedellytyksiä ei ole ja työkyky on alentunut työeläkelakien tarkoittamalla tavoin, eläkkeenhakijalle myönnetään työkyvyttömyyseläke.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään joko täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä tai osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Jos hakijaa pidetään työeläke-

8.10.2004

lakien tarkoittamassa mielessä pysyvästi työkyvyttömänä, eläke myönnetään toistaiseksi. Kun työkyvyn oletetaan palaavan hoidon- tai kuntoutuksen avulla, työkyvyttömyyseläke myönnetään määräaikaisena kuntoutustukena. Myös kuntoutustuki voi olla joko täyden työkyvyttömyyseläkkeen tai osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruinen.

Vuonna 1943 tai sitä aikaisemmin syntyneelle eläkkeenhakijalle voidaan myöntää myös yksilöllinen varhaiseläke (YVE). Sen saamisen edellytyksissä työskentelyn pituuteen ja ammattiin liittyvät sekä sosiaaliset tekijät painottuvat voimakkaammin kuin varsinaisessa työkyvyttömyyseläkkeessä. Ks. luku 15.

Työmarkkinajärjestöjen sopimuksella 12.11.2001 YVE päätettiin erillisenä eläkeuotona lakkauttaa. Sopimuksessa todetaan seuraavasti: "YVE:n korvaa vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneiden osalta mahdollisuus jäädä 63 vuoden iästä lukien ilman työkyvyttömyysedellytystä ansaitun eläkkeen suuruiselle vanhuuseläkkeelle; samalla 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta silloin, kun ansiotyöura on pitkä ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekevät työn jatkamisen kohtuuttomaksi."

YVE erillisenä eläkeuotona lakkaa vuoden 2004 alusta lukien, mutta vuonna 1943 ja sitä ennen syntyneellä työntekijällä on 58 vuotta täytettyään oikeus YVEen senkin jälkeen. Vuoden 2005 lainsäädännön mukaan työntekijällä on 63 vuotta täytettyään oikeus vanhuuseläkkeeseen. Näin ollen 1.1.2005 alkaen yksityisen alan eläkejärjestelmästä YVEä ei pääsääntöisesti enää myönnetä 63 vuotta täyttäneille henkilöille.

Työkyvyn arvioinnista 60 vuotta täyttäneiden osalta on TEL:n 4 §:ään lisätty 8 momentti. Uuden 8 momentin mukaan "sen lisäksi, mitä 3 momentissa säädetään työkyvyn alentumisen arvioinnissa huomioon otettavista tekijöistä, 60 vuotta täyttäneen työntekijän työkyvyttömyyseläkeoikeutta arvioitaessa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta. Eläketurvakeskus antaa tarkemmat ohjeet tämän momentin soveltamisesta."

Muutosta 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa sovelletaan jo 1.1.2004 alkaen.

Julkisen sektorin työeläkelakien YVE-muutokset

Vuoden 2004 alusta lukien myöskään julkisen alan työeläkelakien mukaan vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneillä ei pääsääntöisesti ole oikeutta YVEen. Julkisella puolella kuitenkin tietyt vuosina 1944 – 1947 syntyneet viranhaltijat ja työntekijät ovat säilyttäneet oikeuden YVEen.

8.10.2004

Kohdassa 5.4.3 esitetään tarkemmin YVE- ja työkyvyttömyyseläkehakemusten käsittelyä niiden vuosina 1944-1947 syntyneiden henkilöiden osalta, joilla oikeus saada YVE julkiselta puolelta vuoden 2003 jälkeenkin on suojattu ja joilla on ollut myös yksityisen alan työeläkelakien mukaista työskentelyä.

2.2

Työkyvyttömyysmääritelmän mukaiset edellytykset

TEL:n 4 §:n 3 momentin mukaan työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytyksenä on ensinnäkin, että työntekijän työkyky on sairauden, vian tai vamman johdosta alentunut vähintään kahdella viidenneksellä. Lähtökohta työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiselle on siis aina lääketieteellisesti määritetyn työkyvyn rajoitteen toteaminen.

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen ehdoton edellytys on myös se, että työkyvyttömyys on kestänyt tai sen arvioidaan kestävän vähintään vuoden ajan työkyvyttömyyden alusta lukien.

Lisäksi määritelmän mukaan edellytetään, että työkyvyn alentumista arvioitaessa on otettava huomioon työntekijän jäljellä oleva kyky hankkia ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka suorittamista häneltä voidaan kohtuudella edellyttää, kun otetaan huomioon hänen koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, ikänsä, asumisolosuhteet ja muita näihin verrattavia seikkoja. Eläkkeen myöntämisen edellytykseksi ei siis riitä se, että työntekijä on tullut työkyvyttömäksi omaan aikaisempaan työhönsä. TEL:n työkyvyttömyysmääritelmä lähtee siitä, että vaikka työntekijä ei pysty tekemään enää entistä työtään, hän voi ottaa vastaan jotakin muuta työtä, jonka suorittamista häneltä on kohtuullista edellyttää.

TEL:n 4 §:n 8 momentissa on lisäksi erityissäännös ikääntyneiden työntekijöiden työkyvyn arvioinnista. Tätä säännöstä sovelletaan 4 §:n 3 momentin mukaisten työkyvyttömyysedellytysten ohella. Uuden säännöksen tarkoituksena on painottaa 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta. Työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta painotetaan silloin, kun ansiotyöura on pitkä ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekee työn jatkamisen kohtuuttomaksi (HE 45/2002 vp.). Tätä säännöstä sovelletaan 1.1.2004 alkaen.

2.3

Lääketieteellinen selvitys

Sekä kuntoutusedellytysten että työ- ja toimintakyvyn arvioinnin lähtökohtana ovat selvitykset hakijan terveydentilasta. Työkyvyttömyyseläk-

8.10.2004

keen hakijan tulee liittää hakemukseensa B-lääkärintlausunto (B1 tai B2), joka sisältää yleensä hoito- tai kuntoutussuunnitelman (TEL 1 b §). Eläkehakemuksen ratkaisemista ja työkyvyn arvioimista varten tarvitaan yleensä laajempi, nelisivuinen B-lääkärintlausunto (B2, liite 2).

Työkyvyttömyyseläkehakemuksen ratkaisu perustuu aina lääketieteellisten tutkimusten ja tutkimustulosten pohjalta tehtyyn arvioon sairauksien aiheuttamasta toimintakyvyn alenemasta. Työkykyä puolestaan arvioidaan suhteuttamalla hakijan toimintakyky työn asettamiin vaatimuksiin eli arvioidaan, onko hakijan kyky selviytyä omasta tai vastaavan ammatin tehtävistä alentunut vähintään kahdella viidesosalla.

Työkyvyttömyyseläkeoikeuden kannalta ratkaisevaa ei siis ole lääkärinlausuntoon kirjoitettu diagnoosi, vaan hakijan sairauden ja oireiden yhteisvaikutus hänen työkykyinsä. Pelkkien sosiaalisten seikkojen perusteella ei eläkettä voida myöntää.

Käytännössä suurin osa työkyvyttömyyseläkehakemuksista voidaan kuitenkin ratkaista lääketieteellisin perustein. Sosiaalisten seikkojen tutkiminen ei ole tarpeen silloin, kun sairaus, vika tai vamma kaiken todennäköisyyden mukaan aiheuttaa hakijalle työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden.

Eläkelaitoksen tehtävänä on lääkärinlausunnossa olevien objektiivisten tietojen sekä muiden selvitysten perusteella muodostaa käsitys hakijan toimintakyvystä ja arvioida, pystyykö hakija jäljellä olevalla toimintakyvyllään selviytymään omassa työssään tai muussa vastaavassa työssä, eli arvioida, onko hakijan työkyky alentunut vähintään kahdella viidesosalla. Samalla eläkelaitoksen tehtävänä on arvioida, olisiko ammatillisen kuntoutuksen avulla mahdollista parantaa hakijan työkykyä.

Hoito- tai kuntoutussuunnitelma

Kuntoutustuen myöntämisen edellytyksenä on, että hakijalle on tehty hoito- tai kuntoutussuunnitelma. Suunnitelmasta tulee ilmetä arvio siitä, voidaanko työntekijän työkyky hoidolla ja/tai kuntoutuksella palauttaa ainakin osittain. Yleensä B-lääkärintlausunto sisältää kuntoutussuunnitelman, mutta se voi olla myös erillisenä liitteenä.

Jos hakemuksen liitteenä ei ole hoito- tai kuntoutussuunnitelmaa tai jos tarvitaan uusia työkyky- ja kuntoutusselvityksiä, hakijalle voidaan myöntää joissakin tilanteissa kuntoutustuki hoito- tai kuntoutussuunnitelman valmistelun ajaksi. Edellytyksenä tällöinkin on, että hakija on työkyvytön ja työkyvyttömyyden arvioidaan kestävän vähintään vuoden.

Hoito- tai kuntoutussuunnitelmaa ei edellytetä silloin, kun hakija todetaan pysyvästi työkyvyttömäksi ja eläke myönnetään toistaiseksi. Suun-

8.10.2004

nitelmaa ei yleensä hankita myöskään silloin, kun ulkomailla asuvalle henkilölle tulee myönnettäväksi pieni vapaakirjaeläke.

2.4

Ansiotason alenemisen arviointi

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseksi edellytetään, että myös hakijan ansiotason tulee olla alentunut vähintään kahdella viidenneksellä eli 40 prosentilla vakiintuneesta ansiotasosta, joka ennen vuoden 2005 eläkeuudistuksen mukaisen soveltamiskäytännön mukaan on yleensä tulevan ajan eläkkeen perusteena oleva palkka. Tällöin hakijalle voidaan myöntää työkyvyttömyyseläke osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseksi edellytetään, että ansiotasoa on alentunut vähintään kolmella viidenneksellä eli 60 prosentilla vakiintuneesta ansiotasosta. Tarkemmin ansiotason vertailuperusteen valintaa selvitetään kohdassa 2.7.

TEL:n 4 § 3 momentin mukaan työkyvyn vaihdellessa otetaan huomioon vuotuiset ansiot. Hakijan ansiotasoa tarkastellaan kokonaisuutena, jolloin kaikesta rinnakkaisesta työskentelystä saadut ansiot otetaan huomioon.

Enemmistöllä työkyvyttömyyseläkkeen hakijoista työnteko päättyy sairastumisen johdosta kokonaan. Heidän osaltaan ansiotason vaadittavan alenemisen ja työkyvyttömyyden alkamisen päättelemisen ei ole ongelmallista. Joidenkin hakijoiden ansiot ovat kuitenkin sairauden johdosta vaihdelleet siinä määrin, että vakiintunutta ansiotasoa ei ole selvästi muodostunut. Tällöin ansiotason laskua voi olla vaikea arvioida. Esimerkiksi psyykkisesti sairailta ansiot saattavat vuoden mittaankin vaihdella suuresti. Hitaasti etenevissä sairauksissa puolestaan ansiot usein alenevat vähitellen, jolloin ratkaisevaa muutosta työkyvyssä ei voida päätellä ansiotason laskun perusteella.

Ei työssä

Ansiotason muutoksiin ei voida tukeutua myöskään silloin, kun työntekijä ei ole ollut työssä työkyvyttömyyseläkettä hakiessaan. Erityisenä ongelmana on tällöin sen päättelemisen, onko hakijan poissaolo työelämästä johtunut hänen sairaudestaan vai onko siihen olemassa jokin muu syy. Hakijalle myönnetään täysi työkyvyttömyyseläke, jos lääketieteelliset ja sosiaaliset tekijät osoittavat, ettei mahdollisuuksia työskentelyyn ole.

Yrittäjät

Yrittäjän työkykyarviota tehtäessä selvitetään, miten sairaus vaikuttaa hänen mahdollisuuksiinsa jatkaa entistä työtään. Samalla selvitetään, miten yrityksen toiminta on muuttunut: onko toimintaa supistettu, teke-

8.10.2004

vätkö muut osakkaat hakijan työt tai onko palkattu lisätyövoimaa. Nämä seikat ilmenevät hakemuslomakkeesta.

Yrittäjän hakiessa täyttä työkyvyttömyyseläkettä vaaditaan tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten lisäksi riittävä näyttö yrittäjän työpanoksen olennaisesta vähenemisestä tai loppumisesta kokonaan samoin kuin yrityksen toiminnan muutoksista. Näyttö yritystoiminnan päättymisestä on esimerkiksi kauppakirja tai vuokrasopimus, josta käy ilmi yrityksen siirtyminen toisen hallintaan. Perheen sisäisissä järjestelyissä hakijan näyttövelvollisuus työstä luopumisesta korostuu.

2.5 Sosiaaliset tekijät

Kaikissa tapauksissa työkyvyttömyyttä ei voida ratkaista pelkästään lääketieteellisten selvitysten perusteella. Tällöin työkykyarviota tehtäessä kiinnitetään huomiota hakijan koko sosiaaliseen tilanteeseen, ennen kaikkea hänen entiseen työhönsä ja hänen mahdollisuuksiinsa siirtyä muuhun työhön, tarvittaessa kuntoutuksen avulla.

2.5.1 Saatavissa oleva työ

Työkyvyttömyysmääritelmän mukaan työkyvyn alentumista arvioitaessa on otettava huomioon, millainen mahdollisuus työntekijällä on saatavissa olevaa työtä tehden hankkia itselleen ansiotuloja jäljellä olevalla työkyvyllään. Tällöin on kiinnitettävä huomiota eläkkeenhakijan tosiasiallisiin työnsaantimahdollisuuksiin. Näin voidaan arvioida se työpanos, mihin hän sairaudestaan huolimatta pystyy.

Eläkelaitoksen on tarvittaessa ennen työkyvyttömyyseläkepäätöksen tekemistä varmistettava, että mahdollisuudet työtehtävien muuttamiseen tai osa-aikatyön järjestämiseen omalla työpaikalla on selvitetty. Selvitystä ei kuitenkaan pidetä eläkkeen myöntämisen edellytyksenä. Eläke myönnetään, jos eläkkeen saamisen edellytykset muuten täyttyvät. (HE 26/1993 vp., yleisperustelut)

Ratkaisua tehtäessä ei tule ottaa huomioon sellaista työtä, jota hakijalla ei ole todellisia mahdollisuuksia saada, kun otetaan huomioon hänen ikänsä, koulutuksensa ja aikaisempi työkokemuksensa. Toisaalta ei voida edellyttää, että hakijan työkyvyille sopiva työpaikka juuri sillä hetkellä olisi paikkakunnalla avoinna. Riittää, kun työmarkkinoilla ylipääntään on saatavissa hakijalle sopivaa työtä.

Yleensä saatavissa olevan työn pitää olla hakijan omalla asuinpaikkakunnalla tai lähiseudulla. Jos kysymyksessä on nuori henkilö, hänen voidaan edellyttää ottavan vastaan työtä asuinpaikkakuntansa tai sen

8.10.2004

lähiseudun ulkopuoleltakin. Sen sijaan vanhemmalta henkilöltä voidaan harvoin edellyttää muuttamista vieraalle paikkakunnalle. Ratkaisussa tulee kuitenkin aina ottaa huomioon eläkkeenhakijan olosuhteet. Yleensä työkyvyn arvioinnin pitäisi olla riippumaton työllisyysuhdanteen vaihtelusta.

Eläkelaitos selvittää tarvittaessa hakijan mahdollisuudet sijoittua työhön.

2.5.2

Koulutus ja aikaisempi toiminta

Hakijan koulutuksella ja aikaisemmalla toiminnalla on luonnollisesti merkitystä, kun harkitaan hänen mahdollisuuksiaan hankkia jäljellä olevalla työkyvyllään ansiotuloja. Mitä laaja-alaisempi tai monipuolisempi pohjakoulutus hakijalla on, sitä helpompi hänen on yleensä siirtyä uusiin tehtäviin.

Nuoremmilla henkilöillä on yleensä paremmat mahdollisuudet kuin vanhemmilla, ainakin kuntoutuksen avulla, vaihtaa ammattia. Vastaavasti, kun ikääntyneellä eläkkeenhakijalla on suppea erityisalan koulutus tai ammattitaito ja hän on pitkään työskennellyt tässä työssä, ei häneltä yleensä edellytetä siirtymistä uusiin tehtäviin.

2.5.3

Asumisolosuhteet

Myös hakijan asumisolosuhteilla voi olla merkitystä työkyvyttömyyseläkeratkaisussa. Ei voida edellyttää, että hakija muuttaisi toiselle paikkakunnalle saadakseen työkyvyllään sopivaa työtä, jos hänen asumisolosuhteensa muuton takia kohtuuttomasti hankaloituisivat. Näin voi esimerkiksi käydä sellaiselle henkilölle, jonka lapset ovat vielä kouluikäisiä ja puoliso on ansiotyössä. Harkittaessa hakijan velvollisuutta muuttaa toiselle paikkakunnalle otetaan myös huomioon, onko paikkakunnalla saatavissa asuntoa.

2.5.4

Ikä

Työkyvyttömyyden arviointi on kokonaisharkintaa. Näin ollen mitä vanhemmasta eläkkeenhakijasta on kysymys, sitä suuremman merkityksen työkyvyttömyysmääritelmässä mainitut ikä, koulutus ja ammattitaito sekä aikaisempi työ saavat työkyvyn arvioinnissa. Tämän vuoksi sellainenkin sairaus, joka ei tee nuorta henkilöä työkyvyttömäksi työeläkelaerien mielessä, saattaa vanhemmalla henkilöllä aiheuttaa työkyvyttömyyden. Pelkät iänmukaiset muutokset terveydentilassa eivät kuitenkaan riitä työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseen.

8.10.2004

Työkyvyn arvioinnista 60 vuotta täyttäneiden osalta TEL:ssa on vuoden 2004 alusta lukien lisäksi erityissäännös. Sen mukaan huomioon otettavia tekijöitä selostetaan seuraavassa.

2.6

60 vuotta täyttäneiden työkyvyn arviointi

TEL:n 4 §:n 3 momentin mukainen työkyvyttömyysmääritelmä on yleinen, joten hakijan työkykyä ei arvioida yksinomaan suhteessa hänen omaan ammattiinsa. Kuitenkin uuden TEL:n 4 §:n 8 momentin mukaan 60 vuotta täyttäneen työkyvyttömyyseläkeoikeutta arvioitaessa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta. Tätä erityissäännöstä sovelletaan silloin, kun edellytykset työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseksi eivät täyty jo 4 §:n 3 momentin yleisten työkyvyttömyyseläkeoikeuden myöntämisen edellytysten perusteella. Säännöstä sovelletaan vuoden 2004 alusta lukien.

Lainmuutoksen yhteydessä ei muutettu TEL:n 4 §:n 3 momenttia. Jo nykyisen ratkaisukäytännön mukaan 3 momentin työkyvyttömyysmääritelmässä todetut ikä, koulutus ja ammattitaito sekä aikaisempi työ saavat työkyvyn arvioinnissa sitä suuremman merkityksen, mitä vanhemmasta eläkkeenhakijasta on kysymys. Hallituksen esityksessä (HE 45/2002 vp.) on todettu, että uuden 8 momentin tarkoituksena ei ole tiukentaa työkyvyttömyyden arviointia alle 60-vuotiaiden osalta.

Eläketurvakeskukselle on laissa annettu velvoite antaa ohjeet TEL:n 4 §:n 8 momentin soveltamisesta.

Hallituksen esityksen mukaan TEL:n 4 §:n 8 momenttia sovellettaessa työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta painotetaan silloin, kun ansiotyöura on pitkä ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekevät työn jatkamisen kohtuuttomaksi. Näin ollen silloin, kun 60 vuotta täyttäneen eläkkeenhakijan ansiotyöura on jäänyt lyhyeksi, hänen työkyvyttömyyseläkeoikeuttaan harkittaessa sovelletaan yleisiä, TEL:n 4 §:n 3 momentin mukaisia edellytyksiä.

Lähtökohtaisesti TEL:n 4 §:n 8 momenttia sovellettaessa arvioidaan, onko hakijan työkyky alentunut vähintään kahdella viidenneksellä tai kolmella viidenneksellä. Arvioinnissa kuitenkin painotetaan hakijan ammattia pitkän työuran omaavilla. Lisäksi otetaan huomioon rasittuneisuus ja kuluneisuus sekä ikääntymiseen liittyvät tekijät. Käytännössä 8 momentin työkyvyttömyyden alaraja on lähellä YVEN soveltamiskäytäntöä.

Uuden TEL:n 4 §:n 8 momentin mukaan myönnetty eläke on työkyvyttömyyseläke ja siihen sovelletaan kaikkia niitä säännöksiä, jotka koske-

8.10.2004

vat varsinaista työkyvyttömyyseläkettä. Eläkkeelle siirtymistä edeltää näin ollen yleensä sairauspäiväraha-aika ja se on ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Tulevan ajan oikeutta eläkkeen myöntämiseksi ei edellytetä, joten hakijan työnteko on saattanut päättyä jo vuosia ennen eläkkeen hakemista. Eläkkeensaajan työn jättämistä ja eläkkeelläolon aikana työskentelyä koskevat samat rajoitukset kuin varsinaista työkyvyttömyyseläkettä. Lisäksi eläke voidaan myöntää myös osatyökyvyttömyyseläkkeenä tai määräaikaisena kuntoutustukena. Kuntoutustuen myöntäminen 63 vuoden vanhuuseläkeikää lähestyville lienee kuitenkin harvinaista. Tosin KEL:n mukainen vanhuuseläkeikä on edelleen 65 vuotta. Myöskään ennakkopäätöstä ei anneta, ellei kysymyksessä ole osatyökyvyttömyyseläkkeen myöntäminen.

2.6.1

Ansiotyöuran pitkäaikaisuus

Kun tarkastellaan ansiotyöuran pitkäaikaisuutta 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkeoikeutta harkittaessa, lähtökohdaksi otetaan hakijan koko ansiotyöhistoria ennen eläkkeen hakemista. Ulkomailla tehty työ on samassa asemassa kuin työ Suomessa.

Työhistoriaan voi sisältyä työttömyydestä, sairauslomista tai lapsenhoidosta johtuvia katkoksia, jotka sellaisenaan eivät merkitse estettä ansiotyöuran katsomiselle pitkäaikaiseksi. Myöskään työskentely pelkästään kausiluontoisilla aloilla tai osa-aikatyössä ei sinänsä estä katsomasta ansiotyöuraa pitkäaikaiseksi.

Ansiotyöuran pitkäaikaisuuden merkitystä harkittaessa on kiinnitettävä huomiota hakijan töiden luonteeseen hänen työelämänsä aikana. Jos kaikki hakijan työt ovat olleet fyysisesti tai psyykkisesti rasittavia ja kuluuttavia (raskas työ, jatkuva vuorotyö, sääntelemätön työaika, oman yrityksen aiheuttama jatkuva sidonnaisuus työhön jne.), on tällä seikalla kokonaisharkinnassa suurempi painoarvo kuin siinä tapauksessa, että osa työelämästä on kulunut kevyemmissä töissä tai osa-aikatyössä.

Tarkkaa aikamäärettä pitkäaikaisuudelle ei voida asettaa, vaan sen arviointi on osa kokonaisharkintaa. Kuitenkin niissä tapauksissa, joissa hakijan työntöön päättymisestä on kulunut jo pidempi aika, hänen voidaan edellyttää olleen aikanaan ansiotyössä pidemmän aikaa kuin henkilön, joka on hakeutumassa työelämästä suoraan eläkkeelle. Tätä voidaan perustella sillä, että TEL:n 4 §:n 8 momentin säännöksen tarkoituksena on ollut osittain korvata YVE-oikeuden poistumista, ei sen sijaan laajentaa niiden henkilöiden piiriä, joilla on oikeus siirtyä eläkkeelle yleisiä työkyvyttömyyshedellytyksiä lievemmin perustein. Näillä henkilöillä ei olisi YVEN edellyttämää tulevan ajan oikeutta.

8.10.2004

2.6.2 Ikääntyneisyys

Ihmisen terveydentila ja muut työn kannalta olennaiset ominaisuudet heikkenevät yleensä iän mukana. Ikääntymistä koskevat tutkimukset ja käytännön havainnot ovat osoittaneet, että ihmiset vanhenevat eri tavoin. Jotkut tekijät voivat edistää ennenaikaista vanhenemista. Tällaisia ovat esimerkiksi vaikeat elämänolosuhteet, vammautuminen ja aikaisemmin koettu pitkäaikainen sairaus.

Ikääntymiseen liittyviä tekijöitä arvioitaessa kiinnitetään huomiota sellaisiin hakijan ominaisuuksiin, joilla on merkitystä hänen omassa työssään ja joiden vuoksi hänen selviytymisensä työssä voi olla vaikeampaa kuin muilla samanikäisillä.

Määrättyihin työolosuhteisiin ja -menetelmiin tottuneen iäkkään työntekijän saattaa olla vaikea mukautua merkittävästi muuttuneisiin työolosuhteisiin ja -menetelmiin tai aivan uudenlaiseen työhön työpaikalla. Ikääntymisen myötä usein myös voimat ja tarkkuus samoin kuin fyysisen ja psyykkisen rasituksen sietokyky vähenevät. Käytännössä ikääntymisen vaikutusta terveydentilaan on vaikea erottaa kokonaan sairauden, vian tai vamman vaikutuksesta.

2.6.3 Työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus

Työtä ja työolosuhteita kuvaavilla selvityksillä pyritään eläkehakemusta käsiteltäessä saamaan selville hakijan työssä ilmennyt rasittuneisuus ja kuluneisuus, ei sitä, onko hänen työnsä ammattina ylipäänsä luokiteltava rasittavaksi ja kuluttavaksi. Yleensä raskaissa ammateissa ilmenee rasittuneisuutta ja kuluneisuutta, mutta sitä on kuitenkin aina arvioitava hakijan osalta yksilöllisesti.

Työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus voi ilmetä sairauspoissaolojen lisääntymisenä tai erilaisina ongelmina työpaikalla. Lisäksi se ilmenee usein tuki- ja liikuntaelinten oireiluna, väsymyksenä tai psyykkisinä oireina. Myös vanhojen, aikaisemmin vähäisten sairausoireiden korostuminen tai uusien erilaisten oireiden ja vaivojen ilmaantuminen saattaa olla osoitus työn aiheuttamasta rasituksesta.

Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta arvioitaessa huomion arvoisia seikkoja ovat esimerkiksi työajan pituus ja epäsäännöllisyys sekä työaikajärjestelyjen rasittavuus. Rasittuneisuutta voivat lisätä myös työhön liittyvät vaikeat ihmissuhdekysymykset tai yksintyöskentely.

Työn rasittavuutta, sekä fyysistä että psyykkistä, ja työnteon jatkamisen kohtuullisuutta voidaan arvioida lisäksi seuraavien työolosuhteisiin liitty-

8.10.2004

vien tekijöiden perusteella: vaatiiko työ raskaita ruumiillisia ponnisteluja, hankalia työasentoja tai ketteryyttä, onko työssä kiire, voiko työntekijä vähentää työpanostaan, sisältääkö työ toistotehtäviä, onko työ suurta vastuullisuutta edellyttävää, yksitoikkoista tai pakkotahtista, onko työ valvontatyötä, sisältääkö työ vaikeaa henkilökohtaista yleisöpalvelua, ovatko olosuhteet ja työmenetelmät olennaisesti muuttuneet.

2.6.4

Työnkuvaukset

Työn aiheuttaman rasittuneisuuden ja kuluneisuuden ja työskentelyn jatkamisen kohtuullisuuden arvioimiseksi tarvitaan kuvaus eläkkeenhakijan työstä. Työ, josta selvitys hankitaan ja jonka asettamia vaatimuksia verrataan hakijan suorituskykyyn, on pääsääntöisesti hakijan nykyinen tai hänen viimeisin työnsä. Jos hakija kuitenkin on siirtynyt aikaisemmasta raskaasta työstään kevyempään työhön eikä aikaisemman työn päättymisestä ole kulunut huomattavan pitkää aikaa, selvitys pyydetään molemmista töistä.

Hakijan oma kuvaus

Eläkkeenhakijalla on itsellään mahdollisuus joko eläkehakemuksessaan tai erillisellä liitteellä esittää kuvaus työstään ja näkemyksensä sen raskavuudesta. Hakemuslomakkeen huolellinen täyttäminen on tärkeää, jotta eläkkeenhakijan oma käsitys saadaan selville. Hakijan itsensä omin sanoin antama kuvaus on usein valaisevampi kuin tiedot muun henkilön täyttämässä hakemuksessa.

Hakija voi oman kuvauksensa täydennykseksi liittää mukaan esimerkiksi työsuojeluhenkilön tai luottamusmiehen lausunnon.

Yrittäjät voivat antaa tietoja yrittäjätoiminnastaan myös erillisellä lomakkeella (TY- ja TM-lomakkeet, liitteet 4 ja 5).

Työnantajan kuvaus

Kun hakijan ansiotyön päättymisestä ei ole kulunut huomattavan pitkää aikaa, työnantajalta voidaan pyytää kuvaus eläkkeenhakijan työstä, työolosuhteista ja työssä selviytymisestä. Silloin, kun työsuhde on edelleen voimassa, työnantajalta tiedustellaan, onko työnantajalla mahdollisuutta tarjota eläkkeenhakijalle muuta hänen ammattiaan vastaavaa työtä samassa työpaikassa. Tätä tarkoitusta varten on Eläketurvakeskuksen lomake (ETK 7111, liite 3). Eläkelaitokset voivat käyttää myös vastaavaa omaa lomakettaan. Jos KEL:n mukaista työkyvyttömyyseläkettä koskeva hakemus on vireillä, hankittu työnantajan kuvaus toimitetaan Kelalle.

On tärkeää, että eläkkeenhakijan työn ja hänen työssä selviytymisensä parhaiten tunteva henkilö täyttää lomakkeen tai ainakin osallistuu sen

8.10.2004

täyttämiseen. Useimmiten tämä henkilö on hakijan lähin esimies. Lomakkeen täyttäjän ja allekirjoittajan aseman tulee olla näkyvissä.

Työnantajan selvitystä tarvitaan usein myös asian jatkokäsittelyssä, esimerkiksi muutoksenhakuvaiheessa. Tämänkin vuoksi eläkelaitosten olisi hyvä tähdentää työnantajalle, miten tärkeää oikeudenmukaisen eläkeratkaisun kannalta olisi, että lomake olisi asianmukaisesti täytetty.

Jos työterveyshuoltolain (1383/2001) mukainen työpaikkaselvitys on tehty, se on liitettävä mukaan. Vastaavia selvityksiä on olemassa myös maataloista.

Jos eläkkeenhakijan ja työnantajan antamat tiedot ovat keskenään ristiriitaisia, eläkelaitos voi pyytää lisäselvitystä esimerkiksi työterveyshuollosta tai yrityksen työsuojeluorganisaatiolta.

Jos oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen on selvä ilman työnantajan selvitystäkin, eläkeratkaisu voidaan tehdä pyytämättä sitä. Jos eläkkeenhakija nimenomaan on kieltänyt ottamasta yhteyttä työnantajaansa, ei työnantajan selvitystä voida pyytää ilman hakijan lupaa. Tuloksena voi tällöin olla, että hakemus joudutaan riittävien tietojen puuttuessa hylkäämään, mikä on syytä kertoa eläkkeenhakijalle ennen ratkaisun tekemistä.

Muut selvitykset

Hakijan työssä selviytymistä on saatettu tukea työterveyshuollon toimenpitein ja niitä koskevat tiedot tulisi liittää eläkehakemusasiakirjoihin mahdollisuuksien mukaan. Työnantajalla ei ole oikeutta saada tietoja työterveyshuollon salassapidettävistä asiakirjoista ilman työntekijän kirjallista suostumusta. Eläkelaitoksella sen sijaan on oikeus TEL:n 17 a §:n nojalla saada nämä asiakirjat eläkeasian ratkaisemista varten.

Yrittäjän työtä koskevia tietoja voi saada eläkelaitoksessa olevista yrittäjävakuutusasiakirjoista. Joskus voi olla tarpeellista hankkia lisätietoja yrityksen ulkopuolelta, esimerkiksi kunnan elinkeinoasiamieheltä, eläkelaitoksen asiamieheltä tai maatalousviranomaiselta.

2.6.5

Kokonaisarvio 60 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkehakemusta käsiteltäessä

Pitkän ansiotyöuran tehneen 60 vuotta täyttäneen eläkkeenhakijan työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa tarkastellaan siis hakijan jäljellä olevaa työkykyä suhteessa hänen omaan työhönsä tai hänen ammattiin vastaavaan työhön.

8.10.2004

Kokonaisarviossa otetaan huomioon eläkkeenhakijaan itseensä liittyviä tekijöitä, kuten sairauden, vian tai vamman vaikeusaste, työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus sekä ikäänntyneisyys, ja toisaalta hänen työhönsä liittyviä tekijöitä, etenkin työn fyysistä ja psyykkistä rasittavuutta. Osatekijöiden painoarvo suhteessa toisiinsa on eri tapauksissa erilainen.

Työkyvyn heikennyttyä iän myötä henkilön työhistoriassa voi olla työttömyyskausia sekä työskentelyä hänen ammattiaan vastaamattomissa töissä. Pitkäaikainen tai toistuva työttömyys saattaa olla osoituksena siitä, että hakija ei ole työmarkkinoiden käytettävissä. Työttömäksi joutumisen ja työllistymättömyyden taustalla on usein tekijöitä, jotka jo sinällään ovat ikäänntyneiden kohdalla työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä puoltavia.

Kuten muidenkin eläkkeenhakijoiden myös 60 vuotta täyttäneen henkilön eläkeratkaisua tehtäessä on tarvittaessa varmistettava hänen työnantajaltaan, olisiko hakijan mahdollista sijoittua työpaikassaan terveydentilan kannalta sopivaan kokoaika- tai osa-aikatyöhön. Jos työnantaja esittää hakijalle hänen omaa ammattiaan vastaavaa muuta työtä samassa työpaikassa, eläkelaitos selvittää työn soveltuvuuden työnantajan ja työntekijän kanssa. Yrittäjän kohdalla saattaa tulla selvitettäväksi, voisiko yrittäjä jatkaa työtään tuotantoa, työolosuhteita tai työnjakoa muuttamalla. Kohtuullisuusnäkökohdat tulisi tällöin kuitenkin ottaa huomioon.

Jos on kysymys osa-aikatyössä olevasta 60 vuotta täyttäneestä henkilöstä, arvioidaan hänen kykyään selviytyä osa-aikatyössä. Jos osa-aikatyöhön siirtymisestä on kulunut vain lyhyehkön aikaa (alle vuoden), työkykyarvioinnin kohteena on hakijan aikaisempi kokoaikatyö. Samoin jos kysymyksessä on jo luopumistuella tai -korvauksella, sukupolvenvaihdos- tai luopumiseläkkeellä tai osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja samanaikaisesti työssä oleva henkilö, tarkastelun kohteena on yleensä työ, jota hakija eläkkeellä ollessaan on tehnyt.

2.7

Täysi työkyvyttömyyseläke vai osatyökyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläke myönnetään täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä silloin, kun arvioidaan, että eläkkeenhakijan työkyky on ainakin vuoden ajan alentunut vähintään kolmella viidenneksellä (3/5). Kun hakijan työkyky on alentunut vähintään kahdella viidenneksellä (2/5), eläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä (TEL 5 b § 1 mom, LEL 5 b § 1 mom). MYEL:n 6 §:ssä, YEL:n 5 §:ssä ja TaEL:n 3 §:ssä on viittaukset TEL:iin.

8.10.2004

MEL:n 23 §:n mukaan työkyvyttömyyseläke myönnetään täytenä eläkkeenä vakuutetulle, jonka ansiomahdollisuudet ovat alentuneet enemmän kuin kahdella kolmanneksella (2/3). Muussa tapauksessa eläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

VEL:n ja KuEL:n mukaan täysi työkyvyttömyyseläke myönnetään silloin, kun työkyky on alentunut vähintään 3/5:lla. Jos työkyky on alentunut tätä vähemmän, mutta kuitenkin vähintään 2/5:lla, myönnetään eläke osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Osatyökyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin yksityisellä puolellakin myöntää sekä palvelussuhteen jatkuessa että sen päätyttyä työkyvyttömäksi tulleen (VEL 9 b § ja KuEL 26 §).

Sekä täysi työkyvyttömyyseläke että osatyökyvyttömyyseläke voidaan myöntää toistaiseksi tai kuntoutustukena määräajaksi.

Osatyökyvyttömyyseläke myönnetään henkilölle, joka voi osittain vielä jatkaa työntekoaan, mutta joka ei sairauden vuoksi pysty enää täyteen työpanokseen. Osatyökyvyttömyyseläkkeen saaja voi toteuttaa työajan vähentämisen päivittäisenä lyhyempänä työaikana tai esimerkiksi siten, että työpäivät ovat normaalin pituisia, mutta vastaavasti vapaata on normaalia pidempiä jaksoja.

Jos hakija ei eläkeratkaisua tehtäessä ole työssä, osatyökyvyttömyyseläke voidaan myöntää, jos hakijalla olisi sairaudestaan huolimatta työkyky jäljellä osa-aikaiseen työhön. Vaikka hakija ei eläkeratkaisua tehtäessä vielä olisikaan saanut osa-aikatyötä, osatyökyvyttömyyseläke voidaan myöntää, jos hakijalla on sairaudestaan huolimatta todellisia työllistymismahdollisuuksia osa-aikatyöhön. Toisaalta ei voida edellyttää, että hakijan työkyvylle sopiva työpaikka juuri sillä hetkellä olisi paikakunnalla avoinna; riittää, että työmarkkinoilla ylipäättään on saatavissa hakijalle sopivaa osa-aikatyötä.

Työttömyysturvalain mukaan osatyökyvyttömyyseläkettä saava henkilö voi saada vähennettyä työttömyyspäivärahaa osa-aikatyötä hakiessaan (TTL 4 § 3 mom.). Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke sen sijaan estää työttömyyspäivärahan maksamisen.

Ratkaisuun osatyökyvyttömyyseläkkeen ja täyden työkyvyttömyyseläkkeen välillä vaikuttaa olennaisesti se, miten paljon hakija vielä työtä tekemällä ansaitsee tai hänen oletetaan voivan ansaita. Samanasteinen sairaus saattaa siis olla perustana sekä täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä että osaeläkkeessä, jos olosuhteet ovat erilaiset.

8.10.2004

2.7.1

Ansovertailuperuste, kun eläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen

Kun eläkkeenhakija on vielä työssä, mutta hän on sairauden vuoksi siirtynyt toisiin tehtäviin tai osa-aikatyöhön ja ansiotaso on tämän johdosta alentunut, oikeus täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen tai osatyökyvyttömyyseläkkeeseen ratkaistaan vertaamalla hänen nykyistä ansiotasoaan entiseen, indeksillä tarkistettuun ansiotasoon. Yleensä ansiovertailuperuste on sen työsuhteen eläkepalkka, johon tuleva aika liitetään.

Jos henkilö on siirtynyt työsuhteesta toiseen ansiotason kerta kerralta alentuessa, osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaisten ansioiden vertailutasoksi otetaan sen työsuhteen eläkepalkka, jonka jälkeen ansiot ovat alkaneet alentua. Ellei ajankohtaa ole löydettävissä, vertailu tehdään useamman työsuhteen keskimääräisen ansion perusteella.

Osatyökyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa ja osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaisten ansiorajojen määrittelyssä tulisi ottaa huomioon eläkkeenhakijan kokonaistilanne riittävän pitkältä ajalta. Näin tulisi tehdä paitsi silloin, kun ansiot ovat ennen työkyvyttömyyden alkua jo pidempään olleet alentuneet sairauden vuoksi, myös silloin, kun hakijan ansiotaso on ollut useankin vuoden ajan alhainen työttömyyden takia.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaisten ansioiden raja voidaan määrätä esimerkiksi sellaisen työsuhteen ansioista, jonka aikana sairaus ei vielä ole alentanut ansioita, tai sellaisen työsuhteen, joka edustaa hakijan vakiintunutta, ennen työttömyyttä vallinneen työhistorian mukaista ansiotasoa. Poikkeustapauksia lukuun ottamatta kovin pitkälle taaksepäin ei kuitenkaan ole syytä mennä. Jos hakijan ansiot ovat esimerkiksi neljä vuotta ennen eläketapahtumaa olleet korkeammat vain lyhyen ajan, ei ansiorajaa voida määrätä tämän työsuhteen perusteella.

Työkyvyn alentumisesta ja ansiotason laskua ei voida käytännössä mitata ehdottoman tarkasti. Rajatapauksissa, joissa ansiot eivät ole alentuneet aivan 40 %:lla tai 60 %:lla, tätä vaatimusta tulkitaan väljästi. Ansioiden aleneminen lasketaan ensin mahdollisimman tarkasti, jonka jälkeen tehdään pyöritys lähimpään kymmenlukuun.

Rajatapauksissa otetaan huomioon myös se, että hakijan eläketurva voi tulevaisuudessa huonontua, jos hän joutuu jatkamaan työskentelyä pienemmällä palkalla saamatta osatyökyvyttömyyseläkettä.

Yrittäjillä ansiotason laskun määrittely sairastumisen jälkeen ei yleensä ole helppoa. Kun yrittäjä hakee osatyökyvyttömyyseläkettä, hänen tulee selvittää, miten hänen työpanoksensa on vähentynyt ja mitä hän yrityksessä vielä tekee. Käytännössä tällaisten seikkojen osoittaminen kiistattomasti on vaikeaa. Ratkaisu täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja osa-

8.10.2004

työkyvyttömyyseläkkeen välillä voidaan joskus joutua tekemään suoraan sairauden laadun ja vaikeuden perusteella.

2.7.2

Ansiovertailuperuste, kun eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen

Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa sekä karttuneen eläkkeen että tulevan ajan eläkkeen laskentasäännöt muuttuvat nykyisestä. Niiden johdosta uudessa laissa on muutettu myös perustetta, johon työkyvyttömyyseläkkeen aikaisia työansioita verrataan, kun arvioidaan työkyvyn muuttumista tai palautumista taikka työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämistä. Tätä samaa perustetta joudutaan käyttämään myös silloin, kun edelleen työssä käyvän eläkkeenhakijan eläkeoikeutta harkittaessa arvioidaan, onko hänellä oikeus täyteen tai osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Voimaantulosäännöksen mukaan uusia eläkkeen laskentasäännöksiä sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma sattuu 1.1.2006 tai sen jälkeen.

Uuden TEL:n 5 b §:ssä olevan säännöksen mukaan ansiovertailuperusteena käytetään edellä mainituissa tilanteissa vakiintunutta keskiansiota. Vakiintunutta keskiansiota määrättäessä on syytä kiinnittää huomiota paitsi ansiokehitykseen ammatti- tai toimiala huomioon ottaen myös työhistorian pituuteen ja sen yhdenjaksoisuuteen/katkonaisuuteen.

Yleensä vakiintuneena keskiansiona voidaan käyttää tulevan ajan ansiota, joka määrätään eläketapahtumavuotta edeltäneiden viiden kalenterivuoden (tarkastelu-aika) palkkakertoimella tarkistettujen ansioiden perusteella. Koska tarkasteluajan ansioihin otetaan mukaan myös määrättyjen sosiaalietuuksien ansioperusteet 100-prosenttisesti palkkakertoimella tarkistettuina, eivät esimerkiksi sairauspoissaolot, äitiysloma tai työttömyysaika, jolta on maksettu ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa, pienennä näitä ansioita.

Jos henkilön tarkasteluajan keskiansio ei vastaa hänen aikaisemman työhistoriansa ansiotasoa, vakiintunut keskiansio voidaan määrätä muulla tavoin hänen ansioidensa perusteella. Tarkastelu-aikaan on saatanut sisältyä vuosia, jolloin henkilö ei ole ollut työssä eikä saanut tältä ajalta sellaista sosiaalietuutta, jonka ansioperusteet otetaan huomioon tulevan ajan ansioissa, tai hän on ollut opiskelemassa tai hän on saanut sellaista sosiaalietuutta, jotka tulevan ajan ansioissa otetaan huomioon 1 047,22 euron kuukausiansioina (vuoden 2004 tasossa). Tällöin vakiintunut keskiansio voidaan määrätä ennen työttömyyttä, opiskeluaikaa tai työstä poissaoloaikaan olleen ansiotason perusteella, esimerkiksi viiden näitä edeltävän vuoden ansioiden keskiansiona.

Jos työuran ansiotaso vaihtelee vuosittain siten, että ansion ei voida katsoa vakiintuneen tietylle tasolle, vakiintuneena keskiansiona voidaan

8.10.2004

pitää sitä keskiansiota, jonka perusteella henkilön karttunut työkyvyttömyyseläke on määrätty. Myös silloin, kun henkilö on työskennellyt valtaosan työhistoriastaan alalla, jolle urakkatyöt ovat luonteenomaisia, eikä hän ikääntymisen ja sairauksien myötä ole enää viimeisinä vuosina ennen työkyvyttömyyttä kyennyt urakkatöihin ja ansiotaso on tällöin ollut selvästi aikaisempaa alhaisempi, on vakiintuneena keskiansiona syytä käyttää karttuneen eläkkeen perusteena olevaa keskiansiota.

8.10.2004

3 ELÄKKEEN HAKEMINEN JA SAIRAUSPÄIVÄRAHAN ENSISIJAISUUS

Työkyvyttömyyseläkkeen hakemista edeltää yleensä sairausvakuutuslain (SVL) mukainen sairauspäiväraha-aika.

Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 6 §:n mukaan Kelan on tarvittaessa selvitettävä vakuutetun kuntoutustarve viimeistään silloin, kun vakuutetun sairauspäivärahan suorituspäivien lukumäärä ylittää 60 päivää. Jos selvittelyssä todetaan, ettei ammatilliseen kuntoutukseen ole tarvetta tai ettei se paranna työmahdollisuuksia, ja työkyvyttömyys jatkuu, tulee työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ajankohtaiseksi.

Ks. liitteet 11-14, Kelan kirjeet sairauspäivärahan saajalle

Yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus

3.1 Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha

SVL:n mukaan maksettava päiväraha on ensisijainen työeläkelakien mukaiseen varsinaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ensisijaisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilö on ensimmäisen vuoden ajan oikeutettu SVL:n mukaiseen päivärahaan ja vasta sen jälkeen alkaa työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke. Tätä aikaa kutsutaan ensisijaisuusajaksi (ESA). Työeläkehakemuksen käsittelyä varten tarvitaan jo ennen SVL:n mukaisen päivärahoikeuden päättymistä tieto siitä, mistä alkaen varsinaista työkyvyttömyyseläkettä voidaan ryhtyä maksamaan. Tästä syystä Kansaneläkelaitos tai työpaikkakassa vahvistaa etukäteen ensisijaisuusajan päättymispäivän, kun päivärahan suorituspäiviä on 150. Vasta ensisijaisuusajan jälkeen alkaa eläkkeen maksaminen. Ensisijaisuusajan päättymispäivä sitoo työeläkelaitosta.

Ensisijaisuusaika vaikuttaa työkyvyttömyyseläkkeen maksamisen alkamiseen, mutta sillä ei ole vaikutusta työkyvyttömyyden määrittelyyn eikä siihen, milloin työkyvyttömyyden katsotaan alkaneen. Työkyvyttömyyseläkkeen alkamista selostetaan tarkemmin luvussa 6, Eläkkeen maksaminen.

Myös ulkomailta maksettava sairauspäiväraha on ensisijaista työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden, vaikka sille ei vahvisteta ensisijaisuusajaa. Asiaa on selostettu tarkemmin luvussa 13 sekä yleiskirjeessä A 39/95, Ulkomaan sairauspäivärahan vaikutus eläkkeen alkamiseen.

8.10.2004

Kansaneläkelain (KEL) mukainen työkyvyttömyyseläke myönnetään sairauspäivärahan päättymisestä lukien.

3.1.1

Päivärahan maksaminen

SVL:n mukaista päivärahaa maksetaan vain arkipäiviltä ja enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana päivärahapäivien luku nousisi 300 päivään. Tätä enimmäissuoritusaikaa laskehtaessa otetaan huomioon päivärahat, jotka on maksettu kahden viimeisen vuoden aikana, siitä riippumatta, minkä sairauden perusteella päiväraha on myönnetty.

Kahden vuoden aika lasketaan viimeisen sellaisen työkyvyttömyyden alkamispäivästä, johon on päivärahaa maksettaessa sovellettu normaalia yhdeksän päivän karenssiä (työkyvyttömyyden alkamista seuraava omavastuu-aika, jolta päivärahaa ei makseta).

Päiväraha määräytyy yleensä hakijan verotetun vuosityötulon tai yrittäjän yrittäjäeläkkeen vuosityötulon (YEL ja MYEL) mukaan. Myös tuloton tai vähätuloinen voi hakea Kelasta sairauspäivärahaa 1.4.2002 alkaen. Päivärahaa maksetaan tällöin vähintään 11,45 euroa (vuonna 2004) arkipäivältä sen jälkeen, kun työkyvyttömyys on kestänyt yhdenjaksoisesti yli 55 päivää.

Ennen 1.4.2002 pienituloisen henkilön sairauspäiväraha saattoi olla 0 euron suuruinen. VakO on mm. 6.2.2003 antamassaan päätöksessä todennut, että mikäli Kela on ainoastaan vahvistanut eläkkeenhakijalle ensisijaisuusajan, mutta ei ole maksanut tälle päivärahaa hakijan työtuolojen jäädessä alle rajamäärän, ei eläkkeenhakijalle ole myönnetty ja maksettu TEL:n 4 d §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla SVL:n mukaista päivärahaa. Työkyvyttömyyseläke alkaa tällöin työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta eikä ensisijaisuusajan jälkeen. (VakO 3924/2000/405)

3.1.2

Ensisijaisuusajan vahvistaminen

Normaalitapauksessa ensisijaisuusaika vahvistetaan siinä vaiheessa, kun päivärahaa on maksettu 150 päivältä. Ensisijaisuusaika käsittää nämä 150 todellista suorituspäivää ja niiden lisäksi seuraavat 4 tai 5 kalenterikuukautta siitä riippuen, milloin päivärahan enimmäissuoritusajan arvioidaan päättyvän.

Vuoden 2005 alusta voimaan tulevan SVL:n 27 §:n 7 momentin mukaan päivärahan ensisijaisuusaikaa ei vahvisteta henkilölle, joka täyttää 63 vuotta enimmäissuoritusajan 150 suorituspäivän täytyessä.

8.10.2004

3.2

Hakemuslomake

Eläkkeenhakijan on haettava eläkettä ETK:n vahvistamalla lomakkeella (TEL 10 b §). Työkyvyttömyyseläkettä haetaan T-lomakkeella (liite 1).

Hakemuksessa ei ole erillistä kohtaa kuntoutustukea varten, koska myös kuntoutustuki on työkyvyttömyyseläke. Eläkelaitos ratkaisee, onko hakija pysyvästi vai määräaikaisesti työkyvytön.

Yksi eläkehakemus riittää, vaikka hakija on ollut useamman kuin yhden työeläkelain alaisessa työ- tai virkasuhteessa tai muussa vastaavassa (omais- ja perhehoitajat sekä kunnalliset luottamushenkilöt) taikka harjoittanut yrittäjä- tai maatalousyrittäjätoimintaa.

Lomake on yhteinen Kansaneläkelaitoksen kanssa, ja sillä voidaan hakea vastaavaa kansaneläkelain mukaista eläkettä.

3.2.1

Lomakkeen täyttäminen

Lähtökohtaisesti eläkkeenhakijan on tehtävä eläkehakemus itse. Eläkehakemus voidaan täyttää myös esim. Kansaneläkelaitoksen toimistossa, mutta hakemukseen vaaditaan eläkkeenhakijan oma allekirjoitus.

Lähiomaisen tai muun henkilön oikeus käyttää puhevaltaa on poikkeuksellista. Jos eläkkeenhakija iän, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi ei pysty hakemusta tekemään eikä hänellä ole edunvalvojaa, voi eläkelaitoksen hyväksymä asianosaisen lähiomainen tai muu henkilö, joka on pääasiallisesti huolehtinut hänestä, tehdä hakemuksen hänen puolestaan (TEL 19 b §). Eläkettä ei voi hakea kuolleen henkilön puolesta.

Hakemuslomakkeeseen merkitään, hakeeko henkilö kuntoutustukea/työkyvyttömyyseläkettä, YVEä vai kumpaakin eläkettä.

Eläkehakemuksessa hakija ilmoittaa myös sairautensa laadun sekä mistä alkaen ja miten sairaus on haitannut hänen työntekoaan. Kahden viime vuoden aikana hakijaa tutkineet ja hoitaneet lääkärit ja hoitolaithokset merkitään hakemukseen.

Hakemuksen kohdassa Hoito ja kuntoutus kysytään mm. sitä, millaiseksi hakija arvioi mahdollisuutensa palata työelämään työjärjestelyiden tai koulutuksen avulla. Tällä pyritään selvittämään sitä, tulisiko hakijan kohdalla kysymykseen ammatillinen kuntoutus.

Hakijan työ ja siihen liittyvät seikat kuvataan mahdollisimman tarkkaan. Tätä varten lomakkeessa on kohdat työtehtävien, työn rasittavuuden ja

8.10.2004

työolosuhteiden kuvaamiseksi. Tarvittaessa hakija voi käyttää erillistä liitettä. Hakijan tulee myös kertoa mahdolliset työtehtäviensä vaihtumiset ja niihin johtaneet syyt. Hakija ilmoittaa myös koulutuksensa sekä varsinaisen ammattinsa ja ajan, jonka hän on tässä ammatissa työskennellyt.

Lomakkeessa kysytään lisäksi tietoja hakijan perhesuhteista, hänelle maksettavista muista korvauksista, päivärahoista sekä eläkkeistä ja viimeisestä työ- tai virkasuhteesta taikka yrittäjätoiminnasta. Vuodesta 2006 alkaen tietoja pyydetään myös esim. opinnoista ja lapsenhoitoajoista.

Eläkehakemuslomakkeessa kysytään, onko hakija työskennellyt tai asunut ulkomailla ja onko hän hakenut tai saako hän jo sieltä eläkettä. Jos hakija ilmoittaa työskennelleensä tai asuneensa ulkomailla, hän täyttää tästä työskentelystä erillisen U-lomakkeen (lomake ETK/Kela 7110, liite 6). Eläkkeen hakemista ulkomailta selostetaan tarkemmin luvussa 13, Ulkomailla työskennelleen työkyvyttömyyseläke.

3.2.2 Liitteet

Hakemukseen on liitettävä B-lääkärintlausunto, joka sisältää hoito- tai kuntoutussuunnitelman (TEL 10 b §). Suunnitelma voi olla myös erillisenä. B-lääkärintlausunto voi olla kaksi- tai nelisivuinen (B 1, B 2). Ne ovat kuitenkin saman sisältöisiä. Eläkehakemuksen ratkaisemista ja työkyvyn arviointia varten tarvitaan yleensä laajempi, nelisivuinen B-lääkärintlausunto (B 2, liite 2).

Eläkelaitos voi kuitenkin hyväksyä muunkinlaisen lääkärintlausunnon tai sitä vastaavan selvityksen. Jos hakija on hoidettavana sairaalassa tai siihen on muu erityinen syy, eläkelaitos voi myös omalla kustannuksellaan hankkia lääkärintlausunnon, jos eläkeasian ratkaisemiseksi sitä pidetään tarpeellisena.

Jos hakija ei ole kuntoutustukea/työkyvyttömyyseläkettä hakiessaan tai pyynnöstä myöhemmin toimittanut eläkelaitokselle B-lääkärintlausuntoa tai pyydettyä lisäselvitystä, eläkehakemus hylätään (TEL 10 b §). Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön (5/2001 vp.) mukaan hakemuksen käsittelyä ei voida enää määrätä raukeamaan, jos hakija kieltäytyy ilman hyväksyttävää syytä lääkärin tutkimuksesta. Hakemus ratkaistaan tällöin saatujen tietojen nojalla eli hakemus hylätään, sillä hakija ei ole osoittanut perusteita, joilla eläke voitaisiin hänelle myöntää.

Eläkehakemuksen liitteenä toiseen EU/ETA-maahan toimitetaan lääkärintlausunto tai E 213-lomake. Myös B-lausuntoa vastaavan laajuinen

8.10.2004

ulkomainen lääkärinlausunto voidaan hyväksyä tai hakemuksesta tulee ainakin käydä ilmi, mistä lausunto on saatavissa. Ks. luku 13.

Eläkkeenhakijan ei tarvitse liittää hakemukseen virkatodistusta. Tarvittaessa eläkelaitos selvittää henkilötiedot väestörekisteristä. Jos hakemus jätetään Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon, toimisto tarkistaa rekisteritietojensa perusteella eläkkeenhakijan henkilötiedot.

Eläkehakemuslomakkeen tiedot yrittäjien ja maatalousyrittäjien toiminnan muutoksista eivät yleensä riitä työkyvyttömyyseläkehakemuksen ratkaisemiseksi. Tämän vuoksi maatalousyrittäjän pitää liittää hakemukseensa "Selvitys maatalousyrittäjien eläkeasiaan" (TM-lomake, liite 2). Muuta yrittäjätoimintaa harjoittavalta pyydetään tarvittaessa "Selvitys yrittäjän eläkeasiaan" (TY-lomake, liite 4).

Jos työvoimatoimistossa tai muualla on selvitetty hakijan työllistymismahdollisuuksia, tulisi lausunto ja muu asiaan liittyvä aineisto liittää eläkehakemukseen. Jos hakijan kuntoutusasiaa on käsitelty kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöryhmässä, myös sen lausunto tulisi liittää hakemukseen.

3.3

Osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätöksen hakeminen

T-hakemuslomakkeella voi myös hakea ennakkopäätöstä siitä, täyttääkö hakija osatyökyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset. Ennakkopäätöstä voi hakea esim. henkilö, joka on vielä työelämässä mukana, mutta jonka työkyky on alentunut ja työnantaja voisi järjestää hänelle osa-aikaista työtä. Ennakkopäätös annetaan yleensä silloin, kun sitä on erikseen haettu.

Eläkelaitos voi antaa osatyökyvyttömyyseläkkeestä ennakkopäätöksen tai lopullisen päätöksen. Ennen lopullisen päätöksen antamista eläkelaitos ottaa hakijaan yhteyttä.

Myönteinen ennakkopäätös sitoo eläkelaitosta yhdeksän kuukautta päätöksen lainvoimaiseksi tulosta taikka työnantajan ja työntekijän sopiman tätä pitemmän ajan (TEL 19 e § 2 mom., VEL 9 § 4 mom. ja KuEL 102 § 2 mom.). Sitovuusaikana työnantaja ja työntekijä voivat selvittää mahdollisuutta muuttaa työtehtävää osa-aikaiseksi.

Myönteisen ennakkopäätöksen saaneen tulee kirjallisesti ilmoittaa eläkelaitokselle jäämisestään osatyökyvyttömyyseläkkeelle tai osakuntoutustuelle lomakkeella ETK 7112 (liite 7). Jos ilmoitus eläkkeelle jäämisestä tehdään yhdeksän kuukauden kuluessa tai sovittuna tätä pidempänä aikana, eläkelaitos ei yleensä tutki muita eläkkeen saamisen edel-

8.10.2004

lytyksiä kuin osa-aikatyöhön siirtymisen ja ansioiden alentumisen riittävässä määrin tai työsuhteen päättymisen.

3.4

Hakemuksen vireilletulo

Eläkehakemus katsotaan tehdyksi sinä päivänä, jona se on annettu tai postitse saapunut Eläketurvakeskukseen, eläkelaitokseen, eläkelaitoksen kanssa samaan konserniin tai taloudelliseen yhteenliittymään kuuluvaan muuhun vakuutusyhtiöön, Kansaneläkelaitoksen toimistoon tai sen yhteispalvelupisteeseen taikka Melan asiamiehelle.

Jos hakemus toimitetaan sähköisesti, sen katsotaan saapuneen eläkelaitokseen silloin, kun se on eläkelaitoksen käytävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä. Ellei saapumisajankohtaa voida selvittää, sähköisen viestin katsotaan saapuneen sinä ajankohtana, jolloin se on lähetetty, jos lähettämisaikakohdasta voidaan esittää luotettava selvitys. (L sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 13/2003 10 §).

Jos asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu, on sähköisellä varmenteen sisältävällä allekirjoituksella lähtökohtaisesti tasavertainen asema käsinkirjoitetun allekirjoituksen kanssa (L sähköisistä allekirjoituksista).

Sen sijaan esimerkiksi telekopiota ei voi allekirjoittaa sähköisesti. Jos eläkehakemus tehdään telekopiona, eläkelaitos toimittaa sen asianosaiselle allekirjoitettavaksi. Eläkelaitos pyytää hakijaa toimittamaan myös alkuperäisen hakemuksen, jos on syytä epäillä hakemuksen alkuperäisyyttä tai jos tapaus on muuten epäselvä. Telekopio on luonteeltaan jäljennös, mutta se voidaan hyväksyä alkuperäisen asiakirjan sijasta.

Jos eläkehakemuksesta puuttuu hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittava lisäselvitystä eikä hakija kehotuksen saatuaan toimita sitä eläkelaitoksen määräämässä kohtuullisessa ajassa, hakemus katsotaan tehdyksi kuitenkin vasta silloin, kun eläkelaitokseen on saapunut hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittava selvitys.

Eläkkeen hakemisen ajankohta vaikuttaa eläkkeen maksamisen alkamiseen. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää takautuvasti, mutta takautuvaa eläkettä ei makseta pitemmältä ajalta kuin eläkkeen hakemista seuraavaa kuukautta edeltäneen vuoden ajalta (TEL 4 § 6 mom.). Pätevistä syistä eläke voidaan kuitenkin myöntää takautuvasti vuotta pidemmältäkin ajalta (TEL 4 § 6 mom. muutos voimaan 1.1.2004 alkaen). Ks. luku 6.

8.10.2004

Eläkkeen alkamisaika määräytyy ensimmäisen työkyvyttömyyden alkamisen jälkeen tehdyn eläkehakemuksen perusteella. Näin silloinkin, kun henkilön työkyvyttömyyden alkamisaika ratkaistaan vasta useiden lainvoimaisten hylkäyspäätösten jälkeen saadun uuden selvityksen perusteella (VakOn päätös 3.3.1977, ETK arno 5326).

Yleiskirje Eläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku

3.5

Jatkohakemus

Kuntoutustuen jatkamiseksi riittää pelkkä B-lääkärinlausunto. Tarvittaessa hakijalta voidaan pyytää lisätietoja lomakeella "Selvitys työkyvystä kuntoutustukea varten" (KJ-lomake, ETK 2140, liite 8). KJ-lomakkeessa kysytään myös, onko hakija kiinnostunut ammatillisesta kuntoutuksesta.

Myös silloin, kun eläkkeen jatkamista haetaan myöhemmin, kuitenkin vuoden kuluessa eläkkeen päättymisestä, hakemukseksi saattaa eläkelaitoksen harkinnan mukaan riittää pelkkä lääkärinlausunto.

3.6

Uusi eläkehakemus valitusaikana

Saatuaan hylkäävän eläkepäätöksen henkilö saattaa tehdä samaa eläke-etuutta koskevan uuden hakemuksen valitusaikana, eikä varsinaista valitusta.

Eläkelaitokset ovat käsitelleet valitusaikana saapuneen uuden eläkehakemuksen valituksena. Eläkevalituslautakunta on kuitenkin jättänyt tutkimatta valituksena tällaisen uuden eläkehakemuksen, koska sitä ei voida pitää eläkelaitoksen päätökseen kohdistuvana valituksena sen vuoksi, ettei eläkehakemuksessa itsessään ole eläkelaitoksen päätökseen kohdistuvia vaatimuksia (ELK 1085/03, 15.9.2003). Eläkevalituslautakunta on ratkaisussaan todennut, että hallintolainkäyttölain 23 §:n mukaan muutoksenhakuelimelle osoitettavassa valituskirjelmässä on ilmoitettava 1) päätös, johon muutosta haetaan, 2) miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi sekä 3) perusteet, joilla muutosta vaaditaan.

Aiemmassa ratkaisukäytännössä vakuutusosoikeus on käsitellyt eläkevalituslautakunnan päätöksen jälkeen valitusajassa tehdyn uuden eläkehakemuksen valituksena (VakO 10908/81, 5.4.1982). Vakuutusosoikeus ei kuitenkaan ole käsitellyt asiaa, jossa olisi ollut kysymys eläkevalituslautakunnan päätöksen lainmukaisuudesta siltä osin kuin eläkelautakunta on HLL:n 23 §:n nojalla jättänyt valitusaikana tehdyn uuden eläkehakemuksen valituksena tutkimatta.

8.10.2004

Epäselvyyden välttämiseksi eläkelaitoksen olisi hyvä tiedustella asianosaiselta, onko hänen tarkoituksenaan hakea muutosta ja tarvittaessa pyytää häntä täydentämään tahdonilmaisuaan. Jos asianosainen ilmoittaa hakevansa muutosta ja eläkelaitos suostuu hakijan vaatimukseen, se antaa oikaisupäätöksen valitusosoituksineen. Jos eläkelaitos ei suostu hakijan vaatimukseen tai suostuu niihin vain osittain, eläkelaitos toimittaa hakemuksen muutoksenhakuelimelle valituksena tutkittavaksi. Jos taas asianosainen ilmoittaa, ettei hän hae muutosta, eläkehakemus käsitellään valitusajan kuluttua umpeen.

3.7

Lääkärintlausunto valitusajan jälkeen

Lainvoimaisen hylkäävän työkyvyttömyyseläkepäätöksen jälkeen saapunut lääkärintlausunto voidaan hyväksyä uudeksi työkyvyttömyyseläkehakemukseksi. Edellytyksenä on, että uusi lääkärintlausunto on saapunut lyhyehkön ajan, noin puolen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Kun uusi lääkärintlausunto on toimitettu eläkelaitokselle jonkin verran tätä aikaa myöhemmin, eläkelaitos voi harkintansa mukaan hyväksyä sen uudeksi hakemukseksi tai pyytää henkilöä täyttämään eläkehakemuslomakkeen.

3.8

Eläkepäätöksen peruuttaminen

Työkyvyttömyyseläkepäätös voidaan peruuttaa, jos eläkkeenhakija viimeistään valitusajassa ilmoittaa, ettei hän haluaakaan hakemaansa eläkettä.

8.10.2004

4 HAKEMUKSEN KÄSITTELY

4.1 Ratkaiseva eläkelaitos

Yksityisten alojen, valtion, kunnan ja evankelisluterilaisen kirkon eläkelakeihin sekä Kelan eläkesääntöön on tehty lainmuutokset viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltamisesta näissä eläkejärjestelmissä 1.1.2004 alkaen. VILMA-lainsäädännön ulkopuolelle jäävät Suomen Pankin, Ahvenanmaan maakunnan ja ortodoksisen kirkon eläkejärjestelmät.

Ratkaiseva laitos ja hakemuksen käsittely niissä tapauksissa, joissa sovelletaan VILMA-periaatetta, selostetaan tarkemmin yleiskirjeessä A 47/2003, Viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen sekä VILMAN soveltamisesta myöhemmin annettavissa ohjeissa.

Yleiskirjeessä A 13/98, Eläkehakemuksen ratkaisevan laitoksen määrittäminen, selostetaan ratkaiseva laitos ja eläkehakemuksen käsittelyä muissa kuin VILMA-menettelyn piiriin kuuluvissa tapauksissa.

4.2 Yleistä eläkelaitosten työkyvyttömyyseläkeratkaisutoiminnasta

Eläkehakemusten käsittelyssä noudatetaan työeläkelakien lisäksi 1.1.2004 voimaan tulleen hallintolain (434/2003) keskeisiä periaatteita. Työeläkeasioiden käsittelyä on ohjeistettu ETK:n yleiskirjeellä Eläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku.

Työkyvyttömyyseläkehakemukset ratkaistaan ensisijaisesti vakuutuslääketieteellisen asiantuntijalausunnan perusteella, jossa työkyvyn arviointi perustuu paitsi lääketieteelliseen selvitykseen myös hakijan työskentelyä ja sosiaalisia seikkoja koskeviin tietoihin. Lopullisen eläkepäättöksen tekevät eläkelaitosten toimihenkilöt, eläkejaostot tai eläkesäätiöiden ja -kassojen hallitukset.

Työkyvyttömyyseläkeratkaisut tehdään eri työeläkelaitoksissa organisatorisesti toisistaan poikkeavalla tavalla. Kaikissa laitoksissa ratkaisun valmisteluun osallistuu eläkelainsäädäntöön perehtyneiden toimihenkilöiden lisäksi aina asiantuntijalääkäri, jolla on yleensä pitkä kokemus työkyvyn arvioinnista ja hyvä vakuutuslääketieteen tuntemus. Ratkaisun valmisteluun osallistuvana asiantuntijalääkärinä ei saa käyttää hakijaa hoitanutta lääkäriä. Työkyvyttömyyseläkehakemusta ratkaistaessa tarvitaan hakijan terveydentilaa koskevien tietojen lisäksi tietoja häntä koskevista sosiaalisista seikoista. Siksi työkyvyttömyyden harkintaan on eri tavoin pyritty saamaan mukaan myös käytännön työelämän tuntemusta.

8.10.2004

Vuoden 2005 alusta voimaan tulevan TEL:n 10 c §:n 2 momentin mukaan työkyvyttömyys- ja kuntoutusasioiden sekä muiden lääketieteellisiä kysymyksiä sisältävien asioiden valmisteluun eläkelaitoksessa on osallistuttava yhden tai useamman laillistetun lääkärin, joita kutsutaan asiantuntijalääkäreiksi. Eläkelaitoksen asiantuntijalääkäri voi merkitä kannanottonsa asiakirjoihin noudattamatta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 23 §:ssä säädettyjä lääkintölaillisia todistuksia ja lausuntoja koskevia muotovaatimuksia.

Eläkelaitoksen asiantuntijalääkärin rooli ja tehtävät eroavat potilasta hoitavan lääkärin roolista ja tehtävistä. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettu laki sääntelee hoitavan lääkärin ja potilaan välistä suhdetta. Tällaista suhdetta ei ole eläkelaitoksen asiantuntijalääkärin ja eläkkeen hakijan tai muun asiakkaan välillä.

Eläkelaitoksessa asiantuntijalääkärin tehtävänä on tehdä asiantunteuksensa puitteissa kokonaisarvio hakijan työeläkelakien mukaisesta työkyvyn alenemasta ja jäljellä olevasta kyvystä hankkia itselleen ansioituloja. Asiantuntijalääkärin keskeinen tehtävä on myös suhteuttaa yksittäistapaus kokonaisuuteen, yleiseen ratkaisukäytäntöön ja oikeuskäytäntöön.

Asiantuntijalääkäri tekee työtään eläkelaitoksen kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella joko eläkelaitoksen palveluksessa tai sen toimeksiannosta ja saa työstään eläkelaitokselta palkkaa tai palkkion. Eläkelaitos käyttää asiantuntijalääkäriinsä nähden työnjohto- ja valvontaoikeuttaan.

Asiantuntijalääkäri osallistuu päätöksen valmisteluun yhtenä asiantuntijana juristien, eläkkeen laskijoiden, eläkeratkaisijoiden ja muiden hänen kanssaan samassa asemassa olevien asiantuntijoiden kanssa. Hakijan työkyvystä tehtävää kokonaisarviota ei voida jakaa lääketieteelliseen ja muuhun arvioon, vaan siihen vaikuttavat sekä lääketieteelliset että muut laissa luetellut seikat. Näin asiantuntijalääkäri toimii eläkehakemuksen käsittelyssä ja ratkaisemisessa osana eläkelaitoksen ratkaisuprosessia. Hän ei siten ole eläkelaitoksen ulkopuolinen tietolähde eikä hänen arviostaan kuulla erikseen asianosaista.

Eläkevakuutusyhtiöissä on neuvottelukuntia, jotka käsittelevät työkyvyttömyys- ja varhaiseläketapauksia. Neuvottelukunnissa ovat edustettuina työnantaja- ja työntekijäjärjestöt sekä työkyvyttömyysasiain ratkaisuisista vastaavat laitoksen omat toimihenkilöt. Kun neuvottelukunnissa käsitellään työkyvyttömyyseläkeratkaisuja, etujärjestöjen vaikutusmahdollisuudet eläkelaitoksen ratkaisutoimintaan lisääntyvät.

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (MELA) hallituksen hyväksymän käsittelyjärjestyksen mukaan työkyvyttömyyseläkeratkaisut tehdään pää-

8.10.2004

sääntöisesti asiantuntijalääkärin ja työkyvyttömyyseläkeasioihin valtuutetun eläkeratkaisijan kesken. Tietyt tapaukset ratkaistaan eläkevakuutusjaostossa. Ratkaisulinjaa ja käsittelyn oikeellisuutta ja nopeutta valvovat MELAn hallituksen keskuudestaan valitsevat ratkaisutoiminnan valvojat, joissa valtion ohella ovat edustettuina MYEL-vakuutetut.

Keskinäisessä Eläkevakuutusyhtiössä ETERAssa osa työkyvyttömyyseläkeasioista ratkaistaan LEL- ja TaEL-alojen eläkejaostoissa, jotka eläkelaitoksen hallitus nimittää käyttämään sen päätösvaltaa. Kunkin jaoston jäsenet ovat asianomaiselta työalalta, puolet työnantaja- ja puolet työntekijäpuolelta. Osa ratkaisuista tehdään normaalisti toimistoratkaisuina.

Eläkesäätiöissä ja -kassoissa työkyvyttömyyseläkehakemukset ratkaistaan eläkesäätiön ja -kassan hallituksessa tai vastaavassa ryhmässä, jossa on sekä työnantajan että työntekijöiden edustajia. Hallitus on joidenkin ratkaisujen osalta voinut siirtää päätösvaltaa säätiön toimihenkilöille.

Kuntien eläkevakuutuksen ja Valtiokonttorin yhteydessä toimivat varhaiseläkelautakunnat antavat ratkaisusuosituksia, pääasiassa YVEä koskeviin hakemuksiin. Niiden olemassaolo perustuu lakiin (KuEL 142 §, VEL 3 §).

Hylkäyspäätökset ja rajatapaukset

Päätösmenettely eläkelaitoksessa on yleensä moniportaisempi silloin, kun ollaan päätyvässä kielteiseen ratkaisuun. Käsittelyn tulee johtaa paitsi oikeudenmukaiseen ratkaisuun myös perusteltuun eläkepäätökseen.

Useissa eläkelaitoksissa on käytäntönä, että hylkäysratkaisuihin ja usein myös sellaisissa tapauksissa, joissa työkyvyttömyyseläkeratkaisu tehdään yksinomaan työeläkelaitoksessa (hakijalla ei ole oikeutta kansaneläkkeeseen), vakuutuslääketieteellisen arvion varmistamiseksi pyydetään kannanotto kahdelta asiantuntijalääkäriltä. Lisäksi sellaisia työkyvyttömyyseläke- ja kuntoutushakemuksia, joiden ratkaiseminen koetaan vaikeaksi, käsitellään asiantuntijalääkärin säännöllisissä kokouksissa. Niistä pidetään palaveria myös esittelijöiden, ratkaisijoiden ja lääkärin kesken.

4.3

Työkyvyttömyysasiain neuvottelukunta

Eläketurvakeskuksen yhteydessä toimii työkyvyttömyysasiain neuvottelukunta (TKN). Neuvottelukunnan tehtävänä on toimia neuvotteluelimellä työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeitä koskevan ratkaisun-

8.10.2004

toiminnan yhtenäistämiseksi ja kehittämiseksi sekä antaa ratkaisusuosituksia yksittäisissä työkyvyttömyyseläkeasioissa.

Suosituksia voidaan antaa yksittäisistä työkyvyttömyyseläkehakemusta koskevista periaatteellisista tulkinta- ja rajatapauksista. Suositus voi olla tarpeen erityisesti silloin, kun kaksi eläkkeestä vastuussa olevaa laitosta on eri mieltä työkyvyttömyysasian ratkaisusta tai kun työkykyarvioita koskeva erimielisyys vaikuttaa vastuussa olevan laitoksen määräytymiseen.

Suosituksia voivat neuvottelukunnalta pyytää yksityisen ja julkisen puolen eläkelaitokset sekä Eläketurvakeskus. Suositusta voivat pyytää myös työeläkejärjestelmien muutoksenhakuelimet.

Työkyvyttömyysasiain neuvottelukunnan nimittää Eläketurvakeskuksen hallitus. Neuvottelukuntaan kuuluu puheenjohtaja ja enintään yhdeksäntoista jäsentä. Heidän tulee olla perehtyneitä työkyvyttömyyseläkkeiden ratkaisutoimintaan. Neuvottelukunnassa tulee olla ainakin neljä lääkäriä. Neuvottelukunnassa on edustajia yksityisen ja julkisen puolen eläkelaitoksista, Kansaneläkelaitoksesta ja Eläketurvakeskuksesta. Siinä on myös edustajia työmarkkinajärjestöjen, maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien keskusjärjestöistä. Lisäksi neuvottelukunnassa on edustaja työministeriöstä.

4.4

Valmisteleva käsittely eläkelaitoksessa

4.4.1

Sairauspäivärahatiedustelu ja lääkärinlausuntojen pyytäminen

Sairauspäivärahatiedot haetaan Kelan omista tietovarastoista. Osa eläkelaitoksista pyytää tiedot sanomamuotoisesti ja niitä käsitellään eläkelaitosten oman käyttöliittymän kautta, osa eläkelaitoksista kyselee tietoa ETK:n toteuttamien 3270-näyttöjen kautta. Näiden kautta pyydetään myös lääkärinlausunnot ja katsotaan, onko hakija ollut Kelan järjestämässä ammatillisessa kuntoutuksessa. Sairauspäivärahasta selostetaan tarkemmin luvussa 3, Sairauspäivärahan ensisijaisuus ja eläkkeen hakeminen.

Yleiskirje C 2/2003, Kelan hakemus-, päätös- ja etuustietojen välittäminen työeläkelaitoksille

4.4.2

Työsuhdetietojen tarkistaminen

Jos hakijan työsuhde työsuhderekisteritietojen mukaan vielä jatkuu, eläkelaitos pyytää työnantajalta selvityksen hakijalle työkyvyttömyyden

8.10.2004

alkamiseen saakka maksetuista palkoista. Nämä ansiotiedot on selvitet-
tävä ainakin niiden eläkkeenhakijoiden osalta, joiden työkyvyttömyys-
eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen. Eläketapahtumavuoden
ansiot on selvittävä kuitenkin myös silloin, kun eläketapahtuma sattuu
ajalla 1.1.2006 – 31.12.2011 ja henkilö on ollut eläketapahtumaan asti
yhdenjaksoisesti sellaisessa työsuhhteessa, joka oli voimassa 1.1.2005
(suojattu työsuhde). Tällöin työkyvyttömyyseläke lasketaan sekä vuo-
den 2004 että vuoden 2005 säännöksiin.

Kun eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen ja kysymyksessä ei ole
suojattu työsuhde, eläketapahtumavuoden ansioita ei yleensä tarvitse
selvittää eläkkeen laskemista varten. Vuoden 2005 säännösten mukaan
työkyvyttömyyden alkamisvuoden ansioiden perusteella ei kartu eläket-
tä muulloin kuin silloin, kun eläkkeenhakijalla ei ole oikeutta tulevaan ai-
kaan. Lisäksi tulevan ajan ansiota laskettaessa eläketapahtumavuoden
ansiot otetaan huomioon vain harvoissa tapauksissa.

Eläkehakemuksessa ilmoitetut työsuhdetiedot tarkistetaan. Jos työsuh-
detiedot (esim. työsuhdeaika ja palkka) tai vuosiansiotiedot poikkeavat
työsuhderekisterin tiedoista, asian selvittää se eläkelaitos, jossa työ-
suhde on vakuutettu.

Jos jokin hakijan ilmoittamista työsuhhteista puuttuu rekisteristä eikä ky-
seisellä työnantajalla ole eläkevakuutusta, eläkelaitos pyytää Eläketur-
vakeskusta selvittämään, kuuluuko työsuhde työeläkelakien piiriin. Sa-
ma koskee eläkkeenhakijan sellaista vakuuttamatonta yrittäjätoimintaa,
jonka osalta työtulo voidaan vielä vahvistaa (kuluvalta ja kolmelta edel-
täväältä kalenterivuodelta).

Kun hakija näyttää laiminlyöneen MYEL-vakuutuksen, lausunto pyyde-
tään Maatalousyrittäjien eläkelaitokselta. Mikäli vakuuttamaton työsuh-
de näyttäisi olevan LEL- tai TaEL-alan työsuhde, se voidaan lähettää
selvitettäväksi suoraan Keskinäiselle Eläkevakuutusyhtiölle Eteralle.

Jos eläkkeenhakijalla on työsuhdeselvittelyasia vireillä ennen eläkeha-
kemuksen tekemistä, työsuhdeselvittely hoidetaan loppuun ja työsuh-
detta koskevan sitovuuspäätöksen (sito-päätös) antaa selvittelystä vas-
taava eläkelaitos. Selvittelyä tulee tällöin kiirehtiä niin, että se valmistuu
ennen eläkepäättöksen antamista. Tarvittaessa eläkepääätös annetaan
väliaikaisena, kunnes työsuhdeselvittely on ratkaistu lainvoimaisesti.

Mikäli työsuhdeselvittelyasia tulee vireille vasta eläkehakemuksen yh-
teydessä, selvittelystä annetaan ratkaisu eläkepäättöksessä silloin, kun
eläke myönnetään. Selvittelystä vastaava eläkelaitos antaa erillisen si-
tovuuspäätöksen vain siinä tapauksessa, että työnantaja on työsuh-
deselvittelyasiasta eri mieltä. Tällöin eläkepääätös annetaan väliaikaise-
na ja lopullinen päätös vasta sitten, kun sitovuuspäätös on saanut lain-

8.10.2004

voiman. Jos eläkehakemus hylätään, annetaan työsuhdeselvittelystä erillinen valituskelpoinen päätös.

Yleiskirje A 38/90, Työsuhdetietojen sitovuus

Yleiskirje A 30/98, Työsuhdetietojen selvittämismenettely eläkelaitoksissa (TEL 10 a §)

Yleiskirje A 5/2001, TEL-työsuhteen selvittäminen ja vakuuttaminen

Lakiosaston tiedote 4/91/T, Eläkehakemuksen ja -päätöksen vaikutus työsuhdeselvittelyyn

4.4.3

Tiedot muista tutkimuksista ja lausunnoista

Jos asiakirjoista käy ilmi, että hakijan kuntoutusasiaa on käsitelty kuntoutusasettamassa kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmässä eikä asiakasyhteistyöryhmän lausuntoa ole liitetty hakemukseen, eläkelaitoksen tulisi hankkia se. Vastaavasti tulisi hankkia muutkin mahdolliset kuntoutus selvitykset sekä työvoimaviranomaisten lausunnot.

4.4.4

Tiedot muista korvauksista

Jos eläkkeenhakija on hakemuksessaan ilmoittanut saavansa tai hakevansa korvausta tapaturmasta, ammattitautista, liikennevahingosta, sotilasvammasta tai sotilastapaturmasta, eläkelaitos pyytää tarvitsemansa tiedot kyseisestä virastosta tai vakuutuslaitoksesta. Samalla eläkelaitos lähettää tarvittaessa regressi-ilmoituksen em. korvausta maksavalle laitokselle. Eläketurvakeskuksen asianhallintarekisteristä saa viitetiedon vähintään neljäksi kuukaudeksi myönnetystä LVL- ja TVL-korvauksesta.

Jos eläkkeenhakija on ilmoittanut hakevansa tai saavansa muuta eläkettä tai jatkuvaa korvausta (esim. potilasvahinkokorvaus), eläkelaitos pyytää asianomaiselta laitokselta tarvitsemansa tiedot.

Vuoden 2005 säännösten perusteella eläkehakemusta ratkaistaessa on tarvittaessa selvitettävä tiedot myös eläkkeenhakijan palkattomien jaksajien ajalta maksetuista sosiaalietuksista. Niitä koskeva soveltamisohje annetaan myöhemmin.

Yleiskirje A 29/93, Eläkkeiden yhteensovitus ja soveltamisohje Yhteensovitus eläkeuudistuksessa vuonna 2005

8.10.2004

4.5

Kuntoutusmahdollisuuksien selvittäminen

Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 6 §:n mukaan Kelan on tarvittaessa selvitettävä vakuutetun kuntoutustarve viimeistään silloin, kun vakuutetun sairauspäivärahan suorituspäivien lukumäärä ylittää 60 päivää.

Kun työkyvyttömyyseläkehakemus tulee eläkelaitoksen käsiteltäväksi, eläkelaitoksen on varmistettava, että hakijan kuntoutusmahdollisuudet on selvitetty (TEL 4 § 5 mom.). Eläke voidaan myöntää kuntoutusasiaa selvittämättä yleensä vain silloin kun hakijan terveydentila on niin huono, ettei ammatillisella kuntoutuksella saavuteta riittävää työkykyä työhön palaamiseksi. Muissa tilanteissa työeläkelaitoksen on ennen eläkkeen myöntämistä varmistettava, ettei hakija ole jäänyt vaille tarpeellista kuntoutusta. Jos hakijan olosuhteet ovat muuttuneet jonkin muun tahon, esim. Kelan aikaisemmin tekemän kuntoutus selvityksen jälkeen, työeläkelaitoksen tulisi selvittää nykyinen kuntoutustarve ja kuntoutusmahdollisuudet. Varsinkin silloin, kun kuntoutustuki on myönnetty hoito- tai kuntoutussuunnitelman laatimista varten, kuntoutusmahdollisuudet on jatkohakemuksen yhteydessä selvitettävä.

Myös Kelalla on velvollisuus ennen eläkehakemuksen ratkaisemista varmistaa hakijan kuntoutusmahdollisuudet.

TEL:n 4 n §:n mukaan työkyvyttömyyseläke voi alkaa vasta sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijan oikeus ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan on päätynyt. Painavasta syystä eläke voidaan myöntää aiemmin. Hallituksen esityksen (HE 116/2002 vp.) mukaan työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää, jos selvitysten perusteella ei ole mahdollisuuksia kuntoutuksen jatkamiseen tai kuntoutus on pitkäaikaisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päätynyt.

Kuntoutuksen aikana ei ole ilman pätevää syytä oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen myöskään Kelasta.

Yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus

4.6

Lisäselvitykset ja niistä aiheutuvien kustannusten korvaaminen

Suurin osa työkyvyttömyyseläkehakemuksista voidaan ratkaista hakemuksen liitteenä olevilla selvityksillä. Aina esitetty selvitys ei kuitenkaan riitä, vaan joudutaan hankkimaan lisäselvityksiä. Eläkelaitos huolehtii siitä, että kaikki asian käsittelyyn olennaisesti vaikuttava selvitys hankitaan.

8.10.2004

Pääsääntöisesti eläkelaitos ei ole velvollinen hankkimaan maksullisia lisäselvityksiä. Jos eläkelaitos kuitenkin velvoittaa eläkkeenhakijan menemään lisätutkimuksiin työkyvyn tai kuntoutustarpeen selvittämiseksi, se korvaa eläkkeenhakijalle tutkimuksista aiheutuneet kustannukset. Niihin luetaan myös kohtuulliset matkakustannukset ja kohtuullinen matkapäiväraha toiselle paikkakunnalle määräyksen mukaisesti tehdystä matkasta (TEL 10 b §). Työeläkevakuuttajat TELA on antanut suosituksen matkakustannusten korvauserusteista. Ohjeiden mukaan esimerkiksi päivärahoissa noudatetaan valtion virkaehtosopimuksen euronmääriä.

4.6.1

Lääketieteellinen lisäselvitys

Jos hakemuksen liitteenä oleva lääketieteellinen selvitys ei riitä, eläkelaitos voi pyytää lisäselvitystä. Tällöin kysymykseen tulevat uusi lääkärintlausunto tai aikaisemman lausunnon täydentäminen, jäljennös sairauskertomuksesta tai muu vastaava selvitys hakijaa hoitaneilta lääkäreiltä tai hoitolaitoksilta. Kun harkitaan kuntoutustuen myöntämistä, voidaan lisäselvitykseksi hankkia hoito- tai kuntoutussuunnitelma tai pyytää täydennystä hakemuksen liitteenä olevaan suunnitelmaan.

Lisätietoja voi saada erikoissairaanhoido- ja avohoitojärjestelmistä. Esimerkiksi mielisairaalahoidossa olleet jäävät yleensä mielenterveystoimistojen asiakkaiksi. Jos eläkkeenhakija saa sotilasvamman- tai sotilastapaturma-, tapaturmavakuutus-, liikennevakuutus- taikka potilasvahinkolain mukaista eläkettä tai korvausta, voidaan lääkärinlausunnot pyytää ko. vakuutuslaitokselta tai virastolta tai Potilasvakuutuskeskukselta. Jäljennöksiä lääkärinlausunnoista voidaan pyytää myös Kansaneläkelaitokselta. Lisäselvitystä voidaan hankkia myös työterveyshuollolta ja terveyskeskuksesta. Näistä paikoista saa yleensä pitkän ajan seuranta-tietoja hakijan terveydentilasta.

Jos eläkelaitos lähettää hakijan lisätutkimuksiin, se valvoo, etteivät tutkimukset kestä liian kauan.

Hoito- tai kuntoutussuunnitelman täydentäminen tai hankkiminen

Kun hoito- tai kuntoutussuunnitelma on puutteellinen ja kaipaa täydentämistä, se voidaan palauttaa lausunnon kirjoittaneelle lääkärille täydennettäväksi. Eläkelaitos voi myös lähettää hakijan esim. erikoislääkärin tutkittavaksi tai muuhun kuntoutus selvitykseen.

Jos hoito- tai kuntoutussuunnitelma puuttuu kokonaan ja hakija on selvästi työkyvytön, mutta kuntoutusedellytykset ovat olemassa, eläkelaitos voi hankkia puuttuvan hoito- tai kuntoutussuunnitelman. Jos hakija on B-lääkärinlausunnon kirjoittaneen lääkärin mielestä työkyvytön tois-

8.10.2004

taiseksi, hoito- tai kuntoutussuunnitelma voi tämän vuoksi puuttua hakemuksesta. Tällöin edellytetään, että lääkärinlausunnossa on perusteltu sitä, miksi hakija ei hoidon tai kuntoutuksen avulla pysty palaamaan työelämään. Jos eläkelaitos kuitenkin on toista mieltä työkyvyttömyydestä tai sen kestosta, se hankkii tarvittaessa lisäselvitystä.

Kuntoutustuki voidaan myöntää hoito- tai kuntoutussuunnitelman valmistelemiseksi silloin, kun hoito- tai kuntoutussuunnitelma puuttuu, mutta hakijaa voidaan pitää työkyvyttömänä vähintään vuoden ajan.

Silloin, kun kuntoutustuen hakija on lähetetty hoito- tai kuntoutussuunnitelman tekemistä varten tutkimuksiin ja hän ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy menemästä niihin, tulee hakemus ratkaista saatujen muiden selvitysten nojalla (TEL 10 b §). Tällöin hakija saa asiassa valituskelpoisen päätöksen.

Lääketieteellisten lisäselvitysten välittäminen eläkelaitosten kesken

Kun eläkkeenhakija on hakenut työeläkkeitä ja kansaneläkettä, tulee hakemusta käsittelevillä työeläkelaitoksilla ja kansaneläkelaitoksella olla samat asiaan vaikuttavat lääketieteelliset selvitykset.

Kun työeläkelaitos saa eläkehakemuksen käsittelyn yhteydessä uuden, alkuperäisen lääkärinlausunnon tai hoito- tai kuntoutussuunnitelman, kopio siitä lähetetään Kansaneläkelaitokselle, jos hakemus on siellä viireillä. Jos eläkehakemus on käsiteltävänä myös muussa työeläkelaitoksessa, kopio lähetetään myös sille.

Jos työeläkelaitos on lähettänyt hakijan lisätutkimuksiin, tieto siitä ilmoitetaan kaikille eläkeasiaa käsitteleville laitoksille esim. puhelimitse, sähköpostitse (tai lomakkeella 2962, liite 10). Vastaavasti työeläkelaitos saa tiedon lisätutkimuksista ja tutkimustulokset, jos Kansaneläkelaitos lähettää hakijan lisätutkimuksiin.

Kun lisätiedot on saatu, ne lähetetään muille hakemusta käsitteleville laitoksille. Sydänfilmejä, röntgenkuvia tms. ei liitetä mukaan, ainoastaan niistä annetut lausunnot. Filmit ja kuvat toimitetaan vain pyydettyäessä.

Eläkelaitoksen on ilmoitettava muille hakemusta käsitteleville eläkelaitoksille myös siitä, jos eläkkeenhakija on laiminlyönyt lisätutkimuksiin menon, jotta tutkimustuloksia ei odoteta turhaan.

4.6.2

Sosiaaliset seikat

Usein myös sosiaaliset seikat vaikuttavat eläkeasian ratkaisuun. Tietoja niistä saa eläkehakemuksesta tai sen liitteistä, esimerkiksi TY- tai TM-

8.10.2004

lomakkeesta (liitteet 4,5) tai vastaavasta. Näiden lisäksi voidaan tiedustella mm. hakijan asumisolosuhteita, perhesuhteita ja hänen aikaisempaa toimintaansa paitsi eläkkeenhakijalta itseltään, myös esimerkiksi veroviranomaisilta, sosiaalitoimistosta, työvoimatoimistosta ja Kansaneläkelaitoksesta.

4.6.3

Selvitys työskentelyolosuhteista

Eläkehakemusasiakirjoissa ei aina ole riittäviä tietoja hakijan työstä ja työolosuhteista. Varsinkin rajatapauksissa eläkelaitoksen tulee hankkia tietoja sekä hakijalta että työnantajalta. Selvitettäviä seikkoja ovat esimerkiksi, mitä työtä eläkkeenhakija tekee, onko työ kevyttä vai raskasta ja millainen työympäristö on. Erityisen tärkeää on selvittää, miten hakija suoriutui työstään, haittasiko mahdollisesti jokin sairaus työntekoa. Asiaan vaikuttavat myös viime vuosien sairauspoissaolotiedot sekä tieto hakijan mahdollisuudesta palata entiseen työhönsä tai johonkin muuhun työhön.

Kun hakijan ansiotyön päättymisestä ei ole kulunut huomattavan pitkää aikaa, työnantajalta voidaan pyytää kuvaus eläkkeenhakijan työstä, työolosuhteista ja työssä selviytymisestä. Tämä on tarpeen erityisesti silloin, kun hakija on 60 vuotta täyttänyt ja työkyvyn arviointiin sovelletaan TEL:n 4 §:n 8 momenttia. Eläkelaitokset voivat käyttää joko Eläketurvakeskuksen lomaketta (ETK 7111, liite 3) tai vastaavaa omaa lomakettaan. Jos KEL:n mukaista työkyvyttömyyseläkettä koskeva hakemus on vireillä, hankittu työnantajan kuvaus on toimitettava Kelalle.

Yrittäjältä pyydetään tietoja TY- tai TM-lomakkeella (liitteet 4,5).

Tietoja hakijan työoloista sekä työn aiheuttamista rasisustekijöistä voi saada myös työterveyshuollosta. Työterveyshuoltolaki ja sen nojalla annetut säädökset edellyttävät, että työterveyshuolto tekee työpaikoilla työpaikkakartoituksia ja -kuvauksia. Näiden tekemiseen osallistuvat myös työterveyslääkäri ja työterveyshoitaja.

Työterveyshuollolla olevia tietoja hakijan työssä selviytymisestä ja siinä esiintyneistä ongelmista olisi pyrittävä käyttämään hyväksi. Työnantajalla ei ole oikeutta saada työterveyshuollon salassa pidettäviä asiakirjoja ilman työntekijän kirjallista suostumusta. Eläkelaitoksella on kuitenkin oikeus TEL:n 17 a §:n nojalla saada nämä asiakirjat eläkeasian ratkaisemista varten.

Eläkehakemuksen käsittelyssä tarvittavat tiedot riippuvat hakijan sairaudesta. Jos eläkkeenhakijalla on esimerkiksi tuki- ja liikuntaelinten sairaus, olennaisia ovat tiedot työn raskaudesta ja työasennoista sekä selvitys siitä, miten hän on työstään selviytynyt. Jos taas kysymyksessä

8.10.2004

on psyykkisesti sairas henkilö, työkyvyn arvioinnin kannalta olennaisia ovat tiedot siitä, miten hän on työssään menestynyt ja esimerkiksi tiedot mahdollisista ongelmista esimiesten ja työtovereiden kanssa.

Jos eläkkeenhakijan ja työnantajan antamat tiedot ovat keskenään ristiriitaisia, eläkelaitos voi pyytää lisäselvitystä esimerkiksi työterveyshuollosta tai yrityksen työsuojeluorganisaation edustajalta.

Yrittäjän työtä koskevia tietoja voi saada myös eläkelaitoksessa olevista yrittäjäeläkevakuutusta koskevista asiakirjoista. Joskus voi olla tarpeellista hankkia lisätietoja myös yrityksen ulkopuolelta, esimerkiksi kunnan elinkeinoasiamieheltä, eläkelaitoksen asiamieheltä, maaseutuelinkeinoviranomaiselta taikka lomautakunnalta tai sen sihteeriltä.

4.6.4

Selvitys saatavilla olevasta työstä

Eläkelaitoksen on tarvittaessa ennen eläkepäättöksen tekemistä varmistettava, että mahdollisuudet työpaikalla toteutettaviin työtehtävien muuttamiseen tai osa-aikatyön järjestämiseen on selvitetty. Näin ollen ennen varsinaisen työkyvyttömyyseläkeratkaisun tekemistä eläkelaitos tarvittaessa selvittää entiseltä työnantajalta, voiko työnantaja tarjota hakijalle sellaista työtä, jota hakija kykenee tekemään jäljellä olevalla työkyvyllään. Työnantajalla ei kuitenkaan ole velvollisuutta osa-aikatyön järjestämiseen tai työtehtävien muuttamiseen.

Työllistymismahdollisuuksia voidaan selvittää myös työvoimaviranomaisten kanssa.

Edellä mainittuja selvityksiä ei voida pitää eläkkeen myöntämisen edellytyksenä. Jos edellytykset muuten täyttyvät, eläke myönnetään.

4.6.5

Asianosaisen kuuleminen lisäselvityksen johdosta

Asianosaiselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos se on hänen etunsa vuoksi ilmeisen tarpeellista (hallintolaki). Kuulemisen tarpeellisuus harkitaan asianosaisen näkökulmasta. Kuulemisvelvollisuus kohdistuu selvitykseen, jota asianosaisella ei ole mahdollisuutta saada selvityksen antajalta.

Hakijaa ei tarvitse kuulla esim. sairaalasta hankittujen sairauskertomusten, hoitavan taikka hakijaa tutkineen lääkärin lähettämän lausunnon taikka kuntoutustutkimustulosten johdosta. Hoitavan lääkärin asiana on tutkimusten yhteydessä selvittää hakijalle terveydentilaan liittyvät seikat. Sairaalat ja tutkimuslaitokset lähettävät sairauskertomukset ja tutkimustulokset potilaalle.

8.10.2004

Hakijaa kuullaan, jos suoraan eläkelaitokselle saapunut lääkärinlausunto sisältää tietoja, jotka poikkeavat aiemmin saaduista, kuten esim. tietoja työoloista, ja jos ratkaisu näyttäisi uusien tietojen perusteella muodostuvan hakijalle epäedullisemmaksi kuin aikaisempien tietojen perusteella tehtävä ratkaisu.

Eläkelaitos voi pyytää hakijan työkyvystä asiakirjojen perusteella lausunnon myös eläkelaitoksen ulkopuoliselta asiantuntijalääkäriiltä. Hakijaa kuullaan, jos lausunto on ristiriidassa aikaisemman selvityksen kanssa tai lausunto sisältää perusteluita, joita ei aikaisemmin ole esitetty ja nämä seikat ovat johtamassa hakemuksen hylkäämiseen.

Yleiskirje Työeläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku

4.7

Asuminen ja työnteko ulkomailla

Eläkehakemuksessa kysytään, onko hakija työskennellyt tai asunut ulkomailla. Jos hakija ilmoittaa työskennelleensä tai asuneensa ulkomailla, täytetään tästä työskentelystä erillinen U-lomake (lomake ETK/Kela 7110, liite 6). Eläkkeen hakemista ulkomailta selostetaan luvussa 13.

8.10.2004

5 HAKEMUKSEN RATKAISEMINEN

Työeläkelakien mukainen työkyvyn arviointi ja kuntoutustarpeen sekä kuntoutusmahdollisuuksien arviointi vaatii monipuolista kokonaisharkintaa, jossa otetaan huomioon eläkkeenhakijan koko elämänhistoria, työkokemus ja sosiaaliset seikat sekä vian, vamman tai sairauden aiheuttamat rajoitteet ja niistä huolimatta mahdollisesti jäljellä oleva toimintakyky.

Työkyvyttömyysmääritelmän mukaiset eläkkeen saamisen edellytykset ja työkyvyn arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja selvitetään tämän yleiskirjeen luvussa 2. Kohdassa 2.7 selostetaan niitä seikkoja, joiden perusteella arvioidaan, tulisiko hakijalle myöntää täysi työkyvyttömyyseläke vai osatyökyvyttömyyseläke.

Ammatillinen kuntoutus

Jos eläkehakemuksen käsittelyssä todetaan, että ilman kuntoutustoimenpiteitä hakijan työkyvyttömyys jatkuu tai että hakijalla on uhka tulla työkyvyttömäksi lähimmän viiden vuoden kuluessa ja työeläkekuntoutuksen edellytykset hänen osaltaan täyttyisivät, hakijalle kerrotaan tästä kirjeellä. Kirjeeseen liitetään ammatilliseen kuntoutukseen liittyviä ohjeita sekä kuntoutushakemuslomake (Mini-K-lomake), sillä ammatillista kuntoutusta on haettava omalla lomakkeellaan.

Kuntoutustarpeen ja kuntoutusmahdollisuuksien arvioinnista ja muusta työeläkelakien mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen liittyvästä ks. yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus.

Jos edellytyksiä kuntoutukseen ei ole tai jos kuntoutus on pitkällisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päätynyt ja hakijan arvioidaan olevan työeläkelakien edellyttämällä tavoin työkyvytön vähintään vuoden ajan, kulunut aika huomioon ottaen, hakijalle myönnetään kuntoutustuki tai työkyvyttömyyseläke.

5.1 Eläkkeen kesto

5.1.1 Työkyvyttömyyseläke toistaiseksi

Työkyvyttömyyseläke myönnetään toistaiseksi, jos on todennäköistä, ettei hakija kykene hoidon tai kuntoutuksen avulla palaamaan työelämään. Vaikka eläke on myönnetty toistaiseksi, eläkkeensaajalla on velvollisuus ilmoittaa eläkelaitokselle sellaisista muutoksista, jotka vaikuttavat hänen oikeuteensa saada eläkettä.

8.10.2004

Kun työkyvyttömyyseläke myönnetään vanhuuseläkeikää lähellä olevalle henkilölle, se myönnetään useimmiten toistaiseksi.

5.1.2

Työkyvyttömyyseläke kuntoutustukena määräajaksi

Jos hakijan työkyky voidaan hoidolla tai kuntoutuksella ainakin osittain palauttaa, työkyvyttömyyseläke myönnetään määräajaksi eli kuntoutustukena. Kuntoutustuki myönnetään työntekijän kuntoutumisen edistämiseksi niin pitkäksi ajaksi kuin hänen arvioidaan olevan estynyt tekemästä ansiotyötä työkyvyttömyyden vuoksi.

Kuntoutustukiratkaisua tehtäessä tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, onko esitetty kuntoutussuunnitelma realistinen.

Jos osakuntoutustuen saajaa ryhdytään ammatillisesti kuntouttamaan, voidaan kuntoutustuki maksaa hänelle täytenä kuntoutustukena myös vuotta lyhyemmältä ajalta.

Kuntoutustuki voidaan myöntää työkyvyttömälle työntekijälle myös hoito- tai kuntoutussuunnitelman valmistelun ajaksi. Tällöinkin siis edellytetään, että työkyvyttömyyden voidaan arvioida kestävän yhteensä vähintään vuoden ajan työkyvyttömyyden alkamisesta lukien.

Kun myönteinen kuntoutustukiratkaisu noudattaa hakijalle tehtyä kuntoutussuunnitelmaa, kuntoutustukipäätös ei edellytä erityistä perustelemista. Jos sen sijaan hoitava lääkäri on ollut sillä kannalla, että hakija on pysyvästi työkyvytön, ja eläkelaitos päätyy ratkaisussaan kuntoutustuen myöntämiseen, ratkaisu edellyttää perustelemista. Perusteluista tulee käydä ilmi, onko kuntoutustuki myönnetty sen vuoksi, että hoidon odotetaan vielä palauttavan hakijan työkyvyn, vai onko se myönnetty ammatillisen kuntoutussuunnitelman laatimiseksi tai ammatillisen kuntoutuksen toimeenpanon ajaksi.

Useita vuosia jatkuva kuntoutustuki on useimmiten perusteltua vain ammatilliseen kuntoutukseen, esimerkiksi pitkään koulutukseen liittyväinä.

Jos työkyvyttömyys aiheutuu liikennevahingosta tai työtapaturmasta, kuntoutustuen päättymisaika on syytä määrätä samaksi, joksi se on määrätty liikennevakuutus- tai tapaturmavakuutusyhtiön antamassa korvauspäätöksessä. Kuntoutusasian hoitaa tällöin liikenne- tai tapaturmavakuutusyhtiö.

8.10.2004

5.2

Eläkkeen määrään vaikuttavat tekijät

Työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on säilyttää kohtuullinen toimeentulon taso myös silloin, kun työkyvyttömyys estää työnteon jatkamisen joko kokonaan tai osittain. Parhaiten tämä tavoite toteutuu silloin, kun työkyvyttömyys alkaa sellaisena ajankohtana, että työkyvyttömyyseläkkeessä voidaan ottaa huomioon myös tulevan ajan eläke ja tulevan ajan eläkkeen perusteena olevat ansiot vastaavat hakijan vakiintunutta ansiotasoa.

Kun esimerkiksi osatyökyvyttömyyseläke myönnetään vielä osittain työelämässä olevalle, tulevan ajan ansiot lasketaan niiden ansioiden perusteella, jotka vastaavat hakijan vakiintunutta ansiotasoa.

Myös työeläkelakeihin ennen vuoden 2005 lainmuutosta sisältyvän rajoitussäännöksen tarkoituksena on varmistaa, että eläke on oikeassa suhteessa ansiotasoon. Ks. kohta 5.2.2.

Kun eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen, eläketapahtuma-ajankohdalla on ratkaiseva merkitys sen suhteen, otetaanko eläkkeessä huomioon tuleva aika ja minkä suuruiseksi tulevan ajan eläke muodostuu. Alle 23 vuoden ikäisenä työkyvyttömäksi tulleella henkilöllä jo oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen edellyttää oikeutta tulevan ajan eläkkeeseen.

Työkyvyttömyyseläkkeissä, joissa eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen, tuleva aika sisältyy lähtökohtaisesti aina eläkkeeseen, mutta niissäkin eläketapahtuma-ajankohdalla on vaikutusta siihen, minkä suuruisena tulevan ajan ansiot otetaan huomioon.

5.2.1

Eläketapahtuma työkyvyttömyyseläkkeessä

Työkyvyttömyyseläkkeessä eläketapahtuma on työkyvyttömyyden alkamisajankohta. Työkyvyttömyyden alkamisajankohta perustuu pääasiassa lääketieteellisiin seikkoihin. Huomiota on kiinnitettävä kuitenkin myös muihin seikkoihin, ennen kaikkea työnteon lopettamisajankohdan. Kun työkyvyttömyyden alkamisajankohta on tulkinnanvarainen, tulisi ratkaisu pyrkiä tekemään niin, että myönnettävä eläke olisi oikeassa suhteessa eläkkeenhakijan työhistoriaan ja -ansioihin.

Joissakin tapauksissa voidaan jälkikäteen todeta, että eläkkeenhakijan työnteko on ollut katkonaista sairauden vuoksi ehkä jo vuosikausia. Ansiotasoa on tästä syystä voinut olla pitkään aikaisempaa, vakiintunutta ansiotasoa alhaisempi. Hakija on terveydentilan heikennyttyä saattanut myös vaihtaa työpaikkaa tai työtehtäviä entisessä työsuhteessaan ansi-

8.10.2004

oiden samalla alentuessa. Tällaisissa tapauksissa oikeantasoiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen voidaan päätyä esimerkiksi siten, että työkyvyttömyyden katsotaan alkaneen ajankohtana, josta lukien hakijan ansiotaso on alentunut osatyökyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavasti. Eläkettä ei kuitenkaan makseta takautuvasti vuotta pidemmältä ajalta ennen eläkkeen hakemista.

Jos hakija on ollut työkyvytön ensin jonkin sairauden vuoksi alle vuoden ja tämän jälkeen uuden sairauden perusteella niin kauan, että työkyvyttömyys yhteensä jatkuu yli vuoden, työkyvyttömyyden katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti ja alkaneen silloin, kun ensimmäinen sairaus alkoi.

Joskus eläkehakemus joudutaan hylkäämään sillä perusteella, että hakijan työkyvyssä ei voida todeta tapahtuneen sellaista muutosta, jonka perusteella työeläkelakien mukainen eläketapahtuma voitaisiin todeta. Näissä tapauksissa on kysymys henkilöstä, jonka työnteko on ollut kokonaisuudessaan hyvin vähäistä, lyhytaikaista ja suojatyön tasoista.

5.2.2

Rajoitussäännöksen soveltaminen

Kun työkyvyttömyys aiheutuu sellaisesta sairaudesta, viasta tai vammasta, joka työntekijällä oli työsuhteen alkaessa, hänellä on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen tämän työsuhteen perusteella vain, jos hän on tullut työkyvyttömäksi aikaisintaan vuoden kuluttua työsuhteen alkamisesta.

Tämä TEL:n 4 §:n 4 momentissa oleva ns. rajoitussäännös on voimassa vuoden 2004 loppuun. Sitä sovelletaan kuitenkin vuoden 2005 alusta tulevan lainmuutoksen voimaantulosäännöksen perusteella niihin työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen.

Työkyvyttömyyttä edeltäneen vuoden aikana voimassa olleet työsuhteet voidaan siis sulkea rajoitussäännöksen avulla pois työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavista työsuhteista. Tällöin tulevan ajan eläke määrätään työntekijän aikaisemman vakiintuneen ansiotason perusteella, jolloin sairaus ei vaikuta eläkkeeseen alentavasti. Yli vuoden kestäneeseen työsuhteeseen ei voida soveltaa rajoitussäännöstä.

Toisaalta rajoitussäännöksellä voidaan myös estää työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen henkilölle, jolle ennen työsuhdetta alkanut sairaus aiheuttaa työkyvyttömyyden vain lyhyen työskentelyn jälkeen. Kansaneläkejärjestelmä vastaa tällaisen lyhytaikaisesti työelämässä mukana olleen henkilön eläketurvasta.

8.10.2004

Rajoitussäännöksen tarkoituksena on myös estää suoranainen keinottelu.

Rajoitussäännöstä sovellettaessa tulee ottaa huomioon säännöksen tarkoitus ja tavoite päästä oikeudenmukaiseen lopputulokseen. Jos eläkkeenhakijalla on pitkä, yhtenäinen työhistoria, ei rajoitussäännöksen soveltamisen yleensä pitäisi johtaa vapaakirjaeläkkeeseen.

Rajoitussäännös on samansisältöinen sekä julkisen että yksityisen alan työeläkelaeissa. Vaikka ratkaisut tehdään erikseen, tulisi molempien järjestelmien piiriin kuuluvan henkilön eläkeasiaa tarkastella yhtenä kokonaisuutena myös rajoitussäännöksen kannalta. Eläkelaitosten välinen neuvottelu ennen eläkepäättöksen antamista on tämän vuoksi tärkeää.

LEL:ssa rajoitussäännös ja sairauden vaikutus otetaan huomioon TEL:n tapaan. Työkyvyttömyyttä edeltäneen viimeisen vuoden aikana alkaneiden työsuhteiden LEL-ansioita ei oteta eläkkeessä huomioon, jos sairaus on alkanut ennen näitä LEL-työsuhteita (LEL 5 c § 1 mom). TaEL:n 4 §:ssä on viittaus LEL:n 5 c §:ään. Myös LEL:n mukainen rajoitussäännös on kumottu vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä.

YEL:ssa ja MYEL:ssa on viittaukset TEL:n rajoitussäännökseen. TEL:n rajoitussäännöstä vastaava säännös on myös MEL:n 11 §:n 5 momentissa, VEL:n 9 §:n 6 momentissa ja KuEL:n 24 §:n 4 momentissa. Myös MEL:n, VEL:n ja KuEL:n säännökset ovat voimassa vuoden 2004 loppuun saakka.

Sairauden käsite rajoitussäännöstä sovellettaessa

Jotta rajoitussäännöksen soveltamista voidaan harkita, sairauden on lääketieteellisesti arvioiden pitänyt olla olemassa jo työsuhteen alkaessa. Pelkkä sairaus ei kuitenkaan riitä rajoitussäännöksen soveltamiseen. Lisäksi edellytetään, että sairaus on selvästi haitannut työntekijän normaalia työntekoa.

Sairauden tulee näkyä työnteossa jo pian työsuhteen alkamisen jälkeen. Jos työskentely on jäänyt hyvin lyhyeksi, se voidaan joskus katsoa työkyvyttömänä tehdyksi työksi.

Ratkaisua tehtäessä asetetaan rinnakkain lääketieteelliset seikat ja tiedot työsuorituksista. Eläkelaitos hankkii työnantajalta, mieluummin hakijan työskentelyä läheltä seuranneelta esimieheltä, selvitystä työskentelyn laadusta ja sairauspoissaoloista. Hakijan menestyminen työssä edellisen työsuhteen loppuaikoina voi myös antaa viitteitä työkyvystä seuraavan työsuhteen alussa.

8.10.2004

5.2.3

Työkokeilu

Kun työkyvyttömyyseläkkeellä ollut työntekijä palaa työhön, mutta työskentelyjakso jää sairauden vuoksi lyhyeksi, voidaan työhönpaluun katsoa epäonnistuneen. Työhönpaluun epäonnistuminen voi ilmetä esimerkiksi runsaina sairauspoissaoloina. Jos henkilö ei ole selviytynyt työstään, voidaan pidempääkin työskentelyjaksoa pitää työkokeiluna. Tällaisen työkokeilun jälkeen työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää keskeytyksettä aikaisemman työkyvyttömyyseläkkeen päättymisestä.

Uusi työkyvyttömyyseläke voidaan myös myöntää entisin perustein. Entisin perustein myöntöä selostetaan luvussa 9, Päättäneen työkyvyttömyyseläkkeen tai kuntoutusrahan jälkeen uusi työkyvyttömyyseläke.

5.2.4

Tuleva aika, kun eläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen

Työkyvyttömyyseläkkeissä, joissa eläketapahtuma sattuu ennen 1.1.2006, sovelletaan niitä tulevan ajan oikeutta ja tulevan ajan perusteena olevan työ- tai palvelussuhteen määräytymistä koskevia säännöksiä, jotka sisältyvät vuonna 2004 voimassa oleviin TEL:n 6 a ja 6 b §:iin sekä vastaaviin LEL:n 7 ja 7 a §:iin ja MEL:n 12 a ja 12 b §:iin. Tulevan ajan oikeutta ja edellytyksiä koskevien säännösten osalta MYEL:ssä ja YEL:ssä viitataan TEL:n säännöksiin. TaEL:ssä viitataan LEL:iin. Valtion ja kunnalliseen palvelukseen liittyvästä tulevasta ajasta on vuoden 2004 loppuun voimassa säännökset VEL:n 5 a ja 5 b §:ssä ja KuEL:n 53-58 §:ssä.

Tulevan ajan edellytykset

Edellytyksenä tulevan ajan huomioon ottamiselle eläkkeessä on, että työntekijä on ennen työkyvyttömyyden alkamista asunut Suomessa vähintään viisi vuotta (TEL 6 a § 5 mom.). Suomessa asumiseen voidaan rinnastaa toisen sopimusmaan vakuutus- tai asumiskausia, ks. kohta 13.1.3. Erityisestä syystä Eläketurvakeskus voi päättää, että tuleva aika voidaan ottaa huomioon eläkkeessä, vaikkei viiden vuoden asumista koskeva vaatimus täyty.

Tulevan ajan oikeuden saamiseksi edellytetään lisäksi aina, että hakijalle on järjestetty lakisääteinen eläketurva Suomessa vähintään 12 kuukauden ajalta eläketapahtumavuoden ja sitä välittömästi edeltäneen 10 kalenterivuoden aikana (TEL 6 a § 1 mom.). Tätä aikaa laskettaessa otetaan huomioon myös aika ennen 23 vuoden ikää. Säännös sisältää sekä työskentelyn Suomessa että lähetettynä työntekijänä ulkomailla. Sen sijaan tähän 12 kuukauteen ei hyväksytä vakuutuskausia muissa EU- tai ETA-maissa.

8.10.2004

TEL:n 6 a §:n 1 ja 5 momenttia vastaavat säännökset ovat LEL:n 5 §:ssä. Tähän pykälään viitataan TaEL:ssa.

TEL:n mukaan tuleva aika eli aika eläketapahtumasta vanhuuseläkeikään otetaan huomioon, jos työkyvyttömyys on alkanut työsuhteen kesäessä tai ennen kuin työsuhteen päättymisestä on kulunut 360 päivää. Tätä jälkikarenssiaikaa jatkavat TEL:n 6 a §:n 2 momentin mukaan päivät, joilta työntekijä on saanut

- 1) opintovapaalaissa (273/79) tarkoitettua opintovapaata;
- 2) koulutus- ja erorahastosta annetun lain 537/79 (1.1.2003 alkaen koulutusrahastolaki 1306/2002) mukaista omaehtoista ammatillista aikuiskoulutusta varten myönnettävää henkilökohtaista tukea;
- 3) työvoimapolitiisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) mukaista koulutustukea;
- 4) työttömyysturvalain mukaista päivärahaa tai työmarkkinatuesta annetun lain mukaista työmarkkinatukea (1.1.2003 alkaen molemmat etuudet sisällytetty uuteen työttömyysturvalakiin 1290/2002) enintään 180 päivältä, yhteensä kuitenkin enintään työttömyysturvalain 26 §:ssä (uudessa laissa 6 luvun 7 §) säädettyä enimmäismäärää vastaavilta päiviltä;
- 5) TEL:n 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön taikka kuntoutusrahalain mukaista kuntoutusrahaa tai ansionmenetykskorvausta tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella; tai
- 6) sairausvakuutuslain (364/63) mukaista päivärahaa kolmen viimeisen vuoden aikana välittömästi ennen TEL:ssa tarkoitettua työkyvyttömyyden alkamista; näihin päiviin rinnastetaan päivät, joilta päivärahaa olisi suoritettu, jollei työntekijä olisi saanut sairausvakuutuslain 27 §:n 1 momentissa tarkoitettua sairaudesta, viasta tai vammasta johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi maksettavaa vastaavaa korvausta jonkin muun lain mukaan.

Työntekijällä säilyy tulevan ajan oikeus lapsenhoitoajan perusteella, enintään yhdeksän vuotta, jos hän on saanut alle kolmevuotiaan TEL:n 4 a §:n 1 momentissa tarkoitettua lapsen perusteella sairausvakuutuslain mukaista äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa tai lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaista lasten kotihoidon tukea. Tämä säännös on toissijainen. Jos tuleva aika tulee otettavaksi huomioon jo perussäännön mukaan, ei lapsenhoitoaikaa koskevaa säännöstä sovelleta. (TEL 6 a § 4 mom.)

8.10.2004

Jos 57 vuotta täyttänyt työntekijä on saanut ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa vielä 500 päivän lisäksi (TTL:n mukaiset ns. lisäpäivät) ja hänellä on oikeus tulevaan aikaan 1. lisäpäivänä tai 10-työsuhteen alkaessa, ei tämän jälkeen enää lasketa edellä tarkoitettua 360 päivää, vaan tulevan ajan oikeus säilyy niistä riippumatta. Mihin työsuhteeseen tuleva aika liitetään, ks. Eläketurvakeskuksen tiedote 5/2001.

LEL:n ja TaEL:n mukaan tulevan ajan palkka on otettava huomioon, jos työntekijä on 540 päivän aikana ennen työkyvyttömyyden syynä olevan sairauden alkamista ansainnut LEL:n tai TaEL:n mukaisia ansioita tietyn rajamäärän. LEL- ja TaEL-rajamäärät ovat 2894,17 e vuoden 2004 indeksitasossa. Tulevan ajan ansioita määrättäessä LEL:ssa ja TaEL:ssa, siis toisin kuin TEL:ssa, kiinnitetään huomio sairauden alkamiseen. Kyseistä 540 päivän aikaa jatketaan samoin edellytyksin kuin TEL:ssa.

YEL:n ja MYEL:n mukaista tulevaa aikaa määrättäessä noudatetaan TEL:n vastaavia säännöksiä.

Tulevan ajan pohjaksi valittava työsuhde tai yrittäjätoiminta

Tuleva aika liitetään työkyvyttömyyttä edeltäneen 360 päivän aikana viimeiseen vähintään kuusi kuukautta jatkuneeseen työsuhteeseen tai yrittäjätoimintaan. Jollei sellaista ole, tuleva aika liitetään tämän ajanjakson ensimmäiseen vähintään kuukauden jatkuneeseen työsuhteeseen tai yrittäjätoimintaan, josta tulevan ajan oikeus on voimassa. Tätä sääntöä kutsutaan työeläkejärjestelmässä "uimissäännöksi".

Uimissäännöllä on pyritty siihen, että tuleva aika liittyisi vain poikkeustapauksessa lyhyeen työsuhteeseen tai yrittäjätoimintajaksoon, koska näissä ansiot saattavat poiketa vakiintuneesta ansiotasosta.

Kun tuleva aika liitetään alle kuusi kuukautta jatkuneeseen TEL-työsuhteeseen, tulevan ajan eläkepalkka lasketaan TEL:n 7 b §:n mukaan tasoituspalkkana useamman ennen eläketapahtumaa edeltäneen työsuhteen eläkepalkkojen painotettuna keskiarvona. Ansaitun eläkkeen eläkepalkka määrätään lyhyissäkin työsuhteissa tavalliseen tapaan.

VEL:n ja KuEL:n säännökset vastaavat pääosin TEL:n säännöksiä.

Oikeus tulevaan aikaan tietyn ansiotoimintajakson perusteella päättyy, kun henkilö uuden ansiotoimintajakson johdosta saavuttaa oikeuden tulevaan aikaan.

Kuitenkin ikääntyvien työntekijöiden työllistymisedellytysten parantamiseksi säädetyn lain (laki 55 vuotta täyttäneen työttömän työllisty-

8.10.2004

misedellytysten parantamisesta, sellaisena kuin laki on ollut voimassa 1.1.2000 alkaen) perusteella tulevan ajan eläkeoikeus säilyy aikaisemmasta työsuhteesta sellaisella 55 vuotta täyttäneellä työntekijällä, joka on ollut työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa vähintään 30 päivää ja menee työsuhteen tai yrittäjätoiminnan päätyttyä uuteen, enintään 10 kuukautta jatkuvaan työsuhteeseen. Tulevan ajan oikeus tutkitaan ainoastaan ensimmäisen, enintään kymmenen kuukautta kestäneen työsuhteen alussa, jos henkilöllä on ollut useita ns. 10-työsuhteita. Ks. tarkemmin Lakiosaston tiedote 5/2001, 1. lisäpäivä, 10-työsuhteet ja tulevan ajan liittäminen

LEL:n tulevan ajan palkka

Jos työntekijä ansaitsee vähintään kuusi kuukautta jatkuneen TEL-työsuhteen päättymisen jälkeen LEL- tai TaEL-töissä vähintään ylempään rajamäärään, oikeus täysitehoiseen työkyvyttömyysturvaan TEL-työsuhteen perusteella päättyy. LEL:n ja TaEL:n mukainen ylempi rajamäärä on 2894,17 e vuoden 2004 indeksitasossa. LEL- tai TaEL-ansiot on voitu ansaita osittain TEL-työsuhteen kanssa samanaikaisesti tai kokonaan TEL-työsuhteen päättymisen jälkeen. Tämä rajamäärä on ansaittava kuitenkin ennen kuin työkyvyttömyyden pääasiallisena syynä oleva sairaus alkaa.

LEL:n tai TaEL:n tulevan ajan palkkaa laskettaessa LEL- tai TaEL-ansioihin lisätään saman vuoden TEL-työsuhteen ansiot silloin, kun tulevaa aikaa ei tule muun lain nojalla. Jos LEL- tai TaEL-ansiot ovat estäneet tulevan ajan määräytymisen TEL:n perusteella, korvataan LEL:n tai TaEL:n tulevan ajan palkka TEL-eläkepalkalla, jos se on suurempi. Vastaavasti menetellään, jos LEL- tai TaEL-ansiot ovat estäneet tulevan ajan määräytymisen MYEL:n tai YEL:n nojalla (LEL 7 a § 2 mom., LEL 7 b § 7 mom. ja TaEL 4 §).

Yleiskirje A 12/96, TaEL-eläkkeen laskenta 1.1.1996

Yleiskirje A 7/98, Lyhyet työsuhteet ja tuleva aika 1.1.1998 alkaen

Rinnakkaiset työsuhteet

Työntekijä voi olla samanaikaisesti kahdessa tai useammassa TEL-työsuhteessa tai kuulua samanaikaisesti TEL:n ja jonkin muun työeläkelain piiriin. Tällöin hänellä voi olla oikeus tulevaan aikaan kahden tai useamman työsuhteen tai yrittäjätoimintajakson perusteella. Edellytyksenä on, että rinnakkaiset työsuhteet tai yrittäjätoiminta ovat samanaikaisesti jatkuneet vähintään kuusi kuukautta (TEL 6 b §).

Tuleva aika voi tulla kysymykseen samanaikaisesti sekä TEL- että LEL- tai TaEL-työsuhteista, jos työntekijä TEL-työsuhteen jatkuessa ennen

8.10.2004

sairastumistaan on ansainnut LEL- tai TaEL-töissä säädetyn ylemmän rajamäärän. Työntekijällä on oikeus LEL:n kanssa samanaikaisesti MYEL:n tulevaan aikaan, jos hän on ansainnut LEL-töissä ennen sairastumistaan LEL:n 7 §:n 1 momentissa säädetyn alemman rajamäärän 723,60 e vuoden 2004 indeksitasossa. Myös MYEL:n ja TaEL:n mukaisen rinnakkaisen tulevan ajan edellytykseksi on 1.1.1998 lähtien riittänyt, että työntekijä on ennen sairastumistaan ansainnut TaEL:n mukaisen alemman rajamäärän, joka on 723,60 e vuoden 2004 indeksitasossa.

Yleiskirje A 14/89, Tuleva aika ja tulevan ajan palkka

Yleiskirje A 4/92, Tulevaa aikaa koskeva muutos 1.10.1991

Lakiosaston tiedote 2/84/T, Tulevan ajan myöntäminen rinnakkaisista työsuhteista

Yleiskirje A 13/98, Eläkehakemuksen ratkaisevan laitoksen määräytyminen

Yleiskirje A/98 Lyhyet työsuhteet ja tuleva aika 1.1.1998 alkaen

Yleiskirje A 47/2003, Viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen

Yleiskirje C 2/99, Eläkehakemuksen käsittely ja ilmoitusliikenne hakemusrekisteriin

Ks. myös Työeläkelakipalvelussa oleva essee 5, Uimissäännös

5.2.5

Tuleva aika, kun eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen

Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa sekä tulevaa aikaa että tulevan ajan ansioiden määräytymistä koskevat säännökset muuttuvat.

Tulevan ajan eläkeoikeus muuttuu siten, että lähtökohtaisesti kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen, sisältyy tuleva aika. Edellytyksenä kuitenkin on, että työntekijällä on työkyvyttömyyden alkamisvuoden ja sitä edeltäneen kymmenen kalenterivuoden aikana ollut 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön mukaisia työansioita vähintään 12 566,70 euroa (vuoden 2004 ind.).

Työntekijällä on oikeus jäädä vanhuuseläkkeelle 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Näin ollen työkyvyttömyyseläkkeessä tuleva aika otetaan huomioon 63 vuoden iän täyttämiskauden loppuun saakka.

8.10.2004

Vuoden 2005 säännösten mukaan työkyvyttömyyden alkamisvuonna saatujen ansioiden ja palkattomilta ajoilta saatujen sosiaalietuuksien perusteella ei kartu eläkettä. Tämän vuoksi tuleva aika otetaan huomioon työkyvyttömyyden alkamisvuoden alusta lukien.

Ainoastaan silloin, kun henkilöllä ei ole oikeutta tulevaan aikaan, (12 566,70 euron raja ei täyty) työansioista karttuu eläkettä eläketapahtumakuukauden loppuun saakka. Sosiaalietuuksista karttuu eläkettä vain eläketapahtumaa edeltävän vuoden loppuun asti.

Pääsäännön mukaan tulevan ajan eläkkeen perusteena ovat eläketapahtumaa edeltäneiden viiden kalenterivuoden (tulevan ajan tarkastelu-aika) aikana saadut palkkakertoimella tarkistettut työansiot sekä sosiaalietuuksien ansioperusteet palkkakertoimella tarkistettuina. Lisäksi tarkasteluajaksi kohdistuvat työttömyysturvalain mukainen päiväraha ja työmarkkinatuki sekä työttömyysturvalain peruspäivärahan suuruinen työvoimapolitiittinen koulutustuki ja koulutuspäiväraha sekä julkisesta työvoimapaikasta annetun lain mukainen perustuki otetaan huomioon 1047,22 euron (vuoden 2004 ind.) suuruisena kuukautta kohden. Vastaavalla tavalla otetaan huomioon myös sairausvakuutuslain mukainen päiväraha, jos se on myönnetty työttömyysturvalain mukaisen peruspäivärahan suuruisena. Yrittäjän saama aikuiskoulutustuki otetaan tulevan ajan ansioissa huomioon 523,61 euron (vuoden 2004 ind.) suuruisena.

Jos työntekijä on tullut työkyvyttömäksi alle 23-vuotiaana, tarkastelu-aika on 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta työkyvyttömyyden alkamiskuukauden loppuun. (TEL 7 d § 2 mom.) Tuleva aika tällöinkin otetaan huomioon eläketapahtumavuoden alusta 63 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun.

Jos työansioita on ollut vain tarkasteluajan viimeisenä vuotena ja/tai eläketapahtumavuotena, tulevan ajan ansio lasketaan poikkeuksellisesti ottamalla huomioon työkyvyttömyyden alkamisvuoden ansiot eläketapahtumakuukauden loppuun saakka.

Jos työntekijä on tarkasteluajaksi saanut vain sosiaalietuuksia ja/tai eläkettä, ja työansioita on eläketapahtumavuonna, tulevan ajan eläke lasketaan myös näissä tilanteissa poikkeussäännöstä soveltaen. Tällöin tulevan ajan ansion laskentaan otetaan mukaan sekä työ- ja etuusansiot eläketapahtumavuodelta että koko tarkasteluajan sosiaalietuuksien etuusansiot. Samoin otetaan huomioon myös mahdollisen aiemman eläkkeen perusteena oleva tulevan ajan ansio tarkasteluajalta.

Jos työntekijän ansiot ovat olleet tarkasteluajaksi hänen vakiintunutta ansiotasoaan pienemmät alle kolmevuotiaan lapsen hoitamisen vuoksi ja tämän vuoksi hänen eläkkeensä jäisi vähintään 20 prosenttia pienemmäksi kuin jos tulevan ajan ansiona käytettäisiin hänen vakiintunut-

8.10.2004

ta ansiotaan, käytetään työntekijän hakemuksesta tulevan ajan ansiona sitä työansiota, jota lapsenhoitoaika ei ole pienentänyt. Tällöin työansioita otetaan huomioon enintään viimeiseltä kymmeneltä vuodelta.

Uuteen tulevan ajan eläkkeen määräytymiseen siirrytään asteittain siten, että ensimmäisen kerran vuonna 2006 tulevan ajan eläke määräytyy ennen vuotta 2005 olleiden työansioiden ja vuoden 2005 työansioiden perusteella. Tällöin vuoden 2004 ansiona käytetään vuosiansioksi muutettuna sitä eläkepalkkaa, jonka perusteella tulevan ajan eläke vuoden 2004 säännösten mukaan olisi laskettu, jos työntekijä olisi tullut työkyvyttömäksi 31.12.2004. Jos työntekijällä ei tuolloin olisi ollut oikeutta tulevaan aikaan, uutta tulevan ajan eläkettä laskettaessa katsotaan, ettei vuonna 2004 ollut lainkaan työansioita. Vuoden 2006 jälkeen lisätään huomioon otettavia kalenterivuosia yksi kerrallaan. Näin ollen tulevan ajan eläkkeen perusteena on täydet viisi eläketapahtumavuotta edeltävää kalenterivuotta niissä työkyvyttömyyseläkkeissä, joissa eläketapahtuma on vuonna 2010.

Työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan karttumisprosentit ovat 50 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun asti 1,5 % vuodessa ja sen jälkeen 63 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun asti 1,3 % vuodessa. Uusia karttumisprosentteja sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen.

Ohjeet vuoden 2005 eläkeuudistuksessa tehdyistä muutoksista tulevan ajan eläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen laskentaan annetaan erikseen.

Tulevan ajan laskusäännön muutoksen johdosta rajoitussääntö ja uimissääntö on tarpeettomina kumottu.

LEL:n, TaEL:n, MYEL:n ja YEL:n tulevan ajan eläkettä koskevat säännökset ovat vuoden 2005 eläkeuudistuksen jälkeen samat kuin TEL:n säännökset. Samoin MEL:n, VEL:n ja KuEL:n tuleva aikaa koskevat säännökset muuttuvat TEL:n muutoksia vastaavasti vuoden 2005 alusta lukien.

5.3

Työkyvyttömyyden jakamattomuus

Jos työntekijä on samanaikaisesti kahdessa tai useammassa työ- tai virkasuhteessa tai yrittäjätoiminnassa, otetaan huomioon hänen koko ansiotoimintansa ratkaistaessa sitä, onko häntä pidettävä työkyvyttömänä. Jos hakija joutuu terveydentilansa vuoksi jättämään osan töistään ja häntä pidetään työkyvyttömänä, eläke on työkyvyttömyyden jakamattomuuden periaatteen mukaan myönnettävä myös siitä työstä, jota hän edelleen jatkaa. Työkyvyttömyys arvioidaan tällaisessa tapauk-

8.10.2004

nessa sen työn perusteella, jota on pidettävä hänen pääasiallisena ammattinaan.

Julkisen eläkejärjestelmän eläkelaitos ei kuitenkaan voi aina noudattaa ratkaisuisaan työkyvyttömyyden jakamattomuuden periaatetta, vaikka yksityisen puolen eläkelaitos on myöntänyt pääeläkkeen. Tämä johtuu siitä, että julkisen puolen eläkesäännösten mukaan eläkettä ei aina voida myöntää, jos työskentely julkisella puolella jatkuu ja työkyvyttömyyttä arvioidaan ammatillisen määritelmän mukaan.

Työkyvyttömyyden jakamattomuuden periaatteen perusteena on, että jos eläkettä ei myönnettäisi siitä työsuhteesta, jota hakija edelleen jatkaa, myöhemmin esimerkiksi vanhuuseläkettä myönnettäessä jatkuva työ- tai virkasuhde taikka yrittäjätoiminta oikeuttaisi vain työkyvyttömyyseläketapahtumaan asti karttuneeseen vapaakirjaeläkkeeseen, koska työsuhteesta tai yrittäjätoiminnasta työkyvyttömyyden alkamisen jälkeen ei enää täysitehoisen työkyvyttömyyseläkkeen aikana kartu eläkettä. Tämä on tilanne vuonna 2004 voimassa olevan lain mukaan.

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen seurauksena 18–67-vuotiaiden työskentely on 1.1.2005 alkaen aina vakuutettava ja työskentelystä karttuu eläkettä myös silloin, kun henkilö saa tulevan ajan sisältävää työkyvyttömyyseläkettä. Tämä säännös koskee myös niitä eläkkeensaajia, joiden eläke on myönnetty tai myönnetään vuoden 2004 säännösten mukaan.

5.4

Laukaisuperiaate

5.4.1

Laukaisuperiaate ennen VILMAN soveltamista

VEL:iin, KuEL:iin ja MEL:iin on sisältynyt säännös, jonka mukaan hakijalla on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen palveluksensa päätyttyä, jos hänelle on myönnetty myöhempään virka- tai työsuhteeseen tai yrittäjätoimintaan perustuva TEL:n 8 §:n 4 momentissa tarkoitettu työkyvyttömyyseläke. Jos yksityisen alan eläkelaitos viimeisenä eläkelaitoksena on hylännyt hakemuksen, julkisen alan eläkelaitos on menetellyt samoin.

Yksityisen alan työeläkelait eivät ole sisältäneet laukaisuperiaatetta. Käytännössä aikaisempiin työsuhteisiin perustuvasta vapaakirjasta vastaava yksityisen alan eläkelaitos on noudattanut muun ansioeläkejärjestelmän eläkelaitoksen ratkaisulinjaa silloin, kun tämä toinen laitos on vastannut hakijan täysitehoisesta eläketurvasta.

8.10.2004

Ohjeena on ollut, että jos hakija on viimeksi kuulunut esimerkiksi valtion eläkejärjestelmän piiriin ja aikaisemmin hän on työskennellyt yksityisellä alalla, yksityisen alan eläkelaitoksen tulisi noudattaa Valtiokonttorin ratkaisua, ellei työkyvyttömyysmääritelmien erilaisuus pakota poikkeavaan ratkaisuun (julkisen alan eläkelakien ammatillinen työkyvyttömyys, VEL 9 § 1 momentti ja 9 c § 2 momentti sekä KuEL 24 § 1 mom.).

5.4.2

Laukaisusäännökset ja laukaisuperiaate VILMAN voimaantultua

Vuoden 2004 alusta lukien yksityisten alojen, valtion, kunnallisen ja evankelisluterilaisen kirkon eläkejärjestelmien eläkkeissä sekä Kansaneläkelaitoksen toimituseläkkeissä sovelletaan VILMA-periaatetta. Tämän periaatteen mukaan VILMA-laitos ratkaisee eläkehakemuksen ja antaa päätösyhdistelmän eläkkeenhakijan kaikista VILMAN piiriin kuuluneiden eläkejärjestelmien eläkkeistä (sovelletaan eläkehakemuksiin, jotka tulevat vireille lain tultua voimaan).

VILMA-säädösten yhteydessä yksityisten alojen työeläkelakien työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksiä on muutettu siten, että työeläkelakeihin on lisätty työkyvyttömyyseläkeoikeuden laukaiseva säännös rajoitettuna (TEL 4 § 3 mom., TEL 10 d §). Rajoitukseen liittyy VILMA-tökyvyttömyysasioiden neuvottelumenettely.

VILMA-laitoksen ratkaisuvalta työkyvyttömyyseläkettä koskevissa asioissa on osittain erilainen silloin, kun viimeisenä eläkelaitoksena on yksityisten alojen eläkelaitos, kuin silloin, kun viimeisenä eläkelaitoksena on julkisen eläkejärjestelmän mukainen eläkelaitos. Tämä johtuu siitä, että julkisten alojen työeläkejärjestelmissä on käytössä sekä yleinen työkyvyttömyysmääritelmä että ammatillinen työkyvyttömyysmääritelmä ja yksityisten alojen eläkejärjestelmässä vain yleinen työkyvyttömyysmääritelmä.

Jos tulevan ajan eläke tulee myönnettäväksi vain yksityisen alan työeläkejärjestelmästä eli VILMA-laitoksena on yksityisen alan eläkelaitos, se arvioi yksinään hakijan työkyvyn, ratkaisee oikeuden työkyvyttömyyseläkkeeseen ja antaa päätösyhdistelmän.

Samoin, jos julkisen alan eläkelaitos VILMA-laitoksena on soveltanut yleistä työkyvyttömyysmääritelmää tai jos se on soveltanut ammatillista määritelmää ja yksityisen alan vapaakirjojen määrä on enintään TEL:n rajamäärä kolminkertaisena, julkisen alan VILMA-laitos arvioi yksinään hakijan työkyvyn, ratkaisee oikeuden työkyvyttömyyseläkkeeseen ja antaa päätösyhdistelmän.

Jos julkisen alan eläkelaitos soveltaa työkyvyttömyyden ammatillista määritelmää ja yksityisen alan vapaakirjojen määrä on yli kolme kertaa

8.10.2004

TEL:n rajamäärä, julkisen alan VILMA-laitoksen on neuvoteltava ratkaisusta yksityisen alan viimeisen eläkelaitoksen kanssa.

Edellä todettu neuvottelumenettely ei kuitenkaan koske tapauksia, joissa kunnallisen eläkejärjestelmän piirissä työskentelevä hakee palvelusuhteen kestäessä osatyökyvyttömyyseläkettä, sillä Kuntien eläkevaikutus soveltaa näihin yleistä työkyvyttömyysmääritelmää.

Silloin, kun kysymyksessä ei ole VILMA-säännösten piiriin kuuluva työkyvyttömyyseläkehakemus (esim. tuleva aika kahdesta eläkejärjestelmästä), eläkeoikeuden ratkaisee ja päätöksen antaa kummankin eläkejärjestelmän laitos itse, elleivät laitokset toisin sovi. Tällöin noudatetaan ennen VILMA-säännösten voimaantuloa ollutta laukaisuperiaattia.

5.4.3

Vuosina 1944 – 1947 syntyneiden julkisen alan YVEen oikeutettujen eläkehakemusten käsittely

Yksityisen alan eläkejärjestelmässä on vuoden 2004 alusta lukien YVE-oikeus ainoastaan vuonna 1943 ja sitä aikaisemmin syntyneillä työntekijöillä 58 vuotta täytettyään. Sama on tilanne pääsääntöisesti myös julkisen alan eläkejärjestelmissä.

Julkisella puolella kuitenkin tietyt vuosina 1944 – 1947 syntyneet viranhaltijat ja työntekijät ovat säilyttäneet YVE-oikeuden vuoden 2003 jälkeenkin. Vuosina 1944 – 1946 syntyneillä ammatillisen eläkeiän valintaan oikeutetuilla, mutta valinnan suorittamatta jättäneillä viranhaltijoilla ja työntekijöillä on edelleen oikeus saada YVE 58 vuoden iästä. Vuonna 1947 syntyneillä, vastaavat edellytykset täyttävillä viranhaltijoilla ja työntekijöillä YVE:n ikäraja on 59 vuotta. Ks. taulukko kohta 1.2.2.

Jos vuosina 1944 - 1947 syntynyt henkilö, jolla on yksityisen eläkejärjestelmän mukaista palvelusta, hakee YVEä julkisen alan eläkelaitokselta alle 60-vuotiaana, julkisen alan eläkelaitos ei voi tutkiessaan hakijan YVE-oikeutta tutkia myös hakijan oikeutta yksityisen alan eläkelakien mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen. Julkisen alan eläkelaitos antaa julkisen eläkejärjestelmän YVEä koskevan päätöksen ja yksityisen eläkejärjestelmän eläkelaitos ratkaisee hakijan oikeuden työkyvyttömyyseläkkeeseen ja antaa siitä päätöksen.

Näissä tilanteissa, jos eläkehakemus koskee vain YVEä, julkisen alan eläkelaitos antaessaan hakijalle myönteisen YVE-ennakkopäätöksen ilmoittaa hakijalle, ettei hänellä ole YVE-oikeutta yksityisen alan eläkejärjestelmän piiriin kuuluneesta työskentelystä. Julkisen alan eläkelaitos jakaa eläkehakemuksen yksityisen eläkejärjestelmän viimeiselle laitokselle työkyvyttömyyseläkeasiana tutkittavaksi vasta siinä vaiheessa,

8.10.2004

kun myönteisen ennakkopäätöksen saanut henkilö on ilmoittanut jäävänsä YVELle.

Jos julkisen alan eläkelaitos myöntää 60 vuotta täyttäneelle, vuonna 1944 - 1947 syntyneelle eläkkeenhakijalle YVEN, yksityisten alojen eläkelaitoksen on työkyvyttömyyseläkeasiaa TEL:n 4 §:n 8 momentin perusteella ratkaistessaan otettava huomioon julkisen eläkejärjestelmän tekemä ratkaisu sekä se, mitä tässä yleiskirjeessä todetaan TEL:n 4 §:n 8 momentin soveltamisesta (ks. kohta 2.6).

On huomattava, että niissä tilanteissa, joissa julkisen alan eläkelaitos on myöntänyt YVEN ja yksityisen alan eläkejärjestelmä työkyvyttömyyseläkkeen, eläkkeiden alkamisajat ovat yleensä erilaiset. Jos eläkkeenhakija on saanut sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa, työkyvyttömyyseläke alkaa vasta sen jälkeen, kun sairausvakuutuslain mukainen ensisijaisuusaika on kulunut. YVEN alkamisaikaan ensisijaisuusaika sen sijaan ei vaikuta. Näin ollen YVE maksetaan sairausvakuutusrahastolle siltä ajalta, jolta henkilölle on maksettu sairauspäivärahaa. Yleensä julkisen alan eläkejärjestelmästä YVEä saavilla on oikeus yksityiseltä alalta vain vapaakirjaeläkkeeseen.

5.5

Työeläke ulkomailta

Jos eläkkeenhakijalle on myönnetty pääeläke jostakin EU- tai ETA-maasta tai muusta sellaisesta maasta, jonka kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus, eläkeratkaisu Suomessa tehdään tapauskohtaisesti ottaen huomioon maiden työkyvyttömyysmääritelmien erot. Eläkelaitoksen, joka myöntää vapaakirjaeläkkeen Suomesta, tulisi kuitenkin seurata pääeläkkeen myöntävän maan ratkaisulinjaa, elleivät erot työkyvyttömyysmääritelmässä selvästi johda toisenlaiseen ratkaisuun. Ks. luku 13.

5.6

Tahallisuus epäys- tai vähennysperusteena

TEL:n 8 b §:n 1 momentin mukaan työkyvyttömyyseläke on evättävä tai sitä on vähennettävä, jos työntekijä on aiheuttanut työkyvyttömyytensä tahallaan. Vastaavat säännökset ovat myös LEA 8 §:ssä ja MYEA 12 §:ssä. YEL 17 §:ssä on viittaus TEL:iin. Edellytyksenä on, että selvästi osoitetaan teon syynä olleen tarkoituksen saada eläkettä. Käytännössä tästä on erittäin vaikea hankkia näyttöä ja säännöksen soveltaminen on erittäin harvinaista.

Eläkkeenhakija oli heittäytynyt junan alle. Tästä aiheutuneen työkyvyttömyyden ei katsottu johtuneen tahallisesta teosta, minkä vuoksi hakijan eläkettä ei ollut evättävä tai

8.10.2004

vähennettävä TEL:n 8 b §:n nojalla. VakOn päätös 21.4.1977 (ETK26), Työeläke 4/77.

5.7

Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely Kansaneläkelaitoksen kanssa

Kansaneläkejärjestelmän ja työeläkejärjestelmän välisten perusteettomien ristikkäisten työkyvyttömyyseläkeratkaisujen ehkäisemiseksi on käytössä ns. ennakoilmoitusmenettely. Ennakoilmoitusmenettelyn tavoitteena on, että laitokset päätyisivät eläkkeenhakijan työkyvyn arvioinnissa samaan lopputulokseen.

Työeläkelaeilla ja kansaneläkelailta on erilaiset päämäärät: työeläke korvaa poisjäänyttä ansiotuloa, kansaneläke taas turvaa vähimmäistoi-meentuloa. Tästä syystä myös työkyvyttömyysmääritelmät eroavat toisistaan. Määritelmien erilaisuudesta huolimatta pyrkimyksenä on, että ristikkäisiä ratkaisuja ei synny. Erilaisiin ratkaisuihin on oltava painavat perusteet.

Kansaneläkkeen eläkevähenteisyyden vuoksi vain osassa tapauksista eläkettä haetaan sekä työeläkejärjestelmästä että kansaneläkejärjestelmästä, joten ennakoilmoitus työkyvyttömyyseläkeratkaisusta annetaan ja mahdollinen neuvottelu järjestelmien kesken käydään vain näissä tapauksissa.

Ennakoilmoitukset, neuvottelut ja kuittaukset Kelan kanssa hoitaa vain yksi työeläkelaitos. Se on VILMA-menettelyn piiriin kuuluvissa eläkeratkaisuihin VILMA-laitos. Niissä eläkeratkaisuihin, joissa tuleva aika tulisi liitettäväksi sekä yksityisen alan eläkelaitoksessa että julkisen alan eläkelaitoksessa vakuutettuun työskentelyyn, ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettelyn hoitaa ensisijaisesti se eläkelaitos, jonka piiriin hakijan päätoimi kuuluu.

Kelan ennakoilmoitusliikenteen hoitaa Kelan eläke- ja toimeentuloturvaosasto.

Ennakoilmoitusliikenne on sanomamuotoista. ETK toimii tiedonvälittäjänä ja ohjaa Kelan välittämät ennakoilmoitussanommat oikeaan työeläkelaitokseen. Tiedot välitetään työeläkelaitosten ja Kelan välillä kerran päivässä eränä.

Ennakoilmoitusmenettelyn piiriin kuuluvat periaatteessa kaikki työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea ja YVEä koskevat ratkaisut tapauksissa, joissa eläkettä on haettu kummastakin eläkejärjestelmästä.

Työeläkelaitos ei kuitenkaan anna ennakoilmoitusta eikä käy neuvotte-luja silloin, kun kansaneläkettä on haettu aiheettomasti. Näin on, jos

8.10.2004

työeläkelaitos voi tietojensa perusteella arvioida, että kansaneläkettä ei selvästikään tule maksettavaksi.

Ennakoilmoitusmenettelyn piiriin kuuluvat myös sellaiset valitustapaukset, joissa eläkelaitos oikaisee päätöstään TEL:n 21 a §:n mukaisesti ja joissa toinen eläkejärjestelmä on antanut myös eläkepäättöksen. Samoin sen piiriin kuuluvat tapaukset, joissa eläkelaitos oikaisee päätöstään TEL:n 21 d §:n 2 momentin ja 21 e §:n nojalla (lainvoimaisen päätöksen itseoikaisu ja päätösvirheen korjaaminen).

Kun eläkelaitos on muodostanut kantansa eläkkeenhakijan työkykyyn, se antaa ennakoilmoituksen toisen järjestelmän eläkelaitokselle. Jos ilmoituksen vastaanottanut eläkelaitos päätyy samaan ratkaisuun, se antaa vastauksen, ns. kuittauksen. Vasta tämän jälkeen kumpikin järjestelmä antaa eläkepäättöksensä hakijalle.

Ratkaisuehdotukset voivat erota eläkelajin osalta niin, että toinen laitos myöntäisi YVEN ja toinen varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen. Tämä voi johtua muun muassa siitä, että hakija on hakenut eri eläkkeitä. Pyrkimyksenä on kuitenkin saman lajisen eläkkeen myöntäminen kummas-takin järjestelmästä.

Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely ei koske muutoksenhakuelimiä. Ennen asian ratkaisemista ne hankkivat kuitenkin tiedon toistensa ratkaisusta.

Varsinaisen ennakoilmoitusmenettelyn ulkopuolella ovat myös sellaiset väliaikaiset päätökset, joissa eläkelaitoksen kanta hakijan työkykyisyyteen on muuttunut sinä aikana, kun valitus on vireillä. Näissäkin tapauksissa toiselle järjestelmälle ilmoitetaan ratkaisusta puhelimitse tai sähköpostin välityksellä ennen päätöksen antamista. Samalla eläkelaitos lähettää toiselle järjestelmälle lääkärinlausunnot taikka tiedot niistä lääkärinlausunnoista ja muista lisäselvityksistä, joihin väliaikainen päätös perustuu.

Ennakoilmoitusta ei anneta myöskään silloin, kun eläkelaitos ei valituksen johdosta oikaise päätöstään.

Muutoksenhakuelimen muuttuneesta ratkaisusta eläkelaitoksen tulee ilmoittaa toisen järjestelmän eläkelaitokselle mahdollisimman pian.

Jos työeläkelaitoksella esimerkiksi on aihetta epäillä, että tarkastuslautakunnan ratkaisun taustalla on ollut hakijan olosuhteista jotakin sellaista ratkaisevaa tietoa, joka ei käy ilmi asiakirjoista, työeläkelaitos voi yrittää tiedustella ratkaisuun vaikuttaneista seikoista lähemmin tarkastuslautakunnasta ja hankkia uutta lisäselvitystä. Uusi lisäselvitys huomioon ottaen oikaisupäätöksen antaminen on mahdollista.

8.10.2004

Niitä henkilöitä, joiden kohdalla muutoksenhakuelimet ovat samoilla selvityksillä päätyneet ristikkäisiin ratkaisuihin, voidaan todennäköisesti pitää ns. rajatapauksina työkyvyn arvioinnin suhteen. Usein ne saattavat olla äänestysratkaisuja. On oletettavaa, että jos toisen järjestelmän muutoksenhakuelimen ratkaisu on jo annettu, ristikkäisen ratkaisun antamista on todennäköisesti pohdittu perusteellisesti. Toisessa järjestelmässä voidaan työkyvyn arvioinnissa painottaa eri seikkoja enemmän kuin toisessa, jolloin ratkaisuissa päädytään eri kannoille. Tarkastuslautakunnan myönteisissä ratkaisuissa saattaa esim. olla kysymys henkilöstä, joka kykenisi työhistoriansa mukaiseen työhön, mutta työhistoria on erittäin vähäinen ja muu tausta sellainen, ettei hänellä ole reaalaisia mahdollisuuksia sijoittua työhön.

Yleiskirje C 05/98, Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely

Yleiskirje A 37/96, Kansaneläkkeen hakeminen muuttuu 1.1.1997

8.10.2004

6 ELÄKKEEN MAKSAMINEN

TEL:n 4 §:n 6 momentin mukaan työkyvyttömyyseläkettä suoritetaan, jollei 4 d §:n säännöksistä muuta johdu, työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta, ei kuitenkaan takautuvasti pidemmältä ajalta kuin eläkkeen hakemista seuraavaa kuukautta edeltäneen vuoden ajalta. Pätevistä syistä eläke voidaan myöntää takautuvasti pidemmältäkin ajalta (TEL 4 § 6 mom., voimaan 1.1.2004).

TEL:n 4 d §:n 1 momentin mukaan työkyvyttömyyseläkettä suoritetaan yleensä aikaisintaan sen kalenterikuukauden alusta, joka ensiksi seuraa sairauspäivärahan ensisijaisuusajan jälkeen.

6.1 Ensisijaisuusajan kuluttua

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja kuntoutustuen maksaminen alkaa yleensä SVL:n mukaisen sairauspäivärahan ensisijaisuusajan päättymisen jälkeen (TEL 4 d § 1 mom.).

Jos päivärahaa on myönnetty yli kuukaudeksi, mutta ensisijaisuusaikaa ei vielä ole vahvistettu silloin, kun eläkehakemus on tehty, eläkelaitos ei voi aloittaa eläkkeen maksamista, vaan sen on odotettava siihen saakka kunnes ensisijaisuusaika vahvistetaan.

Jos sairauspäiväraha-hakemus on vireillä, odotetaan eläkkeen hakemista seuraavan kuukauden loppuun tietoa siitä, myönnetäänkö päiväraha vähintään kuukaudeksi.

Jos päivärahan hakija hakee muutosta päiväraha-asiassa, eläkelaitos ei odota valituksen lopputulosta, vaan noudattaa ilmoitettua ensisijaisuusaikaa ja antaa eläkepäätöksensä tämän mukaisesti. Jos ensisijaisuusajan päättymisajankohta muuttuu aikaisemmaksi ja eläkkeensaajalle tulisi maksettavaksi eläkettä, eläkelaitos antaa oikaisupäätöksen.

Ks. lisää SVL:n mukaisesta sairauspäivärahasta luku 3, Sairauspäivärahan ensisijaisuus ja eläkkeen hakeminen

Yleiskirje A 33/81, Sairausvakuutuslain ja työeläkelakien muutoksia 1.1.1982 alkaen.

Myös ulkomailta maksettava sairauspäiväraha on ensisijaista työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ulkomaan päivärahalle ei vahvisteta ensisijaisuusaikaa. Ulkomailta maksettu SVL:n mukaista sairauspäivärahaa vastaava etuus otetaan kuitenkin eläkkeen alkamisaikaa määrättäessä huomioon samaan tapaan kuin Suomen sairauspäiväraha. Työkyvyttömyyseläke alkaa siis pääsääntöisesti vasta sen jälkeen, kun työntekijä

8.10.2004

on saanut ulkomaan sairauspäivärahaa vuoden ajan. Asiaa on selostettu tarkemmin yleiskirjeessä A 39/95, Ulkomaan sairauspäivärahan vaikutus eläkkeen alkamiseen.

6.2

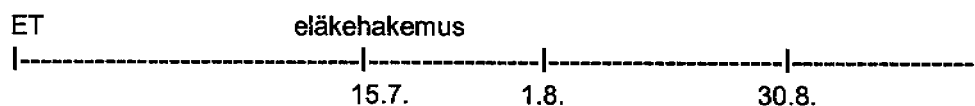
Työkyvyttömäksi tulosta

Eläkettä suoritetaan poikkeuksellisesti työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kalenterikuukauden alusta, jos eläkehakemus on tehty ennen kuin sairauspäivärahaa on maksettu 150 ensimmäiseltä suorituspäivältä. Lisäksi kuitenkin edellytetään, että eläkehakemusta seuraavan kalenterikuukauden loppuun mennessä ei ole myönnetty päivärahaa vähintään kuukauden ajalta yhdenjaksoisesti, tai jos päivärahaa on haettu vasta työeläkehakemuksen jälkeen, ettei päivärahan hakemista seuraavan kalenterikuukauden loppuun mennessä ole myönnetty päivärahaa vähintään kuukauden ajalta yhdenjaksoisesti, tai jos päivärahaa on hylätty, ettei hylkäämisen jälkeiseen aikaan kohdistuvaa päivärahaa ole myönnetty vähintään kuukauden ajalta yhdenjaksoisesti (TEL:n 4 d § 2 mom.).

Työkyvyttömyyseläkettä suoritetaan siten eläketapahtumaa seuraavan kuukauden alusta, jos eläkehakemus on tehty ennen kuin päivärahaa on maksettu 150 ensimmäiseltä päivältä ja jos lisäksi jokin seuraavista edellytyksistä täyttyy:

- 1) Päivärahaa ei ole haettu tai se on myönnetty alle kuukaudeksi

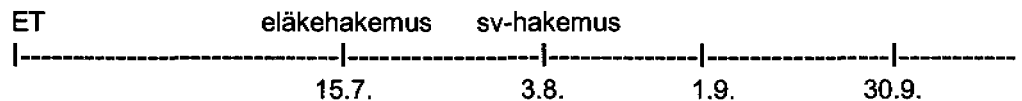
eli eläkehakemusta seuraavan kalenterikuukauden loppuun mennessä ei ole myönnetty vähintään kuukauden ajalta yhdenjaksoisesti maksettavaa päivärahaa.

8.10.2004

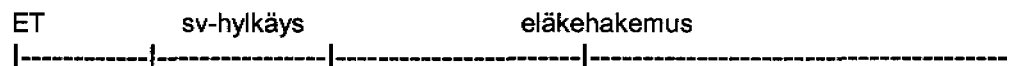
2) Päivärahaa on haettu työeläkehakemuksen jälkeen, muttei myönnetty vähintään kuukauden ajaksi

eli eläkehakemuksen tekemistä seuraavan kalenterikuukauden loppuun mennessä on haettu päivärahaa, mutta päivärahan hakemista seuraavan kalenterikuukauden loppuun mennessä ei ole myönnetty työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden alkamisen jälkeiseen aikaan kohdistuvaa vähintään kuukauden ajalta yhdenjaksoisesti maksettavaa päivärahaa.

3) Päiväraahahakemus on hylätty

eli työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden alkamisen jälkeiseen aikaan kohdistuva päiväraahahakemus on hylätty, eikä vakuutetulle ole myönnetty hylkäämisen jälkeiseen aikaan kohdistuvaa vähintään kuukauden ajalta yhdenjaksoisesti maksettavaa päivärahaa.

Päiväraahahakemuksen hylkäämisen jälkeen saattaa kysymykseen tulla myös 2) vaihtoehtoon verrattava tilanne. Päivärahajaksoilla ennen hylkäystä ei ole merkitystä.

Koska ensisijaisuusaikaa ei vahvisteta niissä tapauksissa, joissa vakuutettu täyttää 63 vuotta ennen enimmäissuoritusajan 150 päivää, työkyvyttömyyseläke myönnetään tällöin työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta lukien.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen tai osakuntoutustuen maksaminen alkaa työkyvyttömäksi tuloa seuraavan kuukauden alusta.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta lukien myös silloin, kun eläke maksetaan kertasuorituksena. (TEL 4 d § 7 mom.)

Ks. ns. nollapäivärahasta kohta 3.1.1 VakOn päätös 3924/2000/405.

8.10.2004

6.2.1

Työkyvyttömyyseläkkeen sijaan vanhuuseläke 63-vuotiaalle

Vuonna 2005 tai sen jälkeen ei enää myönnetä työkyvyttömyyseläkkeitä henkilöille, jotka ovat täyttäneet 63 vuotta, elleivät he jo saa sellaista eläkettä (työttömyyseläke tai YVE), jota määrätessä on otettu huomioon tuleva aika 65 vuoden ikään asti tai ellei heille tule myönnettäväksi vuonna 2005 alkaneen työkyvyttömyyden johdosta työkyvyttömyyseläke entisin perustein.

Jos työkyvyttömyyseläkettä hakenut työntekijä on täyttänyt 63 vuotta työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtumahetkellä, joka on sattunut 1.1.2005 tai sen jälkeen, hänellä on työkyvyttömyyseläkkeen sijaan oikeus vähentämättömään vanhuuseläkkeeseen (L 886/2004 voimaantulosäännös 2 mom.).

Koska työntekijä voi saada sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa vielä 63 vuotta täytettyään, on sairauspäivärahan ja vanhuuseläkkeen säännöksiä täsmennetty, jotta vältetään etuuksien päällekkäisyydet. Jos työkyvyttömyyseläkettä hakenut työntekijä, jolle on vahvistettu ensisijaisuusaika, on täyttänyt 63 vuotta ennen sairausvakuutuslain mukaisen ensisijaisuusajan täyttymistä, työkyvyttömyyseläkkeen sijaan eläke lasketaan ja myönnetään vanhuuseläkkeenä 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta. Ks. julkisen puolen eroavuuksista kohta 1.4.1.

Jos henkilölle myönnetään vanhuuseläke takautuvasti samalle ajalle, jolta hänelle on maksettu sairauspäivärahaa, vanhuuseläke maksetaan sairausvakuutusrahastolle siltä osin kuin se vastaa samalta ajalta maksettua sairauspäivärahaa. (TEL 19 c § 7 mom.).

Myös ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta olevan soveltamiskäytännön mukaan eläke lasketaan ja myönnetään suoraan vanhuuseläkkeenä silloin, kun hakija täyttää 65 vuotta sairauspäivärahan ensisijaisuusaikana. Ks. yleiskirje A 33/81.

6.2.2

Vanhuuseläkkeen alkamisesta

Jos päivärahan suorittaminen lakkaa ensisijaisuusaikana sen vuoksi, että työntekijälle myönnetty TEL:n 8 §:n 4 momentissa tarkoitetun muun lain, eläkehjesäännön tai eläkesäännön mukainen vanhuuseläke alkaa, työntekijälle suoritetaan täyttä työkyvyttömyyseläkettä vanhuuseläkkeen alkamisesta lukien. Aikaisintaan eläkettä voidaan kuitenkin maksaa työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta. (TEL 4 d § 2 mom., SVL 15 a §)

8.10.2004

6.2.3

Kuntoutusrahan jälkeen

Työkyvyttömyyseläke voi alkaa vasta sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijan oikeus ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahan on päättynyt. Ammatillisen kuntoutuksen perusteella samalta ajalta suoritettava kuntoutusraha estää työkyvyttömyyseläkkeen alkamisen riippumatta siitä, maksetaanko sitä kuntoutusrahain vai TEL:n 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön perusteella. Myös harkinnanvarainen kuntoutusavustus ja osakuntoutusraha estävät työkyvyttömyyseläkkeen maksamisen.

Painavasta syystä työkyvyttömyyseläke voi alkaa ennen kuntoutusrahan päättymistä. Hallituksen esityksen (HE 116/2002 vp.) mukaan työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää, jos selvitysten perusteella ei ole mahdollisuuksia kuntoutuksen jatkamiseen tai kuntoutus on pitkäaikaisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt.

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään takautuvasti, eläkettä ei kuitenkaan makseta siltä ajalta, jolta työntekijä on saanut TEL:n 8 §:n 4 momentissa mainitun lain, eläkesäännön tai kuntoutusrahain (611/91) mukaista kuntoutusrahaa tai ansionmenetyskorvausta tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella (TEL 4 d § 6 mom.).

Kuntoutuksen aikana ei ole ilman pätevää syytä oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen myöskään Kelasta.

6.3

Hakemuksesta vuosi taaksepäin

Jos kuntoutustukea/työkyvyttömyyseläkettä ei ole haettu ajoissa, se voidaan maksaa takautuvasti eläkkeen hakemista seuraavaa kuukautta edeltäneen vuoden ajalta (TEL 4 § 6 mom.). Pätevistä syistä eläkettä voidaan maksaa myös pitemmältä ajalta.

6.4

Pätevistä syistä yli vuosi taaksepäin

Vuoden 2004 alusta lukien voimassa olevan säännöksen mukaan (TEL 4 § 6 mom.) eläke voidaan pätevistä syistä myöntää takautuvasti pidemmältä ajalta kuin eläkkeen hakemista seuraavaa kuukautta edeltäneen vuoden ajalta.

Pätevänä syynä voidaan pitää mm. sitä, että hakijalla ei ole ollut mahdollisuutta hakea eläkettä aikaisemmin. Tällaisena VakO on pitänyt tilannetta, jossa hakija oli loukkaantunut liikenneonnettomuudessa

8.10.2004

16.8.1978 Neuvostoliitossa ja hänet oli tuomittu siellä vapausrangaistukseen. Kahden vuoden rangaistusajan jälkeen hän palasi Suomeen 23.7.1980. Työkyvyttömyyseläkettä hän haki 26.9.1980. VakO katsoi, että eläke tulee kohtuussyistä myöntää työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta ja siten yli vuosi takautuvasti. Perusteluna VakO totesi, että Neuvostoliitossa kärsimänsä vapausrangaistuksen vuoksi hakija ei ollut voinut hakea eläkettä ennen paluutaan Suomeen (ylivoimainen este). Hakijalla ei myöskään ollut ollut sellaista TEL:n 19 b §:ssä tarkoitettua lähiomaista tai edunvalvojaa, joka olisi voinut hakea eläkettä hänen puolestaan. (VakO 5.6.1984 10089/89)

Pätevänä syynä voitaisiin pitää myös sitä, että psyykkisesti sairas henkilö ei sairautensa vuoksi ole ymmärtänyt hakea eläkettä tai eläkkeen jatkamista, vaikka hän on ollut kiistatta koko ajan sairas ja kykenemätön hoitamaan asioitaan.

Pelkkä tietämättömyys ei ole pätevä syy.

Työkyvyttömyyseläkkeeseen maksettavasta viivästyskorotuksesta ks. kohta 7.9.

6.5

Takautuvan eläkkeen maksaminen muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen

Takautuvalta ajalta työkyvyttömyyseläke tai kuntoutustuki voi tulla maksettavaksi myös muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen. Kun henkilölle myönnetään ensisijainen etuus samalle ajalle, jolta hänelle on jo maksettu jotain muuta, toissijaista etuutta, toissijaista etuutta maksaneelle voi tulla takautumisoikeus myöhemmin myönnettyyn ensisijaiseen etuuteen.

Takautuvaa eläkettä voi tulla maksettavaksi sairausvakuutusrahastolle, eläkelaitokselle (YEL- ja MYEL-vakuutusmaksupidätykset), työnantajalle, työttömyyskassalle, Kansaneläkelaitokselle, kunnan sosiaalilautakunnalle, Potilasvakuutuskeskukselle, EU/ETA-maan laitokselle, sosiaaliturvasopimusmaan laitokselle tai ulosottoviranomaiselle. Nämä tilanteet on selostettu yleiskirjeessä A 13/2003, Eläkkeen maksaminen muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen.

8.10.2004

7

TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEPÄÄTÖKSEN MUOTO JA PERUSTELUT

Päätöksen rakenteeseen, muotoon, sisältöön ja perusteluihin liittyvät yleiset vaatimukset selvitetään yleiskirjeessä Työeläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku.

Yleiskirjeessä A 47/2003, Viimeisen eläkelaitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen, kohdassa 4 selostetaan VILMA-päätösyhdistelmältä edellytettäviä vaatimuksia ja päätöksenantomenettelyä.

Tässä yleiskirjeessä selostetaan työkyvyttömyyseläkepäätösten (päättösyhdistelmien) erityispiirteitä ja työkyvyttömyyseläkepäätösten perustelemiselle asetettuja vaatimuksia.

EU/ETA-päätöksen osalta ks. kohta 13.1.4.

7.1

Myönteinen työkyvyttömyyseläkepäätös (päättösyhdistelmä)

Myönteisessä työkyvyttömyyseläkepäätöksessä ilmoitetaan eläkkeensaajan työkyvyttömyyden alkamisaika, eläkkeen määrä, mille ajalle eläke on myönnetty ja samalla siis se, onko eläke myönnetty toistaiseksi vai kuntoutustukena, sekä se, onko eläke myönnetty täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä vai osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

Jos eläkettä maksetaan takautuvalta ajalta ja sitä tulee maksettavaksi jollekin viranomaiselle, laitokselle tai muulle taholle, takautuvan eläkkeen maksamisesta annetaan erillinen päätös. Erillisestä päätöksestä mainitaan varsinaisessa päätöksessä.

Eläkkeen tai kuntoutustuen määräytymisperusteet ilmoitetaan päätöksen liitteenä olevalla eläkelaskelmalla.

Eläkepäätöksen laskelmaosassa selostetaan esim. rajoitussäännöksen soveltaminen tai tulevan ajan pois jääminen. Nämä voivat tulla kysymykseen silloin, kun eläketapahtuma on sattunut 31.12.2005 tai sitä ennen. Jos on sovellettu rajoitussäännöstä, päätöksessä mainitaan myös sairauden alkamisajankohta.

Varsinaisessa päätösoosassa tai laskelmaosassa lausutaan kaikista sellaisista hakijan vaatimuksista, joihin eläkelaitos ei ole voinut suostua. Vaatimusten huomiotta jättäminen voi johtaa turhiin valituksiin.

Varsinaisessa päätösoosassa todetaan eläkkeensaajan velvollisuudet (esim. velvollisuus ilmoittaa ansiotyöhön menosta).

8.10.2004

Päätöksessä todetaan myös se, onko hakijan työkyvyttömyyseläkeasia joidenkin työ- tai virkasuhteiden osalta käsiteltävänä muussa eläkelaitoksessa.

Päätökseen merkitään vain lakisääteiset eläkkeet (myös rekisteröidyt liisäedut). Vapaaehtoisten eläkejärjestelyjen mukaisista etuuksista annetaan eri päätös.

7.2

Päätös työkyvyttömyyseläkkeestä ja YVEstä

Jos vuonna 1943 tai sitä aikaisemmin syntynyt henkilö on hakenut sekä työkyvyttömyyseläkettä että YVEä ja hänelle myönnetään työkyvyttömyyseläke, päätöksessä ei tarvitse erikseen todeta, että YVE-hakemus raukeaa. Jos myönnetään YVE, työkyvyttömyyseläkehakemus hylätään. Työkyvyttömyyseläkettä koskeva hylkäysratkaisu perustellaan.

Jos vuonna 1943 tai sitä aikaisemmin syntynyt henkilö on hakenut pelkästään työkyvyttömyyseläkettä ja eläkelaitoksen mielestä hänellä on oikeus YVEen, mutta ei täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen, eläkelaitos voi hakijalta luvan kysytyään käsitellä hakemuksen myös YVEN osalta. Tällöin työkyvyttömyyseläkehakemus hylätään YVE-päätöksessä, koska hakemuksen katsotaan edelleen koskevan molempia eläkelajeja. Ks. YVE-päätöksestä kohta 15.6.

Hakijan kannalta tällä on merkitystä sen vuoksi, että YVEä saavan eläkeaikaisille ansioille on säädetty euromääräiset rajat. Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisille ansioille laissa ei sen sijaan ole säädetty tiettyä kaikille samaa euromääräistä ansiorajaa, vaan ansioraja määrätään henkilön omien ansioiden perusteella.

7.3

Osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätös

Osatyökyvyttömyyseläkeoikeudesta voidaan antaa ennakkopäätös (TEL 19 e § 1 mom. 2 kohta, LEL 8 §, VEL 9 § 4 mom., KuEL 102 §). Päätöksessä ilmoitetaan päivä, johon asti ennakkopäätös sitoo eläkelaitosta. Lisäksi hakijalle annetaan arviolaskelma eläkkeen määrästä ja ilmoitetaan arvio siitä, minkä verran ansioita hakijalla voi olla osatyökyvyttömyyseläkkeen aikana.

Ennakkopäätös voidaan antaa myös osakuntoutustuesta. Osakuntoutustuesta ennakkopäätös voidaan antaa esimerkiksi silloin, kun hakijalla on jo hoito- tai kuntoutussuunnitelma ja sen perusteella osakuntoutustukea voidaan pitää perusteltuna.

8.10.2004

Ennakkopäätöksen sitovuus

Päätöksestä tulee käydä ilmi, että myönteinen osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätös sitoo eläkelaitosta yhdeksän kuukauden ajan päätöksen lainvoimaiseksi tulosta taikka työnantajan ja työntekijän sopiman tätä pidemmän ajan.

Jos työntekijä sitovuusaikana ilmoittaa, että hän siirtyy eläkkeelle vasta myöhemmin, eläkelaitos voi hyväksyä tämän ilman sopimusta. Tällöin edellytetään, että hakijan olosuhteissa ei ole tapahtunut eläkkeen saamisen edellytyksiin vaikuttavaa muutosta. Jos eläkkeelle siirtyminen tapahtuu kovin pitkän ajan kuluttua yhdeksän kuukauden ajanjakson päättymisestä, voidaan eläkeoikeus harkita uudelleen.

Jos ennakkopäätös annetaan henkilölle, joka yhdeksän kuukauden sitovuusajan kuluessa täyttää 63 vuotta ja joka ei saa sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa, eläkelaitoksen tulee päätöksen yhteydessä ilmoittaa hakijalle, että saadakseen osatyökyvyttömyyseläkkeen hänen tulee jäädä eläkkeelle ennen 63 ikävuoden täyttämistä. Sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 63 vuotta, hänellä on oikeus vanhuuseläkkeeseen edellyttäen, että työsuhde päättyy. Hakijalle tulee myös ilmoittaa työkyvyttömyyseläkkeen ja vanhuuseläkkeen määräytymisen eroavuudet.

7.4

Ennakkopäätöksen jälkeen annettava lopullinen osatyökyvyttömyyseläkepäätös

Myönteisen ennakkopäätöksen saaneen henkilön tulee kirjallisesti ilmoittaa jäämisestään osatyökyvyttömyyseläkkeelle tai osakuntoutustuelle (lomake ETK 7112, liite 7). Jos ilmoitus tulee yhdeksän kuukauden tai sovitun tätä pidemmän ajan kuluessa, eläkelaitos pyytää työnantajalta työsuhdeilmoituksen, josta käyvät ilmi osa-aikatyöhön siirtymis- tai työsuhteen päättymisajankohta sekä tarvittavat palkkatiedot. Yrittäjien on annettava selvitys työn vähentämisestä. Joissakin tilanteissa voidaan joutua selvittämään, jatkuuko henkilön työkyvyttömyys vähintään vuoden ajan eläkkeellesiirtymisajankohdasta.

Lopullisessa päätöksessä todetaan eläkkeen tai kuntoutustuen määrä sekä se euromääräinen ansioraja, jonka eläkkeensaaja voi enintään ansaita. Lopullisessa päätöksessä mainitaan myös eläkkeensaajan velvollisuudesta ilmoittaa ansioiden muuttumisesta tai työhön menosta. Ks. ansiorajan määräytymisestä kohta 2.7.

8.10.2004

7.5

Työkyvyttömyyseläkepäättöksen perustelut

Päätös on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun, sekä mainittava sovelletut säännökset (hallintolain 45 §).

Perustelut esitetään varsinaisessa päätösoosassa tai laskelmassa. Ei riitä, että ratkaisuun johtaneet syyt ilmoitetaan esimerkiksi erillisellä liitteellä.

Hakijan oikeusturvan kannalta on keskeistä, että päätöksen perusteena olleet seikat, kuten lääketieteelliset arviot, ilmenevät riittävän yksityiskohtaisesti päätöksen perusteluista. Samoin perusteluista tulisi ilmetä, miten erilaisia seikkoja on painotettu ja arvioitu. Tällöin hakija voi perustelujen valossa harkita paitsi muutoksenhaun tarvetta myös esittää oman käsityksensä ja mahdollisen lisäselvityksen perusteluissa esiin tuoduista seikoista.

Muutoksenhakuviranomaisille perustelut välittävät tietoa siitä, mihin seikkoihin eläkelaitos on ratkaisussaan kiinnittänyt huomiota ja minkä merkityksen se on niille antanut.

Yleiskirje 20/86, Työkyvyttömyyseläkepäättösten perusteleminen

Yleiskirje Työeläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku

7.5.1

Myönteinen päätös

Myönteiset päätökset voidaan perustella pääasiassa viittaamalla lakiin ja asianomaisiin säännöksiin, joihin päätös perustuu.

Vaikka hakijalle myönnettäisiinkin eläke, päätös tulee perustella siltä osin kuin ratkaisu ei ole esitettyjen vaatimusten mukainen. Ratkaisu voi olla hakijan kannalta osittain kielteinen (esim. on myönnetty osatyökyvyttömyyseläke tai eläkkeeseen ei sisälly tulevan ajan eläkeosaa).

7.5.2

Kielteinen ja osittain kielteinen päätös

Kielteinen päätös samoin kuin osittain kielteinen päätös tulee perustella yksilöllisesti. Perustelut esitetään kaikkien niiden eläkemuotojen osalta, joita on haettu.

Päätöksessä mainitaan myös ratkaisun perusteena olevat lakipykälät sekä olennainen osa lainkohtien sisällöstä. Säännösten keskeinen sisältö voidaan esittää joko kirjoittamalla asianomainen lainkohta sellai-

8.10.2004

senaan perusteluihin tai selittämällä asia vapaamuotoisesti. Pelkkä pykäliden luetteleminen ei riitä.

Lääketieteellisenä kannanottona esitetään eläkelaitoksen johtopäätökset hakijan työkykyyn vaikuttavista lääketieteellisistä löydöksistä ja niiden vaikutuksesta hakijan työkykyyn. Myös ratkaisuun vaikuttaneet sosiaalis-taloudelliset seikat kerrotaan. Joissakin tapauksissa voi kuntoutustarpeen selvittämisen yhteydessä tulla esiin näkökohtia, joilla hylkäyspäätöstä voidaan perustella. Tällöin voi olla aihetta viitata kuntoutus selvitykseen. Ks. myös kohta 5.1.2.

Jos henkilöllä on tulevan ajan oikeus sekä yksityisen alan että julkisen alan työskentelyn perusteella ja yksityisen alan eläkelaitoksen ratkaisu seuraa pääeläkkeen evänneen julkisen alan eläkelaitoksen ratkaisua, yksityisen alan eläkelaitoksen päätöksessä voidaan viitata siihen ja sen perusteluihin.

Jos työeläkelaitos on Kansaneläkelaitoksen myönteisestä ratkaisusta huolimatta päätyntä hylkäykseen, ristikkäisen ratkaisun syyt selvitetään hakijalle hänen niitä kysyessään.

Jos eläkehakemus hylätään siitä syystä, että hakijalla ei ole lainkaan työeläkelakien piiriin kuuluvia työsuhteita tai yrittäjätoimintaa, hakijan työkykyä ei arvioida eikä siitä mainita päätöksessä. Jos juridisia tai tosiasioiden arviointiin perustuvia hylkäysperusteita on useita, tärkeimmät mainitaan ensin.

Kuntoutusohjaus

Kun työkyvyttömyyseläkettä koskeva hakemus hylätään, eläkelaitoksen tehtävänä on huolehtia siitä, että hakijalle annetaan tietoja kuntoutusmahdollisuuksista ja että hakija ohjataan hänen kuntoutustarvettaan vastaavaan kuntoutukseen tai muiden palveluiden piiriin yhteistyössä niitä järjestävien tahojen kanssa.

Ks. yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus

7.6

Väliaikainen päätös

Jos eläkkeenhakijan työkyvyttömyys ja oikeus eläkkeeseen on selvää ennen kuin eläkkeen lopullinen määrä voidaan laskea, eläkelaitos voi maksaa hakijalle eläkettä väliaikaisella päätöksellä. Väliaikaiseen päätökseen ei liitetä muutoksenhakuohjetta.

Kun työkyvyttömyyseläke on myönnetty kuntoutustukena ja eläkkeen määräaikaaisuudesta on valitettu, päätös eläkkeen jatkamisesta anne-

8.10.2004

taan väliaikaisena, kunnes muutoksenhakuelin on antanut valituksen johdosta päätöksen.

Väliaikaiseen päätökseen merkitään, että lopullinen päätös muutoksenhakuohjeineen annetaan sen jälkeen, kun muutoksenhakuelin on lainvoimaisesti ratkaissut eläkkeen määräaikaaisuutta koskevan valituksen.

Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty kuntoutustukena ja vain eläkkeen määrästä on valitettu, kuntoutustuen jatkamista koskevaan päätökseen liitetään muutoksenhakuohje.

Itseoikaisu valituksen yhteydessä

Väliaikainen päätös annetaan myös silloin, kun eläkelaitos valituksen vuoksi oikaisee päätöksensä vain osittain hakijan vaatimalla tavalla, esim. myöntää osatyökyvyttömyyseläkkeen, kun on haettu täyttä, tai myöntää vapaakirjaeläkkeen (kun eläketapahtuma on sattunut ennen 1.1.2006).

Tällöin eläkelaitos toimittaa valituksen lausuntoineen (vastine) 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä muutoksenhakuelimelle. Lausunnossa ilmoitetaan väliaikaisesta päätöksestä. Jos eläkelaitos hankkii tai valittaja on luvannut toimittaa lisäselvitystä, määräaika valituksen ja lausunnon toimittamiseen muutoksenhakuelimelle on 60 päivää. Samoin, jos VILMA-laitos on neuvotellut uudelleen eläkeratkaisusta, siirta-aika muutoksenhakuasteeseen on 60 päivää.

Jos valitus on jo toimitettu muutoksenhakuelimelle ja eläkelaitos sen jälkeen saamansa uuden selvityksen perusteella olisi suostumassa muutoksenhakijan vaatimukseen, eläkelaitos voi tiedustella puhelimitse valituksen käsittelyvaihetta ja ilmoittaa muutoksenhakuelimelle heti väliaikaisesta päätöksestä.

7.7

Eläkkeen jatkaminen tai muuttaminen

Päätöksiä eläkkeen jatkamisesta tai muuttamisesta koskevat samat vaatimukset kuin myönteisiä, kielteisiä tai osittain kielteisiä päätöksiä. Jos esim. täysi työkyvyttömyyseläke muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi, päätös perustellaan kuten hylkäävä päätös. Osatyökyvyttömyyseläkkeen muuttaminen täydeksi on myönteinen ratkaisu, joka ei vaadi muita perusteluja kuin viittauksen lainkohtaan.

Kuntoutustuen myöntöpäätös ja jatkopäätös muodostavat kumpikin itsenäisen asiakokonaisuuden. Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että eläkkeen perusteet on jo ensimmäisellä päätöksellä lainvoimaisesti ratkaistu eikä niihin voi enää valittamalla hakea muutosta. Tämän vuok-

8.10.2004

si jatkopäätökseen ei tarvitse liittää eläkelaskelmaa, jos eläkkeen määrä ei muutu.

7.8

Eläkkeen keskeyttäminen ja lakkauttaminen

Työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämisestä ja lakkauttamisesta on annettava valituskelpoinen päätös.

Jos eläke on keskeytetty toistaiseksi, eläkkeen uudelleen maksuun palauttamisesta annetaan valituskelpoinen päätös. Jos eläke on keskeytetty ennalta määrätyksi ajaksi, eläkkeen maksaminen jatkuu keskeyttämisjakson päätyttyä eikä asiasta tarvitse antaa päätöstä.

Keskeyttämisestä ja lakkauttamisesta annettavissa päätöksissä todetaan, mistä lähtien eläke keskeytetään tai lakkautetaan ja mitkä ovat keskeyttämisen tai lakkauttamisen perusteet, mukaan lukien lainkohdat. Eläkkeen keskeytys- ja lakkautuspäätöksessä ilmoitetaan, mihin muutokseen eläkkeensaajan työkyvyssä (terveydentila, ansiotulot) ratkaisu on perustunut. Päätöksessä mainitaan myös sen henkilön nimi ja puhelinnumero, jolta saa tarvittaessa lisätietoja ratkaisusta.

Kun vuoden 2005 alusta voimaantulevan TEL:n 5 b §:n 5 momentin perusteella todetaan, että henkilöllä ei ole ollut oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen, on myös tästä annettava yksilöllisesti perusteltu valituskelpoinen päätös.

Myös aiheettomasti maksetun eläkkeen mahdollisesta takaisin perimisestä on annettava perusteltu päätös valitusosoituksineen.

Ks. kohta 10.2.

7.9

Viivästyskorotus

Eläkkeen viivästyessä eläkelaitos maksaa eläkkeen viivästysajalta korotettuna (TEL 19 d § 1 mom.).

Viivästyskorotus maksetaan yleensä viivästyneen eläkkeen maksamisen yhteydessä. Tällöin eläkepäätöksestä ilmenee, miltä ajalta ja kuinka paljon korotusta maksetaan. Päätöksen muutoksenhakuohje koskee sekä varsinaista eläkettä että sen korotusosaa.

Jos viivästyskorotusosa määrätään erikseen, siitä annetaan eri päätös muutoksenhakuohjeineen.

Yleiskirje 22/92, Työeläkkeiden viivästyskorotus

8.10.2004

Yleiskirje A 15/95, Viivästyskorotuksen ja -koron muutos 1.5.1995 alka-
en

8.10.2004

8 KUNTOUSTUEN JATKAMINEN JA TAKAUTUVA TARKISTAMINEN

8.1

Kuntoutustuen jatkaminen kuntoutustukena

Kun kuntoutustuki on myönnetty määräaikaisen työkyvyttömyyden johdosta, eläkettä voidaan jatkaa edelleen kuntoutustukena, jos todetaan, että hoito tai kuntoutuminen vie pidemmän ajan, kuin aikaisemmin on oletettu.

Kuntoutustukea voidaan luonnollisesti jatkaa määräajaksi myös silloin, kun kuntoutustuki on aikaisemmin myönnetty hoito- tai kuntoutussuunnitelman laatimista varten ja suunnitelman perusteella kuntoutustuen myöntäminen on perusteltua, esimerkiksi ammatillisen kuntoutuksen ajaksi.

Eläkkeen jatkamista harkittaessa on mahdollista pyytää eläkkeenhakijalta B-lääkärintlausunnon lisäksi muita tietoja lomakkeella Selvitys työkyvystä kuntoutustukea varten (KJ-lomake, ETK 2140, liite 8).

8.2

Täyden kuntoutustuen jatkoksi osatyökyvyttömyyseläke tai osakuntoutustuki

Täyden kuntoutustuen jatkona hakijalle voidaan myöntää osatyökyvyttömyyseläke toistaiseksi, jos hänen työkykynsä on parantunut merkittävästi aikaisemmasta, mutta työkyvyn ei arvioida enää palautuvan kokonaan edes kuntoutustoimenpiteiden avulla. Jos työkyky on parantunut merkittävästi ja työkyvyn arvioidaan palautuvan, kuntoutustuen jatkoksi voidaan myöntää osakuntoutustuki, kuitenkin vähintään kuukaudeksi.

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä lakkautettaessa eläkkeenhakijalle voidaan työhönpaluun tukemiseksi myöntää osakuntoutustuki vuotta lyhyemmäksi ajaksi.

Vuoden 2005 alusta voimassa olevan säännöksen (TEL 5 b § 8 mom.) mukaan myös kuntoutustuen päättyessä eläkkeen maksamista voidaan työhönpaluun tukemiseksi jatkaa osakuntoutustukena vuotta lyhyemmältä ajalta. Säännöstä sovelletaan 1.1.2005 alkaen, joten se koskee myös työkyvyttömyyseläkkeitä, joissa eläketapahtuma on ennen 1.1.2005.

Kun täyden kuntoutustuen jatkoksi myönnetään osakuntoutustuki henkilölle, jolla on oikeus saada työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi työeläkelakien mukaista ammatillista kuntoutusta, osakuntoutustuki voidaan maksaa täytenä kuntoutustukena ammatillisen kuntoutuksen ajalta (TEL 5 b § 7 mom.)

8.10.2004

8.3

Osakuntoutustuen jatkona täysi työkyvyttömyyseläke

Osakuntoutustuen jatkaminen täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä tulee kysymykseen silloin, kun eläkkeensaajan työkyky on entisestään heikentynyt. Tällöin osakuntoutustuen saaja on yleensä lopettanut työnteon. Täysi työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää toistaiseksi tai määräajaksi kuntoutustukena, kuitenkin vähintään vuodeksi.

8.4

Täyden kuntoutustuen jälkeen YVE

Täyden kuntoutustuen jatkoeläkkeenä eläkkeenhakijalle voidaan myöntää myös YVE, jos YVEN saamisen edellytykset täyttyvät. Tällöinhän edellytyksenä on, että kuntoutustukea myönnettäessä on otettu huomioon tuleva aika. YVE myönnetään TEL:n 6 c §:n 2 momentin perusteella entisin perustein. YVE-oikeus 1.1.2004 alkaen on ainoastaan vuonna 1943 ja sitä ennen syntyneillä henkilöillä. Ks. luku 15, Yksilöllinen varhaiseläke.

8.5

Osakuntoutustuen jälkeen YVE

Myös osakuntoutustuki voidaan muuttaa YVEksi, jos osakuntoutustukea myönnettäessä on otettu huomioon tuleva aika, hakija on syntynyt vuonna 1943 tai sitä aikaisemmin ja muutkin YVEN saamisen edellytykset täyttyvät. Ks. luku 15, Yksilöllinen varhaiseläke.

Tällöin ei edellytetä, että osakuntoutustuen saaja olisi eläkkeen aikana ollut työssä. Vallitsevan tulkinnan mukaan työnteon lopettamisesta ei kuitenkaan saa olla kulunut yli viittä vuotta.

Ks. Kirje työeläkelaitoksille 31.12.1986, "Perinteisen" työkyvyttömyyseläkkeen muuttaminen yksilölliseksi varhaiseläkkeeksi.

8.6

Kuntoutustuen takautuva tarkistaminen

Jos eläkkeensaajan työkyky muuttuu vähintään vuoden ajaksi siten, että muutoksella on vaikutusta työkyvyttömyyseläkkeen suuruuteen, eläke tarkistetaan muutosta lähinnä seuraavan kuukauden alusta, jollei TEL:n 4 d §:n säännöksistä muuta johdu.

Työkyvyttömyyseläke, sekä toistaiseksi myönnetty että kuntoutustuki, voidaan tarkistaa myös takautuvasti. Työkyvyttömyyseläkkeen takautuvaa tarkistamista koskevia säännöksiä selvitetään kohdissa 10.1 ja 10.2.

8.10.2004

9

**PÄÄTTYNEEN TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEEN TAI
KUNTOUTUSRAHAN JÄLKEEN UUSI TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKE**

9.1

Eläke entisin perustein

Päättyneen työkyvyttömyyseläkkeen jälkeen voidaan uusi työkyvyttömyyseläke eräin edellytyksin myöntää entisin perustein. Tällöin aikaisemman eläkkeen tai kuntoutusrahan päättymisen jälkeen jatkunutta työskentelyä ei oteta työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavana huomioon.

Säännös estää eläketurvan heikentymisen esim. siinä tapauksessa, ettei eläkkeen jälkeen ole löytynyt sopivaa työtä. Samoin se estää eläkejaksosten välissä olevan työskentelyn alentavan vaikutuksen eläkkeen määrään tapauksissa, joissa työkyvyn palautuminen on ollut vajavaista ja ansiot ovat sen vuoksi jääneet aikaisempaa pienemmiksi. Turvaamalla paluun entisen tasoiselle eläkkeelle säännös tukee eläkkeellä olevien yritystä palata työelämään.

Jos työkyvyttömyyseläke tulee myönnettäväksi entisin perustein, eläkehakemuksen käsittelee ja päätöksen tai päätösyhdistelmän antaa se eläkelaitos, joka on myöntänyt aikaisemman eläkkeen tai kuntoutusrahan.

Entisin perustein myönnetyn työkyvyttömyyseläkkeen muuttumisesta vanhuuseläkkeeksi ks. myös soveltamisohjeet Tulevan ajan eläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen laskenta vuoden 2005 eläkeuudistuksessa, Vanhuuseläke 1.1.2005 alkaen ja Yhteensovitus eläkeuudistuksessa vuonna 2005.

9.1.1

Eläketapahtuma kahden vuoden kuluessa

Uusi työkyvyttömyyseläke määrätään samojen perusteiden mukaan kuin aikaisempi eläke, jos uusi eläke myönnetään sellaisen työkyvyttömyyden perusteella, joka on alkanut ennen kuin kaksi vuotta on kulunut aikaisemman eläkkeen päättymisestä (TEL 6 c § 2 mom. 31.12.2004 saakka, TEL 7 e § 1 mom. 1.1.2005 alkaen, mutta sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on sattunut 1.1.2006 tai sen jälkeen).

Kahden vuoden määräaika on ehdoton. Tätä aikaa eivät jatka esim. työttömyyspäivärahat.

8.10.2004

Vuoden 2004 loppuun voimassa olevan TEL:n 6 c §:n 2 momentin säännöksen soveltamisen edellytyksenä on, että aikaisempi eläke on ollut täysitehoinen. Vuoden 2005 säännöksistä täysitehoisen eläkkeen käsite on poistettu, koska periaatteessa kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeisiin, joihin sovelletaan uusia säännöksiä, sisältyy tuleva aika.

Säännöksen soveltaminen ei ole harkinnanvaraista, vaan uusi eläke on myönnettävä entisin perustein aina silloin, kun uusi työkyvyttömyys on alkanut kahden vuoden sisällä aikaisemman eläkkeen päättymisestä.

Päättynyt eläke on voinut olla toistaiseksi tai kuntoutustukena myönnetty täysi työkyvyttömyyseläke tai osatyökyvyttömyyseläke tai YVE eikä uuden eläkkeen tarvitse olla samanlainen kuin päättynyt eläke.

Myös silloin, kun työeläkelakien mukaista kuntoutusrahaa saaneelle työntekijälle myönnetään työkyvyttömyyseläke sellaisen työkyvyttömyyden perusteella, joka on alkanut ennen kuin kuntoutusrahakauden päättymisestä on kulunut kaksi vuotta, eläke määrätään niillä perusteilla, joiden mukaan se olisi määrätty, jos työkyvyttömyys olisi alkanut kuntoutuspäätöstä tehtäessä. (TEL 6 c § 4 mom. 31.12.2004 saakka, TEL 7 e § 3 mom. 1.1.2005 alkaen, sovelletaan 1.1.2006 ja sen jälkeen sattuneisiin eläketapahtumiin.)

Uuden eläkkeen eläketapahtumahetki määritellään samalla tavoin, kuin se muutoinkin työkyvyttömyyseläkettä myönnettäessä määritellään.

9.1.2

Eläketapahtuma kahden vuoden kuluttua saman sairauden perusteella

Uusi työkyvyttömyyseläke myönnetään TEL:n 6 c §:n 2 momentin ja 1.1.2006 ja sen jälkeen sattuneissa eläketapahtumissa TEL:n 7 e §:n 2 momentin mukaan entisin perustein myös silloin, kun aiemmin täysitehoista työkyvyttömyyseläkettä saanut työntekijä tulee uudelleen työkyvyttömäksi saman sairauden, vian tai vamman johdosta, jonka perusteella aikaisempi eläke on myönnetty. Tällöin ei ole merkitystä sillä, että työkyvyttömyys alkaa vasta sen jälkeen, kun kaksi vuotta on kulunut entisen eläkkeen päättymisestä.

Päättynyt eläke on voinut olla täysi työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke tai YVE, eikä uuden eläkkeen tarvitse olla samanlainen kuin päättynyt eläke.

Säännös entisin perustein myönnöstä tukee osaltaan työkyvyttömyyseläkkeellä olevan yritystä palata työelämäänsä. Eläketason alenemisen pelon ei tarvitse olla työhönpaluun esteenä. Ellei työnteko onnistu, henkilö voi palata entisen tasoiselle eläkkeelle, välissä olleen työskentelyn vaikuttamatta eläkkeen määrään.

8.10.2004

Kuntoutusrahakauden päättymisestä yli kahden vuoden kuluttua alkaneen työkyvyttömyyden perusteella myönnettävää työkyvyttömyyseläkettä ei sen sijaan määrätä niillä perusteilla, joiden mukaan kuntoutusraha on aikanaan määrätty.

Samana sairauden uusiutuminen

TEL:n 6 §:n 2 momentin ja 1.1.2006 alkaen TEL:n 7 e §:n 2 momentin säännöstä sovellettaessa on ratkaistava, onko kysymys saman sairauden uusiutumisesta vai kokonaan uudesta sairaudesta. Asia on ratkaistava lähinnä lääketieteellisin perustein. Pelkästään diagnoosien muuttumisen tai lisääntymisen ei tarvitse merkitä uutta sairautta. Uuden työkyvyttömyyden perusteena olevalla sairaudella tulee kuitenkin olla syy-yhteys aikaisemman työkyvyttömyyden aiheuttaneeseen sairauteen. Muutoin ei ole kysymys samasta sairaudesta.

Työntekijän uuden työkyvyttömyyden pääasiallisena syynä oleva sairaus voi olla eri kuin aikaisemman työkyvyttömyyden, mutta lisäsairautena saattaa olla aikaisemman työkyvyttömyyden pääasiallinen sairaus. Tällöin voidaan eri päädiagnooseista huolimatta joissakin tapauksissa katsoa, että kysymyksessä on sama sairaus säännöksen tarkoittamassa mielessä.

Samana sairautta määriteltäessä perustana ovat lääketieteelliset selvitykset sairauden laadusta. Huomiota kiinnitetään myös siihen, miten pitkään työskentely on eläkkeen päätyttyä jatkunut, miten henkilö on selviytynyt työssään ja mikä on ollut hänen palkkatasonsa tässä työssä.

Mitä pidempi aika on kulunut aikaisemman työkyvyttömyyden päättymisestä, sitä epätodennäköisempää on, että kysymyksessä on saman sairauden uusiutuminen. Laissa aikamäärää ei ole rajattu. Ratkaisukäytännössä noudatetaan yleensä noin kolmen vuoden aikaa. Kolmen vuoden kuluessa yleensä työntekijän ansiot vakiintuvat tasolle, jota voidaan pitää hänen normaalina palkkatasonaan.

Joskus eläke voi tulla myönnettäväksi entisin perustein kolmea vuotta pitemmänkin ajan kuluttua. Ratkaisussa otetaan huomioon, millaista hakijan työnteko on ollut eläkeajan jälkeen. Ks. esimerkkejä Työeläkelakipalvelun oikeuskäytäntötietokannasta (www.tyoelakelait.etk.fi).

9.1.3

Entisin perustein myönnettävän työkyvyttömyyseläkkeen määrä

Myönnettäessä työkyvyttömyyseläke entisin perustein peruseläkkeen määrä säilyy entisenä. Eläkejaksojen välissä mahdollisesti olleet työ- tai virkasuhteet taikka yrittäjätoiminta jätetään ottamatta huomioon uutta työkyvyttömyyseläkettä määrättäessä.

8.10.2004

Indeksikorotus

Työkyvyttömyyseläkkeen indeksikorotus määräytyy voimassa olevan lain mukaan. Näin ollen ajalta ennen 1.1.2005 työkyvyttömyyseläkkeitä korotetaan indeksillä, jossa sekä palkkatason muutoksen että hintatason muutoksen painokerroin on 0,5. Vuodesta 2005 alkaen työkyvyttömyyseläkkeitä korotetaan kalenterivuosittain työeläkeindeksillä, jossa palkkatason muutoksen painokerroin on 0,2 ja hintatason muutoksen painokerroin 0,8. (TEL 9 §)

Kertakorotus

Vuoden 2005 lainmuutoksessa nuorina työkyvyttömiksi tulleiden eläketason säilyminen on pyritty varmistamaan indeksikorotusten lisäksi siten, että työkyvyttömyyseläkkeeseen lisätään iästä riippuva kertakorotus. Kertakorotus tehdään, kun työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta on kulunut viisi vuotta.

Kun työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein, otetaan kertakorotusta määrättäessä huomioon aikaisempi eläke aika. Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään uusin perustein, aiempaa eläke aikaa ei oteta huomioon.

Kertakorotus myönnetään myös ennen 1.1.2005 alkaneisiin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Kertakorotus myönnetään ensimmäisen kerran vuoden 2010 alusta. Tällöin se myönnetään sen korotusprosentin mukaisena, joka vastaa työkyvyttömyyseläkkeen saajan ikää korotushetkellä eli vuoden 2010 alussa. Ks. tarkemmin kertakorotuksesta kohta 10.3.

TEL:n 6 c §:n 2 momenttia vastaava säännös on myös LEL:n 7 b §:n 2 momentissa, MEL:n 12 c §:ssä, VEL:n 19 §:ssä ja KuEL:n 60 §:ssä. MYEL:n 6 §:n 1 momentissa ja YEL:n 5 §:n 1 momentissa on yleisviittaukset eläkkeen saamisen ja määrän osalta TEL:iin. TaEL:n 4 §:ssä on viittaus LEL:n 7 b §:ään.

Vuoden 2005 alusta lukien TEL:n 6 c §:n 2 momentin säännös on siirretty TEL:n 7 e §:n 2 momenttiin, johon muissa työeläkelaeissa viitataan.

Yleiskirje 12/86, Eläkkeen myöntäminen entisin perustein ja muita työeläkelakien muutoksia.

9.2

Eläke uusin perustein

Kun henkilö tulee uudelleen työkyvyttömäksi sen jälkeen, kun aikaisemman työkyvyttömyyseläkejaksen päättymisestä on kulunut kaksi vuotta, ja uuden työkyvyttömyyden syynä on kokonaan eri sairaus kuin aikaisemman työkyvyttömyyden, uusi työkyvyttömyyseläke myönnetään

8.10.2004

uusin perustein. Uusi työkyvyttömyyseläke myönnetään uusien perustein myös silloin, kun aikaisempaan, vuoden 2004 säännöksiin myönnettyyn työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole sisällytetty tulevaa aikaa, vaikka aikaisemman eläkkeen päättymisestä uuden työkyvyttömyyden alkuun ei olisi kulunut kahta vuotta.

Tällöin noudatetaan niitä eläkkeen laskemista koskevia säännöksiä, joiden perusteella eläke eläketapahtuma-ajankohta huomioon ottaen määräytyy. Toisin sanoen niissä työkyvyttömyyseläkkeissä, joissa uusi eläketapahtuma sattuu viimeistään 31.12.2005, eläke lasketaan vuoden 2004 säännösten mukaan, ja niissä, joissa eläketapahtuma-ajankohta on 1.1.2006 tai sen jälkeen, eläkkeen laskemisessa noudatetaan vuoden 2005 säännöksiä.

8.10.2004

10

MUUTOKSET TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEESSÄ JA MUUN ELÄKKEEN MUUTTUMINEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEKSI

Eläkkeensaajan työkyvyttömyyseläkeoikeudessa ja työkyvyttömyyseläkkeen määrässä voi tapahtua muutoksia eläkkeen myöntämisen jälkeen. Muutokset johtuvat pääasiassa eläkkeensaajan työskentelystä tai työkyvyn muutoksesta, mutta eläkkeen määrä saattaa muuttua myös esim. kertakorotuksesta tai ammatillisesta kuntoutuksesta johtuen. Työkyvyttömyyseläke voidaan muuttaa myös toisen lajiseksi eläkkeeksi. Lisäksi muu eläke voi muuttua työkyvyttömyyseläkkeeksi.

Työkyvyttömyyseläkkeen saaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle työkykynsä palautumisesta ja kuntoutuksen keskeytymisestä. Tämä velvollisuus todetaan eläkepäätöksessä.

TEL:n 17 b §:n 2 momentilla täsmennetään 1.1.2005 alkaen työkyvyttömyyseläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuutta. Säännöksen mukaan työkyvyttömyyseläkkeen saajan on ilmoitettava ryhtymisestään ansiotyöhön. Velvollisuus ilmoittaa ansiotyöhön ryhtymisestä koskee myös niitä työkyvyttömyyseläkkeensaajia, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen.

Eläkelaitos voi vaatia eläkkeensaajalta selvityksen eläkkeen määrään ja eläkeoikeuteen vaikuttavista seikoista, jos on aihetta epäillä, että näissä seikoissa on tapahtunut muutoksia. Jollei eläkkeensaaja ole toimittanut edellä tarkoitettuja eläkelaitoksen vaatimia selvityksiä eläkelaitoksen määräämässä kohtuullisessa ajassa, asia voidaan ratkaista käytävissä olevilla tiedoilla. (TEL 17 b § 2 ja 6 mom., KuEL 145 §)

10.1

Osatyökyvyttömyyseläke täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi

Osatyökyvyttömyyseläke (tai osakuntoutustuki) voidaan muuttaa uuden hakemuksen perusteella täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi (tai kuntoutustueksi), jos eläkkeensaajan työkyvyn arvioidaan alentuneen vähintään 3/5. Työkyvyn muutoksen täytyy arvion mukaan kestää ainakin vuoden ajan.

Jos osatyökyvyttömyyseläkettä saavan henkilön työkyky muuttuu siten, että hänellä on oikeus saada täyttä työkyvyttömyyseläkettä, osatyökyvyttömyyseläke muutetaan täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi täyden työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta, ellei TEL:n 4 d §:n 1 momentin säännöksestä muuta johdu. Jos osatyökyvyttömyyseläkkeen saajalle on vahvistettu ensisijaisuusaika, täyttä työkyvyttömyyseläkettä ryhdytään maksamaan ensisijaisuusajan päätyttyä. Siihen

8.10.2004

saakka työkyvyttömyyseläke maksetaan osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena.

Muutos täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi voidaan tehdä myös takautuvasti. Takautuvaa tarkistamista koskevat säännökset muuttuvat 1.1.2005 alkaen.

Hakemus vireille 31.12.2004 tai sitä ennen

Kun eläkkeensaajan hakemus tulee vireille tai eläkelaitos ryhtyy tarkistustoimenpiteisiin viimeistään 31.12.2004, muutos voidaan tehdä takautuvasti eläkkeensaajan tarkistushakemusta tai eläkelaitoksen tarkistamista lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltäneeltä kuudelta kuukaudelta (TEL 5 b § 4 mom., voimassa 31.12.2004 saakka). Takautuva aika lasketaan täysinä kalenterikuukausina.

Hakemus vireille 1.1.2005 tai sen jälkeen

Niissä tapauksissa, joissa tarkistushakemus tulee vireille tai tarkistustoimenpiteet aloitetaan 1.1.2005 tai sen jälkeen, muutos voidaan tehdä takautuvasti tarkistushakemusta tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta (TEL 5 b § 7 mom., voimaan 1.1.2005).

Eläke kuntoutuksen ajalta

Työeläkekuntoutuksen ajalta osatyökyvyttömyyseläkettä voidaan maksaa täytenä. Vaikka kuntoutus kestää vuotta lyhyemmänkin ajan, voidaan osatyökyvyttömyyseläke muuttua täydeksi samalle ajalle (TEL 5 b § 5 mom. 31.12.2004 saakka, TEL 5 b § 8 mom. 1.1.2005 alkaen).

Yleiskirje 33/81, Sairausvakuutuslain ja työeläkelakien muutoksia 1.1.1982 alkaen

Yleiskirje A 13/2003, Eläkkeen maksaminen muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen

10.2

Työskentely työkyvyttömyyseläkkeen aikana

10.2.1

Täysi työkyvyttömyyseläke osatyökyvyttömyyseläkkeeksi

Täysi työkyvyttömyyseläke (tai kuntoutustuki) muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi (tai osakuntoutustueksi), kun eläkkeensaajan työkyky on palautunut niin, ettei edellytyksiä täyden eläkkeen maksamiselle

8.10.2004

enää ole, mutta osatyökyvyttömyyseläkkeen edellytykset kuitenkin täytyvät.

Käytännössä toistaiseksi myönnetyn täyden työkyvyttömyyseläkkeen muuttaminen osatyökyvyttömyyseläkkeeksi tulee yleensä kysymykseen eläkkeensaajan ansiotulojen vuoksi. Täysi työkyvyttömyyseläke muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi, jos täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavan henkilön ansiotulot ovat yli 40 prosenttia mutta alle 60 prosenttia vakiintuneesta ansiosta. Tarkemmin sitä, mihin eläkkeen aikaisia ansioita verrataan, selostetaan kohdassa 2.7.

Eläkkeen määrä tarkistetaan eläkkeensaajan hakemuksesta tai eläkelaitoksen aloitteesta.

Tarkistus vireille 31.12.2004 tai sitä ennen

Ennen 1.1.2005 eläkettä ei alenneta ajalta, jolta sitä on jo suoritettu. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä ei siten voida pienentää osatyökyvyttömyyseläkkeeksi taannehtivasti (TEL 5 b § 4, voimassa 31.12.2004 saakka).

Kuitenkin silloin, kun eläkkeen maksaminen on ollut keskeytyneenä (keskeyttämistä koskeva säännös voimassa 1.1.2004 alkaen), eläke voidaan muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeeksi keskeyttämisestä lukien.

Tarkistus vireille 1.1.2005 tai sen jälkeen

Niissä tapauksissa, joissa eläkkeensaajan tarkistushakemus tulee vireille tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteet aloitetaan 1.1.2005 tai sen jälkeen, täysi työkyvyttömyyseläke voidaan muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeeksi tarkistushakemusta tai tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta (TEL 5 b § 7 mom., voimaan 1.1.2005). Ei kuitenkaan ajalta ennen 1.1.2005.

10.2.2

Eläkkeen keskeyttäminen

Työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämistä koskeva säännös (TEL 4 § 6 mom.) tuli voimaan 1.1.2004 alkaen. Työkyvyttömyyseläke keskeytetään, jos eläkkeensaajalla on tilapäisesti työansioita yli 60 prosenttia hänen vakiintuneesta ansiotasostaan (ks. kohta 2.7). Työkyvyttömyyseläke lakkautetaan, jos ansiotulot ovat jatkuvia ja eläkkeensaajan terveydentilasta saatu selvitys tukee lakkauttamistoimenpidettä.

Työkyvyttömyyseläke voidaan keskeyttää joko toistaiseksi tai määräajaksi. Keskeytyksen ei kuitenkaan tulisi jatkua yli vuoden aikaa.

8.10.2004

Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen keskeytetään työskentelyn alettua siten, että maksaminen päättyy työskentelyn aloittamista seuraavan kalenterikuukauden alusta. Jos tietoa työskentelystä ei ole saatu ajoissa, eläke keskeytetään seuraavasta maksukuukaudesta alkaen.

Keskeytysaika katsotaan eläkkeelläoloajaksi. Työntekijää tai yrittäjää ei vakuuteta vuonna 2004 sinä aikana, jona työkyvyttömyyseläke on keskeytettynä.

Jos keskeytettynä ollut eläke tulee myöhemmin lakkautettavaksi, tehdään lakkautus keskeyttämisaikakohdasta alkaen. Tällöin myös vuonna 2004 tehty työ tulee vakuuttaa jälkikäteen ja työskentelystä karttuu eläkettä.

Eläkkeen keskeyttämisestä annetaan valitusosoituksella varustettu päätös. Jos eläke on keskeytetty toistaiseksi, eläkkeen uudelleen maksuun laittamisesta annetaan päätös valitusosoituksineen. Jos työkyvyttömyyseläke on keskeytetty ennalta määrättyksi ajaksi, eläkkeen maksamista jatketaan työskentelyn ja keskeyttämisaikojen päätyttyä ilman päätöstä.

Keskeyttäminen 1.1.2005 tai sen jälkeen

Vuoden 2005 uudistuksessa keskeyttämistä koskeva säännös on siirtynyt TEL:n 5 b §:ään. Uuden säännöksen mukaan työkyvyttömyyseläke keskeytetään työskentelyn alkamista seuraavan kuukauden alusta. Keskeytys voidaan tehdä myös takautuvasti silloin, kun eläkkeensaaja ei ilmoita työhön menostaan tai eläkkeensaajan ilmoitus siitä tulee myöhässä. Eläkettä ei kuitenkaan voida keskeyttää pidemmältä ajalta kuin eläkkeensaajan tarkistushakemusta tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta.

Eläke voidaan keskeyttää takautuvasti aikaisintaan säännöksen voimaantulosta eli vuoden 2005 alusta.

Koska vakuuttamista ja eläkkeen karttumista koskevat säännökset muuttuvat 1.1.2005 alkaen, työntekijä ja yrittäjä on vakuutettava keskeytyksen ajalta, vaikka hänen eläkkeeseensä sisältyisi tuleva aika.

Eläkkeen kartumisesta eri tilanteissa keskeytyksen ajalta ks. soveltamisohje Eläkkeen karttuminen 1.1.2005 alkaen.

Tutkimuksista kieltäytyminen

TEL:n 8 b §:n 1 momentin mukaan työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen voidaan keskeyttää, jos sen saaja ilman hyväksyttävää syytä ei ole suostunut eläkelaitoksen määräämään ja kustantamaan tutkimukseen

8.10.2004

tai hoitoon. Keskeyttäminen ratkaistaan aina tapauskohtaisesti. Säännöstä voidaan soveltaa esimerkiksi tilanteessa, jossa työkyvyttömyyseläkkeen saajan epäillään olevan työkykyinen. Tällöin henkilö voidaan määrätä työkykyä selvittäviin tutkimuksiin. Jos henkilö kieltäytyy tutkimuksesta ilman pätevää syytä, voidaan työkyvyttömyyseläke keskeyttää.

Vapausrangaistus

Eläketurvaa järjestettäessä voidaan määrätä, että eläke tai sen osa voidaan keskeyttää vapausrangaistuksen ajaksi (TEL 8 b § 2 mom.). Eläkettä ei voida tällä perusteella keskeyttää suoraan TEL:n nojalla, vaan siihen oikeuttavan määräyksen tulee olla vakuutus sopimuksessa taikka eläkekassan tai -säätiön säännöissä. Joidenkin eläkesäätiöiden säännöissä tällainen määräys on, mutta käytännössä sitä ei ole noudatettu.

10.2.3

Eläkkeen lakkauttaminen

Eläkkeen lakkauttamista koskeva säännös on ennen vuoden 2005 uudistusta TEL:n 4 §:n 6 momentissa ja tätä säännöstä sovelletaan 31.12.2004 saakka. Uudistuksessa säännös siirtyy TEL:n 5 b §:ään. Samoin kuin työkyvyttömyyseläkkeen takautuva keskeyttäminen myös lakkauttaminen vuoden ajalta takautuvasti on vuodesta 2005 alkaen mahdollista. Työkyvyttömyyseläke voidaan periä takaisin tietyin edellytyksin myös yli vuoden ajalta. Ks. kohta 10.2.4.

Työkyvyttömyyseläke lakkautetaan, jos eläkkeensaajan työkyky on siinä määrin palautunut, ettei hän enää täytä eläkkeen saamisen edellytyksiä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työkyvyttömyyseläkkeensaajan työkyky ei ole enää alentunut vähintään 2/5. Eläkkeen lakkauttamista harkitaan, jos työkyvyttömyyseläkkeellä olevan ansiotulot ylittävät 60 prosenttia ennen eläkkeen myöntämistä olleesta vakiintuneesta ansiosta (ks. kohta 2.7) ja terveydentilan perusteella voidaan arvioida, että ansiotyö voi olla jatkuvaa.

Kuntoutustuki voidaan lakkauttaa, jos kuntoutustuen saaja on ilman pätevää syytä kieltäytynyt ammatillisesta kuntoutuksesta tai ilman pätevää syytä keskeyttänyt tällaisen kuntoutuksen. Käytännössä tällöin kuntoutustuen maksaminen ensin keskeytetään. Jos ammatillinen kuntoutus ei käynnisty eikä kuntoutustuen saaja esitä kuntoutuksen keskeytymiselle pätevää syytä, voidaan kuntoutustuki lakkauttaa kokonaan.

Pätevänä syynä kuntoutuksen keskeytymiselle voidaan pitää esimerkiksi työkyvyttömyyttä aiheuttaneen sairauden pahenemista tai uutta työkyvyttömyyttä aiheuttavaa sairautta. Myös kuntoutustuen saajan olo-

8.10.2004

suhteissa tapahtunut muutos, esimerkiksi omaisen vakava sairastuminen, voi olla pätevä syy kuntoutuksen keskeyttämiseen.

Työkyvyttömyyseläkettä lakkautettaessa tai kuntoutustuen päättyessä eläkkeen maksamista voidaan työhönpaluun tukemiseksi jatkaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena kuntoutustukena vuotta lyhyemmältäkin ajalta. (TEL 5 b § 5 mom. 31.12.2004 saakka, TEL 5 b § 8 mom. 1.1.2005 alkaen)

Eläke lakkautetaan sitä seuraavan kalenterikuukauden alusta, jona eläkkeensaaja ei enää ole täyttänyt eläkkeen saamisen edellytyksiä.

Ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta työkyvyttömyyseläkettä ei pääsääntöisesti voida lakkauttaa takautuvasti, koska kysymys on harkinnanvaraisesta ratkaisusta. Joissakin harvoissa tapauksissa työkyvyttömyyseläke on lakkautettu takautuvasti eläkkeensaajan pyynnöstä. Tämä on ollut perusteltua esim. silloin, kun pieni tulevan ajan osatyökyvyttömyyseläke on estänyt eläketurvan karttumisen paremmilla ansioilla esim. julkisen puolen eläkejärjestelmästä.

Vuoden 2005 säännösten mukaan täysitehoinen eläke ei enää estä uuden eläkkeen karttumista. Lisäksi eläkeuudistuksessa on säädetty, että työkyvyttömyyseläke voidaan lakkauttaa takautuvasti tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltäneen vuoden ajalta (TEL 5 b § 7 mom.). Tätä säännöstä sovelletaan silloin, kun eläkkeensaajan tarkistushakemus on tehty tai eläkelaitoksen tarkistustoimiin ryhdytään 1.1.2005 tai sen jälkeen. Eläke voidaan lakkauttaa takautuvasti aikaisintaan säännöksen voimaantulosta eli vuoden 2005 alusta.

Työkyvyttömyyseläkkeen lakkauttamisesta annetaan valituskelpoinen päätös. Myös aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperinnästä on annettava valituskelpoinen päätös.

Kun eläkkeensaajaan on otettu yhteyttä valvontatoimia varten, on hänelle aina ilmoitettava, mihin ratkaisuun on päädytty, vaikka eläke jatkuisi ennallaan.

Yleiskirje A 47/2003, Viimeisen eläkelaitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen, luku 6.5, VILMA-eläkkeen lakkauttaminen.

10.2.4

Työkyvyttömyyseläkkeen periminen takaisin yli vuoden ajalta

Vuoden 2005 alusta voimaan tulevan säännöksen (TEL 5 b § 5 mom.) mukaan osatyökyvyttömyyseläkkeeseen ei ole oikeutta aikana, jolloin työansiot ovat enemmän kuin 60 prosenttia eläketapahtumaa edeltä-

8.10.2004

neestä vakiintuneesta keskiansiosta. Täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole oikeutta aikana, jolloin työansiot ovat enemmän kuin 40 prosenttia eläketapahtumaa edeltävästä vakiintuneesta keskiansiosta. Edellytyksenä on, että ansiot eivät ole vain tilapäisesti ylittäneet ansiorajaa.

Säännöstä sovelletaan, kun työkyvyttömyyseläkkeen tarkistustoimenpiteisiin ryhdytään 1.1.2005 tai sen jälkeen. Sitä sovelletaan myös työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen.

Aiheettomasti maksetut eläke-erät peritään takaisin. Eläkkeen takaisinperinnästä on annettava erillinen päätös. Aiheettomasti maksettu työkyvyttömyyseläke voidaan periä takaisin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa etuuden maksupäivästä lukien (TEL 18 § 5 mom., voimaan 1.1.2004). Takaisinperintä voidaan tehdä vain vuonna 2005 ja sen jälkeen eli säännöksen voimaantulon jälkeen maksettujen eläke-erien osalta.

Ajalta, jolta työntekijällä ei ole oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen, ei kartu eläkettä eläkejakson perusteella. Sen sijaan tältä ajalta karttuu eläkettä työansioden perusteella joko normaalien karttumien mukaan eli 1,5 prosenttia 53 vuoden ikään asti ja 1,9 prosenttia 53 - 62 vuoden iässä tai eläkeaikaisen karttuman mukaan eli 1,5 prosenttia vuodessa. Ks. eläkkeen kartumisesta eri tilanteissa tarkemmin soveltamisohje Eläkkeen karttuminen 1.1.2005 alkaen.

Eläkerekisteriin eläkesuhde päätetään siihen ajankohtaan, johon eläkeoikeuskin päättyy, tai eläkesuhteeseen tehdään katkos sille ajalle, jolta eläkkeeseen ei ole oikeutta.

10.2.5 Takaisinperintä

Kun eläke tarkistetaan tai lakkautetaan takautuvasti, aiheetta maksettu etuus tulee periä takaisin. Takaisinperinnästä voidaan kuitenkin osittain tai kokonaan luopua, jos etuuden aiheettoman maksamisen ei voida katsoa johtuneen etuuden saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos perittävä määrä on vähäinen. Aiheettomasti maksettu etuus saadaan periä takaisin myös kuittaamalla se vastaisuudessa maksettavista eläke-eristä. (TEL 18 §)

Takaisinperintää selostetaan tarkemmin yleiskirjeessä A 34/92, Perusteita maksetun etuuden takaisinperintä ja yleiskirjeessä A 47/2003, Viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen, luku 7, Eläkkeen takaisinperintä.

8.10.2004

10.3

Kertakorotus

Jotta nuorena työkyvyttömäksi tulleiden eläkkeen taso säilyisi, tehdään työkyvyttömyyseläkkeisiin iästä riippuva kertakorotus (TEL 7 g §). Korotus tehdään sen kalenterivuoden alusta, johon mennessä työkyvyttömyyseläkkeen alkamisesta on kulunut viisi täyttä kalenterivuotta. Korotusprosentin suuruus määräytyy sen mukaan, minkä ikäinen työntekijä on korotusvuoden alussa. Iän ollessa 24-26 vuotta, korotusprosentti on 21. Korotusprosentti pienenee kutakin ikävuotta kohden 0,7 prosenttiyksiköllä. Iän ollessa yli 55 vuotta, korotusta ei enää tehdä.

Kertakorotustaulukko

Ikä korotusvuoden alussa	korotusprosentti
24-26	21
27	20,3
28	19,6
29	18,9
30	18,2
31	17,5
32	16,8
33	16,1
34	15,4
35	14,7
36	14,0
37	13,3
38	12,6
39	11,9
40	11,2
41	10,5
42	9,8
43	9,1
44	8,4
45	7,7
46	7,0
47	6,3
48	5,6
49	4,9
50	4,2
51	3,5
52	2,8
53	2,1
54	1,4
55	0,7

8.10.2004

Työkyvyttömyyseläkkeiden kertakorotus myönnetään ensimmäisen ker-
ran vuoden 2010 alusta. Se myönnetään myös ennen 1.1.2005 alkanei-
siin työkyvyttömyyseläkkeisiin sen korotusprosentin mukaisena, joka
vastaa työkyvyttömyyseläkkeen saajan ikää korotushetkellä eli vuoden
2010 alussa.

Hallituksen esityksen (HE 242/2002 vp.) mukaan, jos työkyvyttömyys-
eläke myönnetään entisin perustein, otetaan korotusta määrättäessä
aikaisempi eläkkeelläoloaika huomioon. Vastaavasti uusin perustein
eläkettä myönnettäessä aikaisempi korotus ei enää sisälly eläkkeeseen,
joten mahdollinen korotus määräytyy sen mukaan, minkä ikäinen työn-
tekijä on uuden työkyvyttömyyseläkkeen korotushetkellä.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrän muuttumisesta kertakorotuksen joh-
dosta on annettava päätös, josta on muutoksenhakuoikeus kertakoro-
tuksen osalta.

Kertakorotuksesta kerrotaan tarkemmin eläkkeen laskennasta erikseen
annettavissa ohjeissa.

10.4

Kuntoutustuen saajan ammatillinen kuntoutus

Kuntoutustuen saajalla voi olla oikeus ammatilliseen kuntoutukseen,
jonka ajalta kuntoutustuen lisäksi maksetaan kuntoutuskorotusta. Työ-
eläkekuntoutuksesta ks. yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus.

10.5

Työkyvyttömyyseläkkeen muuttuminen muuksi eläkkeeksi

10.5.1

Täysi työkyvyttömyyseläke tai osatyökyvyttömyyseläke vanhuuseläk- keeksi

Työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma-ajankohta määrää sen, so-
velletaanko eläkettä määrättäessä vuoden 2004 vai vuoden 2005 sään-
nöksiä ja näin ollen sen, missä iässä työkyvyttömyyseläke muuttuu
vanhuuseläkkeeksi.

Täysi työkyvyttömyyseläke muuttuu saman suuruiseksi vanhuuseläk-
keeksi vanhuuseläkkeen saamiseen oikeuttavan iän täyttämistä seu-
raavan kuukauden alusta lukien. Osatyökyvyttömyyseläke muuttuu täy-
den työkyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi vanhuuseläkkeeksi samasta
ajankohdasta.

Koska henkilöllä on iän perusteella oikeus jäädä vanhuuseläkkeelle,
voidaan vuoden 2004 säännöin myönnetty osatyökyvyttömyyseläke
eläkkeensaajan niin halutessa muuttaa varhennetuksi vanhuuseläk-

8.10.2004

keeksi aikaisintaan 60 vuoden iästä ja vuoden 2005 säännöin myönnetty osatyökyvyttömyyseläke aikaisintaan 62 vuoden iästä. Jos osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö hakee varhennettua vanhuuseläkettä, eläkelaitoksen tulee kuitenkin ensin selvittää hänen mahdollisuutensa saada täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai yksilöllistä varhaiseläkettä.

Työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi vanhuuseläkettä on erikseen haettava ja vanhuuseläkkeestä annetaan päätös seuraavissa tilanteissa:

- vuoden 2004 säännöksiin myönnetty työkyvyttömyyseläke on myönnetty kertasuorituksena
- vuoden 2004 säännöksiin myönnetystä työkyvyttömyyseläkkeestä on rajoitussäännöksellä jätetty pois eläkkeen osa
- työskentelystä työkyvyttömyyseläkkeen aikana on karttunut uutta eläkettä

Työkyvyttömyyseläketapahtuma 31.12.2005 tai sitä ennen

Työkyvyttömyyseläke, jonka eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen, muuttuu vanhuuseläkkeeksi 65 vuoden iässä tai siinä iässä, joka on työntekijän vanhuuseläkeikä.

Tällöin vanhuuseläkkeeseen lisätään hakemuksesta rajoitussäännöksen perusteella pois jätetty eläkkeen osa.

Jos työkyvyttömyyseläkkeen saaja, jonka eläkkeeseen ei sisälly tulevaa aikaa, työskentelee eläkkeellä ollessaan, hänelle karttuu eläkettä normaalien karttumien mukaan. Kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi, eläkkeeseen lisätään hakemuksesta työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä sekä ennen 1.1.2005 että sen jälkeen karttunut eläke.

Vuoden 2005 alusta lukien myös tulevaa aikaa sisältävällä työkyvyttömyyseläkkeellä olevan työntekijän työskentelystä on maksettava työeläkevakuutusmaksut ja hänelle karttuu eläkettä työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehdystä työstä. Säännös koskee myös niitä työkyvyttömyyseläkkeitä, joissa eläketapahtuma on sattunut ennen 1.1.2005 (L 886/2004 voimaantulosäännös 10 mom.). Työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehdystä työstä karttuu eläkettä 1,5 prosenttia vuodessa.

Eläkkeen aikana tapahtuneesta ja jo päättyneestä työskentelystä karttunut eläke lisätään hakemuksesta eläkkeeseen työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta tai lisäturvan alemmasta eläkeiästä. Karttuma

8.10.2004

sellaisesta työskentelystä, joka vielä jatkuu työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi, lisätään vanhuuseläkkeeseen työskentelyn päättymistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Tätä karttumaa on haettava erikseen.

Työkyvyttömyyseläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen mukaan työkyvyttömyyseläkkeitä myönnetään 63 vuoden ikään asti ja työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien (TEL:n 4 §:n 6 mom.). Uusia säännöksiä sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen.

Työkyvyttömyyseläkkeen aikana ansaittuun eläkkeeseen on oikeus hakemuksesta työsuhteen päättymistä seuraavan kuukauden alusta, kuitenkin aikaisintaan 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Karttuma sellaisesta työskentelystä, joka vielä jatkuu työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi, lisätään vanhuuseläkkeeseen työskentelyn päättymistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Tätä karttumaa on haettava erikseen.

Kertasuoritus

Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa TEL:n 19 b §:n 5 momenttia on muutettu siten, että myös tulevan ajan eläkeosan sisältävä työkyvyttömyyseläke voidaan maksaa kertasuorituksena, jos eläke on ennen TEL:n 8 tai 8 a §:n mukaista yhteensovitusta pienempi kuin 12,72 euroa (vuoden 2004 ind.). Jos eläkelaitos maksaa työkyvyttömyyseläkkeen kertasuorituksena, se maksaa samalla kertasuorituksena myös työkyvyttömyyseläkkeen jälkeen myönnettävän vanhuuseläkkeen. Tätä säännöstä sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2005 tai sen jälkeen.

Elinaikakerroin

Vuodesta 2009 alkaen määritellään elinaikakerroin, jonka avulla eläkkeet pyritään sopeuttamaan elinajan odotteen muutokseen.

Vanhuuseläke kerrotaan kertoimella, joka määritellään eläkkeensaajan 62 vuoden iän täyttämisenä vuonna. Vuonna 2009 elinaikakerroin on 1, joten ensimmäisen kerran elinaikakerroin vaikuttaa vuonna 2010 alkaviin vanhuuseläkkeisiin. Eläke tarkistetaan elinaikakerroimella silloin, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Tällöinkin käytetään työntekijän 62 vuoden iän täyttämisenä vuodeksi vahvistettua kerrointa. Elinaikakerrointa ei sovelleta silloin, kun työkyvyttömyyseläke, jonka eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen, muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

8.10.2004

Elinaikakerrointa selostetaan tarkemmin eläkelaskennasta annettavissa ohjeissa.

10.5.2

Osatyökyvyttömyyseläke työttömyyseläkkeeksi

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä työttömyyseläke eläkemuotona lakkautetaan siten, että vuonna 1950 tai sen jälkeen syntyneet eivät voi enää jäädä työttömyyseläkkeelle.

Osatyökyvyttömyyseläkettä saavalla henkilöllä saattaa olla oikeus työttömyyspäivärahaan ja sen perusteella myöhemmin työttömyyseläkkeeseen. 5/15 ja 5/20 työssäoloedellytystä tutkittaessa rinnastetaan tulevan ajan eläkkeellä oloaika työssäoloaikaan.

Työttömyyseläkkeen määrä on yhtä suuri kuin se työkyvyttömyyseläke, jonka henkilö olisi saanut, jos osatyökyvyttömyyseläke olisi muutettu täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi.

Jos työttömyyseläke myönnetään vuoden 2000 säännösten mukaisena, tulevan ajan eläkkeen osa jää lepäämään. Työttömyyseläke määrätään kuitenkin vähintään maksetun osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi, jollei esim. yhteensovituksesta muuta johdu. Jos työttömyyseläke myönnetään samalla ajalle, jolta osatyökyvyttömyyseläkettä jo on maksettu, katsotaan maksettu osatyökyvyttömyyseläke työttömyyseläkkeen osasuorituksiksi.

Vuoden 2000 säännöksiä sovelletaan, jos sekä osatyökyvyttömyyseläkkeen että työttömyyseläkkeen eläketapahtuma ovat 1.1.2000 tai sen jälkeen eikä hakija kuulu voimaantulosäännöksellä suojattuihin. Muissa tapauksissa sovelletaan syntymävuodesta riippumatta vuoden 1994 säännöksiä, joiden mukaan työttömyyseläkkeessä voi olla täysi tulevan ajan eläkkeenosa.

Kun osatyökyvyttömyyseläke muutetaan työttömyyseläkkeeksi, työttömyyseläkkeeseen ei lisätä osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työs-kentelystä 1.1.2005 jälkeen mahdollisesti karttunutta eläkettä, vaan se lisätään hakemuksesta vasta vanhuuseläkkeeseen, jos työsuhde on päättynyt.

Jos työttömyyseläke lakkaa, osatyökyvyttömyyseläkettä on haettava uudelleen. Aikaisemman osatyökyvyttömyyseläkkeen maksaminen ei jatku automaattisesti.

8.10.2004

Vuonna 1996 suojatut

Niiden henkilöiden, joiden eläke suojattiin 1.1.1996 lainmuutoksessa, tulevan ajan eläke samoin kuin karttunut eläke lasketaan vuoden 2004 säännöin riippumatta eläketapahtuma-ajankohdasta. Tulevan ajan karttumaprosentti on 1,5 %. Näille suojatuille joudutaan laskemaan työkyvyttömyyseläkkeitä ja työttömyyseläkkeitä vuoden 2004 säännöin mahdollisesti vielä vuonna 2007.

Suojauksien piiriin kuulumisesta on periaatteessa tieto Eläketurvakeskuksen rekisterissä. Tiedot voivat olla puutteellisia, jolloin eläkkeen hakija on velvollinen itse osoittamaan, että kuuluu em. suojasäännösten piiriin.

Yleiskirje A 23/2001, Työttömyyseläke, kohta 19.1

Soveltamisohje Työttömyyseläke eläkeuudistuksessa vuonna 2005

10.6

Muun eläkkeen muuttuminen työkyvyttömyyseläkkeeksi

10.6.1

Työttömyyseläke työkyvyttömyyseläkkeeksi

Jos työttömyyseläkkeen saaja tulee pitkäaikaisesti eli ainakin vuoden ajaksi työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömäksi, työttömyyseläke muutetaan hakemuksesta työkyvyttömyyseläkkeeksi. Muutos tehdään lähinnä seuraavasta mahdollisesta eräntymispäivästä.

TEL:n 4 c §:n 9 momentin mukaan täysi työkyvyttömyyseläke määrätään tällöin maksetun työttömyyseläkkeen suuruiseksi. Jos työttömyyseläkkeessä on ollut tulevan ajan eläkkeenosa lepäävänä, ei tätä lepäävää tulevan ajan eläkkeenosaa lisätä työkyvyttömyyseläkkeeseen. Tulevan ajan eläkkeenosa ja tältä ajalta laskettava mahdollinen työeläkeliisa ja lapsikorotus lisätään kuitenkin eläkkeeseen siinä vaiheessa, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Jos henkilö tulee työkyvyttömäksi tulevan ajan sisältävän työttömyyseläkkeen keskeyttämisen jälkeen ennen kuin kaksi vuotta on kulunut keskeyttämisestä, työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein eli työttömyyseläkkeen suuruisena (TEL 6 c § 2 mom. 31.12.2004 saakka, TEL 7 e § 2 mom. 1.1.2005 alkaen). Näin ollen näissä tilanteissa työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein myös 63 vuotta täyttäneelle tai sairauspäivärahaikauden aikana täyttävälle henkilölle, jonka työkyvyttömyyseläketapahtuma on vuonna 2005. Kun työkyvyttömyyseläketapahtuma on vuonna 2006 tai sen jälkeen, myönnetään vastaavissa tilanteissa vanhuuseläke entisin perustein.

8.10.2004

Kun työttömyyseläke muutetaan työkyvyttömyyseläkkeeksi tai kun työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein työttömyyseläkkeen suuruisena, ei eläkeaikaisesta tai työttömyyseläkkeen keskeytyksen aikaisesta työskentelystä mahdollisesti 1.1.2005 jälkeen kertynyttä eläkettä lisätä työkyvyttömyyseläkkeeseen, vaan vasta vanhuuseläkkeeseen.

Yleiskirje A 23/2001, Työttömyyseläke, kohta 18.3 ja soveltamisohje Työttömyyseläke eläkeuudistuksessa vuonna 2005

10.6.2

Osa-aikaeläke työkyvyttömyyseläkkeeksi

Kun harkitaan osa-aikaeläkkeellä olevien henkilöiden oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen, arvioidaan heidän työkykyään entiseen kokoaika-työhön niissä tapauksissa, joissa työkyvyttömyyseläkkeen eläketapah-tuma on sattunut vuoden kuluessa osa-aikaeläkkeen ja osa-aikatyön al-kamisesta. Niissä tapauksissa, joissa eläkettä haetaan yli vuoden jatku-neen osa-aikaeläkkeellä olon jälkeen, tulisi oikeus työkyvyttömyyseläk-keeseen harkita kokonaisuutena ottaen huomioon paitsi osa-aikatyön pituus myös seuraavat seikat:

- onko työkyvyttömyyden syynä oleva sairaus alkanut jo ennen osa-aikaeläkkeelle siirtymistä ja onko se haitannut työntekoa osa-aikatyössä
- onko hakija jatkanut entistä työtään osa-aikaisena vai onko osa-aikatyö kokonaan erilainen kuin aikaisempi työ

Osa-aikaeläkkeen saajan tullessa työkyvyttömäksi eläke muutetaan ha-kemuksesta työkyvyttömyyseläkkeeksi. Ellei osa-aikaeläkkeen saaja hae SVL:n mukaista päivärahaa, työkyvyttömyyseläke alkaa työkyvyttömäksituloa seuraavan kuukauden alusta. Jos työkyvyttömyyseläke tällöin myönnetään samalle ajalle, jolta jo on maksettu osa-aikaeläkettä, osa-aikaeläke katsotaan työkyvyttömyyseläkkeen osasuoritukseksi.

Jos osa-aikaeläkkeen saajalle myönnetään SVL:n mukainen päiväraha, päiväraha maksetaan osa-aikaeläkkeen lisäksi. Tällöin myös ensisijai-suusaika vahvistetaan normaalisti ja kuntoutustuki tai työkyvyttömyyseläke alkaa ensisijaisuusajan päätyttyä.

Yksityisen alan työeläkelakien mukaan vuonna 1946 ja sitä ennen syn-tyneiden osa-aikaeläke ja sen jälkeen myönnettävä vanhuuseläke mää-räytyvät vuoden 2004 säännösten mukaan. Poikkeuksena on, että näil-läkin henkilöillä on 1.1.2005 alkaen oikeus vähentämättömään van-huuseläkkeeseen 63 vuoden iässä. Tästä johtuen myöskään vuonna 1946 tai sitä ennen syntyneelle osa-aikaeläkkeellä olevalle henkilölle ei enää myönnetä työkyvyttömyyseläkettä 63 vuoden iän täyttämisen jäl-keen, vaan sen sijaan vanhuuseläke.

8.10.2004

Vuonna 1946 ja sitä ennen syntyneiden henkilöiden samoin kuin vuonna 1947 ja sen jälkeen syntyneiden henkilöiden osa-aikaeläkkeen jälkeiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen, jonka eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen, sovelletaan vuoden 2004 säännöksiä. Jos työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen, työkyvyttömyyseläke määräytyy vuoden 2005 säännösten mukaan.

Ks. soveltamisohje Osa-aikaeläke.

10.6.3

Varhennettu vanhuuseläke työkyvyttömyyseläkkeeksi

Varhennetun vanhuuseläkkeen saaja saattaa ilmoittaa eläkelaitokselle, ettei hän haluaakaan hakemaansa ja jo myönnettyä eläkettä. Syyksi hän voi ilmoittaa esimerkiksi, että hänellä on alun perin ollut tarkoitus hakea työkyvyttömyyseläkettä.

Varhennettua vanhuuseläkettä ei lakkauteta eläkkeensaajan pyynnöstä. Jos kuitenkin varhennetun vanhuuseläkkeen saaja ennen kuin eläkepäättös saa lainvoiman ilmoittaa eläkelaitokselle, ettei hän halua myönnettyä eläkettä, eläkelaitos peruuttaa antamansa päätöksen (ELK:n päätös 699/88, 7.6.1988).

Jos varhennetulla vanhuuseläkkeellä oleva henkilö tulee työkyvyttömäksi, hänelle voidaan myöntää työkyvyttömyyseläke siitä eläkkeen osasta, jota ei ole varhennettu. Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisessä on otettava huomioon mahdollinen SVL:n mukaisen päivärahan ensisijaisuusaika.

Jos varhennettua vanhuuseläkettä saava hakee työkyvyttömyyseläkettä ja eläkelaitos katsoo, että oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen on ollut olemassa jo ennen varhennetun vanhuuseläkkeen alkamista, eläkelaitos myöntää työkyvyttömyyseläkkeen väliaikaisella päätöksellä ja hakee varhennettua vanhuuseläkettä koskevan päätöksen poistamista. Varhennetun vanhuuseläkkeen jo maksetut eläke-erät katsotaan työkyvyttömyyseläkkeen ennakosuorituksiksi.

Varhennetun vanhuuseläkkeen ikäraja muuttuu vuoden 2005 eläkeuudistuksessa 60 vuodesta 62 vuodeksi. Voimaantulosäännöksen 6 momentin mukaan vuonna 1944 ja sitä ennen syntyneet säilyttävät oikeuden saada varhennettu vanhuuseläke 60 vuoden iässä.

Yleiskirje 53/85, Varhennetun ja lykätyn vanhuuseläkkeen soveltamisohjeet

Lakiosaston tiedote 2/86/T, Varhennetun vanhuuseläkkeen peruuttaminen

8.10.2004

Lakiosaston tiedote 16/93, Yrittäjäeläkkeen karttuminen varhennetulla vanhuuseläkkeellä ollessa

Soveltamisohje Vanhuuseläke 1.1.2005 alkaen

10.6.4

Luopumistuki ja työkyvyttömyyseläkkeet

Luopumistukilakiin perustuva luopumisjärjestelmä tuli voimaan 1995 alussa ja se on voimassa vuoden 2006 loppuun. Luopumistavasta ja luopumisvuodesta riippuen luopumistuki voi alkaa 55 – 60 ikävuoden välillä.

Nuorempi puoliso voi saada uinuvan luopumistuen, jos hän on enintään viisi vuotta nuorempi kuin kyseinen luopumistapa edellyttää. Tietyin edellytyksin oikeus uinuvaan luopumistukeen voi olla myös maatalousyrittäjän leskellä ja nuoremmalla sisaruksella. Uinuvan luopumistuen maksaminen alkaa vasta, kun varsinainen luopumiskä täyttyy.

Luopumistuki ei estä työeläkkeen karttumista MYEL-eläkettä lukuunottamatta (LUTUL 24 §). Luopumistuen saaja voi siis saada työkyvyttömyyseläkkeen muiden työeläkelakien kuin MYEL:n mukaan, jos hän luopumistuella ollessaan tulee eläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömäksi. Jos luopumistuen saajalle myönnetään työkyvyttömyyseläke, luopumistuen täydennysosa (= kansaneläkettä vastaava osa) lakkauteaan.

Uinuvalla luopumistuella olevalle voidaan työkyvyttömyyseläke myöntää myös MYEL:n mukaan uinumistuen alkamiseen saakka.

Jos hakija on oikeutettu sekä työkyvyttömyyseläkkeeseen että luopumistukeen, on hakijan valittava, ottaako hän luopumistuen vai työkyvyttömyyseläkkeen. Jos hän valitsee työkyvyttömyyseläkkeen, puoliso (tai sisarus) menettää oikeutensa uinuvaan luopumistukeen.

10.6.5

Sukupolvenvaihdos- ja työkyvyttömyyseläke

Sukupolvenvaihdoseläkkeitä myönnettiin MYEL:n mukaan vuosina 1974 - 1990 ja sukupolvenvaihdoseläkelain (SPVEL) mukaan vuosina 1991 - 1995. Sukupolvenvaihdoseläkkeen ikäraja oli 55 vuotta ja uinuvan eläkeoikeuden sai 50-vuotiaana.

Sukupolvenvaihdoseläke käyttäytyy työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden samoin kuin luopumistuki kohdassa 10.6.4.

8.10.2004

10.6.6

Luopumiskorvaus ja työkyvyttömyyseläke

Luopumiskorvauksia myönnettiin vuosina 1993 - 1995. Luopumiskorvauksen ikäraja oli 55 vuotta ja uinuvan eläkeoikeuden sai 50-vuotiaana.

Luopumiskorvaus ei estä työeläkkeen karttumista (LUKL 24 §), joten luopumiskorvauksen saaja voi saada työkyvyttömyyseläkkeen muiden työeläkelakien mukaan samoin kuin luopumistuen saaja (kohta 10.6.4). Luopumiskorvauksessa on täydennysosan tilalla luopumislisä, joka perustuu viljelemättä jääneeseen peltopinta-alaan ja luovutettuun kotieläinmäärään. Luopumislisän maksaminen loppuu, jos luopumiskorvauksen saajalle myönnetään työkyvyttömyyseläke.

Luopumislisä voi tulla uudelleen maksuun, kun luopumiskorvauksen saaja täyttää 65 vuotta, jos hän luopumiskorvauksella ollessaan ei ole ehtinyt saada luopumislisää vähintään kuuden vuoden ajalta. 65 vuotta täyttäneelle luopumislisää maksetaan 50 prosentilla vähennettynä ja vain niin kauan kunnes sitä on maksettu yhteensä kuuden vuoden ajalta.

10.6.7

Luopumiseläke ja työkyvyttömyyseläkkeet

Luopumiseläkkeitä myönnettiin vuosina 1974 - 1992 maatalousyrittäjille, jotka lopettivat pysyvästi maatalouden harjoittamisen. Ikärajat olivat 55 vuotta yrittäjällä ja 45 vuotta hänen puolisoillaan. Luopumiseläke ei ole työeläke eikä sillä ole yläikärajaa. Luopumiseläkkeen määrä laskettiin luovutettavien hehtaarien perusteella.

Työkyvyttömyyseläkkeen ja muunkin työeläkkeen voi saada luopumiseläkkeen rinnalla. Luopumiseläke ei vaikuta työeläkkeisiin eikä kansaneläkkeisiin. Sen sijaan kansaneläkkeen myöntäminen ja 65 vuoden täyttäminen muuttavat luopumiseläkkeen vähennetyksi.

8.10.2004

11 MUUTOKSENHAKU

11.1 Yleistä

Tässä luvussa kerrotaan työkyvyttömyyseläkkeiden muutoksenhakua koskevista erityispiirteistä.

Eläkeasioiden muutoksenhakumenettelystä kerrotaan tarkemmin yleiskirjeissä Eläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku sekä A 47/2003, Viimeisen eläkelaitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen, luku 8. EU/ETA-päätösten muutoksenhakua selostetaan tämän yleiskirjeen luvussa 13 ja yleiskirjeessä A 48/96, Työeläke EU:n sosiaaliturvasäännösten mukaan.

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys toimeentuloturvan muutoksenhakua koskeväksi lainsäädännöksi (HE 155/2003 vp). Esityksen mukaan eläkelautakunnan nimi muutettaisiin eläkevalituslautakunnaksi.

Varsinainen muutoksenhaku

Työkyvyttömyyseläkeasioissa varsinainen muutoksenhakukeino on päätöksestä tai päätösyhdistelmästä tehty valitus. Asianosainen, joka ei tyydy eläkelaitoksen eläkepäätökseen, saa hakea siihen muutosta valittamalla viimeistään 30 päivänä sen päivän jälkeen, jona asianosainen on saanut tiedon päätöksestä.

Työeläkelakien mukaisissa työkyvyttömyyseläkeasioissa ensimmäisinä muutoksenhakueliminä toimivat yksityisen alan eläkejärjestelmän eläkevalituslautakunta, kuntien eläkelautakunta ja valtion eläkelautakunta ja kaikkien näiden eläkejärjestelmien yhteisenä ylimpänä muutoksenhakuelimenä vakuutusosikeus.

Muutoksenhakuohjeessa on yksityiskohtaiset ohjeet niistä muodollisista menettelysäännöksistä, joita muutoksenhaussa on noudatettava. Sen lisäksi eläkelaitos antaa päätöksensaajalle käytännön muutoksenhakutilanteessa tarvittavia neuvoja. Niitä voidaan antaa esim. päätöstä selostavassa liiteaineistossa.

VILMA-menettely

VILMA-menettelyn piiriin kuuluvaan päätösyhdistelmään haetaan lähtökohtaisesti muutosta noudattaen VILMA-laitoksen muutoksenhakumenettelyä. Valitusasia käsitellään pääsääntöisesti ainoastaan VILMA-laitoksen eläkejärjestelmän muutoksenhakuelimissä samoin kuin eläkelaitoksen antamaa muutakin valituskelpoista päätöstä koskeva valitus.

8.10.2004

Kun kysymys on neuvottelumenettelyn piiriin kuuluvasta hylkäävästä työkyvyttömyyseläkettä koskevasta päätösyhdistelmästä, muutoksenhakuasia eriytyy eri eläkejärjestelmien lautakuntiin. Työkyvyttömyyseläkeratkaisu kuuluu neuvottelumenettelyn piiriin, jos VILMAN piiriin kuuluva julkisen alan eläkelaitos VILMA-laitoksena soveltaa ammatillista työkyvyttömyysmääritelmää ja yksityisten alojen vapaakirjojen määrä ylittää TEL:n rajamäärän kolminkertaisena. Tällöin julkisen alan VILMA-laitos siirtää valituksen yksityisen alan eläkejärjestelmän osalta eläkevalituslautakuntaan. Julkisen alan eläkeratkaisun osalta valitus käsitellään valtion eläkelautakunnassa tai kuntien eläkelautakunnassa.

Ylimääräinen muutoksenhaku

Lainvoimaiseen päätökseen tai päätösyhdistelmään haetaan muutosta ylimääräisellä muutoksenhauulla.

Eläkelaitos voi itse muuttaa tekemäänsä päätöstä varsinaisen muutoksenhaun yhteydessä oikaisuvaatimuksen johdosta TEL:n 21 a §:n 2 momentin nojalla (lakisääteinen itseoikaisu).

Eläkelaitos voi muuttaa päätöstään myös ylimääräisen muutoksenhaun yhteydessä, kun se oikaisee lainvoimaisen päätöksensä vakuutetun eduksi TEL:n 21 d §:n 2 momentin nojalla ja kun se korjaa päätöksensä joko asiavirheen vuoksi (varsinainen itseoikaisu) tai kirjoitus- tai laskuvirheen tai muun niihin verrattavan selvän virheen vuoksi (teknisluonteinen itseoikaisu) TEL:n 21 e §:n 1 ja 2 momentin nojalla

Myös eläkevalituslautakunta ja vakuutusosikeus voivat uuden selvityksen perusteella oikaista lainvoimaisen päätöksen TEL:n 21 d §:n 2 momentin nojalla muutoksenhakuasiaa käsitellessään, kun asiassa on kysymys evätyn edun myöntämisestä tai myönnetyn edun lisäämisestä.

Kun lainvoimainen päätös perustuu väärään tai puutteelliseen selvitykseen taikka on ilmeisen lainvastainen, vakuutusosikeus ylimpänä muutoksenhakuelimenä voi eläkelaitoksen esityksestä tai asianosaisen hakemuksesta poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi TEL:n 21 d §:n nojalla.

Ks. tarkemmin kohta 11.5.

11.2 Valitus

Valitus on tehtävä kirjallisesti. Valituskirjelmän tulee olla siten yksilöity, että siitä käy ilmi, mihin päätökseen tai päätöksen osaan valittaja hakee muutosta ja miten hän haluaa päätöstä muutettavan.

8.10.2004

Käytännössä valitukseksi riittää kirje, jossa päätöksensaaja ilmoittaa olevansa tyytymätön päätökseen. Pelkkä lääkärinlausunto ei kelpaa valitukseksi. Asian käsitteleminen valituksena edellyttää jonkinlaista muutוסvaatimusta tai ainakin sellaiseksi tulkittavaa ilmoitusta. Asian käsittelyn ja ratkaisun kannalta on kuitenkin tärkeää, että valittaja esittää riittävän selvästi ne tosiasialliset syyt, joihin hän vaatimuksensa perustaa. Muutoksenhaun perusteet olisi hyvä osoittaa asiakirjoin.

11.2.1

Lisäselvitykset

Valitusmenettelyn aikana hakijan työkyvyssä saattaa tapahtua muutoksia. Tämän vuoksi hakija voi toimittaa uutta selvitystä muutoksenhaun missä vaiheessa tahansa. Uusi selvitys toimitetaan eläkelaitokseen. Jos lisäselvitystä lähetetään vasta valituskirjelmän toimittamisen jälkeen, olisi siitä hyvä mainita valituskirjelmässä.

Myös eläkelaitos tai muutoksenhakuelin voi hankkia lisäselvityksiä tarpeen mukaan valitusvaiheessa. Valituskirjelmästä saattaa ilmetä sellaisia uusia seikkoja, joista on tarpeellista hankkia lisäselvitystä. Eläkelaitos huolehtii siitä, että kaikki asiaan olennaisesti vaikuttava lisäselvitys hankitaan.

Muutoksenhakuelin voi välipäätöksellä velvoittaa eläkelaitoksen hankkimaan lisäselvitystä tai se voi palauttaa asian kokonaan eläkelaitokselle lisäselvityksen hankkimiseksi. Ks. 11.6.1, palautuspäätös.

11.3

Uusi eläkehakemus valitusaikana

Saatuaan hylkäävän eläkepäätöksen henkilö saattaa tehdä samaa eläke-etuutta koskevan uuden eläkehakemuksen valitusaikana, mutta ei varsinaista valitusta.

Epäselvyyden välttämiseksi eläkelaitoksen olisi hyvä tiedustella asianosaiselta, onko hänen tarkoituksenaan hakea muutosta ja tarvittaessa pyytää häntä täydentämään tahdonilmaisuaan. Jos asianosainen ilmoittaa hakevansa muutosta ja eläkelaitos suostuu hakijan vaatimukseen, se antaa oikaisupäätöksen valitusosoituksineen. Jos eläkelaitos ei suostu hakijan vaatimukseen tai suostuu niihin vain osittain, eläkelaitos toimittaa hakemuksen muutoksenhakuelimelle valituksena tutkittavaksi. Jos taas asianosainen ilmoittaa, ettei hän hae muutosta, eläkehakemus käsitellään valitusajan kuluttua umpeen. Ks. kohta 3.6

8.10.2004

11.4

Valituksen käsittely eläkelaitoksessa

11.4.1

Itseoikaisu

Valitus tulee toimittaa päätöksen tai päätösyhdistelmän antaneeseen eläkelaitokseen, joka tutkii valituksen. Jos eläkelaitos hyväksyy valittajan vaatimuksen kaikilta osin, se antaa oikaisupäätöksen, johon saa haakea muutosta normaalisti (TEL 21 a § 2 mom.).

Jos eläkelaitos ei oikaise valituksen kohteena olevaa päätöstä kaikilta osin, tai se katsoo, että valitus tulisi jättää tutkimatta, sen on siirrettävä asia muutoksenhakuelimen ratkaistavaksi.

Joskus voi olla tulkinnanvaraista, milloin valittajan vaatimukset on hyväksytty kaikilta osin. Jos esim. hylkäyspäätöksestä tehdyn valituksen liitteenä on lääkärinlausunto, jossa työkyvyttömyys on merkitty toistaiseksi jatkuvaksi ja eläkelaitos kuitenkin myöntää eläkkeen kuntoutustukena määrääjäksi, ei valitusta ole kaikilta osin hyväksytty. Tällöin kuntoutustuki myönnetään väliaikaisella päätöksellä ja asia siirretään muutoksenhakuelimeen.

Eläkelaitos ei voi hyväksyä sellaista valittajan vaatimusta, joka johtaisi valittajan kannalta aikaisempaa huonompaan lopputulokseen (reformatio in pejus -kielto). Tällaisessa tilanteessa eläkelaitoksen on siirrettävä valitus muutoksenhakuelimeen.

11.4.2

Eläkelaitoksen lausunto ja asian siirtäminen muutoksenhakuelimelle

Jos eläkelaitos ei sille toimitetun valituksen johdosta oikaise valituksen kohteena olevaa päätöstään, se toimittaa valituskirjelmän, lausuntonsa (vastine) ja asiakirjat muutoksenhakuelimelle 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Jos asiassa on toimitettu tai siihen on luvattu toimittaa lisäselvitystä tai jos VILMA-laitos on pyytänyt lausunnon toiselta eläkelaitokselta, valituskirjelämä ja lausunto sekä asiakirjat on siirrettävä muutoksenhakuelimelle viimeistään 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Määräaika koskee myös valittajan lupaamaa lisäselvitystä. Jos lisäselvitys saapuu 60 päivän jälkeen, eläkelaitos toimittaa sen ja mahdollisen lisälausuntonsa muutoksenhakuelimelle jälkikäteen. Valitusasiakirjoihin liitetään kaikki tieto, joka on ratkaisuun vaikuttanut, joko alkuperäisenä tai koottuna.

Eläkelaitoksen tulee kiinnittää lausunnossaan erityistä huomiota perusteluihin. Jos muutoksenhaun yhteydessä on saatu uutta selvitystä, elä-

8.10.2004

kelaitoksen on tutkittava asia uudestaan ja esitettävä lausunnossa perustelut kannalleen uusi selvitys huomioon ottaen.

11.5

Ylimääräiset muutoksenhakukeinot

11.5.1

Lainvoimaisen päätöksen oikaisu

Lainvoimaisen työkyvyttömyyseläkepäättöksen oikaiseminen on uuden selvityksen perusteella mahdollista TEL:n 21 d §:n 2 momentin nojalla asiassa, jossa on kysymys joko evätyn edun myöntämisestä tai myönnetyn edun lisäämisestä (esim. työkyvyttömyyden alkamisajankohdan muuttaminen uuden lääketieteellisen selvityksen perusteella).

Eläkelaitos voi oikaista hakijan eduksi myös eläkevalituslautakunnan tai vakuutusosoikeuden päätöksen, jos osoitetaan, että päätös on ollut virheellinen. Myös eläkevalituslautakunta ja vakuutusosoikeus voivat menettellä vastaavasti muutoksenhakuasiaa käsitellessään.

Silloin, kun työkyvyttömyysasiassa on saatu uutta olennaista selvitystä, ei muutoksenhakuilinten päätöksillä ole enää oikeusvoimavaikutusta. Henkilön eläkeasia voidaan aina tutkia uudelleen ja hänelle voidaan esimerkiksi myöntää työkyvyttömyyseläke takautuvasti muutoksenhakuilinten kielteisiä päätöksiä edeltävältä ajalta.

11.5.2

Lainvoimaisen päätöksen poistaminen

TEL:n 21 d §:n 1 momentin mukaan vakuutusosoikeus ei päätöksen poistamista koskevan hakemuksen käsittelyn yhteydessä itse ratkaise varsinaista asiakysymystä. Sen on edellytysten täytyessä lainvoimaisen päätöksen poistamisen jälkeen aina määrättävä asia alemman päätöksentekoasteen käsiteltäväksi. Näin varataan asianosaiselle muutoksenhakumahdollisuus myös uuteen päätökseen, johon annetaan tavanomainen muutoksenhakuohje.

Jos työkyvyttömyyseläkehakemus on hylätty, ei päätöksen poistamista tarvitse hakea, koska eläkettä voi hakea aina uudelleen.

Vakuutusosoikeus on hyväksynyt työkyvyttömyyseläkeasioissa päätöksen poistamista koskevia hakemuksia esim. rajoitussääntötapauksissa samoin kuin tapauksissa, joissa on ollut kysymys eläkkeen alkamisajankohdasta.

Ensimmäisessä eläkepäättöksessä vahvistetut eläkkeen perusteet saavuttavat lainvoiman. Valittamalla jatkopäätöksestä hakija ei enää saa muutosta eläkkeen perusteisiin. Myöskään eläkelaitos ei voi jatkopää-

8.10.2004

töksessä muuttaa eläkkeen perusteita siten, että päätös muuttuu valittajalle epäedulliseen suuntaan, vaan tämä edellyttää päätöksen poistamista vakuutusosoikeudessa. Ks. tarkemmin ETK:n lakiosaston tiedote 4/94.

11.6

Muutoksenhakuelimen päätös ja eläkelaitoksen toimet

11.6.1

Palautuspäätös

Muutoksenhakuelin saattaa palauttaa työkyvyttömyyseläkeasian eläkelaitokselle lisäselvityksen hankkimista varten. Palauttamisen perusteena voi olla myös menettelytapavirhe tai se, että eläkeasiaan on saatu valituksen vireillä ollessa olennaista lisäselvitystä, johon muutoksenhakuelin ei ota ensimmäisenä asteena kantaa. Palautuspäätöksen perusteella eläkelaitoksen on käsiteltävä asia uudelleen.

Eläkelaitos ei ole sidottu muutoksenhakuelimen käsitykseen siitä, miten laajasti asia on palauttamisen jälkeen käsiteltävä uudelleen. Jos tapaus on palautettu eläkelaitokselle niin, ettei muutoksenhakuelin ole ottanut kantaa itse asiakysymykseen, eläkelaitos voi tutkittuaan tapauksen uudelleen antaa myös entisen sisältöisen päätöksen. Se ei voi kuitenkaan muuttaa ratkaisua vakuutetun kannalta aikaisempaa ratkaisua huomommaksi.

Eläkelaitos antaa päätöksen heti lopullisena, jos muutoksenhakuelimen palautuspäätös ei sisällä asiaratkaisua. Eläkelaitos liittää päätökseensä valitusosoituksen.

Jos eläkevalituslautakunnan päätöksessä on ilmaistu kanta asiakysymykseen esimerkiksi työkyvyttömyyden alkamisajankohdasta, ei kysymyksessä ole palautuspäätös (ks. kohta 11.6.2).

11.6.2

Hylkäys tai myöntö

Muutoksenhakuelin joko hyväksyy tai hylkää valituksen. Kun muutoksenhakuelin hylkää valituksen, eläkelaitos ei enää anna uutta päätöstä.

Jos muutoksenhakuelin katsoo, että valitus tulee hyväksyä, se kumoaa eläkelaitoksen päätöksen ja palauttaa asian eläkelaitokselle toimenpiteitä varten. Eläkelaitos antaa asiasta uuden päätöksen valitusosoituksiin.

Samalla kun muutoksenhakuelin päätöksellään kumoaa eläkelaitoksen päätöksen, se saattaa ratkaista jonkin tietyn seikan (esim. työkyvyttömyyden alkamisajankohdan tai työkyvyttömyyseläkkeen määrän). Tä-

8.10.2004

män seikan osalta eläkelaitos ei anna uutta päätöstä, vaan toteuttaa muutoksenhakuelimen määräyksen, kun muutoksenhakuelimen päätös on lainvoimainen, esim. laittamalla työkyvyttömyyseläkkeen maksuun.

Sitä osin, kuin muutoksenhakuelin ei ole nimenomaisesti ratkaissut asiaa päätöksessään, vaan on vain kumonnut eläkelaitoksen aikaisemman päätöksen, eläkelaitos antaa oman päätöksensä vasta, kun muutoksenhakuelimen päätös osin on tullut lainvoimaiseksi. Mikäli hakija on valittanut eläkevalituslautakunnan päätöksestä vakuutusoikeuteen, eläkelaitos voi maksaa työkyvyttömyyseläkettä väliaikaisella päätöksellä.

11.6.3

Muutoksenhakuelimen osatyökyvyttömyyseläkettä koskeva päätös

Muutoksenhakuelin saattaa myöntää osatyökyvyttömyyseläkkeen täyttäneen työkyvyttömyyseläkettä hakeneelle, jonka hakemus on hylätty alemmissa asteissa. Tällöin muutoksenhakuelin ottaa yleensä kannan vain hakijan työkykyyn, mutta ei osatyökyvyttömyyseläkkeen alkamisajankohdasta.

Tällaista muutoksenhakuelimen päätöstä voidaan pitää ennakkopäätöksenä. Koska hakijan tulee voida päättää, haluaako hän jäädä osatyökyvyttömyyseläkkeelle, eläkelaitos lähettää hakijalle kirjeen, jossa ilmoitetaan, mihin asti ennakkopäätös on voimassa eli mihin mennessä hakijan tulee ilmoittaa, ottaako hän eläkkeen vastaan. Samalla hakijalle lähetetään ennakkolaskelma osatyökyvyttömyyseläkkeestä.

Kun eläkevalituslautakunta määrää eläkelaitoksen myöntämään eläkkeen hakijalle täyden eläkkeen osatyökyvyttömyyseläkkeen sijasta, eläkelaitos ryhtyy väliaikaisella päätöksellä suorittamaan täyttä eläkettä, vaikka hakija valittaisi esimerkiksi eläkkeen määrästä tai eläkkeen alkamisajankohdasta vielä vakuutusoikeuteen.

11.7

Muutoksenhakuelinten päätöksistä johtuvat ristikkäiset ratkaisut

Muutoksenhakuelimiä ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely ei koske. On mahdollista, että työeläkejärjestelmän ja kansaneläkejärjestelmän muutoksenhakuelimissä päädytään ristikkäisiin työkyvyttömyyseläkeratkaisuihin. Muutoksenhakuelimen muuttuneesta ratkaisusta eläkelaitoksen tulee ilmoittaa toisen järjestelmän eläkelaitokselle mahdollisimman pian.

Varsinaisen ennakoilmoitusmenettelyn ulkopuolella ovat myös sellaiset väliaikaiset päätökset, joissa eläkelaitoksen kanta hakijan työkykyisyyteen on muuttunut sinä aikana, kun valitus on vireillä. Näissäkin tapauksissa toisen järjestelmän eläkelaitokselle ilmoitetaan ratkaisusta puhe-

8.10.2004

limitse tai sähköpostilla ennen päätöksen antamista. Samalla eläkelaitos lähettää toisen järjestelmän laitokselle lääkärinlausunnot taikka tiedot niistä lääkärinlausunnoista ja muista lisäselvityksistä, joihin väliaikainen päätös perustuu.

Ennen asian ratkaisemista muutoksenhakuelimet hankkivat tiedon siitä, onko myös kansaneläkejärjestelmässä muutoksenhaku vireillä tai minikäläinen päätös sieltä on annettu. Tarvittaessa tiedustellaan, onko ratkaisu tehty samojen selvitysten perusteella. Rajatapauksissa saattaa toisen järjestelmän ratkaisulla olla merkitystä.

Kun työeläkelaitos saa tietää muutoksenhakuelimessä tehdystä ristikkäisestä ratkaisusta KEL:n osalta, on ensimmäiseksi syytä selvittää, ovatko ratkaisut perustuneet samoihin asiakirjatietoihin eläkkeenhakijan terveydentilasta, työolosuhteista ja työssä selviytymisestä ym.

Eri selvitykset

Jos tarkastuslautakunta on antanut myönteisen päätöksen eläkelautakunnan hylkäävän päätöksen jälkeen ja käy ilmi, että tarkastuslautakunnalla on ollut käytettävissään uutta selvitystä, työeläkelaitoksen tulisi uuden selvityksen perusteella tutkia asia uudelleen. Tällöin oikaisupäätöksen antaminen on mahdollista.

Samat selvitykset

Jos tarkastuslautakunta on antanut myönteisen päätöksen ja eläkevalituslautakunta täysin samojen selvitysten perusteella ja tietoisena tarkastuslautakunnan ratkaisusta kielteisen päätöksen valitukseen, ei työeläkelaitoksella ole mahdollisuutta antaa oikaisupäätöstä ilman lisäselvitystä.

Sama pätee tilanteessa, jossa tarkastuslautakunta tietoisena eläkevalituslautakunnan hylkäävästä päätöksestä on samoilla selvityksillä myöntänyt eläkkeen.

Jos työeläkelaitoksella on aihetta epäillä, että tarkastuslautakunnan ratkaisun taustalla on ollut hakijan olosuhteista jotakin sellaista ratkaisevaa tietoa, joka ei käy ilmi asiakirjoista, työeläkelaitos voi yrittää tiedustella ratkaisuun vaikuttaneista seikoista lähemmin tarkastuslautakunnasta ja hankkia uutta lisäselvitystä. Uusi lisäselvitys huomioon ottaen oikaisupäätöksen antaminen on mahdollista.

Niitä henkilöitä, joiden kohdalla muutoksenhakuelimet ovat samoilla selvityksillä päätyneet ristikkäisiin ratkaisuihin, voidaan todennäköisesti pitää ns. rajatapauksina työkyvyn arvioinnin suhteen. Usein kysymyksessä on saattanut olla äänestysratkaisu. Toisessa järjestelmässä on voitu työkyvyn arvioinnissa painottaa eri seikkoja enemmän kuin toisessa, jolloin ratkaisussa on päädytty eri kannalle. Tarkastuslautakunnan

8.10.2004

myönteisessä ratkaisussa saattaa esim. olla kysymys henkilöstä, joka kykenisi työhistoriansa mukaiseen työhön, mutta työhistoria on erittäin vähäinen ja muu tausta sellainen, ettei hänellä ole reaalaisia mahdollisuuksia sijoittua työhön.

11.8

Eläketurvakeskuksen lausunto vakuutusoikeudelle

Vakuutusoikeus voi asian selvittämiseksi hankkia viranomaiselta asiantuntijalausunnon. Menettely perustuu vakuutusoikeuslakiin (132/2003). Vakuutusoikeus on pyytänyt ETK:lta lausunnon säännönmukaisesti lainopillista tulkintaa koskevissa asioissa. ETK antaa pyydettyä lausunnon myös työkyvyttömyyseläkeratkaisua koskevista valituksista tai päätöksen poistamista koskevista hakemuksista.

8.10.2004

12 ELÄKKEENSAAJIEN VALVONTA

12.1 Yleistä

Työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on turvata työntekijän toimeentulon jatkuvuus silloin, kun työansiot työkyvyttömyyden vuoksi lakkaavat tai pienenevät oleellisesti.

Jos työkyvyttömyyseläkkeen saaja palaa takaisin työelämään, tarvetta eläkkeen maksamiseen, ainakaan entisen tasoisena, ei enää ole. Hän ei enää myöskään täytä samoja eläkkeen saamisen edellytyksiä kuin eläkettä myönnettäessä. Työansioiden suuruudesta riippuen työkyvyttömyyseläke joko lakkautetaan tai se muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi. Työskentelyn kestosta riippuen eläke voidaan myös keskeyttää. Näin menetellään sekä toistaiseksi myönnetyn työkyvyttömyyseläkkeen että kuntoutustuen osalta.

Eläkkeensaajien valvonnalla eläkelaitos selvittää, onko työkyvyttömyyseläkkeen saaja edelleen oikeutettu hänelle myönnettyyn eläkkeeseen. Eläkkeensaajalle itselleen on säädetty velvollisuus ilmoittaa niistä muutoksista, jotka voivat vaikuttaa oikeuteen saada eläkettä. Eläkelaitoksella puolestaan on oikeus vaatia eläkkeensaajalta selvitys siitä, että hän edelleen täyttää eläkkeen saamisen edellytykset.

Valvonnan hoitaa VILMA-laitos tai, jos eläkehakemus ei ole kuulunut VILMA-säännösten soveltamisen piiriin, se eläkelaitos, joka maksaa eläkkeensaajan pääasiallisen toiminnan perusteella eläkettä. Valvonnan hoitava eläkelaitos hankkii tarpeelliset selvitykset ja neuvoteltuaan tarvittaessa muiden eläkettä maksavien laitosten kanssa päättää, mihin toimiin on ryhdyttävä.

12.2 Eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuus

Työkyvyttömyyseläkkeen saaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle työkykynsä palautumisesta ja kuntoutuksen keskeytymisestä. (TEL 17 b §)

TEL:n 17 b §:n 2 momentilla täsmennetään 1.1.2005 alkaen työkyvyttömyyseläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuutta. Uuden säännöksen mukaan työkyvyttömyyseläkkeen saajan on ilmoitettava ryhtymisestään ansiotyöhön. Velvollisuus ilmoittaa ansiotyöhön ryhtymisestä koskee myös eläkkeensaajia, joiden eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen.

8.10.2004

Eläkkeensaajalle kerrotaan ilmoitusvelvollisuudesta eläkepääätöksessä.

12.3

Eläkelaitosten valvontatoimenpiteet

Eläkelaitos voi vaatia eläkkeensaajalta selvityksen eläkkeen määrään ja eläkeoikeuteen vaikuttavista seikoista, jos on aihetta epäillä, että näissä seikoissa on tapahtunut muutoksia. Jollei eläkkeensaaja ole toimittanut edellä tarkoitettuja eläkelaitoksen vaatimia selvityksiä eläkelaitokselle sen määräämässä kohtuullisessa ajassa, asia voidaan ratkaista käytävissä olevilla tiedoilla. (TEL 17 b § 6 mom.)

12.3.1

Valvonnan tietolähteet

KJ- ja VA-lomakkeet eläkkeensaajalle

Eläkelaitos harkitsee tapauskohtaisesti, milloin valvonta pitkähkön kuntoutustuen aikana on tarpeellista eläkkeensaajalta pyydettävien lisäselvitysten avulla. Kuntoutustuen saaja voidaan velvoittaa toimittamaan lisäselvitystä esim. lomakkeella Selvitys työkyvystä kuntoutustuen aikana (KJ-lomake, ETK 2140, liite 8). Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty toistaiseksi, voidaan eläkkeensaajalle lähettää täytettäväksi lomake Selvitys työkyvystä eläkeoikeuden tarkistamiseksi (VA-lomake, ETK 2108, liite 9).

Tiedot työnantajalta

Eläkelaitoksella on oikeus vaatia eläkkeen maksamiseen tarvittavia tietoja myös työnantajilta (TEL 17 §). Työnantajan tulee ilmoittaa eläkelaitokselle, jos työntekijä on palannut työhön. Myös työnantajien vuosi-ilmoituksista saadaan tietoja eläkkeensaajien työnteosta.

ETK:n valvontatiedot

ETK valvoo eläkkeensaajien työntekoa työsuhderekisterin avulla ja lähettää eläkelaitoksille kaksi kertaa vuodessa (huhti- ja lokakuussa) hälytystiedot eläkkeensaajille rekisteröidyistä työskentelyistä. Tiedot lähetetään eläkettä maksaville eläkelaitoksille niistä työntekijöistä ja yrittäjistä, jotka ovat toistaiseksi myönnetyllä työkyvyttömyyseläkkeellä ja joilla eläkkeellä ollessaan on jatkuva työsuhde tai yrittäjätoiminta tai joilla on ollut vähintään kahden kuukauden aikana LEL- tai TaEL-ansioita. Yksityisen sektorin eläkelaitoksille lähetetään tiedot myös julkisista palvelussuhteista.

Ks. tarkemmin ETK:n Eläkejärjestelmäosaston tiedote 9/2002, Eläketietojen rekisteröintiin ja hälytyksiin liittyvät muutokset.

Lääkäriinlausunnot

8.10.2004

Eläkelaitokseen voi myös saapua eläkkeensaajaa koskevia lääkärinlausuntoja, jotka voivat johtaa valvontatoimiin. Näitä lähettävät esimerkiksi Kansaneläkelaitos sekä tapaturmavakuutuslaitokset ja liikennevakuutusyhtiöt.

Tiedot muiden eläkelaitosten ratkaisuksista

ETK lähettää eläkelaitoksille hälytystiedot myös muiden työeläkelaitosten, Kansaneläkelaitoksen tai muiden maiden eläkelaitosten ratkaisuksista ja nämä aiheuttavat usein valvontatoimia.

Muut tiedot

Eläkelaitokselle voi tulla lisäksi esim. yksityishenkilöiltä eläkkeensaajien työskentelystä sellaista tietoa, joka voi johtaa valvontatoimiin.

Jos eläkelaitos on saanut eläkkeensaajan työskentelystä sellaisen tiedon, joka voi vaikuttaa eläkkeen maksamiseen, asia tutkitaan. Tarvittaessa työskentelystä hankitaan lisätietoja esim. veroviranomaisilta.

12.3.2

Eläkkeensaajan kuuleminen

Eläkkeen jatkamisen tarkistamiseksi myös eläkkeensaajaa kuullaan. Hänelle voidaan lähettää täytettäväksi lomake Selvitys työkyvystä kuntoutustuen aikana (KJ-lomake, liite 8) tai Selvitys työkyvystä eläkeoiden tarkistamiseksi (VA-lomake, liite 9). Kun eläke aiotaan lakkauttaa ja kun perusteettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintää harkitaan, eläkkeensaajaa on aina kuultava. Kuulemisvelvollisuudesta erilaisissa tilanteissa ks. yleiskirje Työeläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku.

Eläkelaitos voi pyytää eläkkeensaajalta myös uuden lääkärinlausunnon, jos lääketieteellinen lisäselvitys katsotaan tarpeelliseksi (ks. kohta 4.6.1).

Eläkelaitos voi keskeyttää eläkkeen maksamisen, jos eläkkeensaaja ilman hyväksyttävää syytä ei ole suostunut eläkelaitoksen määräämään ja kustantamaan tutkimukseen tai hoitoon. (TEL 8 b § 1 mom.) Asia ratkaistaan tapauskohtaisesti lääketieteellisten seikkojen perusteella.

12.4

Toistaiseksi myönnetyn työkyvyttömyyseläkkeen saajien valvonta

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytysten tulee olla olemassa koko eläkkeelläoloajan.

8.10.2004

Työkyvyttömyyseläkkeen osalta ei ole säädetty mitään kiinteää kaikille samaa euromäärää, jota eläkkeellä olevan ansiotulo ei saisi ylittää.

Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisten ansioiden vertailuperusteena on yleensä tulevan ajan palkka tai työtulo, kun eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen. Jos tuleva aika on liittynyt sellaiseen lyhyeen työsuhteeseen, jonka palkka ei lainkaan vastaa eläkkeensaajan vakiintuneita ansioita, eläkkeen aikaisia ansioita verrataan aikaisempaan, esimerkiksi ennen sairastumista tai työttömyyttä olleen työsuhteen eläkepalkkaan. Jos eläkkeensaaja on työskennellyt rinnakkain yrittäjänä ja työsuhteessa tai työskentely on tapahtunut osittain julkisella, osittain yksityisellä sektorilla, vertailun perusteeksi otetaan tulevan ajan eläkeiden yhteenlaskettu eläkepalkka tai työtulo.

Kun eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen ja työkyvyttömyyseläke on määrätty vuoden 2005 säännöksiin, ansiovertailuperusteena käytetään vakiintunutta keskiansiota. Vakiintuneena keskiansiona voidaan käyttää tulevan ajan ansiota, joka määrätään eläketapahtumavuotta edeltäneiden viiden kalenterivuoden (tarkastelu-aika) palkkakertoimella tarkistettujen ansioiden perusteella. Jos henkilön tarkasteluajan keskiansio ei vastaa hänen aikaisemman työhistoriansa ansiotasoa, vakiintunut keskiansio voidaan määrätä muulla tavoin hänen ansioidensa perusteella. Jos henkilön työuran ansiotaso vaihtelee vuosittain siten, että ansion ei voida katsoa vakiintuneen tietylle tasolle, vakiintuneena keskiansiona voidaan pitää sitä keskiansiota, jonka perusteella hänen karttunut työkyvyttömyyseläkkeensä on määrätty. Ks. soveltamisohje vakiintuneesta keskiansiosta tarkemmin kohdasta 2.7.

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen muuttamista osatyökyvyttömyyseläkkeeksi harkitaan silloin, kun eläkkeensaajalla on ansioita vähintään 40 mutta ei 60 prosenttia tulevan ajan eläkkeen perusteena olevasta palkasta tai työtulosta, kun eläke on määrätty vuoden 2004 säännöksiin, tai vakiintuneesta keskiansiosta, kun eläke on myönnetty vuoden 2005 säännöksiin. Eläkkeen keskeyttämistä tai lakkauttamista harkitaan, jos ansiot ovat yli 60 prosenttia edellä mainitusta ansiovertailuperusteesta. Eläke keskeytetään, jos ansiotyö on tilapäistä ja jatkuu korkeintaan vuoden, ja lakkautetaan, jos ansiotyö jatkuu tätä kauemmin.

Vastaavasti jos osatyökyvyttömyyseläkettä saavan ansiotulot ovat alle 40 prosenttia eläkkeen perusteena olevasta palkasta tai työtulosta, voidaan harkita eläkkeen muuttamista täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi. Tällöin kuitenkin edellytetään, että eläkkeensaajan työkyvyssä on tapahtunut muutos ja että hän on hakenut eläkkeensä muuttamista täydeksi.

8.10.2004

Jos eläkkeensaaja ilmoittaa ansiotyöhön ryhtymisestään ajoissa, eläkkeen maksaminen voidaan keskeyttää tai lakkauttaa seuraavasta mahdollisesta erääntymispäivästä, jolloin eläkettä ei makseta aiheettomasti.

Kun eläkkeensaaja on jättänyt ilmoittamatta ansiotyöhön menostaan, tieto ansiotyöstä tulee eläkelaitokselle yleensä vasta eläkkeensaajien valvonnan yhteydessä. Tällöin eläkettä on useimmiten maksettu aiheettomasti. Harkittavaksi tulee, onko eläke tarkistettava, keskeyttävä tai lakkautettava ajassa eteenpäin vai takautuvasti, korkeintaan vuoden ajalta, vai tuleeko kysymykseen jopa työkyvyttömyyseläkkeen periminen takautuvasti yli vuoden ajalta.

Ohjeet eläkkeen tarkistamisesta, keskeyttämisestä ja lakkauttamisesta sekä työkyvyttömyyseläkkeen perimisestä takaisin yli vuoden ajalta kerrotaan kohdassa 10.2.

Menettely työkyvyttömyyseläkkeen muuttamisessa tai lakkauttamisessa ei saa olla kaavamaisista. Vaikka työkyvyn palautumista arvioidaan työn- teon ja ansioiden perusteella, asiaan vaikuttavat muutkin seikat, mm. eläkkeensaajan ikä, eläkkeelläoloaika, eläkkeen määrä, sairaus ja sen ennuste, työssäoloaika, selviytyminen työssä ja myös se, onko työ jatkuva.

Ks. tarkemmin yleiskirjeestä A 27/94, Eläkeaikaisen työskentelyn vaikutus eläkkeen jatkumiseen, mitkä ansiot otetaan huomioon työkyvyttömyyseläkeoikeutta harkittaessa.

12.5

Kuntoutustuen saajien valvonta

Kuntoutustuen saajien työskentelystä ETK ei lähetä eläkelaitoksille tietoja. Kuntoutustuen saajien valvonta toteutuu luontevasti samalla, kun harkitaan eläkkeen jatkamista. Jos kuntoutustuki on myönnetty pidemmäksi ajaksi, eläkelaitos harkitsee, milloin valvonta on kuntoutustuen aikana tarpeellista lisäselvitysten avulla.

Kuntoutustuen saajaa koskevat kuitenkin samat eläkkeen tarkistamista, keskeyttämisestä ja lakkauttamista koskevat säännökset kuin henkilöä, joka saa toistaiseksi myönnettyä työkyvyttömyyseläkettä. Näin ollen kun käy ilmi, että pidemmäksi ajaksi myönnetyllä kuntoutustuen saajalla on työansioita siinä määrin, että muutokset myönnettyssä eläkkeessä saataisivat olla aiheellisia, eläkelaitos tutkii asian ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin.

8.10.2004

13

ULKOMAILLA TYÖSKENNELLEEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKE

Suomen eläkehakemuslomakkeella kysytään, onko eläkkeenhakija työskennellyt ulkomailla ja onko hän jo saanut tai hakenut eläkettä tämän työskentelyn perusteella. Ulkomaan työskentelystä pyydetään täyttämään erillinen U-liite (liite 6).

Hakemuksen käsittelymenettely riippuu siitä, onko kyseessä EU/ETA-maa tai onko Suomi solminut sosiaaliturvasopimuksen ko. maan kanssa. EU/ETA-maiden sekä Sveitsin ja sosiaaliturvasopimusmaiden osalta Suomessa tehty hakemus välitetään näihin maihin. Jos kyseessä on jokin muu kuin EU/ETA- tai sosiaaliturvasopimusmaa taikka Sveitsi, on henkilön haettava itse eläkettä kyseisestä maasta.

13.1

EU/ETA-maat

EU:n sosiaaliturvasäännöksiä ovat asetus 1408/71 ja sen täytäntöönpanoasetus 574/72. Tässä luvussa kerrotaan yleisesti työkyvyttömyyseläkkeen EU-säännöksistä. EU-säännösten soveltamista on selostettu tarkemmin yleiskirjeessä A 48/96, Työeläke EU:n sosiaaliturvasäännösten mukaan.

EU/ETA-maita ovat Suomen lisäksi Alankomaat, Belgia, Espanja, Irlanti, Islanti, Iso-Britannia (jäljempänä Englanti), Italia, Itävalta, Kreikka, Liechtenstein, Luxemburg, Norja, Portugali, Ranska, Ruotsi, Saksa ja Tanska ja 1.5.2004 alkaen Kypros, Latvia Liettua, Malta Puola, Slovakia, Slovenia, Tsekki, Unkari ja Viro. Lisäksi EU-säännösten soveltamispiiriin kuuluu joidenkin EU-valtioiden liitännäisalueita, esim. Gibraltar, Kanarian saaret, Mallorca, Ibiza jne.

EU:n sosiaaliturvasäännökset koskevat EU/ETA -maiden kansalaisia ja näissä maissa asuvia pakolaisia tai valtiottomia henkilöitä. Edellytyksenä on, että heihin sovelletaan tai on sovellettu vakuutettuna työntekijänä tai yrittäjänä yhden tai useamman EU/ETA -maan lainsäädäntöä.

1.6.2003 voimaan tulleen muutoksen johdosta EU:n sosiaaliturvasäännökset koskevat myös muita kuin EU/ETA-maiden kansalaisia, joilla on laillinen asuinpaikka jäsenvaltion alueella (ks. yleiskirje A 15/2003). Sveitsiin sovelletaan 1.6.2002 voimaan tullutta EU-Sveitsi -sopimusta.

13.1.1

Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja vireilletulo

Suomessa asuva eläkkeenhakija hakee yhdellä hakemuslomakkeella (T-lomake) sekä Suomen työ- ja kansaneläkettä että muun EU/ETA -maan eläkettä. EU-säännösten mukaan työkyvyttömyyseläkettä on ha-

8.10.2004

ettava samaan aikaan kaikista maista. Suomen ja EU:n ulkopuolisten maiden välisissä sosiaaliturvasopimuksissa ei puolestaan ole vastaavaa määräystä. Näin ollen näiden sopimusmaiden työkyvyttömyyseläkkeitä ei pääsääntöisesti ole haettava samanaikaisesti molemmista sopimusmaista. Kun eläkkeenhakija hakemusta tehdessään ilmoittaa työskennelleensä ulkomailla, on hänen täytettävä tästä työskentelystä erillinen lomake (U-lomake). U-lomakkeen lisäksi hakemukseen tulee liittää muut mahdolliset asiakirjat ulkomaan työstä (työtodistukset, vakuuttamiseen liittyvät tositteet yms.). Näiden perusteella Eläketurvakeskus (käsittelevä laitos) täyttää ulkomaille lähetettävän E 204 työkyvyttömyyseläkehakemuslomakkeen ja henkilön vakuutushistorialomakkeen E 207. Eläketurvakeskus on käsittelevä laitos niiden hakijoiden osalta, jotka asuvat Suomessa. Ulkomailla asuvien hakijoiden osalta yhdyslaitos on Kela.

Eläkehakemus tulee vireille muissakin jäsenvaltioissa sinä päivänä, jona se jätetään jonkin jäsenvaltion vakuutuslaitokselle.

Suomen työeläkkeen viivästyskorotusta määrättäessä eläkehakemus katsotaan jätetyksi vasta silloin, kun se on saapunut suomalaiseen työeläkelaitokseen tarvittavine liitteineen, joissa on riittävät selvitykset päätöksen tekemistä varten.

13.1.2

Työkyvyttömyyden määrittely

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen ratkaistaan sen maan kansallisen lainsäädännön perusteella, missä työ on vakuutettu. Työkyvyttömyys tapahtuma Suomessa ei näin ollen synnytä oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen jonkin toisen EU/ETA-maan lainsäädännön mukaan.

Vastaavasti sopimusvaltion myönteinen tai kielteinen työkyvyttömyyseläkepäätös ei ole ratkaiseva päätettäessä henkilön oikeudesta Suomen työeläkelakien mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Eläkehakemuksen liitteenä toiseen EU/ETA-maahan toimitetaan lääkärintlausunto tai E 213-lomake. Pohjoismaiden ja Saksan välillä on erikseen sovittu siitä, että kansalliset lääkärintlausuntolomakkeet kelpaavat. Myös muiden EU/ETA -maiden kanssa käytetään lähtökohtaisesti Suomen B-lääkärintlausuntolomaketta. Toisella EU/ETA-maalla on kuitenkin oikeus vaatia lausunto E 213-lomakkeella.

Jos eläkelaitos tarvitsee lääketieteellisiä lisäselvityksiä ja jos eläkkeenhakija asuu ulkomailla, eläkelaitos voi pyytää Kansaneläkelaitoksen ulkomaan yksikön välityksellä hakijan oleskelu- tai asuinpaikan laitosta teettämään uuden lääkärintarkastuksen. EU-säännösten mukaan eläkelaitos korvaa tutkimuskulut asuinmaan laitokselle. Pohjoismaiden, Itä-

8.10.2004

vallan, Luxemburgin ja Englannin kesken on sovittu kustannusten korvauksista luopumisesta. Näissä maissa asuvien hakijoiden lisäselvitykset maksaa asuinmaan laitos.

13.1.3

Eläkkeen määrä ja tulevan ajan huomioon ottaminen

Vuoden 2004 säännösten mukaan eläke lasketaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja pro rata -eläkkeenä. Näin lasketuista työeläkkeistä myönnettäväksi tulee suurempi. Tulevan ajan oikeuden saamiseksi Suomessa edellytetään, että hakijalla on Suomen työeläkelakien alaista työskentelyä vähintään 12 kuukautta eläketapahtumavuoden ja sitä välittömästi edeltäneen 10 kalenterivuoden aikana (TEL 6 a § 1 mom.). Säännös sisältää sekä työskentelyn Suomessa että lähetettynä työntekijänä ulkomailla. Tähän aikaan ei voida lukea hyväksi toisen sopimuksen asumis- tai työskentelykausia. Tulevan ajan oikeuden saaminen edellyttää myös, että henkilö on ennen työkyvyttömäksi tuloaan asunut Suomessa vähintään 5 vuotta (TEL 6 a § 5 mom.). Jos eläkkeenhakija ei ole asunut Suomessa 5 vuoden aikaa, luetaan muussa EU- tai ETA -maassa työskentely- tai asumiskaudet hyväksi ikään kuin ne olisivat asumisaikaa Suomessa.

Suomen kansallisen lainsäädännön mukaisen täysitehoisen eläkkeen tuleva aika ositetaan päällekkäisyyden poistavan sosiaaliturvasopimuksen määräyksen mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tuleva aika jaetaan tulevan ajan myöntävien sopimusmaiden työskentelyaikojen suhteessa. Tällöin Suomesta myönnettävän täysitehoisen eläkkeen tulevaa aikaa vähennetään ja vastaavasti toinen sopimusmaa myöntää osan tulevasta ajasta. Tällainen päällekkäisyyden estävä säännös on pohjoismaisessa sosiaaliturvasopimuksessa sekä Luxemburgin ja Saksan sopimuksissa.

Ruotsissa 1.1.2003 työkyvyttömyyseläkkeen tilalle tuli sairauskorvaus, jonka tuloperusteinen osa on vakuutuskaudesta riippumaton etuus. Tuloperusteiseen sairauskorvaukseen ei enää sisälly tulevaa aikaa. Näin ollen pohjoismaisen sopimuksen tulevan ajan osittamista koskeva säännös menettää merkityksensä Ruotsin tuloperusteisen sairauskorvauksen osalta. (ks. LA-tiedote 1/2003).

Asetuksen säännökset saattavat tuoda tulevan ajan oikeuden eläkkeeseen, vaikka sitä Suomen lainsäädännön mukaan ei enää olisi. Tuleva aika otetaan huomioon eläkkeessä myös silloin, kun tulevan ajan oikeutta ei enää Suomen työeläkelakien mukaan ole (jälkikarenssiaika on kulunut umpeen), mutta eläketapahtuma sattuu työsuhteen tai yrittäjätoiminnan aikana muussa EU/ETA -maassa. EU-säännösten mukaan vakuutuskaudet on rinnastettava eli hakijan työskentely ulkomailla on

8.10.2004

otettavahuomioon tulevan ajan oikeutta määrättäessä ikään kuin se olisi työskentelyä Suomessa. Jälkikarenssiaikaa ei ulkomaan työskentelyyn kuitenkaan liitetä. Hakijalla on oikeus ns. tulevan ajan pro rata - eläkkeeseen eli Suomen vapaakirjaeläkkeeseen lisätään tulevaa aikaa Suomen ja muiden EU-maiden työskentelyaikojen suhteessa. Myös tällöin tulevan ajan myöntämisen edellytyksenä on, että hakija täyttää edellä kuvatut kansallisen lainsäädännön mukaiset edellytykset tulevan ajan oikeuden saamiseksi.

Lakiosaston tiedote 10/94

Vuoden 2005 säännösten vaikutuksesta tulevaan aikaan ja eläkkeen laskemiseen EU-säännöin annetaan erillinen ohje.

13.1.4

Päätöksen antaminen ja muutoksenhaku

Päätöksen EU-eläkehakemukseen antaa Suomessa yleensä yksi tai useampi työeläkelaitos ja Kela. Lisäksi eläkepäätöksen antavat kaikkien niiden muiden EU-/ETA-maiden ja Sveitsin eläkelaitokset, joissa hakija on työskennellyt tai ollut asumisen perusteella vakuutettu.

Nykyisten ohjeiden mukaan teoreettinen laitos voi antaa lopullisen päätöksen heti, kun tiedetään, etteivät ulkomaan vakuutuskaudet vaikuta Suomen työeläkkeen määrään. Seurannalaitos voi yleensä antaa kansallisten säännösten mukaan lasketusta eläkkeestä päätöksen heti lopullisena. Hylkäävät päätökset annetaan aina heti lopullisina, koska muiden EU-maiden vakuutuskausilla ei ole hylkäävissä ratkaisuissa merkitystä. Suomessa työeläkelaitos lähettää lopullisen päätöksen muutoksenhakuohjeineen suoraan hakijalle. Eläkkeenhakija saa siis lopullisen päätöksen muutoksenhakuohjeineen jo ennen päätösten yhteenvedon.

Kaikki EU-eläkehakemukseen annetut lopulliset päätökset muutoksenhakuohjeineen lähetetään alkuperäisinä myös hakijan asuinmaan käsittelevälle laitokselle, joka antaa hakijalle eläkepäätösten yhteenvedon lomakkeella E 211.

Jos hakija ei ole valittanut eläkelaitoksen muutoksenhakuohjeella varustetusta päätöksestä, on katsottu, että EU-eläkepäätösten yhteenvedosta hakija saa uuden muutoksenhakuoikeuden.

Vakuutusosoikeus on kuitenkin katsonut, että hakijalla on oikeus valittaa EU-eläkepäätöksestä vasta sitten, kun hän on saanut päätösten yhteenvedon (VakOn täysistuntoratkaisu 4786/2003).

8.10.2004

Eläkelautakunta on sen sijaan päätenyt tutkimaan valitukset, vaikka hakija ei olisikaan saanut vielä päätösten yhteenvetoa. Myös vakuutusoi-
keus on kohtuussyistä tutkinut valituksen sellaisissa tapauksissa, joissa
pätösten yhteenveto on ehditty tehdä valitusprosessin aikana ja joissa
hakija ei ole enää uudestaan tehnyt valitusta yhteenvedon saatuaan.
Vakuutusoi-
keus on lisäksi muutamissa tapauksissa tutkinut valituksen,
jos päätösten yhteenvetoa ei ole voitu antaa ulkomaan päätöksen vii-
västyksen vuoksi.

13.2

Maat, joiden kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus

Suomella on sosiaaliturvasopimus Kanadan, Quebecin, Sveitsin, Ameri-
kan yhdysvaltain (jäljempänä USA) ja Israelin kanssa. Yksityiskohdat
näiden sosiaaliturvasopimusten osalta on selostettu asianomaista so-
pimusta koskevassa yleiskirjeessä. Näissä sopimuksissa on määräyk-
siä eläkehakemusten välittämisestä toiseen sopimusmaahan ja hake-
muksen vireilletulosta. Sopimusmääräykset eivät ole yhtä yksityiskoh-
taisia kuin EU-säännökset.

Kanada ja Quebec A 7/88, A 30/96
Sveitsi 28/86
USA A 45/92
Israel A 35/99

Sveitsi on solminut sopimuksen EU:n kanssa siten, että Sveitsin osalta
sovelletaan samoja säännöksiä kuin muihinkin EU/ETA-maihin.

EU/ETA-maista Suomella on voimassaoleva sosiaaliturvasopimus Poh-
joismaiden, Englannin, Espanjan, Itävallan, Kreikan, Luxemburgin ja
Saksan kanssa sekä 1.5.2004 EU:n jäseniksi liittyneiden Latvian, Liet-
tuan ja Viron kanssa. Näiden sosiaaliturvasopimusten merkitys on vä-
häinen sen vuoksi, että EU-sosiaaliturvasäännöksiä sovelletaan
1.6.2003 alkaen myös muihin kuin EU/ETA-maiden kansalaisiin.

Pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen määräyksiä sovelletaan lähin-
nä kolmansien maiden, siis EU/ETA -maiden ulkopuolisten maiden kan-
salaisiin sekä henkilöihin, jotka eivät työskentele. Kaikkia EU/ETA -
maiden kansalaisia koskee kuitenkin sopimuksen määräys, jonka mu-
kaan tuleva aika jaetaan tulevan ajan eläkkeen myöntävien Pohjoismai-
den kesken niiden vakuutuskausien suhteessa. Luxemburgin ja Saksan
sopimuksissa on vastaavanlainen myös EU/ETA -kansalaisia koskeva
määräys tulevan ajan laskemisesta vakuutuskausien suhteessa.

8.10.2004

13.2.1

Eläkkeen määrä ja tulevan ajan huomioon ottaminen

Vuoden 2004 säännösten mukaan Suomessa tuleva aika voidaan ottaa osittain huomioon eläkkeessä silloin, kun tulevan ajan oikeutta ei enää Suomen työeläkelakien mukaan ole (jälkikarenssiaika on jo kulunut umpeen), mutta eläketapahtuma sattuu Kanadassa, Quebecissä tai USA:ssa työsuhteen tai yrittäjätoiminnan aikana.

Jos eläkkeenhakija ei ole asunut Suomessa tulevan ajan oikeuden saamiseksi edellytettyä viittä vuotta, luetaan sopimusmaan työskentelykaudet hyväksi, ikään kuin ne olisivat asumisaikaa Suomessa.

Kun työkyvyttömyyseläkkeitä määrättäessä noudatetaan vuoden 2005 säännöksiä, nämä sopimusmääräykset menettävät merkityksensä.

13.2.2

Hakeminen

Eläkettä haettaessa käytetään kunkin sopijapuolen omia kaksikielisiä eläkehakemuslomakkeita, jotka on laadittu nimenomaan ao. sopimusten toimeenpanoa varten.

Kahdenvälisissä sopimuksissa on määräykset hakemuksen vireilletulosta. Sopimusten vireilletuloa koskevat määräykset poikkeavat hieman toisistaan. Sopimuksissa ei ole säännöksiä päätösten yhteenvedosta eikä sellaista laadita. Eläkelaitos antaa hakijalle suoraan lopullisen päätöksen muutoksenhakuohjeineen.

Toisin kuin EU/ETA-maiden kohdalla, työkyvyttömyyseläkettä ei ole pakko hakea kaikista sopimusmaista samaan aikaan.

13.2.3

Työkyvyttömyyden määrittely ja eläkkeen määräytyminen

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen ratkaistaan sen maan kansallisen lainsäädännön perusteella, jossa työ on vakuutettu. Työkyvyttömyyseläketapahtuma Suomessa ei näin ollen synnytä oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen toisen sopimusmaan lainsäädännön mukaan.

Vastaavasti sopimusvaltion myönteinen tai kielteinen työkyvyttömyyseläkepääätös ei ole ratkaiseva päätettäessä henkilön oikeudesta Suomen työeläkelakien mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Kanadan, Quebecin ja USA:n sopimuksissa on tulevaan aikaan perustuvan eläkkeen määräytymisestä ja laskemisesta erityismääräyksiä. Muutoin eläkeoikeus syntyy ja eläke lasketaan Suomen työeläkelainsäädännön mukaan.

8.10.2004

13.2.4

Muutoksenhaku

Sopimusmaan eläkepäätyöstä tehty valitus katsotaan tehdyksi ajoissa myös silloin, kun se on jätetty valitusaikana toisen sopimusmaan toimivaltaiselle viranomaiselle (eläkelaitokselle) tai vakuutuslaitokselle. Suomessa muutoshakemus toimitetaan päätöksen antaneelle eläkelaitokselle.

13.3

Muut maat

Jos eläkehakemuksesta ilmenee, että eläkkeenhakija on työskennellyt maassa, jonka kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta, hakijaa voidaan opastaa ilmoittamalla hänelle osoite, josta hän voi tiedustella tätä eläkeoikeuttaan. Ulkomaisista eläkelaitoksista ja niiden osoitteista eläkelaitos saa tarvittaessa tietoja Eläketurvakeskuksesta. Eläkkeenhakija voi kääntyä myös ao. maan lähetystön puoleen saadakseen maan hakemuslomakkeet eläkkeen hakemista varten. Henkilö on itse vastuussa eläkkeen hakemisesta sellaisesta maasta, jonka kanssa Suomella ei ole sopimusta sosiaaliturvasta.

13.4

Ulkomaan sairauspäivärahan vaikutus eläkkeen alkamiseen

Myös ulkomailta maksettava sairauspäiväraha on ensisijaista työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ulkomaan päivärahalle ei vahvisteta ensisijaisuusaikaa kuten Suomesta maksettavalle SVL:n mukaiselle päivärahalle. Ulkomailta maksettu SVL:n mukaista sairauspäivärahaa vastaava etuus otetaan kuitenkin eläkkeen alkamisaikaa määrättäessä huomioon samaan tapaan kuin Suomen sairauspäiväraha. Työkyvyttömyyseläke alkaa siis pääsääntöisesti vasta sen jälkeen, kun työntekijä on saanut ulkomaan sairauspäivärahaa vuoden ajan.

Asiaa on selostettu tarkemmin yleiskirjeessä A 39/95, Ulkomaan sairauspäivärahan vaikutus eläkkeen alkamiseen.

8.10.2004

14

TYÖELÄKELAITOSTEN TOIMINNAN VALVONTA ELÄKEASIOISSA

Työeläkelaitoksen toimintaan tyytymätön eläkkeenhakija saattaa ottaa yhteyttä työeläkelaitoksia valvoviin viranomaisiin. Näitä ovat yksityisellä puolella vakuutusvalvontavirasto, Eläketurvakeskus, eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Valtiokonttoria valvoo valtiovarainministeriö ja Kuntien eläkevakuutusta sisäasiainministeriö.

14.1

Vakuutusvalvontavirasto

Yksityisen alan työeläkelaitosten valvonta kuuluu (Vakuutusyhtiölaki 14 luku, Vakuutuskassalaki 9 luku, Eläkesäätiölaki 8 luku) vakuutusvalvontavirastolle, joka on sosiaali- ja terveysministeriön alainen virasto.

Vakuutusvalvontavirastolla on oikeus tarkastaa eläkelaitosten toimintaa. Vakuutusvalvontavirasto ei kuitenkaan käytä valvontavaltaa yksittäisissä työkyvyttömyyseläkeasioissa.

14.2

Eläketurvakeskus

Eläkekassojen ja -säätiöiden valvonta on lakisääteisen työeläketurvan osalta sosiaali- ja terveysministeriön päätöksillä siirretty Eläketurvakeskukselle (STMp eräiden eläkesäätiöiden valvontaa koskevien tehtävien siirtämisestä eläketurvakeskukselle ja STMp eräiden eläkekassojen valvontaa koskevien tehtävien siirtämisestä eläketurvakeskukselle).

14.3

Oikeuskansleri ja oikeusasiamies

Oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen tehtävänä on mm. valvoa, että julkista tehtävää hoitavat laitokset noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa (Suomen perustuslaki 108 § ja 109 §). Oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin valvontavalta ulottuu siten myös eläkelaitosten antamiin työeläkepäätöksiin. Työeläkejärjestelmän valvonta kuuluu ensisijaisesti apulaisoikeusasiamiehen tehtäviin.

Oikeusasiamiehelle tai oikeuskanslerille voi kannella jokainen, joka katsoo, että työeläkelaitos julkista tehtävää hoitaessaan on toiminut lainvastaisesti tai jättänyt täyttämättä velvollisuutensa (laki eduskunnan oikeusasiamiehestä ja laki valtioneuvoston oikeuskanslerista). Kansalaiset voivat valintansa mukaan osoittaa kantelunsa kummalle tahansa tai molemmille lainvalvojille. Koska valvontavalta on päällekkäistä, oikeuskansleri ja oikeusasiamies voivat keskenään sopia, kumpi käsittelee molempien toimivaltaan kuuluvan asian.

8.10.2004

Jos oikeusasiamies on kantelun johdosta todennut eläkelaitoksen päätöksen oikeaksi ja kantelun aiheettomaksi, työeläkelaitos ei anna asiassa uutta päätöstä.

Jos oikeusasiamiehen kirjeessä tai päätöksessä on todettu, että eläkelaitoksen on otettava asia uudelleen käsiteltäväksi tai miten asiassa olisi syytä menetellä, eläkelaitos noudattaa tätä ohjetta.

8.10.2004

15

YKSILÖLLINEN VARHAISELÄKE

15.1

Yleistä

Yksilöllinen varhaiseläke (YVE) erillisenä eläkelajina lakkasi vuoden 2004 alusta lukien sekä yksityisen alan että julkisen alan eläkelaeista. Vuonna 1943 tai sitä aikaisemmin syntyneillä on kuitenkin oikeus YVEen vuoden 2003 jälkeinkin.

Julkisen alan työeläkelakien mukaan lisäksi tietyt vuosina 1944-1947 syntyneet viranhaltijat ja työntekijät säilyttivät edelleen YVE-oikeuden. Koska näillä henkilöillä ei ole enää oikeutta YVEen aikaisemman yksityisen alan työskentelynsä perusteella, heidän eläkehakemuksensa käsitellään työkyvyttömyyseläkehakemuksena yksityisen alan työskentelystä karttuneen eläkkeen osalta. Ks. tarkemmin kohdat 1.2 ja 5.4.3.

TEL:ssa vuoden 2004 alusta lukien sovellettavat YVEen saamisen ehdot sisältyvät 4 e §:n 1 ja 2 momenttiin (voimassa 31.12.2004 saakka) sekä TEL:n muuttamisesta 1.1.2005 lukien annetun lain voimaantulosäännöksiin. Ks. kohta 1.2.

YVE-oikeuden arvioinnissa sairauden painoarvo on vähäisempi kuin työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa. Vastaavasti sosiaalisten ja työolosuhteita koskevien tekijöiden merkitys korostuu siinä enemmän kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. YVEssä ei myöskään yleensä voida osoittaa selkeää "työkyvyttömyyden" alkamishetkeä, koska muutos hakijan terveydentilassa on useimmiten tapahtunut vähitellen. Harkittaessa työn jatkamisen kohtuullisuutta otetaan huomioon hakijan työkyvyn pysyvä alentuminen suhteessa hänen omaan työhönsä.

Laissa mainituista YVEen saamisen edellytyksistä osa on yleisiä edellytyksiä, joiden on aina täyttyvä, ja osa yksilöllisiä, joissa käytetään tapauskohtaista harkintaa.

YVE myönnetään aina toistaiseksi, koska sen edellytyksenä on, että työkyky on alentunut pysyvästi. YVE myönnetään myös aina täyden eläkkeen suuruisena, koska YVEen saamisen edellytyksenä oleva ansioraja edellyttää työskentelyn lopettamista lähes kokonaan.

YVEen saaja voi kuitenkin halutessaan palata työhön ilman että hänen eläkkeensä lakkautettaisiin. YVE voidaan jättää työskentelyn ajaksi lepäämään tai se voidaan muuttaa työskentelyn ajaksi osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi.

8.10.2004

YVEen noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka koskevat täyttä työkyvyttömyyseläkettä, jollei nimenomaan toisin ole säädetty.

Tämä luku sisältää lähinnä YVEä koskevia erityisohjeita.

15.2

YVEN saamisen yleiset edellytykset

15.2.1

Ikä

YVEN myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on vähintään 58 vuoden ikäinen. Vuoden 2004 alusta lukien YVE voidaan myöntää ainoastaan vuonna 1943 tai sitä aikaisemmin syntyneelle hakijalle.

Vuoden 2005 säännösten mukaan työntekijällä on oikeus jäädä vähentämättömälle vanhuuseläkkeelle 63 vuotta täytettyään. Säännöstä sovelletaan 1.1.2005 alkaen. Näin ollen työntekijälle, jonka YVEN eläketapahtuma (ks. kohta 15.7) on 1.1.2005 tai sen jälkeen ja joka on täyttänyt eläketapahtumahetkellä 63 vuotta, myönnetään YVEN sijasta vanhuuseläke.

Viimeinen YVE-oikeuden säilyttänyt ikäluokka, vuonna 1943 syntyneet, täyttää 63 vuotta vuonna 2006. Siten YVE voi tulla myönnettäväksi 63 vuotta täyttäneelle henkilölle vuoden 2006 jälkeen silloin, kun hän saa vuoden 2004 säännöin myönnettyä osatyökyvyttömyyseläkettä (tuleva aika 65 vuoden ikään) ja hänen työkykynsä on alentunut YVEen mutta ei täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen edellytetyllä tavoin, tai silloin, kun YVE myönnetään entisin perustein ja eläke tulee määrättäväksi vuoden 2004 säännöksiin. Jos YVEN eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen ja eläke tulisi myönnettäväksi entisin perustein, se myönnetään vanhuuseläkkeenä.

15.2.2

Tuleva aika

YVE on tarkoitettu lähinnä henkilöille, jotka ovat vielä työelämässä tai joiden työnteon päättymisestä on kulunut vain vähän aikaa. YVEN myöntämisen edellytyksenä onkin, että hakijan työ- tai virkasuhteeseen taikka yrittäjätoimintaan voidaan liittää työeläkelakien mukainen tuleva aika.

Kun YVEN eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen, tulevan ajan edellytys tutkitaan vuoden 2004 säännösten mukaan (ks. kohta 5.2.4). Myös tulevan ajan eläke määrätään vuoden 2004 säännösten mukaan. Näin ollen tuleva aika otetaan huomioon eläketapahtumasta 65 vuoden ikään asti.

8.10.2004

Myös silloin, kun YVEN eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen, YVEN edellytyksenä oleva tulevan ajan oikeus määritellään YVE-oikeuden säilyttäneillä henkilöillä vuoden 2004 säännösten mukaan (L 634/2003 voimaantulosäännös 7 mom.). Edellä mainitun voimaantulosäännöksen kohdan mukaan eläkettä laskettaessa noudatetaan kuitenkin uusia 7 c §:n ja 7 d §:n työkyvyttömyyseläkettä koskevia säännöksiä silloin, kun YVEN eläketapahtuma sattuu 1.1.2006 tai sen jälkeen. Näissä eläkkeissä tuleva aika otetaan huomioon eläketapahtumavuoden alusta 63 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun.

YVE voidaan myöntää vapaakirjaeläkkeenä, jos hakijan julkisen alan palvelussuhteeseen liittyy tuleva aika tai jos hakija on jäänyt julkiselta alalta vanhuuseläkkeelle yksityisen alan eläkelakien mukaista vanhuuseläkeikää alemmassa eläkeiässä.

Jos hakija on työskennellyt toisessa EU- tai ETA-maassa eläketapahtuman sattuessa, YVEN tulevan ajan edellytys täyttyy, vaikka Suomessa vakuutetusta työskentelystä olisi tulevan ajan oikeus jo menetetty.

Rajoitussäännöksen soveltaminen

Yleensä YVEN hakijat ovat olleet pitkään samassa työsuhteessa ennen eläkkeelle jäämistään, joten rajoitussäännöksen soveltaminen YVEä myönnettäessä tulee harvoin harkittavaksi. Jos hakija on kuitenkin vähän ennen eläkkeen hakemista tai valituksen vireillä ollessa mennyt entistä ansiotasoaan selvästi pienempipalkkaiseen työhön yrittäessään sairaudesta huolimatta selviytyä vielä työelämässä, viimeiseen työsuhteeseen voidaan soveltaa rajoitussäännöstä.

Joskus on perusteita tulkita hakemusvaiheessa tai valituksen vireillä ollessa alkanut työsuhde työkokeiluksi tai työkyvyttömänä tehdyksi työksi, jota ei oteta huomioon eläkettä myönnettäessä. YVE myönnetään tällöin pitkäaikaisesta ja pääasiallisesta ansiotyöstä. YVEä ei kuitenkaan makseta siltä ajalta, jolloin hakija on ansainnut vähintään YVEN rajamäärän.

Rajoitussäännöksen soveltaminen voi tulla kysymykseen silloin, kun YVEN eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä ennen. Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa rajoitussäännös on kumottu.

15.2.3

Työskentelyn lopettaminen

YVEN saaminen edellyttää eläkkeenhakijalta lähes täydellistä työstä luopumista. Eläkkeen saamisen edellytyksenä on, että työntekijän tulot TEL:n 8 §:n 4 momentissa mainituissa säännöksissä tarkoitetuista ansiotöistä voidaan arvioida keskimäärin pienemmiksi kuin TEL:n 1 §:n 1

8.10.2004

momentin 2 kohdan rajamäärä 229,34 euroa kuukaudessa (vuoden 2004 tasossa). Tämän edellytyksen tulee täytyä eläkettä myönnettäessä.

Huomioon otettavista ansioista ks. kohta 15.8.

Työntekijät

Työsuhteessa olevien työntekijöiden työskentelyn lopettamisen tai vähentämisen toteaminen ei yleensä tuota eläkelaitokselle vaikeuksia, koska eläkkeen saaminen edellyttää käytännössä työsuhteen päättymistä. Ennen lopullisen YVEN myöntämistä eläkelaitos pyytää työnantajalta työsuhdeilmoituksen, josta käyvät ilmi työsuhteen päättymisajankohta sekä tarvittavat palkkatiedot tai tieto työstä saadun ansion vähentämisestä alle rajamäärän.

Yrittäjät ja maatalousyrittäjät

Yrittäjien ja maatalousyrittäjien työskentelyn lopettamisen, vähentämisen ja jäljelle jäävän työpanoksen arvioimisessa noudatetaan samoja periaatteita kuin yleensäkin työtuloa arvioitaessa. Ratkaisevaa on siten se, voidaanko työtulon esitettyjen selvitysten perusteella arvioida jäävän alle laissa säädetyn euromäärän.

Silloinkin, kun yrittäjä on vapautettu YEL:n tai MYEL:n mukaisesta vakuuttamisvelvollisuudesta muusta työstä ansaitun eläketurvan riittävyyden vuoksi, YVEN myöntämisen edellytyksenä on, että yrittäjä luopuu myös tästä yrittäjätoiminnasta siten, etteivät hänen kokonaisansionsa nouse laissa säädettyyn rajamäärään.

Yrittäjä voi osoittaa yrittäjätoimintansa lopettamisen tai vähentämisen monella eri tavalla. Hän voi luovuttaa tehtävänsä toisille kokonaan tai ainakin lähes kokonaan tai lopettaa koko yritystoiminnan. Näyttönä tästä on yleensä kauppa- tai lahjakirja tai vuokrasopimus. Luovutuksen tulee olla todellinen. Perheen sisäisissä luovutuksissa näyttövelvollisuus työstä luopumisesta korostuu. Jos hakija ei ole toimittanut riittävää selvitystä, eläkelaitos voi saada lisäselvitystä esimerkiksi kaupparekisteritiedoista.

Maatalousyrittäjän luopuminen tilasta tai sen osasta on todettavissa yleensä vastaavilla asiakirjoilla kuin edellä yrittäjien kohdalla on mainittu. Lisäksi maatalousyrittäjä voi alentaa työpanostaan esimerkiksi siten, että hän supistaa viljelmän tuotantotoimintaa, vähentää eläinmäärää, muuttaa kasvinviljelyä tai jättää pellot viljelemättä. Hän voi myös luopua tilan ulkopuolisesta työstä tai siirtää työpanosta viljelmän sisällä, jolloin edellytetään, että jonkun toisen henkilön työpanos lisääntyy. Tämä voi ilmetä muun muassa toisen henkilön MYEL-työtulon korottamisena tai

8.10.2004

MYEL:n mukaan vakuuttamisena. Maatalousyrittäjä voi käyttää joko yhtä tai useampaa luopumistapaa tai näiden yhdistelmää.

On tilanteita, joissa maatalousyrittäjän työtulo on alunperinkin ollut alle TEL:n 1 §:n 1 momentissa säädetyn rajamäärän (229,34 e/kk vuonna 2004). Jos tällaisen työn jatkaminen on katsottu kohtuuttomaksi ja myönteinen ennakkopäätös YVE-oikeudesta on hänelle annettu, edellyttää YVEN saaminen tästä vähäisestäkin työstä luopumista.

15.3

Yksilölliset edellytykset ja niiden arviointi

Yleisten edellytysten lisäksi YVEN myöntämisen edellytykseksi on säädetty yksilöllisiä tekijöitä, joiden pohjalta tehdyn kokonaisarvion perusteella ratkaistaan, voidaanko hakijan kohtuudella edellyttää jatkavan ansiotyötään.

YVEN myöntämistä harkittaessa tarkasteltavia yksilöllisiä edellytyksiä ovat hakijan sairauden, vian tai vamman vaikeusaste, ikäänntyneisyys ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus. Yksilöllisiä edellytyksiä tarkasteltaessa on otettava huomioon myös hakijan ammatissaolon pitkäaikaisuus sekä hänen nykyinen työnsä ja työolosuhteet.

Kokonaisarviota tehtäessä tarkastellaan keskenään tasavertaisina eläkkeenhakijaan itseensä ja hänen työhönsä liittyviä tekijöitä. Minkään näistä osatekijöistä ei yksinään edellytetä muodostavan estettä työnteolle ja niiden painoarvo suhteessa toisiinsa on eri tapauksissa erilainen. Osatekijöiden perusteella arvioidaan hakijan jäljellä oleva työkyky eli ratkaistaan, onko kohtuutonta, että hakija edelleen jatkaa nykyistä ansiotyötään tai muuta hänen ammattiaan vastaavaa työtä, jota olisi tarjolla samassa työpaikassa.

Kun on kysymys osa-aikatyössä olevasta YVEN hakijasta, harkitaan, onko nimenomaan tämän osa-aikatyön jatkaminen hakijalle kohtuutonta. Samoin jos YVEN hakija on jo sukupolvenvaihdos- tai luopumiseläkkeellä taikka osatyökyvyttömyys- tai osa-aikaeläkkeellä ja samanaikaisesti työssä, tarkastelun kohteena on yleensä työ, jota hän eläkkeellä ollessaan tekee.

Jos kuitenkin osa-aikatyössä oleva henkilö, oli hän sitten esim. osa-aikaeläkkeellä tai ei, on hakenut YVEä ja eläketapahtuma sattuu vuoden kuluessa osa-aikatyön alkamisesta, hänen työkykyään tulisi arvioida entiseen kokoaikatyöhön nähden.

Niissä tapauksissa, joissa YVEä on haettu yli vuoden jatkuneen osa-aikatyön ja mahdollisen osa-aikaeläkkeellä olon jälkeen, tulisi YVE-

8.10.2004

oikeutta kokonaisuutena harkittaessa ottaa huomioon YVEN myöntämisen edellytysten lisäksi seuraavat seikat:

- onko työkyvyttömyyden syynä oleva sairaus alkanut jo ennen osaaikaeläkkeelle siirtymistä ja onko se haitannut työntekoa osaaikatyössä
- onko hakija jatkanut entistä työtään osa-aikaisena vai onko työ muuttunut kokonaan erilaiseksi kuin aikaisempi kokoaikatyö.

Työttömyyttä ei laissa ole erikseen mainittu niiden tekijöiden joukossa, jotka otetaan huomioon YVEN myöntämisedellytyksiä harkittaessa. Työkyvyn heikennyttä iän myötä henkilön työhistoriassa voi olla työttömyyskausia ja työskentelyä hänen ammattiaan vastaamattomissa töissä. Pitkäaikainen tai toistuva työttömyys saattaa kuitenkin olla osoituksena siitä, että hakija ei ole työmarkkinoiden käytettävissä. Työttömäksi joutumisen ja työllistymättömyyden taustalla on usein tekijöitä, jotka jo sinällään ovat YVEN myöntämistä puoltavia.

15.3.1

Sairaus, vika tai vamma

Koska hakijan työkykyä on tarkasteltava kokonaisarvion pohjalta, sairauden painoarvo siinä voi luonnollisesti vaihdella. YVEN myöntämiseksi ei edellytetä, että sairaus heikentää hakijan työkykyä samassa määrin kuin täyden tai osatyökyvyttömyyseläkkeen myöntämiseksi edellytetään. Siitä huolimatta lääkärinlausunnoissa esitetyiltä sairautta koskevilta tiedoilta edellytetään samaa tarkkuutta ja luotettavuutta kuin mitä edellytetään varsinaista työkyvyttömyyseläkettä haettaessa. Työkyvyn alenemisen tulee YVEä myönnettäessä olla pysyvää.

YVE-hakemusta käsiteltäessä tarkastellaan hakijan toimintakykyä suhteessa hänen työnsä asettamiin vaatimuksiin. Terveystilan toteamiseksi tarvitaan B-lääkärinlausunto. Sairauden, vian tai vamman arviointi perustuu lääkärinlausunnossa esitettyihin tutkimustuloksiin, mutta työkyvyn arviointiin vaikuttavat myös muut tekijät. Lääkärinlausunnoissa esitetyistä hakijan aikaisempia vaiheita ja sairauksia koskevista tiedoista saadaan merkityksellistä tietoa myös muista kokonaisarviossa huomioon otettavista seikoista. Kun arvioidaan sairauden, vian tai vamman vaikutusta hakijan työkykyyn, otetaan huomioon myös työ- ja sosiaali-lääketieteelliset näkökohdat. Ratkaisevaa on hakijan sairauksien ja oireiden yhteisvaikutukset hänen työ- ja suorituskykyynsä. Tämän vuoksi esimerkiksi tuki- ja liikuntaelinsairauksissa olisi tiedettävä kiputunteusten kuvausten ja röntgentutkimusten tulosten lisäksi hakijan liikuntakyky yleensä ja sairausmuutosten aiheuttamat toiminnanhäiriöt erityisesti.

8.10.2004

Koska hakijan työkykyyn vaikuttavia seikkoja tarkastellaan hänen työnsä vaatimusten näkökulmasta, työterveyslääkärin merkitys lausunnon kirjoittajana korostuu.

15.3.2

Ikääntymiseen liittyvät tekijät

Ihmisen terveydentila ja muut työn kannalta olennaiset ominaisuudet heikkenevät yleensä iän mukana. Ikääntymistä koskevat tutkimukset ja myös käytännön havainnot ovat osoittaneet, että ihmiset vanhenevat eri tavoin. On olemassa tekijöitä, jotka voivat edistää ennenaikaista vanhenemista. Tällaisia ovat esimerkiksi vaikeat elämänoolosuhteet, vammautuminen ja aikaisemmin koettu pitkäaikainen sairaus.

Ikääntymiseen liittyviä tekijöitä arvioitaessa kiinnitetään huomiota sellaisiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, joilla on merkitystä hakijan omassa työssä ja joiden takia hänen selviytymisensä työssä saattaa olla vaikeampaa kuin muilla samanikäisillä.

Määrättyihin työolosuhteisiin ja työmenetelmiin tottuneen iäkkään työntekijän saattaa olla vaikea mukautua merkittävästi muuttuneisiin työolosuhteisiin ja työmenetelmiin tai aivan uudenlaiseen työhön työpaikalla. Ikääntymisen myötä myös voimat ja tarkkuus usein vähenevät samoin kuin työn aiheuttaman fyysisen tai psyykkisen rasituksen sietokyky. Käytännössä ikääntymisen vaikutusta terveydentilaan on vaikea erottaa kokonaan sairauden, vian tai vamman vaikutuksesta.

15.3.3

Työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus

Työtä ja työolosuhteita kuvaavilla selvityksillä pyritään saamaan esille hakijan yksilöllinen, työssä ilmenevä rasittuneisuus ja kuluneisuus, ei sitä, onko hänen työnsä ammattina luokiteltava rasittavaksi ja kuluttavaksi. Yleensä raskaissa ammateissa ilmenee rasittuneisuutta ja kuluneisuutta, mutta sitä on kuitenkin aina arvioitava yksilöllisesti.

Työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus voi ilmetä sairauspoissaolojen lisääntymisenä tai erilaisina ongelmina työpaikalla. Se voi ilmetä tuki- ja liikuntaelinten oireiluna, väsymyksenä sekä psyykkisinä oireina. Myös vanhojen, aikaisemmin vähäisten sairausoireiden korostuminen tai uusien oireiden ja vaivojen ilmestyminen saattaa olla osoitus työn aiheuttamasta rasituksesta.

Työn aiheuttaman rasittuneisuuden ja kuluneisuuden arvioimiseksi tarvitaan kuvaus eläkkeenhakijan työstä. Työ, josta selvitys hankitaan ja jonka asettamia vaatimuksia verrataan hakijan suorituskykyyn, on pääsääntöisesti hakijan nykyinen tai hänen viimeisin työnsä. Jos hakija kui-

8.10.2004

tenkin on siirtynyt aikaisemmasta raskaasta työstä kevyempään työhön (esim. työllistettynä), eikä aikaisemman työn päättymisestä ole kulunut huomattavan pitkää aikaa, selvitys pyydetään molemmista töistä.

Eläkkeenhakijalla on mahdollisuus joko eläkehakemuksessaan tai erillisellä liitteellä esittää kuvaus työstään ja näkemyksensä sen rasittavuudesta. Hakemuslomakkeen huolellinen täyttäminen on tärkeää, jotta hakijan oma käsitys saadaan selville. Hakijan itsensä omin sanoin antama kuvaus on usein valaisevampi kuin tiedot, jotka käyvät ilmi muun henkilön täyttämästä hakemuksesta.

Hakija voi oman kuvauksensa täydennykseksi liittää mukaan esimerkiksi työsuojeluhenkilön tai luottamusmiehen lausunnon. Yrittäjät voivat antaa lisäksi tietoja yrittäjätoiminnastaan erillisellä lomakkeella (TY- ja TM-lomakkeet, liitteet 4,5).

15.3.4

Ammatissaolon pitkäaikaisuus

Yhtenä tekijänä YVEN myöntämistä harkittaessa on ammatissaolon pitkäaikaisuus. Se voi tarkoittaa työskentelyä samassa työssä eläkkeenhakijan koko työuran ajan tai työskentelyä monessakin eri ammatissa ja työpaikassa.

Kun tarkastellaan ammatissaolon pitkäaikaisuutta, lähtökohdaksi otetaan hakijan koko ansiotyöhistoria ennen eläkkeelle siirtymistä. Ulkomailla tehty työ on samassa asemassa kuin työ Suomessa.

Työhistoriaan voi sisältyä työttömyydestä, sairaslomista tai lapsenhoidosta johtuvia katkoksia, jotka sellaisenaan eivät merkitse estettä työhistorian katsomiselle pitkäaikaiseksi. Tällaisten katkosten pituudelle ei voida asettaa selkeitä rajoja, sillä työhistoriaa tarkastellaan kokonaisuutena. Työskentely pelkästään kausiluontoisilla aloilla tai osa-aikatyössä ei myöskään estä katsomasta ammatissaoloa pitkäaikaiseksi.

Ammatissaolon pitkäaikaisuuden merkitystä harkittaessa on kiinnitettävä huomiota hakijan töiden luonteeseen hänen työelämänsä aikana. Jos kaikki hakijan työt ovat olleet fyysisesti tai psyykkisesti rasittavia ja kuluttavia (raskas työ, jatkuva vuorotyö, sääntelemätön työaika, oman yrityksen aiheuttama jatkuva sidonnaisuus työhön jne.), on tällä seikalla kokonaisharkinnassa luonnollisesti suurempi painoarvo kuin siinä tapauksessa, että osa työelämästä on kulunut kevyemmissä töissä tai osa-aikatyössä.

Laista sen paremmin kuin hallituksen esityksen perusteluistakaan ei käy ilmi, kuinka pitkää työskentelyä vaaditaan, jotta edellytys ammatissa-

8.10.2004

olon pitkäaikaisuudesta täyttyy. Tarkkaa aikamäärettä ei voidakaan asettaa, vaan pitkäaikaisuuden arviointi on osa kokonaisharkintaa.

15.3.5

Hakijan työ ja työolosuhteet

Työssä suoriutumiseen vaikuttavat sekä työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet että työn laatu ja työolosuhteet.

Työolosuhteilla tarkoitetaan työympäristöä ja siihen liittyviä tekijöitä. Eri-tyisesti tarkastellaan niitä seikkoja, joilla on olennainen merkitys työntekijän omassa työssä ja joiden vuoksi hänen selviytymisensä työssä on vaikeaa. Yksittäistapauksissa työolosuhteiden merkitys tulee esiin, kun verrataan keskenään samanlaisten töiden suorittamista erilaisissa työolosuhteissa.

Huomiota kiinnitetään sekä fyysisiin että psyykkisiin työolosuhteisiin. Niillä tarkoitetaan esimerkiksi työtilan kokoa, ilmanvaihtoa, valaistusta, lämpötilaa, kosteutta, vetoa, säteilyä, pölyä, savua, kaasuja, käryjä, terveydelle vaarallisia aineita, melua, tärinää, ilmanpainetta, ulkotyöhön liittyviä erityispiirteitä, vaikeita ihmissuhdekysymyksiä ja yksintyöskentelyä.

Työtä arvioitaessa kiinnitetään erityisesti huomiota niihin seikkoihin, joiden perusteella voidaan arvioida työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluineisuus ja työn kuormittavuus. Tällaisia ovat esimerkiksi työajan pituus ja epäsäännöllisyys sekä työaikajärjestelyjen rasittavuus. Työn rasittavuutta, sekä fyysistä että psyykkistä, voidaan arvioida esimerkiksi seuraavien seikkojen perusteella: vaatiiko työ raskaita ruumiillisia ponnisteluja, hankalia työasentoja, ketteryyttä, onko työssä kiire, voiko työntekijä vähentää työpanostaan, sisältääkö työ toistotehtäviä, onko työ suurta vastuullisuutta edellyttävää, yksitoikkoista, pakkotahtista, onko työ valvontatyötä, sisältääkö työ vaikeaa henkilökohtaista yleisöpalvelua, ovatko olosuhteet ja työmenetelmät olennaisesti muuttuneet.

Yrittäjän työtä koskevia tietoja voi saada myös eläkelaitoksessa olevista yrittäjävakuutusasiakirjoista. Joskus voi olla tarpeellista hankkia lisätietoja myös yrityksen ulkopuolelta, esimerkiksi kunnan elinkeinoasiamieheltä, eläkelaitoksen asiamieheltä tai maatalousviranomaiselta. Jos eläkkeenhakijan ja työnantajan antamat tiedot ovat keskenään ristiriitaisia, eläkelaitos voi pyytää lisäselvitystä esimerkiksi työterveyshuollosta tai yrityksen työsuojeluorganisaatiolta.

8.10.2004

15.4

YVEN hakeminen

YVEä kuten varsinaista työkyvyttömyyseläkettäkin haetaan T-lomakkeella (liite 1). Yksi eläkehakemus riittää, vaikka hakija on kuullut useamman kuin yhden eläkejärjestelmän piiriin. Lomake on yhteinen Kansaneläkelaitoksen kanssa, ja sillä voi hakea vastaavaa kansaneläkejärjestelmän eläkettä.

Työkyvyttömyyden perusteella eläkettä hakevan on merkittävä hakemuslomakkeeseen, hakeeko hän kuntoutustukea/työkyvyttömyyseläkettä, YVEä vai kumpaakin eläkettä.

15.4.1

Ennakkopäätöstä koskeva hakemus

Työntekijällä ja yrittäjällä on oikeus saada ennakkopäätös siitä, täyttääkö hän YVEN saamisen muut kuin työn jättämiseen liittyvät edellytykset. Hakija saa näin aikaa varautua eläkkeelle siirtymiseen tai hän voi jatkaa työntekoa, jos voimat vielä riittävät. Ennakkopäätöstä voi hakea aikaisintaan noin puoli vuotta ennen YVEN alaikärajan täyttämistä. Tätä aikaisemmin tehty hakemus hylätään ennenaikaisena.

Myönteisen ennakkopäätöksen saanut voi yhdeksän kuukauden kuluessa ilmoittaa työstä luopumisestaan eläkelaitokselle lomakkeella ETK 7112 (liite 7) tai eläkelaitoksen omalla vastaavalla lomakkeella.

15.4.2

Lopullista päätöstä koskeva hakemus

Jos eläkkeenhakija on jo lopettanut ansiotyönsä, hän voi hakea myös suoraan lopullista päätöstä.

15.5

Hakemuksen käsittely

15.5.1

Käsittelevä laitos

Yksityisten alojen, valtion, kunnan ja evankelisluterilaisen kirkon eläkelakeihin sekä Kelan eläkesääntöön on tehty lainmuutokset viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltamisesta näissä eläkejärjestelmissä 1.1.2004 alkaen. Työkyvyttömyyseläke- ja YVE-hakemuksia koskevat tilanteet, joissa sovelletaan VILMA-periaatetta, sekä VILMA-laitoksen määräytyminen ja tehtävät selostetaan tarkemmin ETK:n yleiskirjeessä A 47/2003, Viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen.

8.10.2004

ETK:n yleiskirjeessä A 13/98, Eläkehakemuksen ratkaisevan laitoksen määräytyminen, selostetaan, miten menetellään niissä tilanteissa, jotka eivät kuulu VILMA-menettelyn piiriin.

VILMA-säädöksillä yksityisten alojen työeläkelakien työkyvyttömyyseläkkeen ja YVEN saamisen edellytyksiä on muutettu siten, että yksityisten alojen työeläkelakeihin on lisätty eläkeoikeuden laukaiseva säännös, mutta rajoitettuna. Rajoitukseen liittyy VILMA-työkyvyttömyyseläkeasioiden neuvottelumenettely. YVEN ratkaisu kuuluu neuvottelumenettelyn piiriin, jos yksityisten alojen vapaakirjaeläkkeen määrä ylittää TEL:n rajamäärän kolminkertaisena.

Kun YVE-hakemuksen käsittely kuuluu VILMA-menettelyn piiriin, VILMA-laitos käsittelee ja antaa YVEN ennakkopäätöksen kaikkien VILMAN piiriin kuuluvien eläkejärjestelmien osalta. Mikäli kaikki tiedot ovat saatavilla, VILMA-laitos antaa myös ennakkolaskelman eläkkeen määrästä kaikkien VILMAN piiriin kuuluvien eläkejärjestelmien osalta.

Menettely tilanteissa, joissa julkisen alan eläkejärjestelmän mukainen YVE-ikäraja on alempi kuin yksityisen alan

Kun vuosina 1944-1947 syntynyt henkilö, jolla on oikeus YVEen julkisen alan eläkejärjestelmästä vuoden 2003 jälkeenkä ja jolla on ollut myös yksityisen alan työeläkelakien alaista työskentelyä, hakee YVEä, eläkehakemuksen käsittelymenettely riippuu siitä, hakeeko hän YVEä alle 60-vuotiaana vai vasta 60 vuotta täytettyään.

Eläkehakemuksen käsittelyohjeet näissä tilanteissa selostetaan kohdassa 5.4.3.

15.5.2

Lopullinen vai ennakkopäätös

Kun hakija on rastittanut eläkehakemuksessa YVEN ennakkopäätöstä koskevan kohdan, eläkelaitos voi hakijan suostumuksella antaa lopullisen päätöksen, jos hakija on jo lopettanut ansiotyönsä.

15.5.3

Työkyvyttömyyseläke vai YVE

Kun eläkkeenhakija ilmoittaa hakevansa sekä kuntoutustukea/ työkyvyttömyyseläkettä että YVEä, tutkitaan ensin, onko hakijaa pidettävä työkyvyttömänä. Jos näin on, harkitaan, voidaanko hakija kuntoutuksella tai hoidolla palauttaa työkykyiseksi vai tuleeko hänelle myöntää työkyvyttömyyseläke toistaiseksi. Kuntoutustuki on ensisijainen toistaiseksi myönnettävään työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Tämän jälkeen YVE-ikäisten osalta selvitetään mahdollisuudet myöntää YVE.

8.10.2004

Jos hakija on ilmoittanut hakevansa vain kuntoutustukea/ työkyvyttömyyseläkettä tai vain YVEä, hakemus voidaan käsitellä joissakin tilanteissa myös toista eläkelajia koskevana hakemuksena. Jos hakija on hakenut pelkästään YVEä, mutta hänellä ei ole oikeutta tulevaan aikaan, eläkelaitos voi hakijaa kuultuaan käsitellä hakemuksen myös työkyvyttömyyseläkettä koskevana.

15.5.4

Työnantajan kuvaus

Ennen YVE-ratkaisun tekemistä eläkelaitoksen on tarvittaessa varmistettava, että mahdollisuudet työtehtävien muuttamiseen tai osa-aikatyön järjestämiseen on selvitetty. Työnantajalta pyydetään kuvaus eläkkeenhakijan työstä, työolosuhteista ja työssä selviytymisestä. Samalla tiedustellaan työnantajan mahdollisuudesta tarjota muuta eläkkeenhakijan ammattia vastaavaa työtä samassa työpaikassa. Tätä tarkoitusta varten on käytettävissä Eläketurvakeskuksen lomake (ETK 7111, liite 3). Eläkelaitokset voivat käyttää myös vastaavaa omaa lomakettaan.

Työnantajalle ei voida asettaa velvollisuutta osa-aikatyön järjestämiseen tai työtehtävien muuttamiseen. Jos työnantaja esittää hakijan ammattia vastaavaa muuta työtä samassa työpaikassa, eläkelaitos selvittää työn soveltuvuuden työnantajan ja työntekijän kanssa. Yrittäjän kohdalla saattaa tulla selvitettäväksi, voisiko yrittäjä jatkaa työtään tuotantoa, työolosuhteita tai työnjakoa muuttamalla. Kohtuullisuusnäkökohdat tulisi tällöin kuitenkin ottaa huomioon.

On tärkeää, että eläkkeenhakijan työn ja hänen työssä selviytymisensä parhaiten tunteva henkilö on mukana lomakkeen täyttämässä. Useimmiten tämä henkilö on hakijan lähin esimies. Lomakkeen täyttäjän ja allekirjoittajan aseman tulee olla näkyvissä.

Työnantajan selvitystä tarvitaan usein asian jatkokäsittelyssä, esimerkiksi muutoksenhakuvaiheessa. Tämän vuoksi eläkelaitosten on syytä kiinnittää huomiota siihen, että lomake on asianmukaisesti täytetty.

Jos työterveyshuoltolain (1383/2001) mukainen työpaikkaselvitys on tehty, työnantajaa pyydetään lähettämään myös se. Vastaavia selvityksiä on olemassa myös maataloista. Työnantajaa voidaan myös pyytää liittämään omaan selvitykseensä työterveyshuollolla olevia tietoja hakijan työssä selviytymisestä. Työnantajalla ei ole kuitenkaan oikeutta saada tietoja työterveyshuollon salassapidettävistä asiakirjoista ilman työntekijän kirjallista suostumusta.

Vain poikkeustapauksessa ratkaisu voidaan tehdä pyytämättä työnantajan selvitystä. Jos eläkkeenhakija nimenomaan on kieltänyt ottamasta yhteyttä työnantajaansa, ei työnantajan selvitystä voida pyytää ilman

8.10.2004

hakijan lupaa. Tuloksena voi tällöin olla, että hakemus joudutaan riittävien tietojen puuttuessa hylkäämään, mikä on syytä selvittää eläkkeenhakijalle ennen ratkaisun tekemistä.

Jos YVE-hakemus on vireillä sekä työ- että kansaneläkejärjestelmässä, työeläkelaitos hankkii työnantajalta selvityksen eläkkeenhakijan työstä ja työssä selviytymisestä ja toimittaa siitä välittömästi kopion Kansaneläkelaitokselle osoitteella: Kansaneläkelaitos, Eläke- ja toimeentuloturvasto, ratkaisuryhmät, PL 78, 00381 HELSINKI. Jos YVE-hakemus on vireillä vain Kansaneläkelaitoksessa, se hankkii työnantajalta selvityksen ja toimittaa siitä kopion Eläketurvakeskukselle, joka välittää selvityksen työeläkelaitokselle työeläkehakemuksen tultua vireille.

15.6

Päätöksen antaminen

Päätöksen rakenteeseen, muotoon, sisältöön ja perusteluihin liittyviä vaatimuksia selostetaan yleiskirjeessä Työeläkeasioiden käsittely ja muutoksenhaku. Tämän yleiskirjeen luvussa 7 selostetaan työkyvyttömyyseläkepäätöksen muotoon ja perusteluihin liittyviä seikkoja.

Yleiskirjeessä A 47/2003, viimeisen eläkelaitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen, kohdassa 4 selostetaan VILMA-päätösyhdistelmältä edellytettäviä vaatimuksia ja päätöksenantomenettelyä.

Seuraavassa selostetaan YVE-päätösten (päätösyhdistelmien) erityispiirteitä.

15.6.1

Ennakkopäätös

YVE-oikeudesta annetaan yleensä ennakkopäätös. Sen muotoa koskevat samat säännöt kuin muitakin eläkepäätöksiä.

Myönteisessä ennakkopäätöksessä ilmoitetaan, että eläkkeen saaminen edellyttää ansiotyöstä luopumista siinä määrin, että jäljellä oleva työansio voidaan arvioida pienemmäksi kuin TEL:n 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu euromäärä. Euromäärä (indeksikorotettuna) kirjoitetaan näkyviin.

Lisäksi ilmoitetaan päivä, johon asti ennakkopäätös sitoo eläkelaitosta. Mainittu päivämäärä saadaan lisäämällä postituspäivään seitsemän päivää (postitusaika), kolmekymmentä päivää (valitusaika) ja yhdeksän kuukautta (sitovuusaika). Päätöksessä todetaan myös, että sitovuusaika voi olla työntekijän ja työnantajan sopimuksesta yhdeksää kuukautta pitempikin.

8.10.2004

Myönteiseen ennakkopäätökseen liitetään arviolaskelma eläkkeen määrästä. Samalla mainitaan, että määrä saattaa muuttua lopullisessa päätöksessä ja että arvioon ei voi hakea muutosta. Päätöksessä ilmoitetaan myös, että jos hakija on työskennellyt muussakin EU-maassa kuin Suomessa tai jossakin ETA-maassa, ei arviossa ole otettu huomioon siellä mahdollisesti ansaittua eläkettä.

Ennakkopäätökseen liitetään lomake, jolla päätöksen saaja voi tehdä ilmoituksen työnteon lopettamisesta (ETK 7112, liite 7), tai vastaava eläkelaitoksen lomake). Uutta eläkehakemuslomaketta myönteisen päätöksen saajan ei tarvitse täyttää.

Jos myönteinen ennakkopäätös annetaan henkilölle, joka yhdeksän kuukauden sitovuusajan kuluessa täyttää 63 vuotta 1.1.2005 tai sen jälkeen, hänelle tulee ennakkopäätöksen yhteydessä ilmoittaa, että saadakseen YVEN hänen tulee jäädä eläkkeelle ennen kuin täyttää 63 vuotta, sillä 63 vuotta täyttäneille myönnetään YVEN sijasta vanhuuseläke. Hakijalle tulee myös ilmoittaa, miten YVEN ja vanhuuseläkkeen määräytyminen eroavat.

Ennakkopäätöksen sitovuus

Myönteinen ennakkopäätös sitoo eläkelaitosta, jos ilmoitus ansiotyöstä luopumisesta ja eläkkeelle siirtymisestä tehdään yhdeksän kuukauden sitovuusaikana.

Sitovuusaikana työnantaja ja työntekijä voivat selvittää mahdollisuutta työtehtävien muuttamiseen tai osa-aikatyöhön siirtymiseen. Työnantaja ja työntekijä voivat sopia yhdeksää kuukautta pitemmästäkin sitovuusajasta. Pitemmästä sitovuusajasta työntekijän tulisi lähettää eläkelaitokselle kirjallinen ilmoitus ennen yhdeksän kuukauden sitovuusajan päättymistä. Ilmoituksessa tulisi olla kummankin sopijaosapuolen allekirjoitus. Yrittäjällä ei ole mahdollisuutta sopia yhdeksää kuukautta pitemmästä sitovuusajasta.

Jos työntekijä tai yrittäjä sitovuusajan kuluessa ilmoittaa, että hän luopuu ansiotyöstä vasta yhdeksän kuukauden määräajan jälkeen, eläkelaitos voi ilman sopimustakin tämän hyväksyä, jos hakijan olosuhteissa ei ole tapahtunut YVEN saamisen edellytyksiin vaikuttavaa muutosta. Jos ilmoitus YVElle siirtymisestä tehdään yhdeksän kuukauden kuluessa tai sovittuna tätä pitempänä sitovuusaikana, eläkelaitos ei tutki muita eläkkeen saamisen edellytyksiä kuin ansiotyöstä luopumisen tai ansiotyön vähentämisen. Eläkeoikeus voidaan joutua harkitsemaan uudelleen, jos yhdeksän kuukauden määräaika ylittyy huomattavasti.

Työskentelyn lopettamisen toteaminen ks. kohta 15.2.3

8.10.2004

15.6.2

Lopullinen päätös

Myönteisen ennakkopäätöksen saaneen hakijan tulee kirjallisesti ilmoittaa eläkelaitokselle eläkkeelle jäämisestään.

Eläkelaitoksen on ennen päätöksen antamista pyydettävä työnantajalta työsuhdeilmoitus, josta työsuhteen päättymisajankohta ja tarvittavat palkkatiedot ilmenevät.

Lopullisessa päätöksessä tai liiteaineistossa mainitaan eläkkeensaajan velvollisuudesta ilmoittaa työhön menostaan. Lisäksi siinä ilmoitetaan, että eläkkeensaajan ansioiden noustessa TEL:n 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun euromäärään (229,34 e/kk, vuoden 2004 ind.) eläkettä aletaan maksaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena, elleivät ansiot ylitä 3/5 tulevan ajan eläkkeen perusteena olevasta eläkepal-kasta. Samalla todetaan, että osaeläkkeenä maksettava YVE on puolet eläkkeensaajalle myönnetystä eläkkeestä. Jos ansiot ylittävät 3/5 eläkkeen perusteena olevasta palkasta, eläkkeen maksaminen keskeytetään ja YVE jää lepäämään.

15.6.3

Hylkäävä YVE-päätös

Hylkäävä YVE-päätös perustellaan samojen periaatteiden mukaan kuin varsinainen työkyvyttömyyseläkepäätöskin. Määritelmässä olevat erot otetaan huomioon.

Päätöksessä tuodaan näkyviin hakijan oma käsitys työn sisällöstä sekä työn hänelle aiheuttamasta rasittuneisuudesta ja kuluneisuudesta. Myös työnantajan käsitys työn aiheuttamasta rasituksesta esitetään tarvittaessa. Työnantajan ilmoitus hakijan suoriutumisesta työssään mainitaan, jos sen merkitys ratkaisulle on ollut olennainen. Koska ratkaisu YVEssä tehdään kokonaisarvion perusteella, siihen olennaisesti vaikuttaneet tekijät tuodaan esille.

Eläkelaitoksen on tarpeen mukaan ohjattava hylkäävän päätöksen saanut hakija hänen kuntoutustarvettaan vastaavien kuntoutus- tai muiden palveluiden piiriin. Ks. yleiskirje A 7/2004, Työeläkekuntoutus.

15.6.4

EU/ETA-päätös

YVE-hakemusta ei toimiteta ulkomaille vielä ennakkohakemusvaiheessa. ETK tai Kela täyttää EU/ETA-maiden välisen hakemuksen ja toimittaa sen ulkomaille vasta siinä vaiheessa, kun myönteisen ennakkopäätöksen saanut eläkkeenhakija ilmoittaa vastaanottavansa YVEN.

8.10.2004

Jos eläkkeenhakija hakee suoraan lopullista YVE-päätöstä ja työnteko on jo päättynyt, EU/ETA-hakemus täytetään ja toimitetaan muihin EU/ETA-maihin.

Yleiskirje A 48/96, Työeläke EU:n sosiaaliturvasäännösten mukaan

Ks. myös tämän yleiskirjeen luku 13, Ulkomailla työskennelleen työkyvyttömyyseläke.

15.7

Eläketapahtumahetki YVEssä ja YVEN maksamisen alkaminen

YVEN eläketapahtumahetkenä pidetään sitä päivää, jona alaikäraja, työkyvyn alenemista ja työn lopettamista koskevista edellytyksistä viimeinenkin on täytynyt. Työttömyyden tai sairauden perusteella maksettavat päivärahat eivät myöhennä eläketapahtumahetkeä ja eläkkeen alkamista.

Viimeistä työssäolopäivää määrättäessä noudatetaan soveltuvin osin TEL:n 2 §:n 2 momentin 1 virkettä. Jos hakija on lopettanut työskentelyn, mutta saa sen jälkeen sairausajan palkkaa, eläketapahtuman katsotaan sattuneen silloin, kun sairausajan palkan maksaminen päättyy.

YVEä maksetaan aikaisintaan eläkkeen tai ennakkopäätöksen hakemista seuraavan kuukauden alusta. Poikkeuksellisesta syystä eläke voidaan maksaa takautuvasti, kuitenkin enintään vuoden ajalta ennen hakemista seuraavaa kuukautta.

Edellä tarkoitettuna poikkeuksellisena syynä voidaan pitää sitä, että hakijalla ei ole ollut lainkaan tuloja tai että hän on ollut toimeentulotuen varassa. Poikkeuksellinen syy voi olla myös se, että henkilö on hakenut kansaneläkettä aikaisemmin kuin työeläkettä. Työeläkkeen maksaminen näissä tilanteissa alkaa samasta ajankohdasta kuin kansaneläkkeen maksaminen.

Silloin, kun kaikki YVEN saamisen edellytykset ovat eläkettä tai ennakkopäätöstä haettaessa jo täyttyneet, YVEN alkamisajankohta ei ole eläkkeenhakijan vapaasti ratkaistavissa. Asiaan ei vaikuta se, että YVEN maksaminen aiheuttaisi toisen, kenties paremman sosiaaliturvatuuden takaisinperinnän.

Uuden eläkehakemuksen tekeminen ei voi myöhentää YVEN alkamisajankohtaa, sillä YVE-ennakkopäätös sitoo sekä eläkelaitosta että eläkkeenhakijaa ainakin yhdeksän kuukauden ajan sen lainvoimaiseksi tulosta. Sitovuusaikana ei ole oikeutta saada uutta YVEä koskevaa päätöstä.

8.10.2004

Osatyökyvyttömyyseläke voidaan muuttaa YVEksi, mutta ei kuitenkaan takautuvasti kuutta kuukautta pidemmältä ajalta ennen hakemista seuraavaa kuukautta (TEL 5 b § 4 mom, voimassa 31.12.2004 saakka).

Vuoden 2005 alusta lukien voimaan tulevan TEL:n 5 b §:n säännöksen mukaan osatyökyvyttömyyseläke voidaan muuttaa YVEksi eläkkeen hakemista lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta.

Lakiosaston tiedote 16/99, Yksilöllisen varhaiseläkkeen alkamisaika

15.8

YVEN maksamisessa tehtävät muutokset ja YVEN lakkauttaminen

Eläkkeensaaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle sellaisista muutoksista, jotka vaikuttavat hänen oikeuteensa saada eläkettä tai jotka vaikuttavat eläkkeen määrään. Eläkelaitos voi myös vaatia eläkkeensaajalta selvityksen siitä, että hän edelleen täyttää eläkkeen saamisen edellytykset. Jollei eläkkeensaaja toimita selvitystä kohtuullisessa ajassa, eläkelaitos voi keskeyttää eläkkeen maksamisen.

YVEN myöntämisen edellytyksenä on, että työntekijän tulot TEL:n 8 §:n 4 momentissa mainituissa säännöksissä tarkoitetuista ansiotöistä voidaan arvioida kuukaudessa pienemmiksi kuin TEL:n 1 §:n 1 momentin 2 kohdan rajamäärä. Näin ollen tarkasteltaessa eläkkeensaajan ansiotyötä eläkkeelläoloaikana otetaan huomioon vain TEL:n 8 §:n 4 momentissa mainituissa säännöksissä tarkoitettut ansiotyöt. Tällaisena ansiotyönä pidetään myös ansiotyötä muussa ETA/EU-maassa tai sellaisessa maassa, jonka kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus.

15.8.1

YVE osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena

Kun YVEN saajan ansiotulot ylittävät 229,34 e/kk (vuonna 2004), mutta eivät kuitenkaan 3/5 tulevan ajan eläkkeen perusteena olevasta palkasta, aletaan YVEä maksaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena.

YVEN muuttamisesta osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi annetaan päätös muutoksenhakuohjeineen. Päätöksessä ilmoitetaan, että eläkkeensaajan ansiot ovat nousseet yli säädetyn rajamäärän ja eläkettä siitä syystä aletaan maksaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena. Päätöksessä ilmoitetaan myös, että eläkkeensaajan pitää ilmoittaa ansiotulonsa eläkelaitokselle, mikäli ne muuttuvat niin, että eläke tulee keskeyttää kokonaan tai sitä voidaan ruveta maksamaan täyden työkyvyttömyyseläkkeen suuruisena uudelleen.

Myös KEL:n mukainen YVE maksetaan tällöin puolitettuna.

8.10.2004

Kun YVEN saaja ilmoittaa eläkelaitokselle työhönmenostaan etukäteen, eläkelaitos alkaa maksaa YVEä osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena ansiotyön alkamisesta lähtien tai alkamiskuukautta seuraavan kuukauden alusta lukien silloin, kun työskentely ei ala kuukauden alkuvaiheessa.

YVE voidaan muuttaa 1.1.2005 jälkeen osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi myös takautuvasti.

Tieto työhön menosta jälkikäteen 31.12.2004 tai sitä ennen

Jos tieto ansiotyöhön menosta tulee eläkelaitokselle vasta työn alettua ja työskentely jatkuu edelleen, eläkelaitos alkaa maksaa eläkettä osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena seuraavasta mahdollisesta maksujaksosta alkaen.

Kun YVEN saaja on ollut ansiotyössä, mutta eläkelaitos saa siitä tiedon työskentelyn jo päätyttyä, eläkettä ei enää voida muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi.

Tieto työhön menosta jälkikäteen 1.1.2005 tai sen jälkeen

Niissä tapauksissa, joissa eläkkeensaajan tarkistushakemus tulee vireille tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteet aloitetaan 1.1.2005 tai sen jälkeen, YVE voidaan muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi aikaisintaan tarkistushakemusta tai tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän vuoden ajalta (TEL 5 b § 6 mom., voimaan 1.1.2005).

YVE voidaan muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi takautuvasti aikaisintaan säännöksen voimaantulosta eli vuoden 2005 alusta alkaen.

Ks. takaisinperintä 15.8.5

15.8.2

YVEN lepäämään jättäminen

Jos YVEN saajan ansiot ylittävät 3/5 tulevan ajan eläkkeen perusteena olevasta palkasta, eläkelaitos keskeyttää YVEN maksamisen ja YVE jää lepäämään.

YVEN keskeyttämisestä annetaan päätös muutoksenhakuohjeineen. Päätöksessä annetaan ohjeet siitä, miten eläkkeensaajan tulee toimia, jos työskentely päättyy tai ansiot alenevat niin, että YVEä voidaan alkaa maksaa uudelleen täyden tai osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena.

8.10.2004

Sinä aikana, kun YVE lepää, henkilöä pidetään tavallisena työntekijänä. Työnantaja on velvollinen yleisten edellytysten täytyessä maksamaan hänestä kaikki sosiaaliturva- ja eläkemaksut ja työntekijä puolestaan suorittamaan työntekijäin eläkemaksun. Myös yrittäjä on velvollinen ottamaan pakollisen eläkevakuutuksen.

Koska vuoden 2005 alusta lukien myös tulevan ajan eläkkeellä ollessa tehdystä työstä karttuu eläkettä, myös lepäävällä YVEllä ollessa tehdystä työstä karttuu eläkettä kuten eläkeaikana tehdystä työstä eli 1,5 % vuodessa.

Myönteisen ennakkopäätöksen saaneen työntekijän YVE-oikeus ei voi suoraan jäädä lepäämään, vaan edellytyksenä on, että eläkettä on maksettu täytenä vähintään kuukaudelta.

Jos YVEä maksaa usea eläkelaitos, yksi eläkelaitos selvittää lepäämään jättämisen tai takaisinperinnän edellytykset. Ks. tarkemmin yleiskirje A 47/2003, Viimeisen laitoksen periaatteen (VILMA) soveltaminen ja yleiskirje A 13/98 Eläkehakemuksen ratkaisevan laitoksen määräytyminen.

Tarvittaessa eläkelaitos kuulee eläkkeensaajaa ja on yhteydessä Kansaneläkelaitoksen toimistoon.

Lepäävällä YVEllä olevalla työntekijällä on sairastuttuaan mahdollisuus hakea SVL:n mukaista päivärahaa tai työttömäksi jouduttuaan työttömyyspäivärahaa. Ansiotyön päätyttyä hänellä on kuitenkin aina mahdollisuus hakea lepäävänä olevan YVEN palauttamista maksuun.

Lepäämään jättämisen ajankohta

Kun YVEN saaja ilmoittaa etukäteen työhönmenostaan, eläkelaitos keskeyttää eläkkeen maksamisen työhönmenosta lähtien.

Jos tieto ansiotyöhön menosta tulee eläkelaitokseen vasta jälkikäteen, YVEN maksamista ei voida keskeyttää takautuvasti, vaan vasta seuraavasta mahdollisesta maksujaksosta alkaen. Tämä on tilanne ennen 1.1.2005. Näin ollen kun YVEN saaja on ollut ansiotyössä siten, että YVEN maksaminen olisi pitänyt keskeyttää, mutta työskentely on jo päättynyt siinä vaiheessa, kun eläkelaitos saa tiedon työskentelystä, eläkettä ei voida enää keskeyttää. Tämä on tilanne ennen 1.1.2005.

Vuoden 2005 alusta lukien YVE voidaan keskeyttää ja jättää lepäämään myös takautuvasti, jos ansioita on yli 3/5 tulevan ajan eläkkeen perusteena olevasta palkasta. YVE voidaan keskeyttää takautuvasti eläkkeensaajan tarkistushakemusta tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä lähinnä seuraavaa kalenterikuukautta edeltävän

8.10.2004

vuoden ajalta (TEL 5 b § 6 mom). Säännöstä sovelletaan, kun tarkistus-
toimenpiteisiin ryhdytään 1.1.2005 tai sen jälkeen. Säännöstä sovelle-
taan myös YVEen, jonka eläketapahtuma on 31.12.2004 tai sitä ennen.
YVE voidaan keskeyttää takautuvasti ja jättää lepäämään aikaisintaan
säännöksen voimaantulosta eli vuoden 2005 alusta.

YVE voidaan tietyissä tilanteissa periä takaisin myös yli vuoden ajalta.
Ks. 15.8.6.

15.8.3

Lepäävä YVE maksuun

Lepäämässä olevaa YVEä voidaan hakemuksesta alkaa maksaa uudelle-
leen osatyökyvyttömyyseläkkeen tai täyden työkyvyttömyyseläkkeen
suuruisena. Hakemukseksi riittää työntekijän kirjallinen selvitys työn lo-
pettamisesta tai sen vähentämisestä siten, että ansiotulot jäävät alle
säädetyn rajamäärän. Hakijan kirjallisen ilmoituksen lisäksi eläkelaitos
selvittää työnantajalta työsuhteen mahdollisen päättymisajankohdan
sekä tarvittavat palkkatiedot. Myös yrittäjän on selvitettävä yrittäjätyön-
sä vähentyminen. Se tapahtuu samalla tavoin kuin eläkettä haettaessa.
Eläkkeen saamisen muita kuin ansiotuloja koskevia edellytyksiä ei uu-
delleen tutkita.

Valituskelpoinen päätös annetaan silloin, kun lepäämässä olevan YVEN
määrään tulee muutos.

Eläkettä ryhdytään maksamaan uudelleen hakemista seuraavan kuu-
kauden alusta. Poikkeuksellisesta syystä eläkettä voidaan kuitenkin
maksaa eläkkeenhakijan vaatimuksesta takautuvasti, enintään vuoden
ajalta ennen hakemista seuraavaa kuukautta (TEL 5 b § 7 mom.). Ks.
kohta 15.7.

15.8.4

YVEN lakkauttaminen

Ansiotyön vuoksi lepäävä YVE voidaan yleensä lakkauttaa viiden vuo-
den kuluessa lepäämisen alkamisesta vain eläkkeensaajan hakemuk-
sesta. Hakemukseksi riittää eläkkeensaajan kirjallinen ilmoitus. Ilmoi-
tuksen perusteella eläkelaitos lakkauttaa YVEN yleensä lakkautusilmoi-
tuksen tekemistä seuraavan kuukauden alusta.

Lakkauttamisesta annetaan päätös muutoksenhakuohjeineen. Eläk-
keensaaja voi perua eläkkeen lakkauttamisen valitusaikana.

YVEN lakkauttaminen voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun YVE on
myönnetty vuoden 2004 säännöksiin ja eläkkeensaajan uudessa työssä

8.10.2004

ansiotaso on korkeampi kuin tulevan ajan eläkkeen perusteena oleva eläkepalkka.

Jos lepäävänä olevaa YVEä ei ole vaadittu maksettavaksi uudelleen viiden vuoden kuluessa keskeyttämisestä, YVE katsotaan ilman eri päätöstä lakanneeksi viiden vuoden kuluttua keskeyttämisestä.

Jos YVE on lakannut tai se on lakkautettu, on YVEä tai varsinaista työkyvyttömyyseläkettä haettava uudelleen.

Kun lakkautettua eläkettä haetaan uudelleen ja uusi eläke alkaa kahden vuoden kuluessa eläkkeen lakkauttamisesta, eläke myönnetään entisiin perustein (TEL 6 c § 2 mom. 31.12.2004 saakka, TEL 7 e § 1 mom. 1.1.2005 alkaen, mutta sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen). YVE voidaan myöntää entisiin perustein myös 63 vuotta täyttäneille, jos entisiin perustein myönnettävä eläke tulee määrättäväksi vuoden 2004 säännöksiin.

15.8.5

Takaisinperintä

Kun eläkelaitos saa tiedon YVEN saajan työssäolosta myöhässä ja YVE tarkistetaan takautuvasti osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi tai keskeytetään eli jätetään lepäämään takautuvasti (TEL 5 b § 6 mom., voimaan 1.1.2005 alkaen), joudutaan aiheetta maksettu eläke perimään takaisin. Eläkelaitos voi tällöin periä takaisin aiheetta maksamansa eläkkeen vähentämällä sen vastaisista eläke-eristä. Takaisinperinnästä annetaan erillinen päätös.

Yleiskirje A 34/92, Perusteettomasti maksetun eläkkeen takaisin periminen

15.8.6

YVEN periminen takaisin yli vuoden ajalta

Tietyissä tilanteissa YVE voidaan periä takaisin myös yli vuoden ajalta. Vuoden 2005 alusta sovellettavan säännöksen mukaan täyteen YVEen ei ole oikeutta aikana, jolloin YVEN saajan työansiot ylittävät TEL:n 1 §:n 1 momentin 2 kohdan rajamäärän. Osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena maksettuun YVEen ei ole oikeutta aikana, jolloin sen saaja ansaitsee 60 prosenttia eläketapahtumaa edeltävästä vakiintuneesta keskiansiosta. Tilapäisiä ansioiden ylityksiä ei huomioida. (TEL 5 b § 5 mom.)

Aiheettomasti maksettu eläke voidaan periä takaisin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa etuuden maksupäivästä lukien (TEL 18 § 5 mom., voimaan 1.1.2004). Niitä eläke-eriä, jotka on maksettu ennen

8.10.2004

TEL:n 5 b §:n 5 momentin säännöksen voimaantuloa 1.1.2005, ei voida kuitenkaan periä ko. säännöksen perusteella takaisin.

Ajalta, jolta henkilöllä ei ole oikeutta eläkkeeseen, eläkettä karttuu työansioiden perusteella normaalien karttumien mukaan. Eläkerekisteriin eläkesuhde päätetään siihen ajankohtaan, johon eläkeoikeus päättyy.

15.9

YVEN muuttaminen muuksi eläkkeeksi

15.9.1

YVE täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi

YVEN saaja tai henkilö, jonka YVE on lepäämässä, saattaa hakea eläkkeensä muuttamista täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi. Syynä tähän on yleensä terveydentilan heikkeneminen, mutta työkyvyttömyyseläkettä voidaan hakea myös siitä syystä, että täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä ei sovelleta yhtä tarkkaa ansiotulorajaa kuin YVEssä.

Eläkelaitos voi ilmoittaa hakijalle, ettei muuttaminen vaikuta eläkkeen määrään. Jos eläkkeensaaja kuitenkin haluaa päätöksen täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä, se on hänelle annettava. Edellytyksenä YVEN muuttamiselle täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi on aina, että eläkkeensaajan työkyky on alentunut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavassa määrin.

15.9.2

YVE vanhuuseläkkeeksi

Jos YVEN eläketapahtuma on 31.12.2005 tai sitä aikaisemmin, jolloin eläke on myönnetty vuoden 2004 säännösten mukaan ja tuleva aika siten otettu huomioon 65 vuoden vanhuuseläkeikään, YVE muuttuu ilman eri hakemusta vanhuuseläkkeeksi 65 vuoden iässä.

Vuoden 2005 säännösten mukaan (sovelletaan eläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen) YVE muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Näissä eläkkeissä myös tuleva aika on otettu huomioon 63 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun saakka.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisena maksettava YVE muutetaan ilman hakemusta täyden YVEN suuruiseksi vanhuuseläkkeeksi riippumatta siitä, onko eläkkeensaaja edelleen työssä.

Jos YVE on ollut lepäämässä, vanhuuseläkettä on haettava.

Vanhuuseläke lasketaan uudelleen, jos YVEä määrättäessä jokin työsuhde on hylätty rajoitussäännöksen perusteella.

8.10.2004

Vuoden 2005 säännösten mukaan myös tulevaa aikaa sisältävän eläkkeen aikana tehdystä työstä karttuu eläkettä. YVEN muuttuessa vanhuuseläkkeeksi eläkkeeseen lisätään hakemuksesta 1.1.2005 alkaen eläkeaikaisesta, jo päättyneestä työskentelystä karttunut eläke. Jos henkilö on vielä työssä eläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi, lisätään tästä työskentelystä karttunut eläke hakemuksesta vasta työskentelyn päätyttyä.

Hakemuksen vastaanottomerkinnät

TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKEHAKEMUS

1 Saapunut (pvm, vastaanottaja)

2 Saapunut, pvm

3 Saapunut, pvm

Lähetetty edelleen (pvm, mihin?)

Lähetetty edelleen (pvm, mihin?)

1 HAKEMUS	Työeläke:		Kansaneläke:	
	☐ Haen	☐ En hae	☐ Haen	☐ En hae
	☐ Kuntoutustuki / Työkyvyttömyyseläke		☐ Yksilöllisen varhaiseläkkeen ennakkopäätös	☐ Yksilöllisen varhaiseläkkeen lopullinen päätös
	☐ Työeläkelakien mukaisen osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätös		☐ Työeläkelakien mukainen osatyökyvyttömyyseläke	
☐ Pyydän, että työkyvyttömyyseläkehakemukseni käsitellään yksilöllisenä varhaiseläkehakemuksena, jos minulla ei katsota olevan oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen.				
2 HAKIJA	Sukunimi ja etunimet			
	Henkilötunnus		Ammatti	
	Lähiosoite			Puhelinnumero (työ / koti)
	Postinumero		Postitoimipaikka	Asuinkunta
	Haluan eläkepäätöksen		Onko hakijalle määrätty edunvalvoja?	
	☐ suomeksi	☐ ruotsiksi	☐ Ei	☐ On; jäljennös päätöksestä liitteenä
	Asuinmaa		Kansalaisuus	
☐ Suomi	☐ Muu; mikä?	☐ Suomi	☐ Muu; mikä?	
3 ASUMINEN JA TYÖSKENTELY ULKOMAILLA (jos olette asunut tai työskennellyt ulkomailla, täyttäkää liite U)	Oletteko aina asunut Suomessa?			Eläke- laitos täyttää ☐ ETA/ EU
	☐ Kyllä ☐ En; missä muualla ja milloin?			
	Oletteko työskennellyt muualla kuin Suomessa?			
	☐ En ☐ Kyllä; missä maassa ja milloin?			
Saatteko eläkkeitä tai korvauksia ulkomailta?				
☐ En ☐ Kyllä; mitä, mistä maasta, mistä laitoksesta ja mistä aikaen?				
4 MAKSU- OSOITE JA VEROTUS	Pankin nimi		Täydellinen tilinumero	
	Pankki on velvollinen palauttamaan tilille tulleet aiheettomat eläkesuoritukset eläkkeen maksajalle		Palkan veronpidätyksessä käytetty perusprosentti	
5 SAIRAUDET (hakijan oma kuvaus)	a) Sairaus, vika tai vamma, joka on aiheuttanut työkyvyttömyytenne tai työkykyenne alentumisen			
	b) Milloin sairautenne on alkanut?		c) Milloin työkyvyttömyytenne on alkanut?	
	d) Mitä oireita sairautenne aiheuttaa? Miten ja mistä alkaen oireet ovat haitanneet työntekoaanne? Käytättekö apuvälineitä?			
	e) Mitä työtä pystytte vielä tekemään?			

6 LÄÄKÄRIN- LAUSUNTO B	☐ Liitteenä ☐ Kansaneläkelaitoksessa ☐ Muualla; missä?		
7 LÄÄKÄRIT JA HOITO- LAITOKSET (kahden viime vuoden aikana)	a) Teitä hoitaneet lääkärit (nimi ja vastaanotto-osoite)	Milloin viimeksi kävitte vastaanotolla?	Seuraava käynti
	b) Sairaalat, kuntoutus- ja tutkimuslaitokset tai mielenterveystoimistot, joissa olette ollut tutkittavana tai hoidettavana (laitoksen / toimiston nimi)	Hoitoajat	Seuraava käynti
8 TUTKIMUKSET	Mitä tutkimuksia on tehty terveydentilanne toteamiseksi (esim. röntgentutkimukset, sydänfilmi, kuntoutustutkimus tms.) kahden viime vuoden aikana? Missä tutkimukset on tehty?		
9 HOITO JA KUNTOUTUS	a) Mitä hoitoja ja kuntoutusta olette saanut kahden viime vuoden aikana? Mitä lääkärin määräämiä lääkkeitä käytätte?		
	b) Onko tämänhetkisiä kuntoutusmahdollisuuksianne (ammattillista / lääkinällistä) selvitetty esim. työterveyshuollossa, Kelan toimistossa tai työvoimatoimistossa, liikennevahingon tai tapaturman yhteydessä? ☐ Ei ole selvitetty ☐ On selvitetty; milloin ja missä?		
	c) Millaiseksi arvioitte mahdollisuutenne palata työelämään työjärjestelyjen tai koulutuksen avulla?		
10 KUNTOUTUS- RAHA	Oletteko saanut tai hakenut kuntoutusrahaa tai kuntoutukseen liittyvää ansionmenetykskorvausta? ☐ En ole saanut / hakenut ☐ Olen hakenut; mitä ja mistä? ☐ Olen saanut; mitä ja mistä?		
11 KOULUTUS	Pohjakoulutuksenne ja muu koulutuksenne (tutkinnot, ammattikoulutus ja -kurssit; milloin käyty?)		
12 TYÖNTEKO VARSINAI- SESSA AMMATISSA	a) Mikä on ollut tavallinen työnne eli varsinainen ammattinne?		b) Työssäoloaika tässä ammatissa?
	c) Työnne on ollut ☐ päivätyötä ☐ aikapalkkaista ☐ kokopäivätyötä ☐ vuorotyötä ☐ suoritepalkkaista ☐ osapäivätyötä; päivittäinen työaika _____ tuntia		
	d) Kuvaus työstänne (selvitys työhön kuuluvista tehtävistä, työasennot ja työtahti)		
	e) Kuvaus työtiloista ja työolosuhteista (melu, pöly, veto, kuumuus, kylmyys, altistavat aineet, tapaturmariski jne.)		

	f) Onko työtehtävienne vaihtamismahdollisuuksia selvitetty?				
	☐ Ei ☐ On				
	g) Ovatko työtehtävänne muuttuneet?				
	☐ Eivät ole ☐ Ovat; milloin, miten ja miksi?				
13 MUU TYÖNTEKO	Missä muissa ammateissa tai tehtävissä olette aiemmin työskennellyt ja miten kauan?				
14 TYÖNTEON LOPETTAMI- NEN / VÄHEN- TÄMINEN	Oletteko lopettanut työnteon tai vähentänyt työntekoa?				
	☐ Olen lopettanut työnteon. Viimeinen työssäolopäivä _____ Palkkaa maksettu _____ saakka.				
	☐ En ole lopettanut työntekoa				
	☐ Olen vähentänyt työntekoa _____ alkaen. Mitä työtä ja missä määrin vielä teette?				
	Työaika _____ tuntia viikossa. Työtulo kuukaudessa luontaisetuineen (brutto) _____.				
15 VIIMEISIN TYÖ- TAI VIRKASUHDE	Työnantajan nimi ja osoite			Puhelinnumero	
	Tehtävänne tässä työssä				
	Työsuhte alkoi, pvm	Työsuhte ☐ jatkuu	Mihin asti, pvm?	Työsuhte ☐ on päättynyt	Milloin, pvm?
16 MUUT TYÖ- TAI VIRKA- SUHTEET	Oletteko työskennellyt				
	a) yksityisen työnantajan palveluksessa?	☐ En	☐ Olen		
	b) valtion palveluksessa?	☐ En	☐ Olen		
	c) kunnan palveluksessa?	☐ En	☐ Olen		
	d) seurakunnan palveluksessa?	☐ En	☐ Olen		
	e) muun julkisoikeudellisen yhteisön palveluksessa?	☐ En	☐ Olen		
17 ELÄKEPALKAN HARKINNAN- VARAINEN TARKISTAMI- NEN	Onko palkkanne jossakin työ- tai virkasuhteessa poikkeuksellisesti alentunut sairauden tai lomautuksen tai muun poikkeuksellisen syyn vuoksi viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana?				
	☐ Ei ☐ On; missä työssä, milloin ja mistä syystä?				
18 YRITTÄJÄ- TOIMINTA TAI ITSENÄISEN AMMATIN HARJOITTA- MINEN	Oletteko harjoittanut yrittäjätoimintaa? ☐ En ☐ Olen				
	☐ Maa- / metsätaloutta; täyttäkää erillinen liite TM				
	☐ Ammattimaista kalastusta tai poronhoitoa				
	☐ Muuta yrittäjätoimintaa tai itsenäistä ammattia; mitä?				
	Toiminta alkoi	Osallistutteko vielä yrittäjätoimintaan tai itsenäisen ammatin harjoittamiseen?			
		☐ En osallistu ☐ Osallistun			
	Yrityksen toiminta ja muutokset (jos useampaa yritystoimintaa, ilmoittakaa mitä yritystoimintaa muutokset koskevat)				
	☐ Jatkuu entisessä laajuudessaan ☐ Toimintaa supistettu ☐ Toiminta lopetettu				
	Milloin supistettu / lopetettu?	Millä tavoin supistettu?	Mistä syystä?		
	Yrityksen hallinta				
	☐ Yritys on edelleen omistuksessani / puolisoni omistuksessa ☐ Yritys on myyty ☐ Yritys on vuokrattu				
	Myynti- / Vuokrauspvm	Kenelle myyty / vuokrattu?			
19 LAPSET	Onko Teillä tai aviopuolisollanne aile 18-vuotiaita lapsia?				
	☐ Ei ☐ On; lasten nimet ja henkilötunnukset				
20 TÄHÄN VAS- TAA KOTI- TALOUESSA TYÖSKENNEL- LYT HAKIJA	Mitkä työt ovat sairautenne vuoksi vaikeutuneet ja kuka hoitaa ne työt, joita ette voi enää tehdä? Keitä kuuluu perheeseenne (ikä ja sukufaisuussuhde)?				

21 OPINTOVAPAA	Oletteko ollut opintovapaalain tarkoittamalla opintovapaalla viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana? ☐ En.ole ☐ Olen; milloin?
22 LAPSENHOITO	Oletteko ollut palkattomalla äitiys- tai vanhempainlomalla tai hoitovapaalla viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana? ☐ En ole ☐ Olen; milloin?
23 TYÖTTÖMYYS	a) Oletteko työttömänä työnhakijana 1.1.1996 (koskee 1942 ja sitä ennen syntyneitä)? ☐ En ollut ☐ Olin b) Oletteko saanut tai hakenut työttömyyspäivärahaa / työmarkkinatukea kolmen viime vuoden aikana? ☐ En ole saanut / hakenut ☐ Haen ☐ Saan ☐ Olen saanut; milloin? Mistä työttömyyskassasta tai Kansaneläkelaitoksen toimistosta?
24 AIKUIS- KOULUTUS	Oletteko saanut tai hakenut koulutustukea koulutus- ja erorahastosta, työttömyyskassasta tai Kansaneläkelaitoksesta? ☐ En ole saanut / hakenut ☐ Haen; mistä? ☐ Saan; mistä? ☐ Olen saanut; milloin ja mistä?
25 TIEDOT KORVAUK- SISTA JA ELÄKKEISTÄ	Saatteko tai haetteko korvausta tapaturmasta, ammattitaudista, liikennevahingosta tai sotilasvammasta taikka muuta korvausta tai eläkettä (ilmoittakaa myös perhe-eläkkeet)? ☐ En saa / hae ☐ Haen; mitä ja mistä? ☐ Saan; mitä korvausta, mistä yhtiöstä ja mistä alkaen?
26 SAIRAUS- PÄIVÄRAHA	Oletteko saanut tai hakenut kolmen viime vuoden aikana sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa Suomesta tai vastaavaa sairausajan korvausta tai palkkaa ulkomailta? ☐ En ole saanut / hakenut ☐ Olen hakenut ☐ Olen saanut Mistä ja miltä ajalta?

TÄYTTÄKÄÄ KOHDAT 27-28 KUN HAETTE KANSANELÄKETTÄ

27 TIEDOT SIVILI- SÄÄDYSTÄ JA PUOLISOSTA	☐ Naimaton ☐ Rekisteröity parisuhde ☐ Leski ☐ Avoliitossa; mistä lukien? _____ ☐ Naimisissa ☐ Eronnut
Jos asutte puolisosianne erillään; mistä lukien ja syy erillään asumiseen? _____ lukien ☐ Välien rikkoutuminen ☐ Laitohoito ☐ Muu syy; mikä?	
Avio- / avopuolison / rekisteröidyn parisuhteen osapuolen sukunimi ja etunimet _____ Henkiötunnus _____	
28 SAIRAALA- JA LAITOS- HOITO	Saatteko tai oletteko saanut yli 3 kuukautta kestäväää hoitoa sairaalassa tai muussa laitoksessa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana? ☐ En ☐ Kyllä; missä sairaalassa tai laitoksessa ja milloin?

LAPSIKOROTUS Kansaneläkelaitos voi maksaa lapsikorotusta alle 16-vuotiaasta lapsesta kansaneläkkeen tai työeläkkeen saajalle. Sitä haetaan Kelan lomakkeella LA (EV 264).

ALLEKIRJOITAKAA HAKEMUS

29 SUOSTUMUS	Suostutteko siihen, että lääkäri, hoito- tai tutkimuslaitos, jolla on tietoja terveydentilastanne, saa antaa niitä eläkelaitokselle ja eläkelaitos puolestaan asiakirjoissa olevia tietoja tutkivalle lääkärille tai hoitolaitokselle? ☐ Suostun ☐ En suostu
30 ALLE- KIRJOITUS	Vakuutan antamani tiedot oikeiksi ja ilmoitan, jos tiedot muuttuvat. Paikka ja aika _____ Hakijan allekirjoitus _____ Nimen selvennys _____ Jos allekirjoittajana on muu kuin hakija, on syy ilmoitettava _____

Hakemuksenne käsittelyyn tarvittavia tietoja voidaan hankkia työnantajalta, lääkäriltä, hoito- tai tutkimuslaitokselta, sekä Kelalta ja muulta julkisuuslain mukaiselta viranomaiselta. Hakemuksenne tietoja annetaan asiaanne hoitaville eläkelaitoksille.

VASTAANOTTAJAN MERKINNÄT

Hakijalta on hakemuksen jättämisen yhteydessä pyydetty seuraavat lisäselvitykset _____	Saatu, pvm _____
--	------------------

TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEHAKEMUKSEN TÄYTTÄMINEN

Hakemus tehdään T-lomakkeelle nro ETK/KELA 7002. Hakemuslomakkeita saa työeläkelaitosten palvelupisteistä ja Kansaneläkelaitoksen toimistoista. Hakemuslomakkeet ja niiden liitteet löytyvät myös Internetistä Eläketurvakeskuksen, työeläkelaitosten, työeläkejärjestelmän (tyoelake.fi) ja Kansaneläkelaitoksen kotisivuilta.

Samalla lomakkeella voi hakea työeläkettä ja kansaneläkettä. Yksi hakemus riittää.

Työkyvyttömyyseläke tulee kysymykseen, kun työhönpaluu ei sairauden vuoksi ole enää todennäköistä ja sairauden arvioidaan kestävän vähintään vuoden. Jos henkilöä ei voida pitää pysyvästi työkyvyttömänä, eläke voidaan myöntää kuntoutustukena, joka on määräaikainen ja saman suuruinen kuin työkyvyttömyyseläke. Työkyvyttömyyseläkettä edeltää yleensä sairauspäiväraha. Jos eläkkeenhakijalla ei ole oikeutta saada päivärahaa tai päivärahaa ei haeta, voi eläke alkaa työeläkelakien mukaan työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta. Kansaneläkettä edeltää kuitenkin aina sairauspäiväraha tai sitä vastaava odotusaika (300 päivää).

Yksilöllisen varhaiseläkkeen voi saada yleensä 60–64-vuotias henkilö, jonka työkyky on pysyvästi heikentynyt niin, ettei ansiotyön jatkaminen ole enää kohtuullista. Yksilöllisen varhaiseläkkeen saantiin vaikuttaa terveydentilan lisäksi ikääntymisestä aiheutuvat tekijät, ansiotyön pitkäaikaisuus ja työolot. Yksilölliselle varhaiseläkkeelle siirrytään yleensä suoraan työstä tai melko pian työsuhteen päätyttyä.

Kansaneläkelaitoksen maksama eläke on eläkevähenteinen. Sen saamiseen ja määrään vaikuttavat muualta maksettavat eläkkeet ja korvaukset. Kansaneläkettä maksetaan, jos eläkkeenhakijan muut eläkkeet ja korvaukset ovat enintään alla mainittujen tulorajojen suuruiset.

Yksinäisellä henkilöllä

I kuntaryhmässä 1016,95 e/kk

II kuntaryhmässä 975,62 e/kk

Naimisissa olevalla henkilöllä

I kuntaryhmässä 897,62 e/kk

II kuntaryhmässä 862,45 e/kk

Lomakkeen täyttö:

1 HAKEMUS

Täytetään työeläkkeen ja kansaneläkkeen rastitusruudut sen mukaan mitä eläkettä haetaan ja mitä ei haeta. Ilmoitetaan haetaanko työkyvyttömyyseläkettä vai yksilöllistä varhaiseläkettä. Yksilöllisestä varhaiseläkkeestä voi hakea ensin ennakkopäätöstä. Jos ennakkopäätös on myönteinen, voi hakija päätöksessä ilmoitetun sitovuusajan kuluessa päättää eläkkeelle jäämisestä.

Lomakkeella voi hakea myös työeläkelakien mukaisen osatyökyvyttömyyseläkkeen ennakkopäätöstä.

2 HAKIJA Hakijan henkilötietojen lisäksi merkitään lomakkeelle kummalla kotimaisella kielellä eläkepäätös halutaan (suomeksi/ruotsiksi). Puhelinnumeroksi merkitään numero, josta hakijan tavoittaa päivällä.

3 ASUMINEN JA TYÖSKENTELY ULKOMAILLA

Ulkomaillaolosta ilmoitetaan aina U-liitteellä. Hakijan asuminen tai työskentely ulkomailta 16 ikävuoden täyttämisen jälkeen saattaa vaikuttaa eläkkeen myöntämiseen tai sen määrään. Tietojen perusteella hakemus toimitetaan myös ulkomaisiin eläkelaitoksiin käsiteltäväksi.

4 MAKSUOSOITE JA VEROTUS

Eläkkeen maksamista varten tarvitaan aina pankin nimi ja hakijan täydellinen tilinumero. Koska hakemusta tehtäessä ei eläkkeen veronpidätysprosentti ole useinkaan tiedossa, voidaan eläkkeen verotuksessa käyttää aluksi palkan veronpidätysprosenttia, jonka hakija voi halutessaan merkitä lomakkeelle.

5–6 SAIRAUDET

Tärkeätä on hakijan oma tarkka kuvaus sairauden aiheuttamista haitoista työnteossa sekä mitä oireita ja vaivoja sairaus aiheuttaa. Eläkehakemuksen liitteeksi tarvitaan aina lääkärinlausunto B tai ilmoitus siitä, mistä se on saatavissa. Kuntoutustuessa tarvitaan lisäksi hoito- tai kuntoutussuunnitelma, joka on lääkärinlausunnossa tai erillisenä liitteenä.

7–10 LÄÄKÄRIT, HOITOLAITOKSET, TUTKIMUSTOIMENPITEET JA KUNTOUTUS

Kohdissa 7–10 selvitetään hakijaa hoitaneet lääkärit, mitä terveydentilaan liittyviä tutkimuksia on tehty sekä mitä kuntoutusta ja hoitoja hakija on saanut viimeksi kuluneen kahden vuoden aikana.

11 KOULUTUS

Koulutusta kysytään lomakkeella lähinnä kuntoutus- ja uudelleenkoulutusmahdollisuuksien selvittämiseksi.

12–13 TYÖNTEKO VARSINAISESSA AMMATISSA JA MUU TYÖNTEKO

Varsinaisesta ammatistanne tulisi selvittää, mitkä työt siinä ovat vaikeimmat ja kuormittavimmat ja kuinka usein nämä toistuvat. Varsinaisen ammatin lisäksi tehdystä muusta työstä tulisi myös selvittää työtahti, työolosuhteet ja miten kauan olette työskennellyt näissä töissä.

14 TYÖNTEON LOPETTAMINEN / VÄHENTÄMINEN

Tässä kohdassa kysytyjä tietoja tarvitaan eläkkeen alkamisajan määrittelyyn.

15–16 TYÖ- TAI VIRKASUHTEET

Kohtiin 15–16 merkitään, missä työ- tai virkasuhteissa hakija on työskennellyt. Hakijan antamien tietojen perusteella hakemus toimitetaan kaikkiin niihin eläkelaitoksiin, joille eläkeasian hoito kuuluu.

17 ELÄKEPALKKAN HARKINNANVARAINEN TARKISTAMINEN

Jos palkkanne on jossakin työ- tai virkasuhteessa poikkeuksellisen syyn vuoksi merkittävästi alentunut, eläkepalkka voidaan laskea aikaisemman vakiintuneen ansiotason perusteella. Tästä syystä Teidän tulisi lomakkeella selvittää milloin, mistä syystä ja missä työssä palkkanne on alentunut.

18 YRITTÄJÄTOIMINTA TAI ITSENÄISEN AMMATIN HARJOITTAMINEN

Yritystoimintaa tai itsenäistä ammattia harjoittanut vastaa tässä kohdassa esitettyihin kysymyksiin. Jos hakijalla on ollut useammanlaista yrittäjätoimintaa ja jos jokin niistä jatkuu tai on supistettu / lopetettu, annetaan tarkemmat tiedot erillisellä liitteellä.

19 LAPSET Vuonna 1938 tai sitä ennen syntyneet voivat saada työeläkkeeseen lapsikorotuksen, jos heillä on huollettavanaan alle 18-vuotiaita lapsia. Yrittäjäeläkkeissä lapsikorotuksen voi saada 1946 tai sitä ennen syntyneet.

Kansaneläkelaitos maksaa lapsikorotusta alle 16-vuotiasta lasta huoltavalle henkilölle, joka saa kansaneläkettä tai työeläkkeenä maksettavaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea, yksilöllistä varhaiseläkettä, työttömyyseläkettä, vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä. Lapsikorotusta haetaan Kansaneläkelaitoksen lomakkeella LA (EV 264).

20 KOTITALOUDESSA TEHTY TYÖ

Hakija voi kohdan 20 täyttämisen lisäksi kuvata kohdassa 12 niitä kotitalouteensa liittyviä töitä, jotka hän kokee kuormittaviksi ja raskaiksi hoitaa ja joista hän ei selviydy ilman apua.

Kohdissa 21–24 kysytyjä tietoja tarvitaan eläkkeen määrän laskemista varten.

25 TIEDOT KORVAUKSISTA JA ELÄKKEISTÄ

Ilmoittakaa kaikki lomakkeella kysytyt lakisäätteiset korvaukset ja muut kuin tällä lomakkeella haetut eläkkeet, joita saatte tai olette hakenut. Tietoja tarvitaan eläkkeiden yhteensovittamisessa ja kansaneläkkeen määrän laskemisessa.

26 SAIRAUSPÄIVÄRAHA

Tässä kohdassa kysytyjä tietoja tarvitaan eläkkeen alkamisajan määrittelyä varten.

27–28 täytetään kansaneläkettä haettaessa

Lomakkeella kysytään hakijan siviilisäätyä ja tietoja avio-/avopuolisosta tai rekisteröidyn parisuhteen osapuolesta, koska näillä tiedoilla on merkitystä kansaneläkkeen määrää laskettaessa.

Kysymys sairaala- ja laitoshoidosta on lomakkeella, koska yli kolme kuukautta kestävä sairaala- ja laitoshoido saattaa vaikuttaa osaan kansaneläkkeestä pienentävästi.

30 ALLEKIRJOITUS

Hakemuslomake on aina allekirjoitettava. Jos allekirjoittajana on joku muu kuin hakija, on syy tähän ilmoitettava lomakkeella. Hakemuksen allekirjoittaja vastaa tietojen todenperäisyydestä.

ETK:n, työeläkelaitosten ja Kansaneläkelaitoksen esitteistä ja Internet-sivuilta löytyy lisätietoja työkyvyttömyyseläkkeestä.

Tutkittavan nimi		Henkilötunnus	
Osoite ja puhelinnumero			
Ammatti		Työnantaja	
Olen seurannut tutkittavan terveydentilaa alkaen:	Henkilökohtaisesti; pvm.	Asiakirjoista; pvm.	Miten henkilöllisyys on todettu?

LAUSUNNON TARKOITUS

☐ Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha	☐ Erityiskorvattavat lääkkeet tai kliiniset ravintovalmisteet	☐ Kuntoutus
☐ Työkyvyttömyyseläke / Kuntoutustuki	☐	

1 SAIRAUSTIEDOT

1.1 Työkykyyn vaikuttavat sairaudet tärkeysjärjestyksessä (myös ICD-tautiluokituskoodit):

1.2 Esitiedot: a) sairauden aikuvaiheet ja kehitys b) aikaisemmat tutkimukset, hoito ja kuntoutus sekä niiden vaikutus

1.3 Tutkimushavainnot:

- a) kliininen tutkimus; pvm. _____ Paino _____ kg Pituus _____ cm
b) suoritus- ja toimintakykytutkimukset (asianmukaisesti lääkitynä), laboratorio- ja kuvantamistutkimukset sekä muut tutkimukset

1.4 Toimintakyky (mihin jokapäiväisen elämän toimintoihin tutkittava tehtyjen tutkimusten ja lääkärin arvion mukaan kykenee, myös mahdolliset sairauden aiheuttamat rajoitteet):

Tutkittavan nimi

Henkilötunnus

2 HOITO- TAI KUNTOUTUSSUUNNITELMA**2.1 Hoitosuunnitelma (esim. lääkehoito, leikkaushoito, psykoterapia):**

- suunnitelman tavoite ja aikataulu

2.2 Lääkinnällisen kuntoutuksen suunnitelma (esim. fysio- ja toimintaterapia, sopeutumisvalmennus, kuntoutustutkimus, kuntoutuslaitoshoito):

- suunnitelman tavoite ja aikataulu, toteuttajataho, tutkittavan osallistuminen suunnitelman laatimiseen

2.3 Ammatillisen kuntoutuksen suunnitelma (esim. työjärjestelyt työpaikalla, työkokeilu, työklinikka- tai muu kuntoutustutkimus, ammatillinen koulutus tai valmennus) tai suunnitelman laadittaminen:

- arvio ammatillisen kuntoutuksen tarpeesta ja mahdollisuuksista
- kuntoutussuunnitelman laatija tai ehdotus laatijasta, tutkittavan osallistuminen suunnitelman laatimiseen
- suunnitelman tavoite ja aikataulu, toteuttajataho

3 TYÖKYKYARVIO

3.1 Lääkärin käytössä olevat tiedot tutkittavan työnteosta ja työn luonteesta:

- a) työhistoria ja nykyisen työn kuvaus
- b) työn fyysinen ja psyykkinen kuormittavuus
- c) tutkittavan selviytyminen nykyisessä työssä

3.2 Työkyky:

- a) miten sairauden aiheuttama haitta vaikuttaa tutkittavan selviytymiseen nykyisessä työssä tai siihen läheisesti verrattavassa työssä
 - b) mikä on tutkittavan jäljellä oleva työkyky
 - c) miten esitettyjen hoito- tai kuntoutustoimenpiteiden arvioidaan vaikuttavan työkykyyn (myös aikatauluarvio)
- Mikäli lausunnon laatija ei tunne tutkittavan työtä ja sen vaatimuksia riittävästi, tulee tässä arvioida minkätasoisiin työsuorituksiin toimintakyky riittää.

3.3 Johtopäätökset:

- Pidän tutkittavaa työkykyisenä En ota kantaa työkykyyn
- Pidän tutkittavaa kykenemättömänä tekemään tavallista työtään tai siihen _____ alkaen määräaikaisesti _____ saakka
läheisesti verrattavaa työtä toistaiseksi
-

4 ERITYISKORVATTAVAT LÄÄKKEET / KLIINISET RAVINTOVALMISTEET

Sairaus (myös ICD-tautiluokituskoodi)	Todistus on voimassa hoidon osalta
	☐ määräaikaisesti _____ saakka
	☐ toistaiseksi

LÄÄKÄRIN ALLEKIRJOITUS

LIITTEITÄ KPL

Edellä olevan vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta

Vastaanottaja

Palautusosoite

Tarvitsemme tietoja eläkehakemuksen käsittelyä varten. Pyydämme Teitä ystävällisesti vastaamaan lomakkeella esitettyihin kysymyksiin. Eläkkeenhakijan työn ja hänen työssä selviytymisensä parhaiten tuntevan henkilön tulisi olla mukana lomakkeen täyttämisessä.

Toivomme, että saamme vastauksenne / 20 mennessä, jotta eläkeasian käsittely ei viivästyisi.

1 ELÄKKEEN HAKIJA	Sukunimi ja etunimet	Henkilötunnus
2 TYÖSSÄOLO- AIKA	Minkä ajan eläkkeenhakija on ollut palveluksessaan nykyisessä tehtävässään?	
3 TYÖ- TEHTÄVÄT JA TYÖOLO- SUHTEET	Päivittäinen / viikottainen työaika?	
	a) Hakijan työ on ollut ☐ päivätyötä ☐ kokopäivätyötä ☐ aikapalkkaista ☐ vuorotyötä ☐ osapäivätyötä ☐ suoritepalkkaista	
	b) Minkälaisia tehtäviä hakijan työhön sisältyy? Onko työssä ruumiillisesti rasittavia tehtäviä tai henkisesti rasittavia piirteitä (työtahti, työasennot jne.)? Millaisia?	
	c) Kuvaus työtiloista ja työolosuhteista (melu, pöly, veto, kuumuus, kylmyys, aististavat aineet, tapaturma- riski jne.)	
	d) Ovatko työtehtävät muuttuneet? Jos on, milloin, miten ja onko muutos vaikuttanut hakijan ansioihin? Mitä työtä hakija teki aikaisemmin?	

<p>4 SELVIYTY- MINEN TYÖSSÄ</p>	<p>a) Kuvailkaa miten hakija suoriutuu työssään. Onko sairaus haitannut työntekoa? Jos on, mistä alkaen ja miten? Onko hakijan työkyky heikentynyt työn asettamien vaatimusten suhteeseen?</p>
	<p>b) Tiedot sairauspoissaoloista kolmen viime vuoden ajalta.</p>
	<p>c) Onko hakijalle järjestettävissä muuta hänelle paremmin soveltuvaa työtä tai osa-aikatyötä?</p>
<p>5 KUNTOUTUS</p>	<p>a) Onko kuntoutusmahdollisuuksia selvitetty? ☐ Ei ☐ On; lopputulos:</p>
	<p>b) Onko hakijalla mielestänne edellytyksiä uudelleen koulutettavaksi? Millaisiin tehtäviin?</p>
<p>6 TYÖTERVEYS- HUOLTO</p>	<p>Mistä hakijaa koskevat työterveyshuollon tiedot ovat saatavissa? Voidaan liittää myös mukaan.</p>
<p>7 TYÖSUHTEEN JATKUMINEN</p>	<p>Jatkuuko hakijan työsuhde? ☐ Kyllä ☐ Ei; milloin työsuhde päättyy / on päättynyt?</p>
<p>8 LISÄTIETOJA</p>	
<p>9 TIETOJEN ANTAJA</p>	<p>Nimi _____ Puhelinnumero _____ ()</p>
<p>10 ALLE- KIRJOITUS</p>	<p>Pvm, allekirjoitus / 20</p>

SELVITYS YRITTÄJÄN
ELÄKEASIAAN

TY

Päivämäärä

Eläkkeenhakijan nimi ja osote

Henkilötunnus

Vakuutus- ja eläkehakemuksessanne antamienne tietojen lisäksi tarvitsemme eläkeasiante ratkaisemista varten vielä lisätietoja. Pyydämme Teitä täyttämään tämän lomakkeen huolellisesti ja palauttamaan sen meille kahden viikon kuluessa, koska tiedot ovat välttämättömät eläkeasiante ratkaisemista varten.

Eläkelaitoksemme antaa tarvittaessa neuvoja lomakkeen täyttämisessä.

Käsittelijä/puhelinnumero

YRITTÄJÄ- TOIMINTA ENNEN SAIRASTU- MISTA	Yrittäjätoiminta alkoi, pvm	Yrittäjätoiminta on ollut ☐ ympärivuotista ☐ osavuotista		Montako kuukautta vuodessa	
	Työaikaanne, tuntia viikossa	Yrittäjätoiminta on ollut ☐ päätoimista ☐ sivutoimista		Sivutoimisen yrittäjän päätoimi	
	Yrityksen toimiala				
	Tehtäväanne yrityksessä				
	Mahdollisimman tarkka kuvaus työstä, jota olette tehnyt viime vuosina yrityksessänne tai ammatissanne				
		vuosi	vuosi	vuosi	vuosi
	Kokonaisliikevaihto tai ammatinharjoittajan bruttotulo, mk/v				
	Ansiotulo-osuus verotuksessa, mk/v				
	Vieraiden työntekijöiden lukumäärä keskimäärin				
	Em. työntekijöille maksetut palkat, mk/v				
Osallistuvatko perheenjäsenet yrittäjätoimintaan ☐ Eivät ☐ Osallistuvat ☐					
Perheenjäsenten tehtävät yrityksessä ja työaika tuntia/viikossa henkilöä kohti:					
	vuosi	vuosi	vuosi	vuosi	
Yrityksessä työskentelevien perheenjäsenten lukumäärä					
Perheenjäsenille maksetut palkat, mk/v					

YRITTÄJÄ- TOIMINTA- SAIRASTU- MISEN JÄLKEEN	Miten ja mistä alkaen sairaus on rajoittanut työntekoanne		
	Yrityksen toiminta tai itsenäisen ammatin harjoittaminen		
	☐ jatkuu entisessä laajuudessaan	☐ toimintaa supistettu, milloin	☐ yritys myyty, milloin
	☐ toiminta lopetettu, milloin		
	Millä tavoin toimintaa on supistettu		
	Mistä syystä supistettu, myyty tai lopetettu		
	☐ sairauden vuoksi	☐ muu syy, mikä	
	Osallistutteko vielä yrittäjätoimintaan tai itsenäisen ammatin harjoittamiseen		Työaikaanne, tunteja viikossa
	☐ osallistun	☐ en osallistu	
	Mitä töitä vielä teette itse yrityksessänne tai ammatissanne		
Mistä tehtävistä olette luopunut ja milloin			
Miten nämä tehtävät hoidetaan nyt			
Onko näihin tehtäviin palkattu toinen henkilö			
☐ on	☐ ei ole	Milloin, pvm	
Onko perheenjäsenenne työpanos lisääntynyt sairastumisenne johdosta. Mistä alkaen ja miten			
Onko yrityksessä työskentelevät perheenjäsenet vakuutettu TEL:n, LEL:n tai YEL:n mukaisesti?			
TEL	☐ ei ☐ on	YEL ☐ ei ☐ on	
		LEL ☐ ei ☐ on	
TYÖKYKY	Pidättekö itseänne		
	☐ osittain työkyvyttömänä ☐ täysin työkyvyttömänä		
LISÄ- TIETOJA			
ALLE- KIRJOITUS	Vakuutan lomakkeessa antamani tiedot oikeiksi		
	Päivämäärä	Allekirjoitus	Puhelin (myös suuntanumero)
	Jos allekirjoittajana on muu kuin eläkkeenhakija, mistä syystä		

Vastaanottaja

Saapumispäivä

☐ Työeläkelakien mukainen eläke		☐ Kansaneläkelain mukainen eläke		Melan käsittelijä		Melan eläkeasian nro	
1 ASIA		☐ Työkyvyttömyyseläke ☐ Yksilöllinen varhaiseläke		☐ Tapaturma/ammattitauti ☐ Kuntoutus		☐ Työttömyyseläke ☐ Osa-aikaeläke	
2 HAKIJAN HENKILÖ-TIEDOT		Henkilötunnus		Sukunimi ja etunimet			
		Osoite				Puhelinnumero	
3 TILAN TUOTANTO ENNEN		Vuosi		Oma + vuokrapelto		siitä heinästä viljaa juurikasveja ja perunaa	
				ha		ha	
		Vuokrattu pois		kesantona		viljelemättä	
		ha		ha		ha	
- työkyvyn alentumista - työvahinkoa - työttömyystai - osa-aika-eläkkeelle hakeutumista		Kotieläimet		☐ Ei kotieläimiä			
		lehmiä		emolehmiä		nuorta karjaa	
		kpl		kpl		kpl	
		emakoita		lihasikoja/vuosi		kanoja	
		kpl		kpl		kpl	
		muuta, mitä esim. lampaat, porot)					
		Kahden viimeisen vuoden aikana tapahtuneet olennaiset muutokset tilan toiminnassa, milloin, miten (tuotantosuunta, eläinmäärät)					
4 TILAN KONEET JA TYÖ-MENETELMÄT		Rasti, jos on ☐ kannulypsy ☐ putkiulypsy ☐ lypsyasema		Rehujen siirto ja jako ☐ osittain koneellisesti ☐ koneellisesti		Lannan poisto ☐ käsin ☐ koneellisesti ☐ lietelantajärjestelmä	
5 TILAN TUOTANTO-TOIMINTA NYKYISIN		Tuotantoa muutettu, milloin, miten?					
		☐ TOIMINTA PÄÄTTYNYT					
		☐ On kokonaan viljelemättä		☐ Annettu vuokralle/myyty		Ostajan/vuokraajan nimi	
		/ 20		/ 20			
		Ostajan/vuokraajan lähiosoite				Postinumero ja postitoimipaikka	
TOIMINTA JATKUU		☐ entisellään ☐ supistettuna		Oma + vuokrapelto		siitä heinästä viljaa juurikasveja ja perunaa	
				ha		ha	
		Vuokrattu pois/ myyty		kesantona		viljelemättä	
		ha		ha		ha	
		Kotieläimet		☐ Ei kotieläimiä			
		lehmiä		emolehmiä		nuorta karjaa	
		kpl		kpl		kpl	
		emakoita		lihasikoja/vuosi		kanoja	
		kpl		kpl		kpl	
		muuta, mitä (esim. lampaat, porot)					
6 HAKIJAN TYÖSKENTELY ENNEN		Oletteko osallistunut karjanhoitotöihin?					
		☐ säännöllisesti päivittäin, tuntia/päivä _____				☐ en lainkaan	
		☐ harvemmin, missä määrin? _____					
- työkyvyn alentumista - työvahinkoa - työttömyystai - osa-aika-eläkkeelle hakeutumista		Mitkä peltoviljelytyöt olette tehnyt itse tai mihin töihin olette osallistunut säännöllisesti?					
		Missä määrin olette tehnyt tilan metsätöitä (myös hankintahakkuut)?					
		Mihin muihin tilan töihin olette osallistunut?					

7 HAKIJAN TYÖSKENTELEY NYKYISIN	Mistä tilan edellä mainituista töistä olette luopunut (karjatalous-, pelto- ja metsätö)?				
	Kuka nyt tekee nämä työt, mistä lähtien?				
	Mitä töitä vielä teette?				
	Oletteko työssä tilan ulkopuolella? ☐ en ☐ tilapäisesti ☐ vakinaisesti	Kenen palveluksessa?			
8 SELVITYS TILALLA KÄYTETTYÄ VIERAASTA TYÖVOIMASTA JA VUOKRA- KONEISTA	Kunnallinen sijaisapu/muu vieras työvoima ennen Nimi	Mitä työtä?	Työaika/pv	Työssääolojakso	
	Kunnallinen sijaisapu/muu vieras työvoima nykyisin Nimi	Mitä työtä?	Työaika/pv	Työssääolojakso	
	Mitkä työt teetettiin ennen konetyönä vierailta?				
	Mitkä työt teetetään nykyisin konetyönä vierailta?				
9 MUUT TILALLA TYÖSKEN- TELEVÄT	Tilalla nykyisin työskentelevät puoliso ja yli 14-vuotiaat henkilöt (hakijaa ja vierasta työvoimaa ei mainita) Nimi		Syntymäaika		Asuuko tilalla? ☐ asuu ☐ ei asuu
	Mitä töitä tekee tilalla?		Onko työssä tilan ulkopuolella? ☐ vakinaisesti ☐ tilapäisesti ☐ ei ole		
	Nimi	Syntymäaika		Asuuko tilalla? ☐ asuu ☐ ei asuu	
	Mitä töitä tekee tilalla?		Onko työssä tilan ulkopuolella? ☐ vakinaisesti ☐ tilapäisesti ☐ ei ole		
	Nimi	Syntymäaika		Asuuko tilalla? ☐ asuu ☐ ei asuu	
	Mitä töitä tekee tilalla?		Onko työssä tilan ulkopuolella? ☐ vakinaisesti ☐ tilapäisesti ☐ ei ole		
	Nimi	Syntymäaika		Asuuko tilalla? ☐ asuu ☐ ei asuu	
	Mitä töitä tekee tilalla?		Onko työssä tilan ulkopuolella? ☐ vakinaisesti ☐ tilapäisesti ☐ ei ole		
	10 LISÄTIETOJA				
Tällä lomakkeella annettujen tietojen lisäksi asianne käsittelyssä voidaan käyttää muita asian ratkaisuun vaikuttavia eläkelaitoksessa olevia tietoja. Tietoja voidaan hankkia myös viranomaisilta, vakuutuslaitoksilta ja muilta tahoilta, joilta Melalla/Kelalla on lakiin perustuva oikeus saada tietoja. Käsittelyssä saatuja tietoja voidaan luovuttaa niille vakuutuslaitoksille, viranomaisille ja muille tahoille, joilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada näitä tietoja. Mela/Kela voi käyttää saamia tietoja myös käsitellessään muita asioita, jos tiedot ovat tarpeen muun asian ratkaisemiseksi.					
11 ALLE- KIRJOITUS	Paikka ja päivämäärä		Hakijan allekirjoitus		
	Jos allekirjoittaja on muu kuin hakija, on syy ilmoitettava				

ASIAMIES TÄYTTÄÄ TARVITTAESSA

☐ Työtuloselvitys, MT liiteenä	Vastapuolen vakuutus ☒ Asiamies hoitaa ☐ On hoidettu ☐ Ei toimenpiteitä ☐ Mela hoitaa
---	---

Vastaanottaja

ASUMINEN JA TYÖNTEKO ULKOMAILLA

Liite U
Saapumispäivä

1 HAKEMUSTIEDOT

Liitteeksi hakemukseen, joka koskee

vanhuuseläkettä työkyvyttömyyseläkettä työttömyyseläkettä

perhe-eläkettä. U-liite täytetään edunjäntäjistä aina. Perhe-eläkkeen hakija (leski, lapsi) täyttää lisäksi oman U-liitteen, jos hän on asunut tai työskennellyt ulkomailla.

Tiedot ovat edunjäntäjistä perhe-eläkkeen hakijasta

Jos haette tai saatte Suomen vanhuus- tai työttömyyseläkettä, haetteko nyt myös vanhuuseläkettä EU-/ETA-maasta tai sosiaaliturvasopimusmaasta?

En Kyllä; mistä maasta? Mistä alkaen?

EU-/ETA-maat: Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti sekä Saksa, Ranska, Yhdistynyt kuningaskunta (Iso-Britannia), Irlanti, Espanja, Portugali, Italia, Kreikka, Itävalta, Alankomaat, Belgia, Liechtenstein ja Luxemburg.

Sosiaaliturvasopimusmaat: Viro, Latvia, Liettua, Israel, Sveitsi, Amerikan Yhdysvallat ja Kanada (Quebec).

2 HAKIJA / EDUNJÄNTÄJÄ

Hakijan sukunimi ja etunimet	Henkilötunnus
Edunjäntäjän sukunimi ja etunimet	Henkilötunnus
Haluatteko ulkomailta hakemanne eläkkeen	
☐ suomalaiseen ☐ ulkomaiseen maksuosoitteeseen?	
Pankin nimi ja osoite	Täydellinen tilinumero

3 ASUMINEN EU-/ETA-ALUEELLA TAI SOSIAALITURVASOPIMUSMAISSA

Oletteko asunut EU-/ETA-maissa tai sosiaaliturvasopimusmaissa?

En Kyllä; ilmoittakaa

Maa	Asumiskaudet alkaen pp.kk.vv	saakka pp.kk.vv	Osoite	Henkilötunnus / -numero tai vakuutusnumero kyseisessä maassa

Oletteko ollut työssä Suomessa samanaikaisesti, kun olette asunut muussa EU-/ETA-maassa tai sosiaaliturvasopimusmaassa?

En Kyllä; ilmoittakaa työskentelyn aika Suomessa

4 TYÖSKENTELY EU- / ETA-ALUEELLA TAI SOSIAALITURVASOPIMUSMAISSA

Oletteko työskennellyt EU- / ETA-maissa tai sosiaaliturvasopimusmaissa?

En Kyllä; täyttäkää alla olevat tiedot ja liittäkää mukaan jäljennökset työ- ja vakuutusmaksutodistuksista. Merkitkää Työntekijä / yrittäjä -sarakkeeseen T, jos olette ollut työntekijänä toisen palveluksessa ja/tai Y, jos olette harjoittanut yrittäjätoimintaa ulkomailla.

Maa	Työskentelykaudet		Työntekijä / yrittäjä		Työnantajan / yrityksen nimi, toimiala ja kotipaikka	Henkilötunnus / -numero tai vakuutusnumero kyseisessä maassa
	alkaan pp.kk.vv	saakka pp.kk.vv	T	Y		

5 ASUMINEN JA TYÖSKENTELY MUISSA MAISSA

Oletteko asunut tai työskennellyt ulkomailla muualla kuin EU- / ETA-maissa tai sosiaaliturvasopimusmaissa?

En Kyllä; ilmoittakaa

Maa	Asumiskaudet		Työskentelykaudet		Henkilötunnus / -numero tai vakuutusnumero kyseisessä maassa
	alkaan pp.kk.vv	saakka pp.kk.vv	alkaan pp.kk.vv	saakka pp.kk.vv	

6 LISÄTIETOJA ULKOMAILLA OLOSTA

Oletteko Suomen vakuutuksen piiriin kuulussanne ollut ulkomailla

- 6.1) työssä Suomen ulkomaan edustustoon lähetettynä tai Suomen valtion päätoimisessa palveluksessa tai muussa sellaisessa tehtävässä, johon sovelletaan diplomaattisia erivapauksia ja -oikeuksia?
- 6.2) työssä suomalaisen työnantajan Suomesta lähettämänä taikka suomalaisen työnantajan ulkomaisessa emo-, tytär- tai sisäryhtyksessä?
- 6.3) työssä, johon suomalainen työnantaja on palkannut Teidät ulkomailla?
- 6.4) kehitysyhteistyöhön tai lähetystyöhön Suomesta lähetettynä?
- 6.5) työssä sellaisessa valtioiden välisessä järjestössä, jonka toimintaan Suomi osallistuu?
- 6.6) työssä suomalaisella aluksella?
- 6.7) työssä samanaikaisesti kahdessa tai useammassa maassa tai Suomen lisäksi muussa maassa?
- 6.8) Suomen valtion eläketurvan piiriin kuuluvassa palveluksessa toisessa pohjoismaassa?
- 6.9) päätoimisesti opiskelemassa tai harjoittamassa tieteellistä tutkimusta?

Ilmoittakaa jokaisesta rastittamastanne kohdasta tarkemmin alla olevat tiedot ja liittäkää mukaan jäljennökset mm. määräyskirjoista, työsopimuksista, työ- tai opiskelutodistuksesta.

Nro	Maa	Työskentely- tai opiskelukaudet alkaen pp.kk.vv	saakka pp.kk.vv	Työnantajan / oppilaitoksen nimi ja osoite	Työtehtävä / toimi tai opintoala
6.____)					
6.____)					
6.____)					
6.____)					
6.____)					
6.____)					

Oletteko asunut ulkomailla yllä olevissa tehtävissä toimineen henkilön perheenjäsenenä?

En Kyllä; kenen perheenjäsenenä?

Sukunimi ja etunimet

Henkilötunnus

Missä maassa ja minä aikana?

7 LISÄTIETOJA

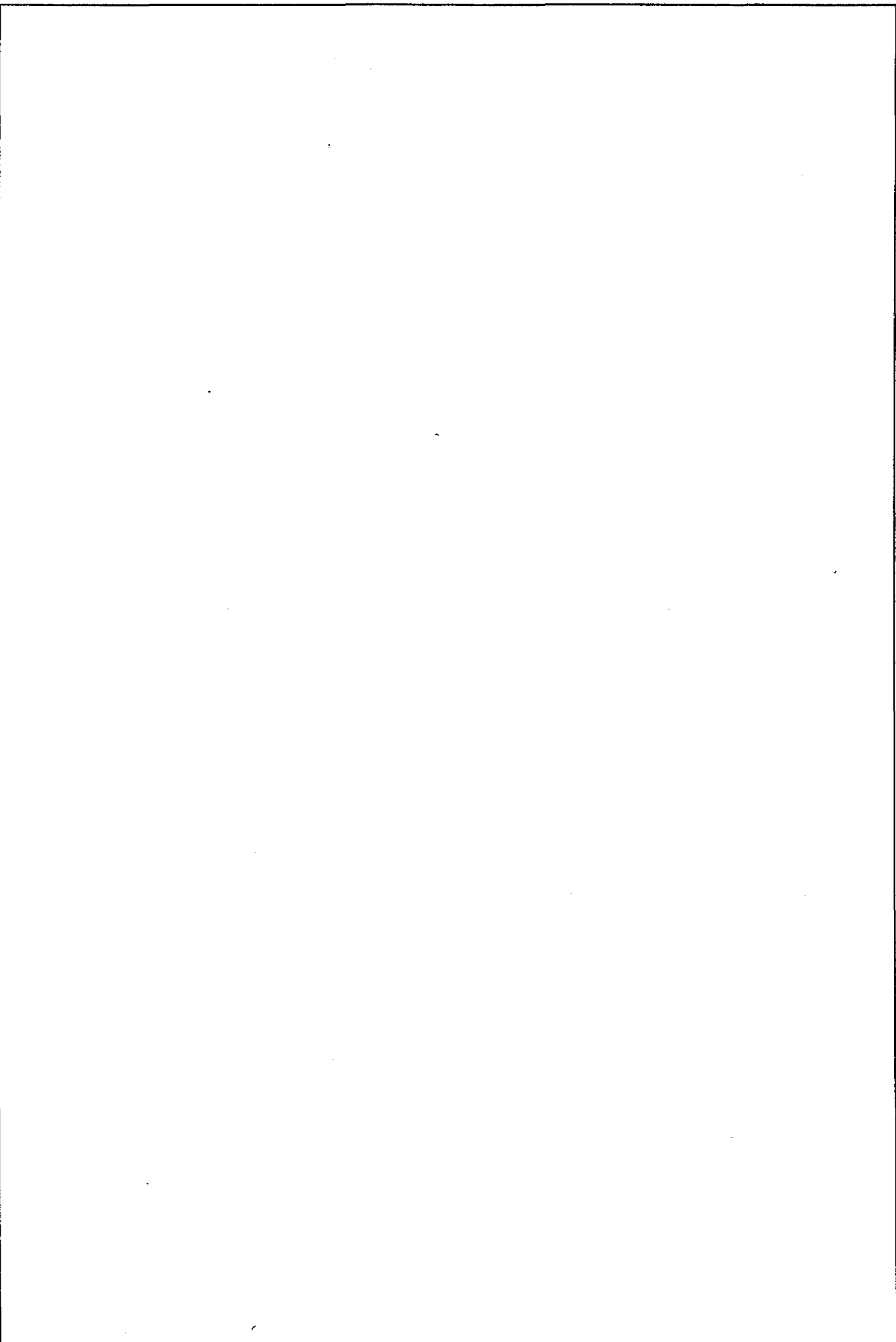
8 ALLEKIRJOITUS

TÄYTTÄKÄÄ LOMAKKEEN TIEDOT HUOLELLISESTI. HAKEMUKSENNE KÄSITELLÄÄN ANTAMIENNE TIETOJEN PERUSTEELLA. TIETOJA ANNETAAN MYÖS ELÄKEASIAANNE KÄSITTELEVÄLLE ULKOMAAN LAITOKSELLE.

Vakuutan antamani tiedot oikeiksi.

Paikka ja aika

Hakijan allekirjoitus ja nimen selvennys

ILMOITUS YKSILÖLLISELLE VARHAISELÄKKEELLE /
OSATYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEELLE SIIRTYMISESTÄ

Palautusosoite

1 ELÄKKEEN HAKIJA	Sukunimi ja etunimet	Henkilötunnus
-------------------------	----------------------	---------------

TÄYTTÄKÄÄ KOHTA 2 JOS OLETTE TYÖSKENNELLYT VIERAAN PALVELUKSESSA

2 PALKKATYÖ	Työnantajan nimi ja osoite
	Olen luopunut / luovun työnteosta ☐ kokonaan; milloin? / 20 ; palkkaa on maksettu / maksetaan / 20 saakka ☐ osittain; milloin? / 20 ; mitä työtä ja missä määrin teette tämän jälkeen (työaika/kk ja bruttopalkka)?

TÄYTTÄKÄÄ KOHTA 3 JOS OLETTE TYÖSKENNELLYT JOKO YRITTÄJÄNÄ TAI ITSENÄISENÄ AMMATINHARJOITAJANA
MAATALOUSYRITTÄJÄT TÄYTTÄVÄT ERILLISEN LIITELOMAKKEEN TM

3 YRITTÄJÄ- TOIMINTA TAI ITSENÄISEN AMMATIN HARJOITTA- MINEN	Yrityksen nimi ja toimiala
	Olen luopunut / luovun yrittäjätoiminnasta ☐ kokonaan; milloin? / 20 ☐ osittain; milloin? / 20 ; mitä työtä ja missä määrin teette tämän jälkeen (työaika/kk ja työtulo)?
	Kuka hoitaa työt, joista olette luopunut (nimi)?
	Henkilötunnus
	Yrityksen toiminta ja muutokset ☐ Toiminta jatkuu entisen laajuisena ☐ Toiminta lopetettu; milloin? / 20 (jäjennös elinkeinotoiminnan lopettamisilmoituksesta tai vastaavasta selvityksestä liitteenä) ☐ Toimintaa supistettu; milloin? / 20 ; miten?
	Yrityksen hallinta, jos toimintaa ei ole lopetettu ☐ Yritys on edelleen omistuksessani / puolisoni omistuksessa ☐ Yritys on myyty (jäjennös kauppakirjasta liitteenä) ☐ Yritys on vuokrattu Milloin myyty / vuokrattu? / 20 Kenelle?

TÄYTTÄKÄÄ KOHDAT 4 - 5 JA ALLEKIRJOITAKAA LOMAKE

4 PÄIVÄRAHA- TIEDOT	Oletteko työnteon lopettamisen jälkeen saanut / hakenut työttömyyspäivärahaa? ☐ En ole saanut / hakenut ☐ Olen saanut / hakenut	sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa? ☐ En ole saanut / hakenut ☐ Olen saanut / hakenut
	Mistä?	
5 MAKSUOSOITE JA VEROTUS	Pankin nimi ja konttori	Veronpidätyksessä käytetty perusprosentti
	Täydellinen tilinumero	
6 ALLE- KIRJOITUS	Vakuutan antamani tiedot oikeiksi Päiväys ja allekirjoitus	Puhelinnumero

SELVITYS TYÖKYVYSTÄ
kuntoutustukea varten

Käsittelijä/puhelinnumero

Päivämäärä

Kuntoutustuen saajan nimi ja osoite

Henkilötunnus

Asianumero

HOITO- TAI KUNTOUTUS- SUUNNITELMA	Miten hoito- tai kuntoutussuunnitelma on toteutunut?	
	Onko Teille laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma kuntoutustuen saamisen aikana?	
	☐ On. Missä?	☐ Ei ole
	Jos hoito tai kuntoutus on keskeytynyt, mistä se on johtunut.	
	Onko terveydentilanne parantunut tai huonontunut kuntoutustuen myöntämisen jälkeen? Miten?	
	Teitä nykyisin hoitavien lääkäreiden nimet ja vastaanottopaikat	
	Milloin viimeksi kävitte vastaanotolla?	Seuraava käynti
	Viimeinen lääkärintodistus päivämäärä lääkärin nimi	Lääkärintodistus on ☐ oheisena ☐ Kansaneläkelaitoksessa ☐ muualla, missä
	Muut lääkärit, sairaalat, kuntoutus- ja tutkimuslaitokset tai mielenterveystoimistot yms., joissa olette olleet tutkittavana tai hoidettavana eläkkeen myöntämisen jälkeen	
	nimi	hoitoajat
Miten arvioitte omat mahdollisuutenne palata työelämään?		

KUNTOUTUS	<p>Oletteko saanut tai onko Teille suunnitteilla ammatillista kuntoutusta esim. koulutusta uuteen ammattiin? Millaista ja kenen toimesta?</p> <hr/> <p>Oletteko kiinnostunut ammatillisesta kuntoutuksesta? ☐ Olen. Mistä? ☐ En ole. Miksi?</p>			
ANSIOTYÖ KUNTOUTUSTUEN MYÖNTÄMISEN JÄLKEEN	<p>Oletteko ollut työsuhteessa tai toiminut yrittäjänä kuntoutustuen myöntämisen jälkeen? ☐ Olen ☐ En ole</p> <p>Jos olette ollut työsuhteessa, ilmoittakaa työnantajanne nimi ja osoite, työaikanne sekä työtehtävänne.</p> <hr/> <p>Jos olette ollut yrittäjänä, millaista yrittäjätoimintaa olette harjoittanut.</p>			
LISÄTIETOJA				
ALLEKIRJOITUS	<p>Suostun siihen, että lääkäri tai laitos, jolla on tietoja terveydentilastani ja kuntoutuksestani, saa antaa niitä eläkelaitokselle. ☐ suostun ☐ en suostu</p> <p>Näihin tietoihin nähden eläkelaitos on salassapitovelvollinen.</p> <p>Vakuutan antamani tiedot oikeiksi.</p> <table border="1" data-bbox="240 2024 1469 2092"> <tr> <td data-bbox="240 2024 496 2092">Päivämäärä</td> <td data-bbox="496 2024 1098 2092">Allekirjoitus</td> <td data-bbox="1098 2024 1469 2092">Puhelin (myös suuntanumero)</td> </tr> </table> <p>Jos allekirjoittajana on muu kuin kuntoutustuen saaja, on syy ilmoitettava</p>	Päivämäärä	Allekirjoitus	Puhelin (myös suuntanumero)
Päivämäärä	Allekirjoitus	Puhelin (myös suuntanumero)		

SELVITYS TYÖKYVYSTÄ
eläkeoikeuden tarkistamiseksi

VA

Käsittelijä/puhelinnumero

Päivämäärä

Eläkkeensaajan nimi ja osoite

Henkilötunnus

Asianumero

TERVEYDEN- TILA	Onko terveydentilanne parantunut tai huonontunut eläkkeen myöntämisen jälkeen? Miten?		
	Teitä nykyisin hoitavien lääkäreiden nimet ja vastaanottoaikat		
	Milloin viimeksi kävitte vastaanotolla?		Seuraava käynti
	Viimeinen lääkärintodistus päivämäärä	lääkäriin nimi	Lääkärintodistus on ☐ oheisena ☐ Kansaneläkelaitoksessa ☐ muualla, missä
	Muut lääkärit, sairaalat, kuntoutus- ja tutkimuslaitokset tai mielenterveystoimistot yms., joissa olette ollut tutkittavana tai hoidettavana eläkkeen myöntämisen jälkeen		
	nimi	hoitoajat	seuraava käynti
KUNTOUTUS	Oletteko saanut tai onko Teille suunnitteilla ammatillista kuntoutusta esim. koulutusta uuteen ammattiin? Millaista ja kenen toimesta?		
Oletteko kiinnostunut ammatillisesta kuntoutuksesta?			
☐ Olen. Mistä?			☐ En ole. Miksi?

TYÖKYKY	Miten arvioitte mahdollisuutenne palata työelämään?			
ANSIOTYÖ ELÄKKEEN MYÖNTÄ- MISEN JÄLKEEN	<p>Oletteko ollut työsuhteessa tai toiminut yrittäjänä eläkkeen myöntämisen jälkeen?</p> <p>☐ Olen ☐ En ole</p> <p>Jos olette ollut työsuhteessa, ilmoittakaa työnantajanne nimi ja osoite, työaikanne sekä työtehtäväenne.</p> <p>Jos olette ollut yrittäjänä, millaista yrittäjätoimintaa olette harjoittanut.</p>			
LISÄTIETOJA				
ALLE- KIRJOITUS	<p>Suostun siihen, että lääkäri tai laitos, jolla on tietoja terveydentilastani, saa antaa niitä eläkelaitokselle.</p> <p>☐ suostun ☐ en suostu</p> <p>Näihin tietoihin nähden eläkelaitos on salassapitovelvollinen.</p> <p>Vakuutan antamani tiedot oikeiksi.</p> <table border="1" data-bbox="240 2002 1449 2069"> <tr> <td data-bbox="240 2002 496 2069">Päivämäärä</td> <td data-bbox="496 2002 1098 2069">Allekirjoitus</td> <td data-bbox="1098 2002 1449 2069">Puhelin (myös suuntanumero)</td> </tr> </table> <p>Jos allekirjoittajana on muu kuin eläkkeensaaja, on syy ilmoitettava</p>	Päivämäärä	Allekirjoitus	Puhelin (myös suuntanumero)
Päivämäärä	Allekirjoitus	Puhelin (myös suuntanumero)		

Eläkelaitos

TUTKIMUSILMOITUS

Käsittelijä

Päivämäärä

Vastaanottaja (ETK täyttää)

Yllä mainittu eläkelaitos on lähettänyt alla mainitun eläkkeenhakijan työkyvyn arvioimista varten lisätutkimuksiin.

Tutkimuspäivämäärä

Eläkkeenhakija (Suku- ja etunimet)

Henkilötunnus

D-nro/Eläkeasian nro

ETK 2002 6000/S 0... 1. ETK: LLE EDELLEEN LÄHETETTÄVÄKSI!	TUTKIMUKSEN SUORITTAJA	☐ Lääkäri tai laitos nimetty ☐ Ei nimetty Nimi ja osoite			
	TUTKIMUS	☐ Sisätautitutkimus ☐ Sv-B-lausunto tai vastaava ☐ Työkykytutkimus	☐ Kirurginen/ ortopedinen tutkimus ☐ Keuhkofunktio ☐ Kuntoutustutkimus	☐ Psykiatrinen tutkimus ☐ Ergometria ☐ Muu, mikä	☐ Neurologinen tutkimus ☐ Röntgen, mikä
	LISÄTIETOJA				

ELÄKKEEN HAKEMINEN

Hyvä sairauspäivärahan saaja

Olette saanut päätöksen siitä, että sairauspäivärahanne ensisijaisuusaika päättyy Ensisijaisuudella tarkoitetaan päivärahan ensisijaisuutta työ- tai virkaeläkelain mukaiseen täyteen kuntoutustukeen tai työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ensisijaisuusajan pituus on päivärahan 150 ensimmäistä suorituspäivää sekä viisi seuraavaa täyttä kalenterikuukautta. Kuntoutustuki tai työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää ensisijaisuusajan jälkeen.

Jos työkyvyttömyytenne edelleen jatkuu, Teillä saattaa olla sairauspäivärahan ensisijaisuusajan jälkeen oikeus työeläkela- kien mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen ja samassa yhteydessä voitte selvittää oikeutenne kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen. Eläkettä voitte hakea oheisella lomakkeella.

Työkyvyttömyyseläkehakemuksenne liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto (B-lausunto), johon olisi suositeltavaa sisällyttää myös hoito- tai kuntoutussuunnitelma. Voitte esittää tämän kirjeen hoitavalle lääkärillenne.

Niitä lääkärinlausuntoja, jotka olette aikaisemmin toimittanut Kelan sairauspäivärahaa varten, ei tarvitse enää uudelleen liittää hakemukseen.

Hakemuksenne liitteineen voitte jättää Kelan toimistoon, työeläkelaitoksen paikalliseen palvelupisteeseen tai Eläketurvakeskukseen. Näissä paikoissa Teitä myös opastetaan kuntoutus- ja etuusasioihin liittyvissä kysymyksissä.

Ystävällisesti

Allekirjoitus

LIITTEET Työkyvyttömyyseläkehakemus
Palautuslomake
Palautuskuori

TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEEN HAKEMINEN

Hyvä asiakkaamme

Sairauspäiväraahakemuksenne on hylätty. Teillä saattaa kuitenkin olla oikeus työeläkelain ja/tai kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen, jos Teillä on lääkärinlausunto pidempään jatkuvasta työkyvyttömyydestä.

Työkyvyttömyyseläkettä voitte hakea oheisella lomakkeella.

Työkyvyttömyyseläkehakemukseenne tulee liittää lääkärinlausunto (B-lausunto), johon sisältyy myös hoito- tai kuntoutussuunnitelma kuntoutusmahdollisuuksienne selvittämiseksi. Voitte esittää tämän kirjeen hoitavalle lääkärillenne.

Myös takautuvaa työkyvyttömyysaikaa koskevat lääkärinlausunnot ovat tarpeen, jos kansaneläkkeen alkamisaika tulee selvitettäväksi. Niitä lausuntoja, jotka olette aikaisemmin toimittanut Kelaan sairauspäivärahaa varten, ei tarvitse enää uudelleen liittää hakemukseen.

Hakemuksenne liitteineen voitte jättää Kelan toimistoon, työeläkelaitoksen paikalliseen palvelupisteeseen tai Eläketurvakeskukseen. Näissä paikoissa Teitä myös opastetaan kuntoutus- ja etuusasioihin liittyvissä kysymyksissä.

Ystävällisesti

Allekirjoitus

LIITTEET Työkyvyttömyyseläkehakemus
Palautuslomake
Palautuskuori

KUNTOUTUSTARPEEN SELVITTÄMINEN

Hyvä sairauspäivärahan saaja

Kun sairaus uhkaa työkykyä, on tärkeää selvittää, miten työ- ja toimintakykyä voitaisiin parantaa. Työkykyä voi sairauden hoidon lisäksi tukea monin tavoin. Yksi näistä on kuntoutus.

Kelalla on lakisääteinen velvollisuus selvittää tarvittaessa henkilön kuntoutustarve. Selvitys on tehtävä viimeistään silloin, kun sairauspäivärahopäivien määrä ylittää 60 päivää.

Kuntoutustarpeenne selvittäminen saattaa olla ajankohtaista. Ensisijaisesti asiasta pitäisi neuvotella hoitopaikassanne Teitä hoitavan lääkärin kanssa. Myös Kelan toimisto voi auttaa kuntoutusasioiden selvittämisessä.

Tämän kirjeen mukana on esite, jossa kuvataan lyhyesti erilaisia kuntoutusvaihtoehtoja. Lisätietoja saatte toimistostamme.

Ystävällisesti

Allekirjoitus

LIITE Työ kunnosta kiinni -esite

KUNTOUTUSMAHDOLLISUUKSIEN SELVITTÄMINEN

Hyvä sairauspäivärahan saaja

Olette saanut päätöksen siitä, että sairauspäivärahanne ensisijaisuusaika päättyy _____. Ensisijaisuudella tarkoitetaan päivärahan ensisijaisuutta työ- tai virkaeläkelain mukaiseen täyteen kuntoutustukeen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ensisijaisuusajan pituus on päivärahan 150 ensimmäistä suorituspäivää sekä viisi seuraavaa täyttä kalenterikuukautta. Kuntoutustuki tai työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää ensisijaisuusajan jälkeen.

Jos näyttää todennäköiseltä, että työkyvyttömyytenne jatkuu vielä ensisijaisuusajan jälkeen, on syytä heti selvittää kuntoutusmahdollisuutenne. Tätä varten tarvitaan lääkärinlausunto (B-lausunto), johon sisältyy hoito- tai kuntoutussuunnitelma. Suunnitelma voidaan esittää myös erikseen. Voitte esittää tämän kirjeen hoitavalle lääkärillenne.

Kuntoutusmahdollisuuksienne selvittämisen ja mahdollisen kuntoutuksen ajalta voitte hakea toimeentulonne turvaamiseksi kuntoutusrahaa tai kuntoutustukea. Kuntoutusmahdollisuuksien selvittämisessä ja hakemuksen teossa saatte tarvittaessa opastusta Kelan toimistosta tai työeläkelaitoksen palvelupisteestä.

Niitä lääkärinlausuntoja, jotka olette jo aikaisemmin toimittanut sairauspäivärahaa varten Kelaan, ei tarvitse enää uudelleen liittää hakemukseen.

Hakemuksen liitteineen voitte jättää Kelan toimistoon, työeläkelaitoksen palvelupisteeseen tai Eläketurvakeskukseen.

Ystävällisesti

Allekirjoitus